

1. Eiropas Savienības darbība

1.1. Eiropas integrācija vēsturiskā skatījumā.....	3
1.1.1. Pirmie Līgumi.....	3
1.1.2. Sasniegumi pirms Vienotā Eiropas akta.....	7
1.1.3. Māstrihtas un Amsterdamas līgumi.....	12
1.1.4. Nicas līgums un Konvents par Eiropas nākotni.....	16
1.1.5. Lisabonas līgums.....	21
1.2. Eiropas Savienības tiesību sistēma un lēmumu pieņemšanas procedūras... 	27
1.2.1. Eiropas Savienības tiesību avoti un tvērums.....	27
1.2.2. Subsidiaritātes princips.....	35
1.2.3. Pārvalstiskas lēmumu pieņemšanas procedūras.....	42
1.2.4. Starpvaldību lēmumu pieņemšanas procedūras.....	48
1.2.5. Budžeta procedūra.....	54
1.3. Eiropas Savienības iestādes un struktūras.....	61
1.3.1. Eiropas Parlaments: vēsturisks atskats.....	61
1.3.2. Eiropas Parlaments: Pilnvaras.....	66
1.3.3. Eiropas Parlaments: struktūra un darbība.....	72
1.3.4. Eiropas Parlaments: vēlēšanu procedūras.....	79
1.3.5. Eiropas Parlaments: attiecības ar dalībvalstu parlamentiem.....	88
1.3.6. Eiropadome.....	94
1.3.7. Eiropas Savienības Padome.....	102
1.3.8. Eiropas Komisija.....	108
1.3.9. Eiropas Savienības Tiesa.....	115
1.3.10. Eiropas Savienības Tiesas kompetences jomas.....	122
1.3.11. Eiropas Centrālā banka (ECB).....	129
1.3.12. Revīzijas palāta.....	134
1.3.13. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja.....	139

1.3.14. Eiropas Reģionu komiteja.....	144
1.3.15. Eiropas Investīciju banka.....	149
1.3.16. Eiropas Ombuds.....	155
1.4. Finances.....	160
1.4.1. Savienības ieņēmumi.....	160
1.4.2. ES izdevumi.....	165
1.4.3. Daudz gadu finanšu shēma.....	172
1.4.4. Budžeta izpilde.....	180
1.4.5. Budžeta kontrole.....	184
1.4.6. Krāpšanas apkarošana un ES finanšu interešu aizsardzība.....	189

1.1. EIROPAS INTEGRĀCIJA VĒSTURISKĀ SKATĪJUMĀ

1.1.1. PIRMIE LĪGUMI

Ņemot vērā Otrā pasaules kara postošās sekas un nepārtrauktos austrumu un rietumu konfrontācijas draudus, par svarīgāko prioritāti kļuva Francijas un Vācijas izlīgums. Lēmums apvienot sešu valstu ogļu un tērauda nozares, ko realizēja, 1951. gadā noslēdzot Parīzes līgumu, bija pirmais solis virzībā uz Eiropas integrāciju. 1957. gadā noslēgtie Romas līgumi nostiprināja šīs integrācijas pamatu, kā arī domu par sešu Eiropas valstu kopēju nākotni.

JURIDISKAIS PAMATS

- [Eiropas Ogļu un tērauda kopienas \(EOTK\) līgumu](#) jeb Parīzes līgumu parakstīja 1951. gada 18. aprīlī, un tas stājās spēkā 1952. gada 23. jūlijā. Pirmo reizi sešas Eiropas valstis vienojās kopīgiem spēkiem sākt integrācijas procesu. Līgums radīja Kopienas pamatus, izveidojot izpildinstitūciju – tā dēvēto Augsto iestādi, Parlamentāro asambleju, Ministru padomi, Eiropas Kopienu Tiesu un Padomdevēju komiteju. EOTK līguma termiņš beidzās 2002. gada 23. jūlijā, kad noslēdzās tā 97. pantā noteiktais 50 gadu ilgais darbības periods. Saskaņā ar Līgumiem (Līgums par Eiropas Savienību un Līgums par Eiropas Savienības darbību) pievienoto protokolu Nr. 37 EOTK līdzekļu neto vērtību pēc tās likvidēšanas piešķīra Ogļu un tērauda pētniecības fondam, lai finansētu dalībvalstu pētniecību ar ogļu un tērauda rūpniecību saistītās nozarēs.
- Eiropas Ekonomikas kopienas (EEK) līgumu un Eiropas Atomenerģijas kopienas (EAEK, tā dēvēto *Euratom*) līgumu jeb Romas līgumus parakstīja 1957. gada 25. martā, un tie stājās spēkā 1958. gada 1. janvārī. Romas līgumi atšķirībā no EOTK

līguma tika noslēgti uz nenoteiktu laika periodu (EEK līguma 240. pants un EAEK līguma 208. pants), kas tiem piešķir gandrīz konstitucionālu nozīmi.

- Sešas dibinātājas valstis bija Beļģija, Francija, Itālija, Luksemburga, Nīderlande un Vācija.

MĒRĶI

- EOTK dibinātāju vispārārstāta iecere bija, noslēdzot Līgumu, veidot to kā pirmo posmu ceļā uz "Eiropas federāciju". Kopēja ogļu un tērauda tirgus izveide bija eksperiments, kuru varētu pakāpeniski paplašināt, ietverot citas ekonomikas jomas, un tādējādi beigu beigās radīt politisku Eiropu.
- Eiropas Ekonomikas kopienas mērķis bija izveidot kopēju tirgu, pamatojoties uz brīvu apriti četrās jomās, proti, brīvu preču apriti, personu brīvu pārvietošanos, brīvu kapitāla un pakalpojumu apriti.
- *Euratom* mērķis bija koordinēt skaldmateriālu piegādi un dalībvalstu jau uzsāktas vai plānotas pētniecības programmas kodolenerģijas izmantošanai miermīlīgos nolūkos.
- Aplūkojot minēto triju Līgumu preambulas, ir redzama Kopienas izveidošanas pamatā esošā mērķa vienotība, proti, pārliecība, ka Eiropas valstīm jāsadarbojas, lai veidotu kopēju nākotni, jo tikai tā tām būs iespējams kontrolēt savu likteni.

GALVENIE PRINCIPI

Eiropas Kopienas (EOTK, EEK un *Euratom*) izveidi pamudināja dedzīga vēlme pēc vienotas Eiropas. Šis process notika pakāpeniski, un iecere bija cieši saistīta ar notikumiem, kas bija satricinājuši Eiropas kontinentu. Pēc Otrā pasaules kara bija jāreorganizē stratēģiskās rūpniecības nozares, galvenokārt tērauda rūpniecība. Eiropas nākotne, kuru apdraudēja austrumu un rietumu konfrontācija, bija atkarīga no Francijas un Vācijas izlīguma.

Francijas ārlietu ministra Robēra Šūmaņa deklarāciju 1950. gada 9. maijā var uzskatīt par Eiropas integrācijas sākumpunktu. Ogļu un tērauda izvēle simbolizēja šā laikmeta būtību. 20. gadsimta 50. gadu sākumā dinamiskā ogļu un tērauda nozare bija valstu varenības pamats. Papildus tīri ekonomiskiem ieguvumiem ar Francijas un Vācijas resursu apvienošanu bija paredzēts iezīmēt divu valstu sāncensības beigas. Robērs Šūmanis 1950. gada 9. maijā paziņoja: "Eiropu neizveidos uzreiz vai saskaņā ar vienotu plānu. To veidos konkrēti sasniegumi, kas pirmām kārtām rada patiesu solidaritāti." Pamatojoties uz šo principu, Francija, Itālija, Vācija un Beniluksa valstis (Beļģija, Nīderlande, Luksemburga) parakstīja Parīzes līgumu, ar ko būtībā tika apstiprināta:

- brīva preču aprīte un brīva piekļuve ražošanas resursiem,
- pastāvīga tirgus uzraudzība, lai izvairītos no tirgus kropļošanas, kas varētu novest pie ražošanas kvotu ieviešanas,
- konkurences noteikumu un cenu pārredzamības principa ievērošana,
- atbalsts ogļu un tērauda nozares modernizācijai un šo nozaru pārveidošana.

Pēc Parīzes līguma parakstīšanas Francijas premjerministrs Renē Plevēns ierosināja izveidot Eiropas armiju, lai gan Francija bija pret Vācijas valsts militāro spēku atjaunošanu. Eiropas Aizsardzības kopienai (EAK), kuras izveidi apsprieda 1952. gadā, bija jāpastāv līdztekus Eiropas Politiskajai kopienai (EPK). Abus plānus atlika pēc tam, kad Francijas Nacionālā asambleja 1954. gada 30. augustā atteicās ratificēt Līgumu.

Pēc tam, kad EAK izveide bija cietusi neveiksmi, 1955. gada jūnijā Mesīnas konferencē tika atkārtoti izteikti priekšlikumi par Eiropas integrācijas procesu, izveidojot savienību muitas un atomenerģijas jomā. Šo priekšlikumu rezultātā tika parakstīti EEK un EAEK līgumu.

Eiropas Ekonomikas kopienas dibināšanas līguma ([EEK līguma](#) jeb Romas līguma) noteikumi paredzēja:

- muitas nodokļu atcelšanu starp dalībvalstīm,
- ārēja kopējā muitas tarifa ieviešanu,
- kopējas lauksaimniecības politikas un transporta politikas ieviešanu,
- Eiropas Sociālā fonda izveidi,
- Eiropas Investīciju bankas izveidi,
- ciešu attiecību veidošanu starp dalībvalstīm.

Šo mērķu panākšanai EEK līgumā tika izklāstīti pamatprincipi un izveidota sistēma Kopienas iestāžu likumdošanas darbībām. Tas attiecās uz kopējas politikas jomām: kopējo lauksaimniecības politiku (38.–43. pants), transporta politiku (74. un 75. pants) un kopējo tirdzniecības politiku (110.–113. pants).

Kopējais tirgus bija nepieciešams, lai garantētu brīvu preču apriti un ražošanas faktoru mobilitāti (darba ņēmēju un uzņēmumu pārvietošanās brīvību, pakalpojumu sniegšanas brīvību un kapitāla brīvu apriti).

[Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgumā](#) (*Euratom* līgums) sākotnēji bija noteikti ļoti vērienīgi mērķi, tostarp "strauja atomenerģijas nozaru izveide un attīstība". Tomēr *Euratom* līguma vērienīgos mērķus nācās ierobežot, jo sarežģītā un sensitīvā atomenerģijas nozare skāra būtiskas dalībvalstu intereses (aizsardzību un valsts neatkarību).

Vienošanos par konkrētām kopīgām Eiropas Kopienu iestādēm – Parlamentāro asambleju un Tiesu – parakstīja, un tā stājās spēkā tajā pašā dienā, kad Romas līgumi. Šī vienošanās zaudēja spēku 1999. gada 1. maijā. Tagad tikai atlika apvienot izpildinstitūcijas. Iestāžu apvienošana tika pabeigta 1965. gada 8. aprīlī, pieņemot Līgumu par vienotas Eiropas Kopienu Padomes un vienotas Eiropas Kopienu Komisijas izveidi jeb tā dēvēto [Apvienošanās līgumu](#).

No šā brīža EEK noteica stāvokli nozaru kopienās, proti, EOTK un EAEK. Tādējādi priekšroku pār kopīgi pastāvošām organizācijām ar nozaru kompetenci guva vispārējā EEK sistēma un tās iestāžu izveide.

Šo faktu lapu sagatavojis Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski
11/2025

1.1.2. SASNIEGUMI PIRMS VIENOTĀ EIROPAS AKTA

Pirmo līgumu galvenās izmaiņas ir saistītas ar Kopienas pašu resursu izveidošanu, Parlamenta budžeta pilnvaru pastiprināšanu, EP deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās un Eiropas Monetārās sistēmas (EMS) izveidi. Vienotā Eiropas akta stāšanās spēkā 1986. gadā, ar ko tika ievērojami mainīts Romas līgums, pastiprināja Eiropas integrāciju, izveidojot lielu iekšējo tirgu.

GALVENIE SASNIEGUMI PIRMAJĀ INTEGRĀCIJAS POSMĀ

Eiropas Ekonomikas kopienas (EEK) dibināšanas līguma jeb tā dēvētā [Romas līguma](#) 8. pants paredzēja izveidot kopējo tirgu 12 gadu pārejas perioda laikā, kas tika sadalīts trīs posmos un beidzās 1969. gada 31. decembrī. Pirmais mērķis – muitas savienības izveide – tika sasniegts ātrāk, nekā tika paredzēts. Pārejas periods kvotu palielināšanai un iekšējās muitas pakāpeniskai atcelšanai beidzās jau 1968. gada 1. jūlijā. Tomēr pārejas laika beigās joprojām pastāvēja būtiski brīvas pārvietošanās šķēršļi. Šajā pašā laikā EEK bija pieņemts kopējs ārējais tarifs tirdzniecībai ar valstīm ārpus EEK.

“Zaļās Eiropas” izveide bija otrs lielākais projekts saistībā ar Eiropas integrāciju. 1962. gadā tika pieņemtas pirmās regulas par kopējo lauksaimniecības politiku (KLP) un izveidoja Eiropas Lauksaimniecības virzības un garantiju fondu.

LĪGUMU PIRMIE GROZĪJUMI

A. Iestāžu pilnveidošana

Pirmās izmaiņas saistībā ar iestādēm tika ieviestas ar 1965. gada 8. aprīļa [Apvienošanas līgumu](#), ar kuru tika apvienotas izpildiestādes. Šis līgums stājās spēkā 1967. gadā, izveidojot vienotu Padomi un vienu Komisiju Eiropas Kopienām (Eiropas Ogļu un tērauda kopiena, EEK un Eiropas Atomenerģijas kopiena) un ieviešot vienota budžeta principu.

B. Pašu resursi un budžeta pilnvaras

Ar [Padomes 1970. gada 21. aprīļa lēmumu](#) par dalībvalstu finanšu iemaksu aizstāšanu ar Kopienas pašu resursiem tika izveidota Kopienas pašu resursu sistēma, tā aizstājot dalībvalstu finansiālo ieguldījumu ([1.4.1](#)).

- Ar 1970. gada 22. aprīļa [Luksemburgas līgumu](#) Eiropas Parlamentam tika piešķirtas noteiktas budžeta pilnvaras ([1.3.1](#)).
- Ar 1975. gada 22. jūlija Līgumu, ar ko groza dažus finanšu noteikumus Eiropas Kopienas dibināšanas līgumos un Līgumā par vienotas Eiropas Kopienas Padomes un vienotas Eiropas Kopienas Komisijas izveidi ([Briseles līgums](#)), Parlamentam tika piešķirtas tiesības noraidīt budžetu un piešķirt Komisijai budžeta izpildes pilnvaras. Ar šo pašu līgumu tika izveidota Revīzijas palāta – iestāde, kura ir atbildīga par Kopienas grāmatvedības revīziju un finanšu pārvaldību ([1.3.12](#)).

C. Vēlēšanas

Ar [1976. gada 20. septembra Aktu](#) Eiropas Parlamentam tika piešķirta jauna leģitimitāte un pilnvaras, ieviešot Parlamenta ievēlšanu tiešās vispārējās vēlēšanās ([1.3.4](#)). [1976. gada Akts tika pārskatīts 2002. gadā](#), ieviešot proporcionālas pārstāvības vispārējo principu un citus pamatnoteikumus valstu tiesību aktiem saistībā ar Eiropas vēlēšanām.

D. Paplašināšanās

1973. gada 1. janvārī notika Apvienotās Karalistes, Dānijas un Īrijas pievienošanās. Norvēģijas iedzīvotāji referendumā nobalsoja pret pievienošanos. Grieķija kļuva par dalībvalsti 1981. gadā; Portugāle un Spānija pievienojās 1986. gadā.

E. ES budžets

Pēc šīs pirmās paplašināšanās kārtas tika pieprasīta stingrāka budžeta politika un KLP reforma. 1979. gadā Eiropadome panāca vienošanos par vairākiem papildu pasākumiem. Ar [Fontenblo vienošanos 1984. gadā](#) tika panākts ilgtspējīgs risinājums, nosakot principu, saskaņā ar kuru varēja ieviest korekcijas, lai palīdzētu ikvienai dalībvalstij, kuras finansiālais slogs ir pārmērīgi liels salīdzinājumā ar tās relatīvo labklājību.

PLĀNI TURPMĀKAI INTEGRĀCIJAI

Iedvesmojoties no ekonomikas kopienas sākotnējiem panākumiem, 20. gadsimta sešdesmito gadu sākumā atkārtoti tika izvirzīts mērķis apvienot dalībvalstis arī politiskā ziņā, neraugoties uz to, ka 1954. gada augustā nebija izdevies izveidot Eiropas Aizsardzības kopienu.

A. Centienu izveidot politisku savienību neizdošanās

Bonnas augstākā līmeņa sanāksmē 1961. gadā Eiropas Kopienas sešu dibinātāju valstu vai to valdību vadītāji pieprasīja starpvaldību komitejai, kuru vadīja Francijas vēstnieks *Christian Fouchet*, iesniegt priekšlikumus par Eiropas tautu apvienības politisko statusu. Šī pētniecības komiteja divas reizes (laikā no 1960. līdz 1962. gadam) bez panākumiem mēģināja izstrādāt tādu līguma projektu dalībvalstīm, kas būtu pieņemams visām pusēm, kaut gan *Christian Fouchet* savu plānu pamatoja ar principu, ka ir stingri jāievēro dalībvalstu identitāte, tādējādi noraidot federālo virzienu.

Neesošā politiskā kopiena tika aizstāta ar Eiropas politisko sadarbību jeb EPS. Hāgas augstākā līmeņa sanāksmē 1969. gada decembrī valstu un valdību vadītāji nolēma atrast vislabāko paņēmieni, lai panāktu virzību politiskās apvienošanās jomā. *Davignon* ziņojums, kuru 1970. gada oktobrī pieņēma ārlietu ministri un uz kuru vēlāk tika izdarītas atsauces citos ziņojumos, bija EPS pamatdokuments, līdz stājās spēkā [Vienotais Eiropas akts](#) (VEA).

B. 1966. gada krīze

Nopietna krīze radās, kad trešajā pārejas perioda posmā bija jāmaina balsošanas kārtība Padomē, prasību par vienprātīgu balsojumu atsevišķās jomās aizstājot ar kvalificētu balsu vairākumu. Francija iebilda pret vairākiem Komisijas priekšlikumiem, tostarp pret KLP finansēšanas pasākumiem, un pārtrauca apmeklēt Kopienas galvenās sanāksmes (tā sauktā tukšā krēsla politika). Visbeidzot tika panākts tā dēvētais

[Luksemburgas kompromiss \(1.3.7\)](#), saskaņā ar kuru gadījumos, kad tiek skartas būtiski svarīgas kādas valsts vai vairāku valstu intereses, Padomes locekļi centīsies rast visiem pieņemamus risinājumus, ievērojot savstarpējās intereses.

C. Pieaugošā Eiropas augstākā līmeņa sanāksmju nozīme

Lai gan dalībvalstu valsts vai valdības vadītāju konferences neattiecās uz Kopienas iestāžu jomu, šīs konferences sāka sniegt politiskos stimulus un risināt problēmas, kurām nevarēja pievērsties Ministru padome. Šo konferenču nozīme pēc pirmajām sanāksmēm 1961. gadā un 1967. gadā pieauga, un augstākā līmeņa sanāksme Hāgā 1969. gada 1. un 2. decembrī bija panākums, kas ļāva uzsākt sarunas par Kopienas paplašināšanu, un šīs sanāksmes laikā tika panākta arī vienošanās par Kopienas finanšu sistēmu, savukārt Fontenblo augstākā līmeņa sanāksmē 1974. gada decembrī tika pieņemti svarīgi politiskie lēmumi par Parlamenta tiešajām vēlēšanām un Padomes lēmumu pieņemšanas procedūrām. Turklāt valstu un valdību vadītāji arī nolēma pulcēties trīs reizes gadā, nosaucot šādu tikšanos par Eiropadomi, lai apspriestu Kopienas jautājumus un politisko sadarbību ([1.3.6](#)).

D. Iestāžu reforma un monetārā politika

Septiņdesmito gadu beigās dalībvalstīs īstenoja dažādas iniciatīvas, lai savstarpēji saskaņotu to ekonomisko un fiskālo politiku. Brēmenes un Briseles Eiropadomes 1978. gadā izveidoja EMS, lai novērstu monetāro nestabilitāti un tās negatīvo ietekmi uz KLP un dalībvalstu kohēziju. Brīvprātīgi un uz diferencētas pieejas pamata nodibinātā EMS (Apvienotā Karaliste nolēma nepiedalīties valūtas maiņas mehānismā) bija atkarīga no kopējas norēķinu vienības, proti, Eiropas valūtas vienības, pastāvēšanas.

Londonas Eiropadomē 1981. gadā Vācijas ārlietu ministrs *H. D. Genscher* un Itālijas ārlietu ministrs *E. Colombo* ierosināja priekšlikumu par "Eiropas aktu", kas attiektos uz vairākām jomām: politisko sadarbību, kultūru, pamattiesībām, tiesību aktu saskaņošanu Kopienas līgumos neiekļautajās jomās, kā arī uz paņēmieniem vardarbības, terorisma un noziedzības apkarošanai. Ierosinātajā veidā priekšlikumu nepieņēma, tomēr dažas tā sadaļas tika iekļautas 1983. gada 19. jūnijā Štutgartē pieņemtajā svinīgajā deklarācijā par Eiropas Savienību.

E. Spinelli projekts

Dažus mēnešus pēc pirmajām tiešajām Eiropas Parlamenta vēlēšanām 1979. gadā Eiropas Parlaments piedzīvoja nopietnu krīzi attiecībā ar Padomi par 1980. gada budžetu. Pēc EP deputāta un Eiropas Federālistu kustības dibinātāja, bijušā komisāra *Altiero Spinelli* iniciatīvas deviņi EP deputāti 1980. gada jūlijā sanāca kopā, lai apspriestu veidus, kā piešķirt iestāžu darbībai otro elpu. Parlaments 1981. gada jūlijā izveidoja Institucionālo lietu komiteju, lai izstrādātu plānu spēkā esošo līgumu grozīšanai, un *A. Spinelli* bija tās referents koordinators. Komiteja nolēma izstrādāt plānu tekstam, kas nākotnē kļūtu par Eiropas Savienības konstitūciju. Ar ievērojamu balsu vairākumu Līguma projektu 1984. gada 14. februārī pieņēma. Tika paredzēts, ka ES likumdevēja vara tiktu organizēta kā divpalātu sistēma, līdzīgi kā federālā valstī^[1]. Šīs sistēmas mērķis bija panākt līdzsvaru starp Eiropas Parlamentu un Padomi, tomēr dalībvalstīm tā nebija pieņemama.

[1]Amato, G., Bribosia, H., De Witte, B., [Genesis and destiny of the European Constitution](#), Bruylant, Brisele, 2007, 14. lpp.

VIENOTAIS EIROPAS AKTS

Pēc tam kad Eiropadome bija atrisinājusi strīdu par Kopienas budžetu astoņdesmito gadu sākumā, tā savā Fontenblo sanāsmē 1984. gada jūnijā nolēma izveidot *ad hoc* komiteju, kuru veidotu valstu un valdību vadītāju personīgie pārstāvji un kuru nodēvēja par *Dooge* komiteju tās priekšsēdētāja *James Dooge* vārdā. Komitejai bija jāsaģatavo priekšlikumi Kopienas sistēmas darbības uzlabošanai un politiskai sadarbībai. Taču Milānas Eiropadome 1985. gada jūnijā ar balsu vairākumu (septiņas balsis pret trīs – šajā struktūrā tā vērtējama kā izņēmuma procedūra) nolēma sasaukt starpvaldību konferenci, lai izskatītu institūciju pilnvaru stiprināšanu, Kopienas darbību paplašināšanu ar jaunām jomām un "īsta" iekšējā tirgus izveidi.

VEA 1986. gada 17. februārī parakstīja deviņas dalībvalstis; pēc tam – 1986. gada 28. februārī – to parakstīja arī Dānija (pēc pozitīva balsojuma referendumā), kā arī Itālija un Grieķija. Dalībvalstu parlamenti VEA ratificēja 1986. gadā, bet saistībā ar kādas privātpersonas (pilsoņa) vēršanos Īrijas tiesās tā stāšanās spēkā tika atlikta uz sešiem mēnešiem – līdz 1987. gada 1. jūlijam. Līdz ar VEA tika ieviestas pirmās būtiskās izmaiņas Romas līgumā. Tā svarīgākie noteikumi bija šādi.

A. Savienības pilnvaru paplašināšana

1. Izveidojot plašu iekšējo tirgu

Līdz 1993. gada 1. janvārim bija jāpabeidz pilnībā funkcionējoša iekšējā tirgus izveide, ietverot 1958. gadā ieviestā vienotā tirgus mērķa pārņemšanu un paplašināšanu ([2.1.1](#)).

2. Nosakot jaunas pilnvaras šādās jomās:

- monetārā politika;
- sociālā politika;
- ekonomikas un sociālā kohēzija;
- pētniecība un tehnoloģiju attīstība;
- vide;
- sadarbība ārpolitikas jomā.

B. Ministru padomes lēmumu pieņemšanas spēju palielināšana

Kvalificēts balsu vairākums aizstāja vienprātīgu balsojumu četrās no pašreizējām Kopienas atbildības jomām (grozījumi attiecībā uz vienoto muitas tarifu, brīvu pakalpojumu sniegšanu, kapitāla brīvu apriti un kopējo politiku jūras un gaisa transporta jomā). Kvalificēts balsu vairākums tika ieviests arī vairākās jaunās atbildības jomās, proti, iekšējais tirgus, sociālā politika, ekonomiskā un sociālā kohēzija, izpēte un tehnoloģiskā attīstība un vides politika. Visbeidzot, kvalificēts balsu vairākums bija Padomes iekšējā reglamenta grozījuma pamatā, lai veiktu pielāgojumus saistībā ar iepriekšējo prezidentūras paziņojumu, ka turpmāk Padomē balsojums var notikt ne tikai pēc tās priekšsēdētāja iniciatīvas, bet arī pēc Komisijas vai dalībvalsts pieprasījuma, ja to ar vienkāršu balsu vairākumu atbalsta Padomes locekļi.

C. Eiropas Parlamenta nozīmes pastiprināšanās

Parlamenta pilnvaras tika pastiprinātas:

- nosakot, ka ir jāsaņem Parlamenta piekrišana attiecībā uz Kopienas paplašināšanās nolīgumiem un asociācijas nolīgumiem;
- ieviešot procedūru sadarbībai ar Padomi ([1.2.3](#)), tādējādi dodot Parlamentam ierobežotas, tomēr īstenas likumdošanas pilnvaras. Tobrīd tas attiecās uz aptuveni desmit juridiskajiem pamatiem, un tas bija būtisks pavērsiena punkts Parlamenta īstenā pārtapšanā par vienu no likumdevējiem.

Šo faktu lapu sagatavojis Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski
11/2025

1.1.3. MĀSTRIHTAS UN AMSTERDAMAS LĪGUMI

Ar Māstrihtas līgumu tika grozīti iepriekšējie Eiropas līgumi un izveidota Eiropas Savienība, kuras pamatā ir trīs pīlāri: Eiropas Kopienas (EK), kopējā ārpolitika un drošības politika (KĀDP) un sadarbība tieslietās un iekšlietās (TI). Ar Amsterdamas līgumu tika ieviesti pielāgojumi, kas bija vajadzīgi, lai nodrošinātu efektīvāku un demokrātiskāku Savienības darbību pēc tās paplašināšanās.

MĀSTRIHTAS LĪGUMS

Māstrihtā 1992. gada 7. februārī parakstītais Līgums par Eiropas Savienību^[1] stājās spēkā 1993. gada 1. novembrī.

A. Savienības struktūras

Māstrihtas līgums, ar kuru tika izveidota Eiropas Savienība, iezīmēja jaunu posmu procesā, kas paredz "arvien ciešāk saliedēt Eiropas tautu savienību". Savienības pamatā bija Eiropas Kopienas, ko papildina Līgumā par Eiropas Savienību noteiktās rīcībpolitikas un sadarbības formas. Savienībai bija unikāla iestāžu sistēma, ko veido Padome, Eiropas Parlaments, Eiropas Komisija, Tiesa un Revīzijas palāta, kuras, tolaik būdamas vienīgās Eiropas Savienības iestādes šā jēdziena šaurākajā izpratnē, īstenoja savas pilnvaras saskaņā ar Līgumu noteikumiem. Ar Māstrihtas līgumu izveidoja Ekonomikas un sociālo lietu komiteju un Eiropas Reģionu komiteju, kas darbojās padomdevēju statusā. Papildus Eiropas Investīciju bankas grupā jau iepriekš iekļautajām finanšu iestādēm, proti, Eiropas Investīciju bankai un Eiropas Investīciju fondam, atbilstīgi Līguma paredzētajām procedūrām tika izveidota Eiropas Centrālo banku sistēma un Eiropas Centrālā banka.

B. Savienības pilnvaras

Ar Māstrihtas līgumu izveidotajai Savienībai šajā līgumā bija noteiktas pilnvaras, kas bija sadalītas trijās grupās un parasti tika sauktas par pīlāriem. Pirmo pīlāru veidoja Eiropas Kopienas. Tas nodrošināja satvaru, kurā Kopienas iestādes īstenoja tās pilnvaras, ko dalībvalstis Līgumā iekļautajās jomās bija tām nodevušas kā daļu no savas suverenitātes. Otrais pīlārs bija kopējā ārpolitika un drošības politika, kas tika noteikta Līguma V sadaļā. Trešais pīlārs bija sadarbība tieslietu un iekšlietu jomā, kas bija noteikta Līguma VI sadaļā. Līguma V un VI sadaļa noteica valdību sadarbību kopējo iestāžu satvarā, paredzot noteiktus pārvalstiskus aspektus, piemēram, Komisijas iesaisti un apspriešanos ar Parlamentu.

1. Eiropas Kopiena (pirmais pīlārs)

Kopienas uzdevums bija nodrošināt visā Kopienā sekmīgu vienotā tirgus darbību un cita starpā veicināt harmonisku, līdzsvarotu un ilgtspējīgu saimnieciskās darbības attīstību, augstu nodarbinātības un sociālās aizsardzības līmeni un vīriešu un sieviešu līdztiesību. Kopiena šos mērķus īstenoja atbilstīgi tai noteiktajām pilnvarām, izveidojot kopēju tirgu un veicot saistītus pasākumus, kas noteikti EK līguma 3. pantā, kā arī ieviešot ekonomikas un vienotu monetāro politiku, kas minēta 4. pantā. Kopienai savā rīcībā

[1]OV C 191, 29.7.1992., 1. lpp.

bija jāievēro proporcionalitātes princips, bet jomās, kas nebija ekskluzīvā Kopienas kompetencē, – subsidiaritātes princips (EK līguma 5. pants).

2. Kopējā ārpolitika un drošības politika (KĀDP) (otrais pīlārs)

Savienības uzdevums bija noteikt un īstenot kopēju ārpolitiku un drošības politiku, izmantojot starpvaldību metodes. Uzticības un savstarpējas solidaritātes garā dalībvalstīm šī politika bija aktīvi un konsekventi jāatbalsta. Tās mērķi cita starpā bija sargāt Savienības kopējās vērtības, pamatintereses, neatkarību un integritāti saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtu principiem, visādi stiprināt Savienības drošību, veicināt starptautisko sadarbību, attīstīt un stiprināt demokrātiju un tiesiskumu, kā arī cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošanu.

3. Sadarbība tieslietu un iekšlietu jomā (trešais pīlārs)

Savienības mērķis bija izstrādāt kopēju rīcību šajās jomās, izmantojot starpvaldību metodes, lai garantētu iedzīvotājiem augstu aizsardzības līmeni brīvības, drošības un tiesiskuma telpā. Sadarbība attiecās uz šādām jomām:

- Kopienas ārējo robežu šķērsošanas noteikumi un kontroles stiprināšana,
- cīņa pret terorismu, smagiem noziegumiem, narkotiku kontrabandu un krāpšanu starptautiskā mērogā,
- tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās un civillietās,
- Eiropas Policijas biroja (Eiropola) izveide, ieviešot arī sistēmu informācijas apmaiņai starp valstu policijas spēkiem,
- nelikumīgas imigrācijas kontrole,
- kopēja patvēruma politika.

AMSTERDAMAS LĪGUMS

Amsterdamas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus, kā arī dažus ar to saistītos tiesību aktus^[2], un ko parakstīja 1997. gada 2. oktobrī Amsterdamā, stājās spēkā 1999. gada 1. maijā.

A. Savienības pilnvaru palielināšana

1. Eiropas Kopiena

Attiecībā uz mērķiem īpaša nozīme tika piešķirta līdzsvarotai un ilgtspējīgai attīstībai un augstam nodarbinātības līmenim. Tika izveidots dalībvalstu nodarbinātības rīcībpolitikas koordinācijas mehānisms un radīta iespēja šajā jomā piemērot dažus Kopienas pasākumus. Nolīgums par sociālo politiku līdz ar dažiem uzlabojumiem tika iekļauts EK līgumā (atteikšanās no nepiedalīšanās klauzulas). Turpmāk Kopienas metodi bija paredzēts piemērot tādās nozīmīgās jomās, kuras līdz šim ietvēra trešais pīlārs, piemēram, attiecībā uz patvērumu, imigrāciju, ārējo robežu šķērsošanu, krāpšanas apkarošanu, muitas iestāžu sadarbību un tiesu iestāžu sadarbību civillietās, kā arī daļu sadarbības Šengenas *acquis* satvarā, ko ES un Kopienas bija pilnībā atbalstījušas.

[2]OV C 340, 10.11.1997., 115. lpp.

2. Eiropas Savienība

Tika pastiprināta valdību sadarbība attiecībā uz tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās un policijas iestāžu sadarbību, nosakot mērķus un precizējot uzdevumus, kā arī izveidojot jaunu, direktīvai līdzīgu juridisku instrumentu. Kopējās ārpolitikas un drošības politikas instrumenti tika izstrādāti vēlāk, it īpaši, izveidojot jaunu – kopīgās stratēģijas – instrumentu un ieviešot jaunu – Padomes par KĀDP atbildīgā ģenerālsekretāra – amatu un jaunu struktūru, proti, Politikas plānošanas un agrīnās brīdināšanas vienību.

B. Eiropas Parlamenta pozīcijas stiprināšana

1. Likumdošanas pilnvaras

Saskaņā ar koplēmuma procedūru, kuras piemērošanas loku paplašināja, iekļaujot tajā 15 EK līgumā paredzētos juridiskos pamatus, Eiropas Parlaments un Padome kļuva par diviem praktiski vienlīdzīgiem likumdevējiem. Izņemot lauksaimniecības un konkurences politiku, koplēmuma procedūru piemēroja visās jomās, kurās Padome bija pilnvarota pieņemt lēmumus ar kvalificētu balsu vairākumu. Četros gadījumos (18., 42. un 47., kā arī 151. pants par kultūras politiku, kas nav mainīts) tika paredzēts, ka koplēmuma procedūru apvieno ar vienprātīga Padomes lēmuma prasību. Attiecībā uz pārējām likumdošanas jomām, kurās bija prasīta vienprātība, koplēmuma procedūras piemērošana netika paredzēta.

2. Kontroles pilnvaras

Bija paredzēts, ka Eiropas Parlaments ar balsojumu apstiprina ne tikai Komisijas kolēģiju, bet arī personu, kura izvirzīta Komisijas priekšsēdētāja amatam (214. pants).

3. Deputātu ievēlēšana un statūti

Attiecībā uz procedūru, ko piemēro Eiropas Parlamenta ievēlēšanai tiešās vispārējās vēlēšanās (EK līguma 190. pants), jau pastāvošajām pilnvarām pieņemt vienotu procedūru tika pievienotas Kopienas pilnvaras noteikt kopējus principus. Šajā pantā tika ietverts arī juridiskais pamats, kas ļauj pieņemt vienotu Eiropas Parlamenta deputātu nolikumu. Tomēr joprojām netika ieviests noteikums, kas atļautu veikt pasākumus, lai izveidotu Eiropas līmeņa politiskas partijas (sk. 191. pantu).

C. Ciešāka sadarbība

Pirmo reizi Līgumos tika ietverti vispārēji noteikumi, kas ļauj dažām dalībvalstīm atbilstīgi zināmiem nosacījumiem izmantot kopējās iestādes, lai īstenotu ciešāku savstarpēju sadarbību. Šī iespēja papildināja ciešāku sadarbību, uz ko attiecās īpaši noteikumi, piemēram, par ekonomisko un monetāro savienību, brīvības, drošības un tiesiskuma telpas izveidi un Šengenas noteikumu iekļaušanu. Jomas, kurās var ieviest ciešāku sadarbību, tika ietvertas trešajā pīlārā un atbilstīgi noteiktiem ierobežojošiem nosacījumiem attiecās uz jautājumiem, kas nebija ekskluzīvā Kopienas kompetencē. Nosacījumi, kas bija jāievēro jebkādas ciešākas sadarbības gadījumā, un plānotās lēmumu pieņemšanas procedūras tika izstrādātas tā, lai nodrošinātu, ka šis jaunais integrācijas procesa faktors paliktu vien izņēmums, ko var izmantot tikai virzībai uz integrāciju, nevis soļu speršanai atpakaļ.

D. Vienkāršošana

Ar Amsterdamas līgumu atcēla visus tos Eiropas līgumos paredzētos noteikumus, kuri laika gaitā bija zaudējuši spēku vai novecojuši, nodrošinot, ka ar to netiek mainīts juridiskais spēks ar atpakaļejošu datumu. Tajā arī tika mainīta Līgumu pantu numerācija. Juridisku un politisku iemeslu dēļ līgums tika parakstīts un iesniegts ratifikācijai esošo Līgumu grozījumu veidā.

E. Iestāžu reformas paplašināšanās kontekstā

1. Amsterdamas līgumā atbilstīgi Parlamenta pieprasījumam tika paredzēts, ka Eiropas Parlamentā nav vairāk par 700 deputātiem (189. pants).
2. Uz Komisijas sastāvu un jautājumu par balsu sadalījumu attiecās Līgumam pievienotais Protokols par iestādēm. Tas paredzēja, ka Savienībā, kurā ir līdz 20 dalībvalstīm, Komisijā ir pa vienam valstspiederīgajam no katras dalībvalsts, ja vien līdz minētajai dienai nav grozīts piešķirto balsu skaits Padomē. Jebkurā gadījumā vismaz gadu pirms tam, kad pievienojas 21. dalībvalsts, bija jāsasauca jauna starpvaldību konference, lai vispusīgi pārskatītu Līgumu noteikumus par iestādēm.
3. Iespēja Padomei izmantot kvalificētu balsu vairākumu, protams, bija paredzēta vairākos ar Amsterdamas līgumu ieviestos juridiskajos pamatos. Tomēr no pastāvošajām Kopienas rīcībpolitikām vienīgi attiecībā uz pētniecības rīcībpolitiku tika paredzēti jauni noteikumi par balsojumu ar kvalificētu vairākumu; pārējās joprojām bija nepieciešams vienprātīgs balsojums.

F. Citi jautājumi

Uz Kopienas procedūrām, kas saistītas ar subsidiaritātes principa piemērošanu, attiecās īpašs protokols. Tika uzlabota pārredzamība, pieņemot jaunus noteikumus par piekļuvi dokumentiem (255. pants) un lielāku Padomes likumdošanas darba atklātību (207. panta 3. punkts).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Ar Eiropas Parlamentu apspriedās pirms starpvaldību konferences sasaukšanas. Turklāt Parlaments tika iesaistīts starpvaldību konferencēs, izmantojot *ad hoc* pieeju; pēdējās trijās konferencēs atkarībā no izskatāmajiem jautājumiem Parlamentu pārstāvēja priekšsēdētājs vai divi deputāti.

Šo faktu lapu sagatavojis Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski
11/2025

1.1.4. NICAS LĪGUMS UN KONVENTS PAR EIROPAS NĀKOTNI

Nicas līgums tikai daļēji sagatavoja ES būtiskajām paplašināšanās kārtām 2004. gada 1. maijā un 2007. gada 1. janvārī austrumu un dienvidu virzienā. Tādēļ saistībā ar Eiropadomes 2021. gada decembra Lākenes sanāksmes secinājumiem ES līderi izveidoja Eiropas Konventu par Eiropas nākotni, cenšoties izstrādāt līgumu par Konstitūciju Eiropai kā jaunu ES tiesisko pamatu. Šis līgums netika ratificēts tādēļ, ka divās dalībvalstīs iedzīvotāji referendumos nobalsoja pret tā pieņemšanu.

NICAS LĪGUMS

[Nicas līgums](#), ar ko grozīja Līgumu par Eiropas Savienību (LES) un Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus, kā arī dažus saistītos tiesību aktus, tika parakstīts 2001. gada 26. februārī un stājās spēkā 2003. gada 1. februārī.

A. Mērķi

Eiropadomes 1999. gada decembra Helsinku sanāksmes secinājumos bija noteikts, ka ES līdz 2002. gada beigām jāspēj uzņemt jauno dalībvalstu statusā tās pieteikuma iesniedzējas valstis, kuras ir gatavas pievienoties. Tā kā tikai divās pieteikuma iesniedzējās valstīs iedzīvotāju skaits bija lielāks nekā jau esošo dalībvalstu vidējais iedzīvotāju skaits, bija paredzams, ka ievērojami palielināsies to valstu politiskā ietekme, kurās ir mazāks iedzīvotāju skaits. Tādējādi ar Nicas līgumu tika paredzēts palielināt ES iestāžu efektivitāti un leģitimitāti un sagatavot ES nākamajai lielajai paplašināšanās kārtai.

B. Konteksts

ES starpvaldību konferences (SVK) Māstrihtā 1992. gadā un Amsterdamā 1997. gadā pievērsās vairākiem institucionāliem jautājumiem, tomēr tie vēl netika veiksmīgi atrisināti. Minētie jautājumi, kuri kļuva pazīstami kā "Amsterdamas pārpalikumi", attiecās uz Komisijas lielumu un sastāvu, balsu sadalījumu Padomē un kvalificēta balsu vairākuma balsojuma paplašināšanu. Pamatojoties uz Padomes prezidentvalsts Somijas ziņojumu, Eiropadome 1999. gada decembra Helsinku sanāksmē nolēma, ka jāorganizē SVK, lai atrisinātu jautājumus saistībā ar minētajiem "pārpalikumiem" un veiktu visas citas izmaiņas, kas vajadzīgas, gatavojoties nākamajai paplašināšanās kārtai.

C. Saturs

Tādējādi SVK tika atklāta 2000. gada 14. februārī un beidza darbu Nicā 2000. gada 10. decembrī. SVK tika panākta vienošanās par iepriekš minētajiem institucionālajiem jautājumiem un vairākiem citiem punktiem, proti, jaunu vietu sadalījumu Eiropas Parlamentā, lielāku ciešākas sadarbības elastīgumu, pamattiesību un vērtību uzraudzību Eiropas Savienībā un Savienības tiesu sistēmas stiprināšanu.

1. Balsu sadalījums Padomē

Kopumā izvērtējot balsošanas sistēmu Padomē, Komisijas sastāvu un zināmā mērā vietu sadalījumu Eiropas Parlamentā, 2000. gada SVK secināja, ka galvenais uzdevums būs mainīt dalībvalstu balsu relatīvo sadalījumu Padomē – šis jautājums nebija skatīts vēl nevienā citā SVK kopš 1956.–1957. gada SVK, kuras rezultātā tika parakstīts Romas līgums.

Kvalificēta balsu vairākuma noteikšanai tika paredzētas divas metodes: jauna balsu vērtēšanas sistēma, kas radīta, pārveidojot iepriekšējo sistēmu, vai divkārtšā vairākuma – balsu un iedzīvotāju skaita – piemērošana, ko ierosināja Komisija un atbalstīja Parlaments. SVK izvēlējās pirmo variantu. Tika palielināts visām dalībvalstīm piešķirto balsu skaits, bet visapdzīvotāko dalībvalstu īpatsvars tika samazināts: pēc 10 jauno dalībvalstu pievienošanās 2004. gadā no agrākajiem 55 % balsu tas samazinājās līdz 45 %, bet 2007. gada 1. janvārī – līdz 44,5 %. Šīs izmaiņas papildināja demogrāfiskā “drošības tīkla” ieviešana: dalībvalsts var pieprasīt pārbaudīt, vai kvalificētais balsu vairākums veido vismaz 62 % no kopējā ES iedzīvotāju skaita. Ja tā nebūtu, lēmumu, par kuru notiek balsošana, nevarētu pieņemt.

2. Eiropas Komisija

a. Sastāvs

Kopš 2005. gada, kā noteikts Nicas līgumā, Komisijas komisāru kolēģijā ir pa vienam komisāram no katras dalībvalsts. Padomei ir pilnvaras ar vienprātīgu lēmumu noteikt komisāru skaitu un dalībvalstu rotācijas sistēmas kārtību, nodrošinot, ka katrā komisāru kolēģijā tiek ņemtas vērā dalībvalstu demogrāfiskās un ģeogrāfiskās iezīmes.

b. Iekšējā organizācija

Ar Nicas līgumu Komisijas priekšsēdētājam tika piešķirtas pilnvaras uzticēt komisāriem atbildības jomas un savu pilnvaru laikā pārdalīt tās, kā arī izvēlēties priekšsēdētāja vietniekus un noteikt to skaitu.

3. Eiropas Parlaments

a. Sastāvs

Ar Amsterdamas līgumu noteica, ka Eiropas Parlamentā nedrīkst būt vairāk par 700 deputātiem. Ņemot vērā paplašināšanos, Eiropadomes dalībnieki, izstrādājot Nicas līgumu, uzskatīja par vajadzīgu pārskatīt katras dalībvalsts EP deputātu skaitu. Arī jaunā Parlamenta struktūra tika izveidota tā, lai līdzsvarotu mainīto balsu sadalījumu Padomē. Tādējādi tika noteikts, ka maksimālais deputātu vietu skaits Eiropas Parlamentā ir 732 deputāti.

b. Pilnvaras

Eiropas Parlamentam, tāpat kā Padomei, Komisijai un dalībvalstīm, tika piešķirtas pilnvaras juridiski apstrīdēt ES pārvaldes vadības galveno lēmumu pieņēmēju – attiecībā uz Parlamentu Padomes vai Komisijas – vai Eiropas Centrālās bankas rīcību, pamatojoties uz kompetences trūkumu, procedūras pamatprasību pārkāpšanu, Līgumu vai jebkuru uz to piemērošanu attiecināmu tiesību normu pārkāpšanas jautājumu vai pilnvaru ļaunprātīgu izmantošanu.

Pēc Komisijas ierosinājuma ar Nicas līgumu LES 191. pants tika grozīts, lai nodrošinātu Parlamenta darbības juridisko pamatu, ļaujot ar koplēmuma procedūru pieņemt noteikumus, kas reglamentē politiskās partijas Eiropas līmenī, un noteikumus par to finansēšanu.

Parlamenta likumdošanas pilnvaras tika palielinātas, nedaudz paplašinot koplēmuma procedūras jomu un nosakot, ka Parlaments dod piekrišanu ciešākai sadarbībai jomās, uz kurām attiecas koplēmuma procedūra. Turklāt Parlamenta atzinums ir jālūdz arī gadījumos, kad Padome paziņo par nopietniem pamattiesību pārkāpumu draudiem kādā dalībvalstī.

4. Tiesu sistēmas reforma

a. Eiropas Savienības Tiesa

ES Tiesai (EST) ar Nicas līgumu tika piešķirta iespēja sanākt vairākos atšķirīgos sastāvos: tā var sanākt palātās (ar trim vai pieciem tiesnešiem), virspalātā (ar 11 tiesnešiem) vai Tiesas plēnumā. Padome ar vienprātīgu lēmumu var palielināt ģenerālvokātu skaitu. ES Tiesa saglabāja jurisdikciju jautājumos, kas iesniegti prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai, bet vairāk dažādu lietu tā saskaņā ar Statūtiem varēja nodot Vispārējai tiesai, kas pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gada decembrī bija Pirmās instances tiesa.

b. Vispārējā tiesa

Vispārējās tiesas pilnvaras tika palielinātas, lai aptvertu noteiktas prejudiciālo nolēmumu kategorijas. Tiesas palātas ir iespējams veidot ar vienprātīgu Padomes lēmumu. Visi šie darbības noteikumi, jo īpaši Tiesas pilnvaras, turpmāk tika noteikti grozītajā Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā (EKL).

5. Likumdošanas procedūras

Lai gan daudzās (27) jaunās politikas jomās un pasākumos tagad bija nepieciešams kvalificēts balsu vairākums Padomē, koplēmuma procedūra tika paplašināta tikai, lai aptvertu dažas mazāk svarīgas jomas (bijušais EKL 13., 62., 63., 65., 157., 159. un 191. pants); jautājumiem, uz kuriem attiecās bijušais EKL 161. pants, tagad bija vajadzīga piekrišana.

6. Ciešāka sadarbība

Tāpat kā Amsterdamas līgumā, arī Nicas līgumā ir vispārīgi noteikumi, kas attiecas uz visām ciešākas sadarbības jomām, un konkrēti noteikumi, kas piemērojami attiecīgajam ar Māstrihtas līgumu izveidotajam pīlāram jeb kompetencei: Eiropas Kopienas pīlāram, kopējās ārpolitikas un drošības pīlāram un tieslietu un iekšlietu pīlāram. Amsterdamas līgumā ciešāka sadarbība bija paredzēta tikai pirmā un trešā pīlāra jomās, savukārt Nicas līgumā tā tika paredzēta visu trīs pīlāru jomās.

Ar Nicas līgumu tika ieviestas citas turpmākas izmaiņas: vērtēšanās Eiropas Padomē vairs nebija iespējama, un tika precizēts jēdziens "saprātīgs laikposms". Parlamenta piekrišana tagad bija jāsaņem visās jomās, kur ciešāka sadarbība skar jautājumus, uz kuriem attiecas koplēmuma procedūra.

7. Pamattiesību aizsardzība

Ar Nicas līgumu LES 7. pantu papildināja ar punktu, kas tiktu piemērots gadījumos, kad nepārprotams pamattiesību pārkāpums faktiski nav noticis, bet pastāv "acīmredzami draudi", ka tas var notikt. Padome, pieņemot lēmumu ar četru piektdaļu vairākuma locekļu atbalstu un saņēmusi Parlamenta piekrišanu, nosaka šādu draudu esamību un sniedz attiecīgajai dalībvalstij piemērotus ieteikumus. Tika pasludināta Eiropas Savienības Pamattiesību harta bez saistoša spēka.

D. Eiropas Parlamenta loma

Līdzīgi kā iepriekšējās starpvaldību konferencēs Eiropas Parlaments bija aktīvi iesaistīts 2000. gada SVK sagatavošanā. [1999. gada 18. novembra rezolūcijā par gatavošanos Līgumu reformai un nākamajai starpvaldību konferencei](#) un [2001. gada 31. maija rezolūcijā par Nicas līgumu un Eiropas Savienības nākotni](#) tas sniedza atzinumus par konferences paredzēto darba kārtību, norisi un mērķiem. Parlaments pauda viedokli arī par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas būtību un tiesisko ietekmi. Parlaments pieprasīja, lai 2000. gada SVK tiktu īstenota kā pārredzams process, kurā iesaistīti Eiropas Parlamenta un valstu parlamentu deputāti, kā arī Komisijas pārstāvji un kurā savu ieguldījumu sniedz sabiedrība. Tā rezultātā būtu jāizstrādā konstitūcijas tipa dokuments.

KONVENTS PAR EIROPAS NĀKOTNI

A. Principi un mērķi

Saskaņā ar Nicas līgumam pievienoto Deklarāciju Nr. 23 Eiropadome Lākenes sanāsmē 2001. gada 14. un 15. decembrī nolēma sasaukt Konventu par Eiropas nākotni, lai pulcētu galvenās iesaistītās puses uz debatēm un diskusijām par ES nākotni. Konventa mērķi bija sagatavot nākamo SVK pēc iespējas pārredzamākā veidā un pievērsties četriem galvenajiem ar ES turpmāko attīstību saistītajiem jautājumiem: labākai kompetenču sadalei; ES rīcības instrumentu vienkāršošanai; lielākai demokrātijai, pārredzamībai un efektivitātei; kā arī Konstitūcijas projekta sagatavošanai ES pilsoņiem.

B. Organizācija

Konventu veidoja priekšsēdētājs *Valéry Giscard D'Estaing*, divi priekšsēdētāja vietnieki *Giuliano Amato* un *Jean-Luc Dehaene*, 15 dalībvalstu valdību vai valstu vadītāju pārstāvji, 30 dalībvalstu parlamentu deputāti (pa diviem no katras dalībvalsts), 16 Eiropas Parlamenta deputāti un divi komisāri. Arī valstis, kas bija iesniegušas pieteikumu dalībai ES, varēja piedalīties debatēs ar vienlīdzīgiem nosacījumiem, bet nevarēja likt šķēršļus dalībvalstu starpā panāktai vienprātībai. Līdz ar to Konventā pavisam iesaistījās 105 dalībnieki.

Konventu vadīja prezidijs, kurā papildus priekšsēdētājam un priekšsēdētāja vietniekiem bija deviņi Konventa dalībnieki, kā arī pieaicinātais pārstāvis, ko līdzdalībai izvēlējās pieteikuma iesniedzējas valstis. Prezidijs bija Konventa virzošais spēks un nodrošināja pamatu tā darbam.

C. Iznākums

[Konventa par Eiropas nākotni](#) darbs sastāvēja no: "uzklašanās posma", kurā tas centās apzināt dalībvalstu un ES pilsoņu cerības un vajadzības; pausto ideju analīzes posma un posma, kurā tika sagatavoti ieteikumi, balstoties uz debašu būtību. 2002. gada beigās 11 darba grupas iepazīstināja Konventu ar saviem atzinumiem. Turpinot darbu, 2003. gada pirmajā pusē Konvents sagatavoja un apsprieda dokumentu, kas kļuva par [projektu Līgumam par Konstitūciju Eiropai](#).

Eiropadomes Saloniku sanāksmē 2003. gada 20. jūnijā tika iesniegta līguma projekta I daļa (59 panti) un II daļa (Pamattiesību harta, 54 panti). Itālijas prezidentūrai 2003. gada 18. jūlijā tika iesniegta III daļa (politika un darbība, 342 panti) un IV daļa (vispārīgi un nobeiguma noteikumi, 10 panti). [Eiropadome pieņēma šo dokumentu 2004. gada 18. jūnijā](#). Lai gan tajā tika izdarīti vairāki grozījumi, Konventa sagatavotā projekta pamatstruktūra tika saglabāta. [Eiropas Parlaments 2005. gada janvārī apstiprināja ierosināto līgumu](#), bet Francija (2005. gada 29. maijā) un Nīderlande (2005. gada 1. jūnijā) savu valstu referendumos to noraidīja. Pēc negatīvajiem referendumu rezultātiem divās dalībvalstīs Līguma par Konstitūciju Eiropai ratifikācijas process netika pabeigts.

D. Eiropas Parlamenta loma

Lielākā daļa novērotāju uzskatīja, ka EP deputātu ietekmei bija izšķiroša nozīme Konventa par Eiropas nākotni darbā. Pateicoties vairākiem aspektiem, piemēram, EP deputātu pieredzei veikt sarunas starptautiskā līmenī un tam, ka Konventa darbība norisinājās Parlamenta telpās, EP deputāti varēja būtiski ietekmēt debates un Konventa darbības rezultātus. Turklāt viņi aktīvi sniedza ieguldījumu, veidojot EP un dalībvalstu parlamentu deputātu politiskās apvienības. Parlamentam izdevās sasniegt ievērojamu skaitu sākotnēji noteikto mērķu. Vairākums šo mērķu tika iekļauti Lisabonas līgumā.

Šo faktu lapu sagatavojis Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski
11/2025

1.1.5. LISABONAS LĪGUMS

Šajā faktu lapā ir izklāstīta Lisabonas līguma priekšvēsture un pamatnoteikumi. Mērķis ir sniegt vēsturisko kontekstu, kādā no iepriekšējiem radies šis jaunākais ES pamatdokuments. Īpašie noteikumi (ar atsaucēm uz attiecīgajiem pantiem) un to ietekme uz ES rīcībpolitikām sīkāk skaidrota faktu lapās, kurās aplūkotas konkrētas rīcībpolitikas un aspekti.

JURIDISKAIS PAMATS

Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu (OV C 306, 17.12.2007.). Stājies spēkā 2009. gada 1. decembrī.

PRIEKŠVĒSTURE

[Lisabonas līguma](#) pirmsākums ir konstitucionāls projekts (Eiropadomes deklarācija par Eiropas Savienības nākotni jeb t. s. Lākenes deklarācija), kurš sākās 2001. gada beigās un kuru 2002. un 2003. gadā turpināja attīstīt Eiropas Konvents, kas sagatavoja Līgumu par Konstitūciju Eiropai (Konstitucionālo līgumu) (1.1.4). Process, kas noslēdzās ar Lisabonas līgumu, sākās pēc tam, kad divos 2005. gada maijā un jūnijā rīkotos referendumos par Konstitucionālo līgumu iznākums bija negatīvs un Eiropadome, uz to reaģējot, nolēma noteikt divu gadu "pārdomu periodu". Beidzot, pamatojoties uz 2007. gada marta Berlīnes deklarāciju, Eiropadome Portugāles prezidentūras laikā 2007. gada 21.–23. jūnijā pieņēma sīki izstrādātas pilnvaras gaidāmajai starpvaldību konferencei (SVK). SVK pabeidza darbu 2007. gada oktobrī. Eiropadome Līgumu parakstīja Lisabonā 2007. gada 13. decembrī, un to ir ratificējušas visas dalībvalstis.

SATURS

A. Mērķi un juridiskie principi

Eiropas Kopienas dibināšanas līgums ir pārdēvēts, proti, tagad tas ir Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD), un visā tekstā termins "Kopiena" ir aizstāts ar terminu "Savienība". Savienība aizstāj Kapienu un ir tās juridiskā pēctece. Lisabonas līgumā nav noteikti tādi valstīm raksturīgi Savienības simboli kā karogs vai himna. Kaut gan jaunais dokuments pēc nosaukuma vairs nav konstitucionāls līgums, tajā ir saglabāta lielākā daļa būtiskāko sasniegumu.

Lisabonas līgums Savienībai nepiešķir nekādas jaunas ekskluzīvas kompetences. Tomēr tas maina veidu, kādā Savienība īsteno savas pašreizējās pilnvaras – un arī dažas jaunās (dalītās) pilnvaras –, sekmējot pilsoņu līdzdalību un aizsardzību, radot jaunu institucionālo kārtību un grozot lēmumu pieņemšanas procesus, lai panāktu lielāku efektivitāti un pārredzamību. Tādējādi tas nodrošina augstāku parlamentārās kontroles un demokrātiskās pārskatatbildības līmeni.

Atšķirībā no Konstitucionālā līguma Lisabonas līgumā nav panta, kas oficiāli paredzētu Savienības tiesību pārākumu pār valstu tiesību aktiem. Tomēr Līgumam šajā sakarā

tika pievienota deklarācija (17. deklarācija). Tajā paskaidrots, kā saskaņā ar iedibināto Eiropas Savienības Tiesas judikatūru ES tiesību akti prevalē pār valsts tiesību aktiem.

Lisabonas līgumā pirmo reizi ir precizētas Savienības pilnvaras. Tajā ir nošķirtas trīs kompetenču kategorijas: ekskluzīvā kompetence, kad tikai Savienība var pieņemt – un dalībvalstis var vienīgi īstenot – tiesību aktus, dalītā kompetence, kad dalībvalstis var pieņemt juridiski saistošus tiesību aktus, ja Savienība to nav darījusi, un atbalsta kompetence, kad ES pieņem pasākumus, ar kuriem atbalstīt vai papildināt dalībvalstu politiku. Tagad Savienības kompetences var nodot atpakaļ dalībvalstīm Līguma pārskatīšanas laikā.

Lisabonas līgumā Eiropas Savienībai ir piešķirts pilnīgs juridiskas personas statuss. Tas nozīmē, ka Savienība var parakstīt starptautiskus nolīgumus savas kompetences jomās un pievienoties starptautiskām organizācijām. Dalībvalstis var parakstīt tikai tādus starptautiskus nolīgumus, kas atbilst ES tiesību aktiem.

Līgumā pirmoreiz paredzēta oficiāla procedūra, kas dalībvalstīm jāievēro, ja tās vēlas izstāties no ES saskaņā ar savām konstitucionālajām prasībām, proti, Līguma par Eiropas Savienību (LES) 50. pants.

Ar Lisabonas līgumu ir pabeigta atlikušo trešā pīlāra brīvības, drošības un tiesiskuma aspektu, t. i., policijas un tiesu iestāžu sadarbības krimināllietās, iekļaušana pirmajā pīlārā. Bijusī starpvaldību kārtība vairs nepastāv, jo tiesību aktus šajā jomā tagad pieņem parastajā likumdošanas procedūrā (ar kvalificētu vairākumu un koplēmumu) un, ja nav norādīts citādi, izmanto Kopienas metodes juridiskos instrumentus (regulas, direktīvas un lēmumus).

Līdz ar Lisabonas līguma stāšanos spēkā Parlaments var ierosināt Līgumu grozījumus, kā jau varēja darīt Padome, dalībvalstu valdības un Komisija. Parasti šāda grozījuma izdarīšanai vajadzētu sasaukt konventu, kas ieteiktu grozījumus SVK. Tomēr Eiropadome ar Parlamenta piekrišanu var nolemt šādu konventu nesasaukt (LES 48. panta 3. punkta otrā daļa). Tad varētu sasaukt SVK, lai, savstarpēji vienojoties, noteiktu Līgumu grozījumus. Taču Līgumus var pārskatīt, nesasaucot SVK, kā arī izmantojot vienkāršotas pārskatīšanas procedūras, ja runa ir par Savienības iekšpolitiku un iekšējām darbībām (LES 48. panta 6. un 7. punkts). Šie grozījumi tad tiktu pieņemti ar Eiropadomes lēmumu, bet tiem var būt piemērojami dalībvalstu ratifikācijas noteikumi.

B. Lielāka demokrātija un labāka pamattiesību aizsardzība

Lisabonas līgumā ir noteikti trīs pamatprincipi: demokrātiska vienlīdzība, pārstāvības demokrātija un līdzdalības demokrātija. Līdzdalības demokrātija izpaužas kā jaunā pilsoņu iniciatīva ([4.1.5](#)).

Eiropas Savienības Pamattiesību harta nav tieši iekļauta Lisabonas līgumā, bet LES 6. panta 1. punktā ir noteikts, ka tā ir juridiski saistoša, un tas Hartai dod tādu pašu juridisku spēku kā Līgumiem ([4.1.2](#)).

ES pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību konvencijai (ECTK) sākās pēc tam, kad 2010. gada 1. jūnijā stājās spēkā ECTK 14. protokols. Tas ļauj ECTK parakstīt ne tikai valstīm, bet arī starptautiskai organizācijai, t. i., ES. Pievienošanās vēl ir jāratificē visām valstīm, kas ir ECTK puses, kā arī pašai ES. Sarunas starp Eiropas Padomes un ES pārstāvjiem vainagojās ar nolīguma projekta pabeigšanu 2013. gada aprīlī, taču Eiropas Savienības Tiesa (EST) [atzinumā 2/13](#) atzina, ka tas neatbilst LES 6. pantam.

2019. gada oktobrī Komisija informēja Eiropas Padomi, ka ir gatava sarunas atsākt. Oficiālās sarunas atsākās 2020. gada oktobrī, un sarunu vedēji 2023. gada martā panāca provizorisku vienošanos par pārskatītu pievienošanās nolīguma projektu.

Pārskatītais nolīgums aptver visas EST norādītās problēmas, izņemot vienu, kas attiecas uz jurisdikciju ES kopējā ārpolitikā un drošības politikā (KĀDP). ES ir apņēmusies šo problēmu atrisināt iekšēji^[1].

C. Jauna institucionālā struktūra

1. Eiropas Parlaments

Saskaņā ar LES 14. panta 2. punktu Parlaments "sastāv no Savienības pilsoņu pārstāvjiem", nevis no "valstu tautu pārstāvjiem".

Parlamenta likumdošanas pilnvaras ir palielinātas, ievērojami paplašinot kādreizējās koplēmuma procedūras (kas tagad pārdēvēta par parasto likumdošanas procedūru) darbības jomu. Turklāt to piemēro vairāk nekā 40 jaunās rīcībpolitikas jomās, palielinot to kopskaitu uz 85. Piekrišanas procedūra joprojām pastāv, un konsultāciju procedūra ir palikusi nemainīta. Jaunā budžeta procedūra nodrošina pilnīgu Parlamenta un Padomes līdztiesību gada budžeta apstiprināšanā. Daudz gadu finanšu shēma jāsaskaņo ar Parlamentu.

Parlaments tagad pēc Eiropadomes priekšlikuma ar deputātu balsu vairākumu ievēlē Komisijas priekšsēdētāju; Eiropadomei kandidāts jāizvēlas ar kvalificētu balsu vairākumu, ņemot vērā Parlamenta vēlēšanu rezultātus. Šajā gadījumā saskaņā ar LESD 238. panta 2. punktu kvalificēts balsu vairākums nozīmē vismaz 72 % dalībvalstu, kas pārstāv vismaz 65 % ES iedzīvotāju. Parlaments joprojām apstiprina Komisijas locekļu kolēģiju kopumā.

Ir noteikts, ka maksimālais EP deputātu skaits ir 751 un pilsoņu pārstāvība ir degresīvi proporcionāla. Vienas dalībvalsts maksimālais vietu skaits ir samazināts uz 96 vietām, bet minimālais skaits ir palielināts uz sešām vietām. 2018. gada 7. februārī [Parlaments nobalsoja par tā vietu skaita samazināšanu no 751 uz 705](#) pēc AK izstāšanās no ES un par dažu attiecīgi atbrīvoto vietu pārdalīšanu starp tām dalībvalstīm, kas nelielā mērā bija nepietiekami pārstāvētas ([1.3.3](#)).

AK no ES izstājās 2020. gada 1. februārī. No šā datuma līdz Parlamenta 10. sasaukuma sākumam 2024. gadā tika piemērots jaunais EP deputātu sastāva apmērs – 705 vietas. No 73 vietām, kas atbrīvojās līdz ar AK izstāšanos, 27 ir pārdalītas, lai labāk atspoguļotu degresīvās proporcionalitātes principu: Francijai +5, Spānijai +5, Itālijai +3, Nīderlandei +3, Īrijai +2, Zviedrijai +1, Austrijai +1, Dānijai +1, Somijai +1, Slovākijai +1, Horvātijai +1, Igaunijai +1, Polijai +1 un Rumānijai +1. Vietu skaits nav samazināts nevienai dalībvalstij.

[Eiropadomes Lēmums \(ES\) 2023/2061](#)^[2], balstoties uz jaunākajām demogrāfiskajām norisēm, nosaka no katras dalībvalsts Parlamenta 2024.–2029. gada sasaukumā ievēlējamo pārstāvju skaitu (kopā 720). 15 papildu vietas tika iedalītas Francijai (+2), Spānijai (+2), Nīderlandei (+2), Austrijai (+1), Dānijai (+1), Beļģijai (+1), Polijai (+1), Somijai (+1), Slovākijai (+1), Īrijai (+1), Slovēnijai (+1) un Latvijai (+1).

[1]Eiropas Padome, "European Union accession to the European Convention on Human Rights – Questions and Answers", Eiropas Padomes tīmekļa vietne, <https://www.coe.int/en/web/portal/eu-accession-echr-questions-and-answers>.

[2]Eiropadomes Lēmums (ES) 2023/2061 (2023. gada 22. septembris), ar ko nosaka Eiropas Parlamenta sastāvu, OV L 238, 27.9.2023., 114. lpp.

2. Eiropadome

Lisabonas līgumā Eiropadome ir oficiāli atzīta par ES iestādi, kuras uzdevums ir "rosināt Savienības attīstību" un noteikt "vispārējos politiskos virzienus un prioritātes". Tai nav likumdošanas funkciju. Iepriekšējo sešu mēnešu rotācijas sistēmu ir aizstājusi ilgtermiņa prezidentūra. Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu uz vienreiz atjaunojamu 30 mēnešu (divarpus gadu) termiņu ievēl priekšsēdētāju. Šai sistēmai vajadzētu uzlabot Eiropadomes darba nepārtrauktību un saskaņotību. Priekšsēdētājs arī nodrošina Savienības ārējo pārstāvību, neskarot pienākumus, kas noteikti Savienības Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos (sk. tālāk).

3. Komisijas priekšsēdētāja vietnieks / Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos (PV/AP)

PV/AP ieceļ Eiropadome ar kvalificētu vairākumu un Komisijas priekšsēdētāja piekrišanu, un PV/AP atbild par ES KĀDP un var iesniegt priekšlikumus. PV/AP ne vien vada Ārlietu padomes sanāksmes, bet darbojas arī kā Komisijas priekšsēdētāja vietnieks. PV/AP palīdz Eiropas Ārējās darbības dienests, ko veido Padomes, Komisijas un dalībvalstu diplomātisko dienestu darbinieki.

4. Padome

Lisabonas līgumā ir saglabāts noteikums par dubulto (pilsoņu un dalībvalstu) balsu vairākumu. Tomēr līdz 2014. gada novembrim spēkā palika iepriekšējā kārtība. Jaunos noteikumus piemēro kopš 2014. gada 1. novembra.

Kvalificēts balsu vairākums ir sasniegts, ja priekšlikumu atbalsta 55 % Padomes locekļu (praksē tas nozīmē 15 valstis no 27), kas atbilst vismaz 65 % iedzīvotāju (LES 16. panta 4. punkts). Ja Padome nepieņem lēmumus pēc Komisijas vai PV/AP priekšlikuma, vajadzīgais dalībvalstu vairākums tiek palielināts līdz 72 % (LESD 238. panta 2. punkts). Lai bloķētu tiesību akta pieņemšanu, vismaz četrām dalībvalstīm ir jānobalso pret priekšlikumu. Jaunais mehānisms, kura pamatā ir t. s. Joanīnas kompromiss, dod iespēju 55 % dalībvalstu iedzīvotāju (75 % līdz 2017. gada 1. aprīlim) – tāds ir bloķējošā mazākuma veidošanai vajadzīgais skaitlis – pieprasīt priekšlikuma pārskatīšanu "saprātīgā laikposmā" (7. deklarācija).

Padomes sanāksmes ir atklātas, ja tā apspriež leģislatīvo aktu projektus vai balso par tiem. Šajā nolūkā katra Padomes sanāksme ir sadalīta divās daļās, kas attiecīgi veltītas Savienības leģislatīvajiem aktiem un neleģislatīviem jautājumiem. Padomes prezidentūra joprojām mainās ik pēc sešiem mēnešiem, taču, lai labāk nodrošinātu nepārtrauktu darbu, darbojas trīs dalībvalstu grupas prezidentūra 18 mēnešu laikposmam. Izņēmums ir Ārlietu padome, kuru pastāvīgi vada PV/AP.

5. Komisija

Tā kā Komisijas priekšsēdētāju tagad izraugās un ievēlē, ņemot vērā Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātus, ir palielinājusies šā amata politiskā leģitimitāte. Priekšsēdētājs atbild par kolēģijas iekšējo struktūru (komisāru iecelšanu, atbildības sadalījumu, pieprasījumiem īpašos gadījumos atkāpties no amata).

6. Eiropas Savienības Tiesa

Tiesas jurisdikcijā tagad ir visas Savienības darbības jomas, izņemot KĀDP. Ir vienkāršota kārtība, kādā pilsoņi var vērsties Tiesā.

D. Efektīvāka un demokrātiskāka rīcībpolitikas veidošana ar jaunām rīcībpolitikām un jaunām kompetencēm

Vairākas [pārejas klauzulas](#) ļauj lēmumu pieņemšanā pāriet no vienprātīga balsojuma uz kvalificēta vairākuma balsojumu un no konsultāciju procedūras uz koplēmuma procedūru (LES 31. panta 3. punkts, LESD 81., 153., 192., 312. un 333. pants, kā arī dažas pārejas veida procedūras attiecībā uz tiesisko sadarbību krimināllietās) ([1.2.4](#)). 2017. gada runā par stāvokli Savienībā Komisijas priekšsēdētājs Ž. Junkers izsludināja iniciatīvas, kuru mērķis ir vairākās jomās atteikties no vienprātības noteikuma, izmantojot pārejas klauzulas. Šajā sakarā Komisija ir pieņēmusi četrus paziņojumus, kuros ierosināts [KĀDP](#) (2018. gada septembrī), [nodokļu politikas](#) (2019. gada janvārī), [enerģētikas un klimata politikas](#) (2019. gada aprīlī) un [sociālās politikas](#) (2019. gada aprīlī) jomās veicināt kvalificēta vairākuma balsošanas lietojumu vienprātības vietā. Šo paziņojumu mērķis ir jomās, kur ES jau ir kompetence, padarīt lēmumu pieņemšanu ātrāku, elastīgāku un efektīvāku.

Jomās, kas nav Savienības ekskluzīvā kompetencē, vismaz deviņas dalībvalstis var izveidot ciešāku sadarbību. Ja Parlaments ir devis piekrišanu, Padomei ir jāatļauj tās izmantošana. Attiecībā uz KĀDP jautājumiem piemēro vienprātības principu.

Lisabonas līgums ievērojami pastiprina subsidiaritātes principu, iesaistot dalībvalstu parlamentus ES lēmumu pieņemšanas procesā ([1.2.2](#)) ([1.3.5](#)). Ir ieviestas vairākas jaunas rīcībpolitikas, un citas ir paplašinātas. Vides rīcībpolitikā tagad ir ietverta klimata pārmaiņu novēršana. Enerģētikas rīcībpolitikā ir formulētas jaunas atsauces uz solidaritāti, kā arī uz piegādes drošību un savstarpējo savienotību. Turklāt tagad ES likumdošana var attiekties uz intelektuālā īpašuma tiesībām, sportu, kosmosu, tūrisma, civilo aizsardzību un administratīvo sadarbību.

Kopējās drošības un aizsardzības politikas jomā ([5.1.2](#)) ar Lisabonas līgumu ir ieviesta savstarpējas aizsardzības klauzula, kas paredz, ka dalībvalstīm ir pienākums sniegt palīdzību gadījumā, kad pret kādu dalībvalsti tiek vērsti uzbrukums. Solidaritātes klauzula paredz, ka Savienībai un katrai tās dalībvalstij ar visiem iespējamajiem līdzekļiem jāsniedz palīdzība dalībvalstij, kas cietusi cilvēka darbības izraisītas vai dabas katastrofas rezultātā vai teroristu uzbrukuma dēļ. Visām dalībvalstīm, kas pašas apņemas piedalīties Eiropas militārā ekipējuma programmās un nodrošināt kaujas vienības, kuras var iesaistīties tūlītējā rīcībā, ir pieejama pastāvīga strukturēta sadarbība. Par šādas sadarbības izveidošanu Padomei pēc apspriešanās ar PV/AP jānobalso ar kvalificētu balsu vairākumu.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Sk. [1.1.4](#) par Parlamenta ieguldījumu Eiropas Konventā un iesaistīšanos iepriekšējās SVK. SVK, kura notika 2007. gadā Portugāles prezidentūras vadībā un kuras rezultātā tika parakstīts Lisabonas līgums, bija pirmā SVK, uz ko Parlaments nosūtīja pārstāvjus (trīs).

Gandrīz desmit gadus pēc Lisabonas līguma parakstīšanas Parlaments atzina, ka daļa līguma noteikumu netiek izmantoti pēc iespējas pilnīgi. Tāpēc 2017. gada 16. februārī Parlaments pieņēma [rezolūciju par Eiropas Savienības darbības uzlabošanu, izmantojot Lisabonas līguma piedāvāto potenciālu](#), kur sniegta virkne ieteikumu, kā atrisināt līguma potenciālu, lai uzlabotu Savienības spēju stāties pretī pašreizējiem globālajiem izaicinājumiem.

Todien Parlaments pieņēma arī [rezolūciju par Eiropas Savienības pašreizējās institucionālās struktūras iespējamo attīstību un korekcijām](#), piedāvājot konkrētus Līguma reformu ierosinājumus.

ES pēdējā laikā ir saskārusies ar vairākām krīzēm, kas it īpaši saistītas ar *Brexit*, tiesiskumu, daudzgadu finanšu shēmu, COVID-19 pandēmiju un Krievijas iebrukumu Ukrainā. Šo krīžu pārvarēšanā vēlreiz ir atklājušās pašreizējās pārvaldības sistēmas nepilnības, un efektīvas lēmumu pieņemšanas trūkums ir mazinājis sabiedrības atbalstu Eiropas projektam. Reaģējot uz pašreizējām problēmām, 2021. gada 10. martā ES iestādes sāka Konferenci par Eiropas nākotni, kuras mērķis bija dot iedzīvotājiem iespēju paust viedokli par to, kā pārveidot ES un palielināt tās lēmumu pieņemšanas procedūru rezultativitāti un pārredzamību. 2022. gada 9. maijā konference pabeidza darbu, kas vainagojās ar 49 priekšlikumiem, no kuriem daži nozīmētu izmaiņas ES Līgumos. Līdz ar to Parlaments 2022. gada 9. jūnijā pieņēma [rezolūciju par aicinājumu sasaukt konventu, lai grozītu Līgumus](#), 2023. gada 11. jūlijā – [rezolūciju par ES Līgumos paredzēto pārejas klauzulu īstenošanu](#), bet 2023. gada 22. novembrī – [rezolūciju par Līgumu grozījumu projektu](#). Mudinot Eiropadomi aicināt sasaukt konventu Līgumu pārskatīšanai, Parlaments mēģina modernizēt likumdošanas procedūras, lai atrisinātu pašreizējās problēmas un uzlabotu ES rezultativitāti.

Šo faktu lapu sagatavoja Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Katharina MASSAY-KOSUBEK
11/2025

1.2. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU SISTĒMA UN LĒMUMU PIEŅEMŠANAS PROCEDŪRAS

1.2.1. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU AVOTI UN TVĒRUMS

Eiropas Savienība ir juridiska persona un kā tādai tai ir sava tiesību sistēma, kas pastāv neatkarīgi no starptautiskajām tiesībām. Turklāt ES tiesību aktu kopumam ir tieša vai netieša ietekme uz tās dalībvalstu tiesībām, un tas kļūst par katras dalībvalstu tiesību sistēmas sastāvdaļu. Eiropas Savienība ir uzskatāma par patstāvīgu tiesību avotu. Tiesību sistēma parasti ir iedalīta primārajos tiesību aktos (Līgumos un vispārējos tiesību principos), sekundārajos tiesību aktos (tie pamatojas uz Līgumiem) un papildu tiesību aktos.

SAVIENĪBAS TIESĪBU AVOTI UN HIERARHIJA

- Līgums par Eiropas Savienību (**LES**), Līgums par Eiropas Savienības darbību (**LESD**) un tiem pievienotie **protokoli** (kopā 37 protokoli, 2 pielikumi un 65 deklarācijas, kas ir pievienoti līgumiem un ir uzskatāmi par sīkāku to regulējumu, bet vienotā tiesību aktā konsolidēti nav) ([1.1.5](#));
- Eiropas Savienības **Pamattiesību harta** ([4.1.2](#));
- Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līgums (**Euratom**) joprojām ir spēkā kā atsevišķs līgums;
- starptautiskie nolīgumi ([5.2.1](#));
- Savienības tiesību vispārējie principi;

— Sekundārie tiesību akti.

Eiropas Savienība ir uz tiesiskas valsts principu balstīta Savienība, kas ir izveidojusi pilnīgu tiesiskās aizsardzības līdzekļu un procedūru sistēmu, pamatojoties uz kuru, Eiropas Savienības Tiesa (EST) var pārbaudīt Savienības iestāžu tiesību aktu likumību (LESD 263. pants). Līgumi un vispārējie tiesību principi atrodas tiesību aktu hierarhijas pašā augšā, un tos dēvē par primārajiem tiesību aktiem. Pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gada 1. decembrī tāds pats rangs tika piešķirts arī Pamattiesību hartai. Eiropas Savienības noslēgtie starptautiskie nolīgumi ir pakārtoti primārajiem tiesību aktiem. Sekundārie tiesību akti tiesību aktu hierarhijā atrodas vienu pakāpi zemāk un ir spēkā tikai tad, ja tie atbilst augstāka juridiska spēka aktiem un nolīgumiem. ES tiesību **augstāka spēka** doktrīna ir ES tiesību sistēmas stūrakmens, un tās mērķis ir nodrošināt ES tiesību vienotību un konsekveni. Eiropas Savienības Tiesa oficiāli uzstāj, ka ES tiesībām ir absolūts pārkums pār valsts tiesībām, un valstu tiesām tas, pieņemot savus lēmumus, ir jāņem vērā. Tiesa vienmēr ir uzsvērusi, ka tai, nosakot attiecības starp Eiropas Savienības tiesībām un valsts tiesībām, ir vara pēdējā instancē. Kardinālajās lietās [van Gend en Loos / Nederlandse Administratie der Belastingen](#) un [Costa/ENEL](#) EST izstrādāja ES tiesību tiešās iedarbības un pārkuma fundamentālās doktrīnas. EST šīs doktrīnas apstiprināja turpmāk minētajās lietās. Tā, piemēram, lietā [Internationale Handelsgesellschaft](#) tā apgalvoja, ka ES tiesību aktiem ir augstāks spēks pat par valstu konstitūcijās garantētajām pamattiesībām.

MĒRĶI

Izveidot Savienības tiesību sistēmu, pateicoties kurai, tā var sasniegt Līgumos nospraustos mērķus.

ES TIESĪBU AVOTI

A. Eiropas Savienības primāro tiesību akti ([1.1.1](#)), ([1.1.2](#)), ([1.1.3](#)), ([1.1.4](#)), ([1.1.5](#)), ([4.1.2](#))

B. Eiropas Savienības sekundāro tiesību akti

1. Vispārīga informācija

Savienības tiesību aktu veidi ir uzskaitīti LESD 288. pantā. Šie akti ir: **regulas, direktīvas, lēmumi, ieteikumi un atzinumi**. ES iestādes minētos tiesību aktus var pieņemt vienīgi tad, ja tām šāda kompetence ir paredzēta Līgumos. Savienības kompetenču robežas ir noteiktas ar LES 5. panta 1. punktā nostiprināto kompetences piešķiršanas principu. Līgumā par Eiropas Savienības darbību ir noteikts Savienības kompetences apjoms, to iedalot trīs kategorijās: ekskluzīvā kompetence (3. pants), dalītā kompetence (4. pants) un atbalsta kompetence (6. pants), kuras īstenojot, ES pieņem regulējumu, ar kuru tā atbalsta vai papildina dalībvalstu politiku. To jomu uzskaitījums, kas atbilst šiem trijiem kompetenču veidiem, ir lasāms LESD 3., 4. un 6. pantā. Ja kāda no Līgumos noteikto mērķu sasniegšanai vajadzīgās rīcības pilnvarām paredzēta nav, iestādes var piemērot LESD 352. panta normas un tādējādi pieņemt "**vajadzīgos pasākumus**".

Iestādes pieņem tikai tos juridiskos instrumentus, kas ir minēti LESD 288. pantā. Vienīgie izņēmumi ir kopējās ārpolitika un drošības un aizsardzības politikas nostādnes,

uz kurām joprojām attiecas starpvaldību procedūras. Šajā jomā kopējās stratēģijas, kopējā rīcība un kopējās nostājas ir aizvietotas ar “vispārīgām pamatnostādnēm” un “lēmumiem, kuros nosaka” Savienības veicamās darbības un pieņemamās nostājas, kā arī šo lēmumu īstenošanas kārtību (LES 25. pants).

Papildus tam iestādes var rīkoties arī dažādos citādos veidos, piemēram, pieņemot ieteikumus, nākot klajā ar paziņojumiem, kā arī, izstrādājot aktus par iestāžu organizatoriskiem un vadības jautājumiem (tostarp iestāžu nolīgumus), kuru nosaukums, struktūra un tiesiskā iedarbība izriet no dažādām Līgumu normām vai noteikumiem, kas ir pieņemti, pamatojoties uz Līgumiem.

2. ES sekundāro tiesību aktu hierarhija

LESD 289., 290. un 291. pantā ir noteikta sekundāro tiesību aktu – leģislatīvo, deleģēto un īstenošanas aktu – hierarhija. **Leģislatīvie akti** ir tiesību akti, kas ir pieņemti parastā vai īpašā likumdošanas procedūrā. Savukārt **deleģētie akti** ir neleģislatīvi akti, kuru darbības joma ir vispārīga un kuri papildina vai groza atsevišķus nebūtiskus leģislatīvo aktu elementus. Pilnvaras pieņemt šos aktus likumdevējs (Parlaments un Padome) var deleģēt Komisijai. Leģislatīvajā aktā nosaka pilnvaru deleģēšanas mērķus, saturu, tvērumu un ilgumu, kā arī attiecīgā gadījumā – steidzamības procedūras. Turklāt likumdevējs reglamentē deleģējuma nosacījumus, saskaņā ar kuriem tas, piemēram, var deleģējumu atsaukt vai izteikt iebildumus pret to.

Īstenošanas aktus parasti pieņem Komisija, kurai ir šādas tiesības gadījumos, kad ir nepieciešami juridiski saistošu aktu vienādi īstenošanas nosacījumi. Padome tos pieņem tikai īpašos, pienācīgi pamatotos gadījumos, kā arī tā tos pieņem ārlietu un kopējās drošības jomā. Ja pamataktu pieņem saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru, Parlaments vai Padome jebkurā laikā var Komisijai darīt zināmu savu viedokli, ka īstenošanas akta projekts pārsniedz pamataktā paredzētās īstenošanas pilnvaras. Šādā gadījumā Komisijai attiecīgā tiesību akta projekts ir jāpārskata.

3. Dažādi ES sekundāro tiesību aktu veidi

a. Regulas

Regulas ir vispārpiemērojamas, tās uzliek saistības kopumā un ir tieši piemērojamas. To adresātiem (privātpersonām, dalībvalstīm, ES iestādēm) tās ir jāpiemēro pilnībā. Regulas ir tieši piemērojamas visās dalībvalstīs to spēkā stāšanās brīdī (regulās noteiktajā dienā vai, ja tādas nav, divdesmitajā dienā pēc to publicēšanas Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī), un tās dalībvalstu tiesībās jātransponē nav.

Regulu mērķis ir nodrošināt Savienības tiesību vienotu piemērošanu visās dalībvalstīs. Ja valsts noteikumi ir pretrunā regulu materiālajām normām, jāpiemēro ir regulas.

b. Direktīvas

Direktīvas dalībvalstij vai visām dalībvalstīm, kurām tās ir adresētas, uzliek saistības attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet ļauj šo valstu iestādēm noteikt to īstenošanas formas un metodes. Valstu likumdevējiem ir jāpieņem transponēšanas akts vai “valsts īstenošanas akts”, ar kuru direktīvas transponē valsts tiesībās un valsts tiesību aktos iestrādā direktīvās noteiktos mērķus. Privātpersonām ar tiesību aktu tiek piešķirtas tiesības un uzlikti pienākumi tikai tad, kad ir pieņemts transponēšanas akts. Dalībvalstīm, transponējot direktīvas, ir zināma rīcības brīvība – tās var ņemt vērā īpašus iekšējos apstākļus. Transponēšana ir jāveic direktīvā noteiktajā termiņā.

Transponējot direktīvas, dalībvalstis nodrošina ES tiesību efektīvu piemērošanu, ievērojot LES 4. panta 3. punktā paredzēto lojālās sadarbības principu.

Vairumā gadījumu direktīvas tieši nepiemēro. EST tomēr ir noteikusi, ka atsevišķas direktīvas normas izņēmuma gadījumos dalībvalstīs var tikt piemērotas tieši, pat ja attiecīgā dalībvalsts transponēšanas aktu vēl pieņēmusi nav, proti gadījumos, kad:

- direktīva dalībvalsts tiesībās nav transponēta vai transponēta ir, bet nepareizi;
- direktīvas normās ir noteikts pienākums un tās ir pietiekami saprotamas un precīzas un
- direktīvas normās fiziskām personām ir paredzētas tiesības.

Ja minētie nosacījumi ir izpildīti, privātpersonas, vēršoties valsts pārvaldes iestādē, drīkst uz attiecīgajām normām atsaukties. Pat ja ar šīm normām fiziskām personām tiesības noteiktas nav un ir izpildīts tikai pirmais un otrais nosacījums, dalībvalstu iestādēm ir pienākums netransponēto direktīvu ņemt vērā. Šā sprieduma galvenais pamatojums ir efektivitātes, Līguma saistību neizpildes nepieļaušanas un tiesiskās aizsardzības princips. No otras puses, fiziska persona atsaukties uz netransponētas direktīvas tiešo iedarbību saskarē ar citām fiziskām personām nedrīkst (tā saucamā horizontālā iedarbība; spriedums lietā [Faccini Dori / Recreb Srl, C-91/92, 25. punkts](#)).

Saskaņā ar Tiesas judikatūru ([spriedums apvienotajā lietā C-6/90 un C-9/90, Francovich](#)) privātpersonai ir tiesības prasīt atlīdzību no dalībvalsts, kura Savienības tiesības neievēro. To var darīt tādas direktīvas gadījumā, kura nav transponēta vai nav transponēta pienācīgi, ja: a) direktīva ir pieņemta, lai radītu tiesības fiziskām personām; b) tiesību saturu var konstatēt, pamatojoties uz direktīvas normām; un c) pastāv cēloņsakarība starp pienākuma transponēt direktīvu pārkāpumu un cietušajām pusēm radītajiem zaudējumiem un kaitējumu. Šādā gadījumā, lai noteiktu atbildību, attiecīgās dalībvalsts vaina jāpierāda nav.

c. Lēmumi, ieteikumi un atzinumi

Lēmumi uzliek saistības kopumā. Ja lēmumu adresāti ir tajos minēti (dalībvalstis, fiziskas vai juridiskas personas), tie ir saistoši tikai šiem subjektiem, un tajos reglamentē tikai šīs dalībvalstis vai personas skarošas situācijas. Privātpersona var atsaukties uz tiesībām, ko tai piešķir ar dalībvalstij adresētu lēmumu, tikai tad, ja attiecīgā dalībvalsts ir pieņēmusi transponēšanas aktu. Lēmumus var piemērot tieši saskaņā ar tiem pašiem nosacījumiem, ar kādiem piemēro direktīvas.

Ieteikumi un atzinumi to adresātiem nekādas tiesības vai pienākumus nerada, taču tie var sniegt norādes attiecībā uz Savienības tiesību skaidrojumu un saturu.

Tā kā prasībām, kas ir celtas pret dalībvalstīm saskaņā ar LESD 263. pantu, ir jābūt pamatotām ar tiesību aktiem, ko ir pieņēmušas ES iestādes, struktūras, biroji vai aģentūras, EST kompetencē nav izskatīt dalībvalstu pārstāvju lēmumus, piemēram, attiecībā uz ES aģentūru atrašanās vietas noteikšanu. Saskaņā ar Tiesas 2022. gada 14. jūlija spriedumu lietā par Eiropas Zāļu aģentūras (EMA) pārcelšanu akti, kurus ir pieņēmuši dalībvalstu pārstāvji, rīkojoties nevis kā Padomes locekļi, bet kā savu valstu valdību pārstāvji, un tādējādi kolektīvi īstenojot dalībvalstu pilnvaras, pārbaudei tiesā pakļauti nav^[1]. Tiesa nosprieda, ka LESD 341. pants attiecas tikai uz Savienības iestādes, nevis struktūras, biroja vai aģentūras, atrašanās vietas noteikšanu.

[1] Skat. [apvienotās lietas C-59/18 Itālija/Padome un C-182/18 Comune di Milano /Padome, apvienotās lietas C-106/19 Itālija/Padome un Parlaments un C-232/19 Comune di Milano / Parlaments un Padome un lietu C-743/19 Parlaments/Padome](#).

Kompetence noteikt Savienības aģentūru atrašanās vietu ir ES likumdevējam, kuram šajā nolūkā ir jārikojas saskaņā ar procedūrām, kas ir paredzētas attiecīgajās Līgumu materiāltiesiskajās normās. Attiecīgais lēmums bija nesaistošs politiskās sadarbības pasākums, ar kuru ierobežot ES likumdevēja rīcības brīvību nevar. Šajā ziņā minētais lēmums nedz Eiropas Parlamenta, nedz pārējo Savienības likumdevējietāžu rīcības brīvību ierobežot arīdzan nevar.

4. Normas par kompetenci, procedūrām, tiesību aktu īstenošanu un izpildes kontroli

a. Likumdošanas kompetence, tiesību aktu ierosināšanas tiesības un likumdošanas procedūras: (1.3.2), (1.3.6), (1.3.8) un (1.2.3)

Parlaments, Padome un Komisija atkarībā no katra atsevišķā juridiskā pamata Savienības tiesību aktu pieņemšanā piedalās atšķirīgā statusā. Parlaments var prasīt, lai Komisija tam un Padomei iesniedz tiesību aktu priekšlikumus.

b. Savienības tiesību aktu īstenošana

Saskaņā ar Savienības primārajiem tiesību aktiem ES izpildes kontroles pilnvaras ir tikai ierobežotas, jo ES tiesību aktu izpildi parasti kontrolē dalībvalstis. Turklāt LESD 291. panta 1. punktā ir noteikts arī tas, ka "Dalībvalstis pieņem visus valsts tiesību aktus, kas vajadzīgi, lai īstenotu juridiski saistošos Savienības aktus". Ja ir nepieciešami juridiski saistošu Savienības aktu vienādi īstenošanas nosacījumi, Komisija rīkojas atbilstoši savām īstenošanas pilnvarām (LESD 291. panta 2. punkts).

c. Tiesību akta veida izvēle

Daudzos gadījumos Līgumos ir noteikts tā tiesību akta veids, kas ir jāpieņem. Taču daudzos citos gadījumos konkrēts tiesību akta veids precizēts nav. Šādos gadījumos piemēro LESD 296. panta pirmo daļu, kurā ir noteikts, ka iestādes atkarībā no katra attiecīgā gadījuma pašas nolemj, kādu tiesību aktu pieņemt "atbilstīgi piemērojamām procedūrām un ievērojot proporcionalitātes principu".

C. Savienības tiesību vispārējie principi un pamattiesības

Līgumos Savienības tiesību vispārējie principi ir minēti ļoti reti. Šie principi galvenokārt ir kristalizēti EST judikatūrā (juridiskā noteiktība, iestāžu līdzsvars, tiesiskā paļāvība u. c.) – judikatūrā ir noteikts arī tas, ka cilvēktiesības tiek atzītas kā Savienības tiesību vispārējie principi. Šie principi tagad ir nostiprināti LES 6. panta 3. punktā, kurā ir minētas pamattiesības, kas ir garantētas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā un izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām un kas ir garantētas arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartā (4.1.2).

D. Starptautiskie nolīgumi, kurus ES ir noslēgusi saskaņā ar LESD 216. un 271. pantu

Savienība savas kompetences ietvaros ir tiesīga ar trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām noslēgt starptautiskus nolīgumus (LESD 216. panta 1. punkts). Šie nolīgumi ir saistoši Savienībai un dalībvalstīm un ir uzskatāmi par Savienības tiesību neatņemamu sastāvdaļu (LESD 216. panta 2. punkts). Saskaņā ar LESD 217. pantu ES papildus tam ir tiesīga noslēgt ar trešo valsti asociācijas nolīgumu, kurā nosaka savstarpējas tiesības un pienākumus, kopīgu rīcību un īpašu procedūru. [Tirdzniecības un sadarbības nolīgums](#) starp Eiropas Savienību un Eiropas Atomenerģijas kopienu,

no vienas puses, un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, no otras puses, [tika noslēgts](#), pamatojoties uz šo normu. [Parlaments sniedza savu piekrišanu ES-AK Tirdzniecības un sadarbības nolīgumam](#) saskaņā ar LESD 218. panta 6. punkta a) apakšpunktu 2021. gada 28. aprīlī.

Saskaņā ar [EST judikatūru](#) starptautiskajām tiesībām ir augstāks spēks pār ES (sekundārajiem) tiesību aktiem: "Tāpat ir jāatgādina, ka atbilstoši LESD 216. panta 2. punktam Savienības noslēgtie starptautiskie nolīgumi ir saistoši Savienības iestādēm un tādējādi šie nolīgumi ir pārāki par Savienības tiesību aktiem."

E. Neatkarīgas speciālās zināšanas un labāks likumdošanas process

[Parlaments 2004. gadā izveidoja piecus politikas departamentus](#), kas pēc komiteju un citu Parlamenta struktūru pieprasījuma nodrošināja [augstvērtīgu neatkarīgu ekspertīzi, analīzi un politikas konsultācijas](#). Šis neatkarīgais pētījums, kas savienotu EP deputātus, akadēmiskās aprindas un iedzīvotājus, būtu jāveic attiecībā uz katru likumdošanas iniciatīvu –, sākot ar tās plānošanu, līdz tās īstenošanas izvērtēšanai. Ar to būtu jāveicina tiesību aktu augsta kvalitāte un to skaidrošana, kas ir neatņemama sagatavošanas darba daļa^[2].

[Optimāli ES tiesību akti](#) var radīt [potenciālu peļņu vairāk nekā 2 200 miljardu EUR apmērā](#) gadā. [Parlamenta pasūtītajā pētījumā](#) ir konstatēts, ka, nodrošinot preču brīvu kustību, var gūt peļņu 386 miljardu EUR apmērā preču brīvas aprites jomā, 189 miljardu EUR apmērā – muitas savienības nozarē, 289 miljardu EUR apmērā – pakalpojumu brīvas aprites sfērā un 177 miljardu EUR apmērā, garantējot digitālā vienotā tirgus darbību.

[Iestāžu nolīgums par labāku likumdošanas procesu](#) aptver ikgadējo un daudzgadējo plānošanu un visus politikas cikla aspektus. Tajā ir izklāstītas arī iestāžu dažādās saistības izstrādāt kvalitatīvus ES tiesību aktus, kas būtu efektīvi, lietderīgi, vienkārši un saprotami un, pateicoties kuriem, varētu izvairīties no pārmērīga regulējuma un no privātpersonām, publiskajām iestādēm un uzņēmumiem, jo īpaši MVU, uzlikta nevajadzīga sloga.

Tomēr no Eiropas Parlamenta pasūtītā pētījuma izriet, ka [neatkarīgas pētniecības izmantošana](#) ir: 1) jāuzlabo ES stratēģiju formulēšanas un plānošanas posmā, tostarp, saīsinot kavēšanos ar tiesību aktu reformu ieviešanu; 2) vienādi jāattiecinā uz visām likumdošanas iniciatīvām (piemēram, izņēmumi attiecībā uz steidzamiem dosjē pazemina ES tiesību aktu kvalitāti svarīgās jomās); un 3) vienādi jāattiecinā uz [ES tiesību aktu ietekmes novērtējumu sekām](#), attiecībā uz kurām pašlaik datu nevākšanas dēļ trūkst kritiski svarīgo kvantitatīvās ietekmes novērtējumu.

Turklāt nesenie pētījumi, kas veikti Parlamenta uzdevumā, liecina, ka pārāk sarežģītā ES tiesību aktu struktūra un valoda rada šķēršļus ES pilsoņiem saprast savas tiesības^[3] un ES tiesību aktu piemērošanu padara sarežģītāku^[4]. Parlamenta un dalībvalstu eksperti

[2] Maciejewski M., [Role of the European Parliament in promoting the use of independent expertise in the legislative process](#) (Eiropas Parlamenta loma neatkarīgu speciālo zināšanu izmantošanas veicināšanā likumdošanas procesā), Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2018. gada decembris.

[3] Vanyškova Z. un citi, [Better Law-Making in the European Union](#), (Labāks likumdošanas process Eiropas Savienībā), Tieslietu, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2025. gada februāris.

[4] Xanthaki H., [Legislative complexity and monitoring the application of EU law](#) (Likumdošanas sarežģītība un ES tiesību aktu piemērošanas uzraudzība) Tieslietu, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2025. gada oktobris.

uzsver nepieciešamību reformēt ES tiesību aktus, lai padarītu tos pieejamākus un vairāk orientētus uz iedzīvotājiem^[5].

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

LES 14. panta 1. punktā ir noteikts: "Eiropas Parlaments kopīgi ar Padomi veic likumdošanas (izmantojot "parasto likumdošanas procedūru") un budžeta pieņemšanas (izmantojot īpašu, LESD 314. pantā paredzētu likumdošanas procedūru) funkcijas." Parlaments cenšas likumdošanas procesu vienkāršot, uzlabot normatīvo tekstu izstrādes kvalitāti un nodrošināt to dalībvalstu efektīvāku sodīšanu, kas Savienības tiesības neievēro. Komisijas gada darba un likumdošanas programmā ir izklāstītas Komisijas galvenās politiskās prioritātes un darītas zināmas konkrētās darbības – vai nu likumdošanas, vai cita veida pasākumi –, ar kuru palīdzību šīs prioritātes tiek īstenotas praksē. Parlaments patiesi īsteno jaunu tiesību aktu izstrādes funkciju, jo tas izskata Komisijas gada darba programmu un nosauc tiesību aktus, kuru izstrādi tas uzskata par lietderīgu.

Tā kā Savienībai ir juridiskas personas statuss, tā tagad var slēgt starptautiskus nolīgumus (LESD 216. un 217. pants). Slēdzot nolīgumus, kas attiecas uz kopējo tirdzniecības politiku un visām jomām, kuras reglamentē saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru, ir jāsaņem Parlamenta piekrišana (LESD 218. panta 6. punkta a) apakšpunkts). Piemēram, 2021. gada 28. aprīlī [Parlaments deva piekrišanu ES un Apvienotās Karalistes tirdzniecības un sadarbības nolīgumam](#). Parlaments jau iepriekš bija apliecinājis, ka neminstināsies izmantot veto tiesības, ja tam būs nopietnas bažas. Piemēram, 2012. gadā tas noraidīja [Viltošanas novēršanas tirdzniecības nolīgumu](#) (ACTA).

[2022. gada jūlijā Parlaments pieņēma rezolūciju](#), reaģējot uz [Komisijas paziņojumu "Labāks likumdošanas process: kopīgi centieni nolūkā izstrādāt labākus tiesību aktus"](#).

Pētījumi, kurus ir pasūtījuši Eiropas Parlamenta politikas departamenti, liek secināt, ka ir vajadzīgas reformas, kas veicinātu labāku likumdošanas procesu un regulējumu Eiropas Savienībā^[6] un jo īpaši nepieļautu regulatīvo standartu regresu^[7]. Minētajā pētījumā ir norādīts arī uz to, ka ES tiesību aktus varētu uzlabot, ja tiktu veikta to izstrādes un struktūras reforma, pateicoties kurai, būtu skaidrākas minēto aktu priekšrocības un ES iedzīvotājiem tiktu atvieglota tiesību aktu digitāla izmantošana^[8]. Nesen veiktā pētījumā par tiesībām un IST ir ieteikts pakāpeniski digitalizēt ES tiesību sistēmu, tostarp tās avotus^[9].

[5]Vanyskova Z. un citi., [Critical Approach to EU law-making: French Senate's report on EU legislation](#), (*Kritiskā pieeja ES likumdošanas procesam: Francijas Senāta ziņojums par ES tiesību aktiem*), Tieslietu, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2025. gada aprīlis.

[6]Jones S. un citi, [Better regulation in the EU](#) (*Labāka regulējuma nodrošināšana Eiropas Savienībā*), Pilsoņu tiesību un konstitucionālo lietu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2023. gada oktobris.

[7]Marcus J.S. un citi, [Reporting obligations](#), (*Ziņošanas pienākumi*), Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2025. gada jūnijs.

[8]Xanthaki H., [The 'one in, one out' principle. A real better lawmaking tool?](#), (*Princips "viens pieņemts – otrs atcelts". Īstens labāks likumdošanas instruments?*), Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2023. gada oktobris.

[9]Maciejewski M., [Law and ICT](#) (*Tiesības un IKT*), Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu politikas departaments, Eiropas Parlaments, 2024. gada aprīlis.

Šo faktu lapu sagatavoja Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments (IUST).

Mariusz Maciejewski
12/2025

1.2.2. SUBSIDIARITĀTES PRINCIPS

Attiecībā uz dalītās kompetences jomām (sk. C. sadaļu) Līgumā par Eiropas Savienību ietvertais subsidiaritātes princips nosaka to, kādos gadījumos priekšroka dodama Savienības, nevis dalībvalstu rīcībai.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienību (LES) 5. panta 3. punkts un Protokols (Nr. 2) par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu.

MĒRĶI

Subsidiaritātes un proporcionalitātes principi nosaka Eiropas Savienības kompetenču īstenošanu. Jomās, kuras nav ES ekskluzīvā kompetencē, subsidiaritātes princips aizsargā dalībvalstu tiesības pieņemt lēmumus un rīkoties un ļauj Savienībai iejaukties tad, ja dalībvalstis kādas darbības mērķus nevar pietiekami labi īstenot, bet "ierosinātās darbības mēroga vai seku dēļ" tie ir labāk sasniedzami Savienības līmenī. Minēto principu Eiropas Līgumos iekļāva arī tādēļ, lai kompetenču īstenošanu pēc iespējas tuvinātu pilsoņiem saskaņā ar [tuvuma principu, kas noteikts arī Līguma par Eiropas Savienību 10. panta 3. punktā](#).

SASNIEGUMI

A. Pirmsākums un vēsturiskā attīstība

Subsidiaritātes princips tika oficiāli nostiprināts 1992. gadā parakstītajā LES. Atsauce uz šo principu tika iekļauta [Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā \(EKL\)](#). Taču jau ar [Vienoto Eiropas aktu](#), kas tika parakstīts 1986. gadā, subsidiaritātes kritērijs bija iekļauts vides politikā, kaut arī uz to nebija skaidras atsauces. Tomēr Eiropas Kopienas Pirmās instances tiesa [1995. gada 21. februāra spriedumā \(T-29/92\)](#) nolēma, ka pirms Eiropas Savienības līguma stāšanās spēkā subsidiaritātes princips nav vispārējs tiesību princips, kas jāpiemēro, izvērtējot Kopienas tiesību aktu likumību.

Nemainot subsidiaritātes principa formulējumu EKL pārnumurētā 5. panta otrajā daļā, ar 1997. gadā parakstīto [Amsterdamas līgumu](#) EKL pievienoja [Protokolu par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu](#) (turpmāk "1997. gada protokols"). Tādējādi piemērošanas noteikumi, kas nebija iekļauti Līgumos, bet bija apstiprināti vispārējā nostājā par subsidiaritātes principa piemērošanu, par kuru bija panākta iepriekšēja vienošanās 1992. gada Edinburgas Eiropadomē, ar protokolu par subsidiaritāti kļuva juridiski saistoši un pakļauti juridiskai kontrolei.

Ar 2007. gadā parakstīto Lisabonas līgumu, ar kuru tika grozīts LES un EKL, subsidiaritātes principu iekļāva LES 5. panta 3. punktā un atcēla attiecīgo EKL normu, vienlaikus pārņemot šajā normā izmantoto formulējumu. Līgumā ir pievienota arī nepārprotama atsauce uz subsidiaritātes principa reģionālo un vietējo dimensiju. Turklāt Lisabonas līgums aizstāja 1997. gada protokolu ar jaunu Protokolu Nr. 2. Galvenā

atšķirība bija dalībvalstu parlamentu jaunā loma subsidiaritātes principa ievērošanas nodrošināšanā (sk. faktu lapu [1.3.5.](#)).

B. Definīcija

Subsidiaritātes principa vispārējais mērķis ir dot pakļautai iestādei noteiktu neatkarību attiecībā ar hierarhijā augstāk stāvošu iestādi vai pašvaldībai attiecībā ar centrālo iestādi. Tāpēc ir paredzēts kompetences sadalījums starp vairākiem varas līmeņiem – princips, kas ir federālo valstu institucionālais pamats.

Piemērojot subsidiaritātes principu ES kontekstā, tas ir Savienības neekskluzīvo kompetenču īstenošanu reglamentējošs kritērijs. Tas nepieļauj Savienības iejaukšanos, ja dalībvalstis pašas jautājumu var efektīvi reglamentēt centrālā, reģionālā vai vietējā līmenī. Savienībai ir pamats īstenot savas pilnvaras tikai tad, ja dalībvalstis paredzētās darbības mērķus nespēj sasniegt pietiekami labi un ar Savienības mērogā īstenotu rīcību var iegūt pievienoto vērtību.

Saskaņā ar LES 5. panta 3. punktu pastāv trīs priekšnosacījumi, lai Savienības iestādes rīkotos atbilstīgi subsidiaritātes principam: a) attiecīgā joma nav ekskluzīvā Savienības kompetencē (t. i., neekskluzīva kompetence); b) dalībvalstis nespēj pietiekami labi sasniegt paredzētās darbības mērķus (t. i., nepieciešamība); c) darbības mēroga vai seku dēļ darbību var labāk īstenot Savienība (t. i., pievienotā vērtība).

C. Darbības joma

1. Eiropas Savienības kompetenču ierobežošana

Subsidiaritātes princips attiecas uz dalītās kompetences jomām, kas uzskaitītas Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 4. panta 2. punktā, kurš nav izsmeļošs. Atšķirībā no Savienībai piešķirtās ekskluzīvās kompetences (3. pants) un kompetences koordinēt, atbalstīt vai papildināt dalībvalstu darbības (5. un 6. pants) dalītā kompetence attiecas uz jomām, kurās dalībvalstis var uzņemties iniciatīvu tikai "tiklīdz, ciklīdz Savienība nav īstenojusi savu kompetenci" (LESD 2. panta 2. punkts). Tās ir kompetences, kuras Savienība var pilnībā vai daļēji pārņemt un kuru īstenošana ir ekskluzīvi Savienības ziņā, līdz tā nolemj pārtraukt to īstenošanu. Šīs jomas jo īpaši ietver iekšējo tirgu, sociālo politiku, kā noteikts Līgumā, ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, lauksaimniecību un zivsaimniecību (izņemot jūras bioloģisko resursu saglabāšanu), vidi, patērētāju aizsardzību, transportu, Eiropas komunikāciju tīklus, enerģētiku, brīvības, drošības un tiesiskuma telpu un būtiskus veselības drošības jautājumus.

2. Subsidiaritātes principa piemērošana

Subsidiaritātes princips attiecas uz visām Savienības iestādēm, un tam ir praktiska nozīme it īpaši likumdošanas procedūrās. Lisabonas līgums ir nostiprinājis valstu parlamentu un Eiropas Savienības Tiesas attiecīgās lomas subsidiaritātes principa ievērošanas kontrolē. Ieviešot nepārprotamu atsauci uz subsidiaritātes principa subnacionālo dimensiju, ar Lisabonas līgumu ir arī nostiprināta Eiropas Reģionu komitejas nozīme un ir dota dalībvalstu parlamentu pārziņā esoša iespēja reģionālajiem parlamentiem, kuriem ir likumdošanas pilnvaras, piedalīties *ex ante* agrīnās brīdināšanas mehānismā.

D. Dalībvalstu parlamentārā uzraudzība

Saskaņā ar LES 5. panta 3. punkta otro daļu un 12. panta b) punktu valstu parlamenti uzrauga subsidiaritātes principa ievērošanu atbilstīgi Protokolā Nr. 2 izklāstītajai procedūrai. Iepriekš minētā *ex ante* agrīnās brīdināšanas satvarā ir paredzēts, ka ikviens valsts parlaments vai ikviens valsts parlamenta palāta astoņās nedēļās no tiesību akta projekta nosūtīšanas dienas var iesniegt Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas priekšsēdētājiem pamatotu atzinumu, izklāstot iemeslus, kāpēc tie uzskata, ka attiecīgais projekts neatbilst subsidiaritātes principam. Ja pamatoti atzinumi tiek izteikti ar vismaz trešdaļu no valstu parlamentiem piešķirtajām balsīm (viena balss no palātas divpalātu parlamentiem un divas balsis vienpalātas parlamentiem), projekts ir jāpārskata ("dzeltenā kartīte"). Iestāde, kura ir iesniegusi tiesību akta projektu, var pieņemt lēmumu par to, vai projektu saglabāt, grozīt vai atsaukt, šo lēmumu pamatojot. Attiecībā uz tiesību aktu projektiem, kas saistīti ar policijas sadarbību vai tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, balsu skaits ir samazināts līdz vienai ceturtdaļai balsu. Ja saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru valstu parlamenti vismaz ar vienkāršu tiem piešķirto balsu vairākumu apstrīd tiesību akta priekšlikuma atbilstību subsidiaritātes principam un Komisija nolemj savu priekšlikumu paturēt spēkā, jautājumu nosūta likumdevējam (Parlamentam un Padomei), kas pieņem lēmumu pirmajā lasījumā. Ja likumdevējs uzskata, ka tiesību akta priekšlikums neatbilst subsidiaritātes principam, to ar 55 % Padomes locekļu balsu vairākumu vai Eiropas Parlamenta balsu vairākumu var noraidīt ("oranžā kartīte").

Līdz šim "dzeltenās kartītes" procedūra ir sāka trīs reizes, savukārt "oranžās kartītes" procedūra nav nekad izmantota. Pirmā "dzeltenā kartīte" tika izmantota 2012. gada maijā pret tā dēvēto [Monti II priekšlikumu regulai par tiesībām uz kolektīvu rīcību](#) saistībā ar brīvību veikt uzņēmējdarbību un sniegt pakalpojumus. Kopumā 12 no 40 dalībvalstu parlamentiem vai šo parlamentu palātām uzskatīja, ka priekšlikuma saturs neatbilst subsidiaritātes principam. Beigu beigās Komisija atsauca savu priekšlikumu, tomēr uzskatīja, ka subsidiaritātes principa pārkāpums nebija noticis. Nākamo "dzelteno kartīti" 2013. gada oktobrī izmantoja valstu parlamentu 14 palātas 11 dalībvalstīs attiecībā uz [priekšlikumu par Eiropas Prokuratūras izveidi](#). Komisija, izanalizējusi no valstu parlamentiem saņemtos pamatotos atzinumus, [nolēma priekšlikumu paturēt spēkā](#), apgalvojot, ka tas atbilst subsidiaritātes principam. Visbeidzot, trešo "dzelteno kartīti" 14 parlamentu palātas 11 dalībvalstīs 2016. gada maijā iesniedza pret [priekšlikumu pārskatīt direktīvu par darba ņēmēju norīkošanu darbā](#). Komisija plaši pamatoja [iemeslus, kāpēc priekšlikumu paturēt spēkā](#), uzskatot, ka tā subsidiaritātes principu nav pārkāpusi, jo darba ņēmēju norīkošana darbā pēc definīcijas ir pārrobežu jautājums.

Eiropas Savienības parlamentu Eiropas lietu komiteju konference (COSAC) ir noderīga platforma valstu parlamentiem, lai apmainītos ar informāciju par subsidiaritātes kontroli. Turklāt Eiropas Reģionu komitejas uzturētais Subsidiaritātes uzraudzības tīkls (SMN) atvieglo informācijas apmaiņu starp vietējām un reģionālajām pašvaldībām un ES iestādēm. SMN locekļi ir reģionālie parlamenti un valdības ar likumdošanas pilnvarām, vietējās un reģionālās pašvaldības iestādes bez likumdošanas pilnvarām un vietējo pašvaldību apvienības ES. Tajā var piedalīties arī Eiropas Reģionu komitejas valstu delegācijas un valstu parlamentu palātas.

E. Nesenās institucionālās norises

2017. gada novembrī Komisija izveidoja [Subsidiaritātes, proporcionalitātes un scenārija "Darīt mazāk, bet efektīvāk" jautājumu darba grupu](#), kas nāca klajā ar savu ziņojumu 2018. gada jūlijā. Pamatojoties uz tās ieteikumiem, Komisija 2018. gada oktobrī publicēja "[subsidiaritātes paketi](#)", ieviešot tabulu subsidiaritātes un proporcionalitātes novērtēšanai ietekmes novērtējumos, izvērtējumos un paskaidrojuma rakstos.

Subsidiaritātes un proporcionalitātes principi bija svarīgi jautājumi konferencē par Eiropas nākotni, kas notika no 2021. gada aprīļa līdz 2022. gada maijam. Šajā konferencē tika sagatavoti 49 priekšlikumi, kas ietvēra 326 pasākumus, kuri saistīti ar Eiropas galvenajām prioritātēm un problēmām, tostarp demokrātijas jautājumu. [Parlamenta 2023. gada 22. novembra rezolūcijā](#) tika ierosināts pastiprināt subsidiaritātes pārbaudi Tiesā, pagarināt valstu parlamentiem noteikto astoņu nedēļu termiņu līdz divpadsmit nedēļām, iekļaut reģionālo parlamentu atzinumus valstu pamatotajos atzinumos un ieviest "zaļās kartītes" mehānismu, kas ļautu valstu parlamentiem ierosināt likumdošanas iniciatīvas.

Kopš konferences jēdziens "aktīva subsidiaritāte" ir kļuvis nozīmīgāks. 2024. gadā notikušajā 11. konferencē par subsidiaritāti uzmanības centrā bija "labāks regulējums un aktīva subsidiaritāte: svarīgākie elementi, kas palīdzēs ES gūt rezultātus". Savā 2024. gada ziņojumā, kas tika publicēts 2025. gada 8. septembrī, Komisija atkārtoti apstiprināja, ka aktīva subsidiaritāte un pilnīga sadarbība ar vietējām un reģionālajām pašvaldībām joprojām ir galvenās prioritātes 2024.–2029. gada pilnvaru termiņā.

F. Pārskatīšana tiesā

Subsidiaritātes principa ievērošanu var pārbaudīt *a posteriori* (pēc tiesību akta pieņemšanas), pārsūdzības nolūkā vērsties Eiropas Savienības Tiesā. Tā tas arī ir norādīts protokolā. Savienības iestādēm ir liela rīcības brīvība šī principa piemērošanā, taču Tiesa spriedumā lietā [C-84/94](#) un lietā [C-233/94](#) norādīja, ka subsidiaritātes principa ievērošana ir viens no nosacījumiem, kas izriet no pienākuma norādīt Savienības tiesību akta pamatojumu atbilstīgi LESD 296. pantam. Šis nosacījums ir izpildīts, ja, lasot apsvērumus, ir skaidrs, ka princips ir ievērots. Tiesa nesenākajā nozīmīgajā spriedumā 2016. gadā ([lieta C-547/14, Philip Morris](#), 218. punkts) apstiprināja, ka tai ir jāpārbauda, "vai Savienības likumdevējs, pamatojoties uz detalizētu informāciju, bija tiesīgs uzskatīt, ka iecerētā pasākuma mērķis labāk var tikt sasniegts Savienības līmenī". Attiecībā uz procesuālajām garantijām un jo īpaši pienākumu norādīt pamatojumu attiecībā uz subsidiaritāti, Tiesa atgādināja, ka šā pienākuma ievērošana ir "jāizvērtē ne tikai ar atsauci uz apstrīdētā tiesību akta formulējumu, bet arī atsaucoties uz konkrētās lietas kontekstu un apstākļiem" (225. punkts).

Parlamenta 2021. gadā publicētajā [darba dokumentā par subsidiaritātes un proporcionalitātes principiem](#) tika konstatēts, ka "Tiesa nekad nav atcēlusi pasākumu par subsidiaritātes principa pārkāpšanu", un ierosināts, ka "būtu jāizveido neatkarīga subsidiaritātes palāta, kuras sastāvā būtu valstu konstitucionālo tiesu priekšsēdētāji, lai pārvarētu šo politisko neobjektivitāti un uzlabotu tiesību aktu pārskatīšanas kvalitāti".

Dalībvalstis var iesniegt Tiesā prasību atcelt tiesību aktu, pamatojoties uz subsidiaritātes principa pārkāpumu savas valsts parlamenta vai tā palātas vārdā

saskaņā ar savu tiesību sistēmu. Arī Eiropas Reģionu komiteja var iesniegt šādas prasības pret tiesību aktiem, ja LESD ir paredzēta apspriešanās ar šo komiteju. Nesenajā [Dragi ziņojumā](#) tika apgalvots, ka, neraugoties uz šādām svarīgām pilnvarām, minētie dalībnieki Komisijas tiesību aktu priekšlikumus nav apstrīdējuši bieži. Ziņojumā tiek atbalstīta ES mēroga izmeklēšana, kurā tiktu izskatīti iemesli, kāpēc valstu parlamenti rīkojas šādi.

2024. gada augustā valsts parlaments iesniedza pirmo prasību par subsidiaritātes principa pārkāpumu saskaņā ar Protokolu Nr. 2 pret [Regulu \(ES\) 2024/1351 par patvēruma un migrācijas pārvaldību](#) (Lieta C-553/24, ko iesniedza Francijas Nacionālā asambleja). Šī nozīmīgā darbība, ko saskaņā ar Francijas Konstitūcijas 88-6. pantu uzsāka tikai 60 no 577 deputātiem, liecina, ka subsidiaritātes kontrole ir kļuvusi pieejama dažu valstu parlamentu parlamentārajām minoritātēm, tādējādi potenciāli stiprinot demokrātisko uzraudzību un subsidiaritātes īstenošanu gan valstu, gan Eiropas līmenī.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments bija subsidiaritātes principa ieviešanas iniciators, proti, 1984. gada 14. februārī, pieņemot Līguma par Eiropas Savienību projektu, tas ierosināja noteikumu, ka gadījumā, ja Savienībai ar Līgumu noteiktā kompetence sakrīt ar dalībvalstu kompetencēm, dalībvalstis var rīkoties, ja vien Savienība nav pieņēmusi tiesību aktu. Turklāt priekšlikumā tika uzsvērts, ka Kopienai jārīkojas vienīgi tādēļ, lai veiktu uzdevumus, kuru izpildi var efektīvāk nodrošināt kopīgi, nevis dalībvalstīm rīkojoties atsevišķi.

Šos priekšlikumus Parlaments atkārtoti iekļāva vairākās rezolūcijās (piemēram, 1989. gada 23. novembra, 1989. gada 14. decembra, 1990. gada 12. jūlija, 1990. gada 21. novembra un 1995. gada 18. maija rezolūcijā), kurās tas no jauna apliecināja atbalstu subsidiaritātes principam.

A. Iestāžu nolīgumi

Attiecībā uz subsidiaritātes principa piemērošanu Parlaments pieņēma virkni pasākumu, lai saskaņā ar Līgumiem pildītu savu uzdevumu. Parlamenta Reglamenta 43. pantā ir noteikts, ka "leģislatīvā akta priekšlikuma izskatīšanas laikā Parlaments īpašu uzmanību pievērš subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa ievērošanai". Juridiskā komiteja ir Parlamenta komiteja, kurai ir horizontāla atbildība par subsidiaritātes principa ievērošanas uzraudzību. Šajā sakarībā tā regulāri sagatavo ziņojumu par Komisijas gada ziņojumiem par subsidiaritāti un proporcionalitāti.

Padome, Parlaments un Komisija 1993. gada 25. oktobrī parakstīja iestāžu nolīgumu par subsidiaritātes principa īstenošanas procedūrām, kurā skaidri apliecināta triju iestāžu gatavība apņēmīgi rīkoties šajā nolūkā. Līdz ar to tās apņēmās ievērot subsidiaritātes principu. Nolīgumā ir noteikta kārtība, kā, izmantojot subsidiaritātes principa piemērošanas procedūras, ir īstenojamas Savienības iestādēm ar Līgumiem piešķirtās kompetences, lai varētu sasniegt Līgumos noteiktos mērķus. Komisija apņēmās ņemt vērā subsidiaritātes principu, kā arī apliecināt tā ievērošanu. Tas pats attiecas uz Parlamentu un Padomi atbilstoši kompetencēm, kas piešķirtas šīm iestādēm.

Saskaņā ar [Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas 2016. gada 13. aprīļa leģislāciju nolikumu par labāku likumdošanas procesu](#) (ar ko aizstāj 2003. gada decembra nolikumu un leģislāciju 2005. gada novembra vienoto pieeju ietekmes novērtējumam), Komisijai ierosinātie pasākumi paskaidrojamos jāpamato no subsidiaritātes principa viedokļa un šis princips jāņem vērā ietekmes novērtējumos. Turklāt saskaņā ar [2010. gada 20. novembra pamatlikumu par Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas attiecībām](#) Parlaments un Komisija apņemas sadarboties ar valstu parlamentiem, lai palīdzētu tiem īstenot kontroles pilnvaras attiecībā uz subsidiaritātes principu.

B. Eiropas Parlamenta rezolūcijas

Eiropas Parlaments jau [1997. gada 13. maija rezolūcijā](#) skaidri pauda uzskatu, ka subsidiaritātes princips ir saistošs juridisks princips, bet norādīja, ka šā principa ievērošana nedrīkst kavēt ES ekskluzīvo kompetenču īstenošanu un ka to nedrīkst izmantot par ieganstu Kopienas tiesību aktu kopuma (tagad ES *acquis*) apšaubīšanai. [2003. gada 8. aprīļa rezolūcijā](#) Parlaments precizēja, ka domstarpības ir vēlams risināt politiskā līmenī, tajā pašā laikā ņemot vērā Konventa par Eiropas nākotni priekšlikumus attiecībā uz valstu parlamentu agrīnās brīdināšanas mehānisma ieviešanu subsidiaritātes jomā. Šis mehānisms tika iekļauts Lisabonas līgumā (sk. iepriekš un faktu lapu [1.3.5.](#)).

Parlaments [2012. gada 13. septembra rezolūcijā](#) atzinīgi novērtēja valstu parlamentu ciešāku iesaistīšanos tiesību aktu priekšlikumu kontrolē, pārbaudot tos no subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa viedokļa, un ierosināja izvērtēt iespējas novērst iespējamus traucēkļus dalībvalstu parlamentu līdzdalībai subsidiaritātes kontroles mehānismā.

Savā [2018. gada 18. aprīļa rezolūcijā](#) Parlaments norādīja uz valstu parlamentu iesniegto pamatoto atzinumu skaita straujo pieaugumu, kas liecina par to, ka tās arvien vairāk iesaistās Savienības lēmumu pieņemšanas procesā. Parlaments arī atzinīgi novērtēja valstu parlamentu ieinteresētību uzņemties aktīvāku lomu, izmantojot "zaļās kartītes" procedūru. Šajā sakarībā tas ieteica pilnībā izmantot esošos instrumentus, kas ļauj valstu parlamentiem piedalīties likumdošanas procesā, neradot jaunas institucionālas un administratīvas struktūras.

[2019. gada 13. februāra rezolūcijā](#) par stāvokli debatēs par Eiropas nākotni Parlaments uzsvēra vietējo pašvaldību un jo īpaši reģionālo parlamentu ar likumdošanas pilnvarām būtisko nozīmi. Tas arī ņēma vērā Subsidiaritātes, proporcionalitātes un scenārija "Darīt mazāk, bet efektīvāk" jautājumu darba grupas ieteikumus, taču norādīja, ka Parlaments jau ir uzsvēris daudzus no tiem, jo īpaši attiecībā uz valstu parlamentu lomu un nepieciešamību reformēt agrīnās brīdināšanas sistēmu.

[2021. gada 24. jūnija rezolūcijā](#) Parlaments norādīja, ka vietējās un reģionālās pašvaldības īsteno un izmanto aptuveni 70 % ES tiesību aktu, un aicināja Komisiju tās labāk iesaistīt apspriešanās procesos un integrēt paraugtabulu, lai novērtētu subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu visā lēmumu pieņemšanas procesā. Parlaments arī uzsvēra, ka subsidiaritātes kontroles mehānisma procedūras pašreizējās struktūras dēļ valstu parlamentu velta pārmērīgi daudz laika tehniskiem un juridiskiem novērtējumiem ar īsiem termiņiem un ka šī iemesla dēļ ir grūtāk sasniegt mērķi rīkot dziļākas politiskās diskusijas par Eiropas politiku.

[2023. gada 23. novembra rezolūcijā](#) Parlaments norādīja uz valstu parlamentu pamatoto atzinumu skaita ievērojamo pieaugumu (no 9 atzinumiem 2020. gadā līdz 34 atzinumiem 2022. gadā), vienlaikus atkārtoti apstiprinot, ka kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā "oranžā kartīte" nekad nav izmantota. Tas aicināja nodrošināt valstu parlamentu agrāku iesaisti likumdošanas procedūrā un detalizētākus Komisijas skaidrojumus, lai varētu veikt pamatīgus subsidiaritātes novērtējumus. Parlaments arī mudināja Padomi palielināt pārredzamību, publicējot vairāk dokumentu, jo īpaši dalībvalstu nostājas, tādējādi uzlabojot parlamentāro uzraudzību.

Parlaments [2024. gada 17. janvāra rezolūcijā](#) atzina valstu parlamentu pieprasījumu pagarināt astoņu nedēļu termiņu pamatotu atzinumu sniegšanai un aicināja saistībā ar nākamo Līguma pārskatīšanu ieviest divpadsmit nedēļu termiņu. Parlaments arī ierosināja izveidot "zaļās kartītes" procedūru, saskaņā ar kuru vismaz viena trešdaļa valstu parlamentu varētu pieprasīt Komisijai vai Parlamentam iesniegt tiesību aktu priekšlikumus, tādējādi pozitīvi ietekmējot Eiropas debates.

Christophe BEAUDOUIN / JAGODA KAROLINA MACIEJEWSKA / Mariusz Maciejewski
12/2025

1.2.3. PĀRVALSTISKAS LĒMUMU PIEŅEMŠANAS PROCEDŪRAS

Eiropas Savienības dalībvalstis, pamatojoties uz dalību ES, ir vienojušās nodot ES iestādēm atsevišķas pilnvaras konkrētas politikas jomās. Tādējādi ES iestādes pieņem pārvalstiski saistošus lēmumus likumdošanas, izpildes, budžeta, amatpersonu iecelšanas un kvazikonstitucionālās procedūrās.

VĒSTURE ([1.1.1](#), [1.1.2](#), [1.1.3](#), [1.1.4](#) UN [1.1.5](#))

Romas līgums piešķīra Komisijai priekšlikumu iesniegšanas un sarunu pilnvaras, galvenokārt likumdošanas un ārējo ekonomisko sakaru jomā, kā arī piešķīra Padomei lēmumu pieņemšanas pilnvaras un dalībvalstu valdību pārstāvjiem – amatpersonu iecelšanas pilnvaras. Parlamentam Romas līgums piešķīra konsultatīvas pilnvaras. Parlamenta nozīme ir pakāpeniski palielinājusies gan budžeta jomā ar 1970. un 1975. gada reformām, gan likumdošanas jomā ar Vienoto Eiropas aktu un visiem turpmākajiem Līgumiem, un ar Māstrihtas līgumu tika ieviesta koplēmuma procedūra kopā ar Padomi, kas arī palielināja Parlamenta loma amatpersonu iecelšanā. Vienotais Eiropas akts arī piešķīra Parlamentam pilnvaras apstiprināt pievienošanās līgumu un asociācijas nolīgumu ratifikāciju. Māstrihtas līgums šīs pilnvaras paplašināja, attiecinot tās uz citiem noteikta veida starptautiskiem nolīgumiem. Amsterdams līgums bija būtisks panākums ceļā uz Kopienas demokratizāciju, vienkāršojot koplēmuma procedūru, paplašinot tās darbību un iekļaujot jaunas jomas, kā arī pastiprinot Parlamenta lomu Komisijas iecelšanā. Nicas līgums arī ievērojami paplašināja Parlamenta pilnvaras. No vienas puses, koplēmuma procedūru (kurā Parlamentam ir tādas pašas pilnvaras kā Padomei) piemēroja gandrīz visām jaunajām jomām, kurās Padome lēma ar kvalificētu balsu vairākumu. No otras puses, Parlaments ieguva tādas pašas pilnvaras kā dalībvalstīm attiecībā uz lietu nosūtīšanu izskatīšanai Eiropas Kopienų Tiesā. Lisabonas līgums ir nākamais kvalitatīvais solis virzienā uz pilnīgu vienlīdzību ar Padomi ES likumdošanas un finanšu jomā.

LIKUMDOŠANAS PROCEDŪRAS^[1]

A. Parastā likumdošanas procedūra (Līguma par Eiropas Savienības darbību 289. un 294. pants).

1. Piemērošanas joma

Ar Lisabonas līgumu ir pievienoti 40 papildu juridiskie pamati, it īpaši tādās jomās kā tiesiskums, brīvība un drošība un lauksaimniecība, kurās Parlamentam tagad lēmumu pieņemšanā par tiesību aktiem ir tādas pašas pilnvaras kā Padomei. Tādējādi parastā likumdošanas procedūra, ko kādreiz sauca par koplēmuma procedūru, tagad tiek piemērota 85 juridiskajiem pamatiem. Saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru Padomē lēmumi tiek pieņemti ar kvalificētu vairākumu (LESD 294. pants). Tomēr koplēmuma procedūra neattiecas uz vairākām svarīgām jomām, piemēram, fiskālā

[1]Ar Lisabonas līgumu atcēla sadarbības procedūru, kas tika ieviesta ar Vienoto Eiropas aktu.

politika saistībā ar tiešajiem nodokļiem un ģimenes tiesību starptautiskie aspekti, kurās ir nepieciešams vienprātīgs balsojums Padomē.

2. Procedūra

Parastā likumdošanas procedūra ir līdzīga iepriekšējai koplēmuma procedūrai. Tomēr LESD formulējums ir būtiski pārveidots, lai īpaši uzsvētu Padomes un Parlamenta līdzvērtīgo nozīmi šajā procedūrā, kas izskatās šādi:

a. Komisijas priekšlikums

Komisija izstrādā tiesību akta priekšlikumu, ko iesniedz Parlamentam un Padomei.

b. Pirmais lasījums Parlamentā

Parlaments pieņem nostāju ar vienkāršu balsu vairākumu.

c. Pirmais lasījums Padomē

Padome pieņem savu nostāju ar kvalificētu vairākumu.

Ja kāds jautājums attiecas uz sociālo drošību vai policijas un tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, priekšlikumu var iesniegt Eiropadomei pēc vienas dalībvalsts pieprasījuma (LESD 48. un 82. pants), un tādā gadījumā parastā likumdošanas procedūra tiek apturēta, līdz Eiropadome jautājumu nodod Padomei (ne vēlāk kā pēc četriem mēnešiem). Ja ir piemērojams 82. pants, vismaz deviņas dalībvalstis var nolemt turpināt apspriedes, pamatojoties uz ciešāku sadarbību (Līguma par Eiropas Savienību (LES) 20. pants un LESD 326.–334. pants).

Ja Padome apstiprina Parlamenta nostāju, tiesību akts ir pieņemts tādā redakcijā, kas atbilst Parlamenta nostājam.

d. Otrais lasījums Parlamentā

Parlaments saņem Padomes nostāju, un tam ir trīs mēneši, lai pieņemtu lēmumu. Tādējādi Parlaments var:

- apstiprināt priekšlikumu ar Padomes ierosinātajiem grozījumiem vai nepieņemt nekādu lēmumu; abos gadījumos akts, kurā Padome izdarījusi grozījumus, ir pieņemts;
- noraidīt Padomes nostāju ar Parlamenta deputātu absolūtu balsu vairākumu; tiesību akts nav pieņemts, un procedūra tiek izbeigta;
- pieņemt grozījumus Padomes nostājā ar Parlamenta deputātu absolūtu balsu vairākumu un pēc tam iesniegt tos Komisijai un Padomei izskatīšanai.

e. Otrais lasījums Padomē

- Tiesību akts ir pieņemts, ja Padome, balsojot par Parlamenta grozījumiem ar kvalificētu balsu vairākumu un balsojot vienprātīgi par tiem grozījumiem, par kuriem Komisija ir sniegusi negatīvu atzinumu, apstiprina visus Parlamenta grozījumus ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc to saņemšanas.
- Pretējā gadījumā sešu nedēļu laikā tiek sasaukta Samierināšanas komiteja.

f. Samierināšana

- Samierināšanas komitejā ir vienāds skaits Padomes un Parlamenta pārstāvju, piedaloties arī Komisijai. Tā izskata Parlamenta un Padomes nostājas, un tai ir

sešas nedēļas, lai vienotos par kopīgu dokumentu, ko atbalsta Padomes pārstāvju kvalificēts vairākums un Parlamenta pārstāvju vairākums.

- Ja komiteja līdz noteiktajam termiņam nepanāk vienošanos par kopīgu dokumentu, procedūra tiek izbeigta un tiesību akts nav pieņemts.
- Ja komiteja vienošanos panāk, kopīgo dokumentu nosūta apstiprināšanai Padomei un Parlamentam.

g. Procedūras pabeigšana (trešais lasījums)

- Padomei un Parlamentam ir sešas nedēļas kopīgā dokumenta apstiprināšanai. Padome rīkojas ar kvalificētu balsu vairākumu un Parlaments – ar nodoto balsu vairākumu.
- Tiesību akts ir pieņemts, ja Padome un Parlaments kopīgo dokumentu apstiprina.
- Ja neviena no iestādēm līdz termiņa beigām to nav neapstiprinājusi, procedūru pārtrauc un tiesību akts nav pieņemts.

Pēdējos gados ir ievērojami palielinājies vienošanos skaits pirmajā lasījumā, pamatojoties uz neoficiālām sarunām Padomes un Parlamenta starpā.

Dažas pārejas klauzulas ļauj Eiropadomei parasto procedūru piemērot jomām, uz kurām tā neattiecas (piemēram, sociālo politiku: 153. panta 2. punkts).

B. Apspriežu procedūra

Pirms lēmuma pieņemšanas Padomei ir jāņem vērā Parlamenta atzinums un, ja vajadzīgs, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas un Eiropas Reģionu komitejas atzinums. Padomei tas ir jādara – ja šādas konsultācijas nenotiek, tiesību akts ir prettiesisks un Eiropas Savienības Tiesa to var atzīt par spēkā neesošu (sk. spriedumu lietā 138/79 un lietā 139/79). Ja Padome paredz būtiski grozīt priekšlikumu, tai atkārtoti jāapspriežas ar Parlamentu (sk. spriedumu lietā 65/90).

C. Piekrišanas procedūra

1. Piemērošanas joma

Pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā piekrišanas procedūru jo īpaši piemēro horizontālajai budžeta elastīguma klauzulai, kā minēts LESD 352. pantā (bijušais Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 308. pants). Vēl citi piemēri ir pasākumi diskriminācijas apkarošanai (LESD 19. panta 1. punkts) un dalība Savienībā (LES 49. un 50. pants). Turklāt Parlamenta piekrišana vajadzīga attiecībā uz asociācijas nolīgumiem (LESD 217. pants), Savienības pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību konvencijai (LES 6. panta 2. pants), slēdzot nolīgumus, ar ko izveido īpašu iestāžu sistēmu, slēdzot nolīgumus, kas nopietni ietekmē budžetu, un slēdzot nolīgumus tajās jomās, kurām piemērojama parastā likumdošanas procedūra (LESD 218. panta 6. punkts).

2. Procedūra

Parlaments izskata Padomes iesniegto tiesību akta projektu un lemj par projekta pieņemšanu (Parlaments to grozīt nevar), balsojot ar absolūtu balsu vairākumu. Līgums nepiešķir Parlamentam nekādu oficiālu statusu procedūras iepriekšējos posmos Komisijas priekšlikuma izskatīšanai, bet ar iestāžu vienošanos ir panākta prakse, ka Parlaments tiek iesaistīts neoficiāli (sk. Parlamenta Reglamentu).

IECELŠANAS PROCEDŪRAS

1. Parlaments ievēlē Komisijas priekšsēdētāju (LES 14. panta 1. punkts) ([1.3.8](#)).
2. Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu ieceļ Savienības Augsto pārstāvi ārlietās un drošības politikas jautājumos (LES 18. panta 1. punkts).
3. Padome, balsojot ar kvalificētu balsu vairākumu, pieņem to pārējo personu sarakstu, kuras tā iesaka iecelt par Komisijas locekļiem, savstarpēji vienojoties ar ievēlēto priekšsēdētāju (LES 17. panta 7. punkts).
4. Padome pieņem:
 - a. Revīzijas palātas locekļu sarakstu (LESD 286. pants) – pēc apspriešanās ar Parlamentu un saskaņā ar dalībvalstu iesniegtajiem priekšlikumiem;
 - b. Eiropas Reģionu komitejas un Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas locekļu un to aizstājēju sarakstu, ko sagatavo saskaņā ar katras dalībvalsts iesniegtajiem priekšlikumiem (LESD 301., 302. un 305. pants).
5. Parlaments ievēlē Eiropas ombudu (LESD 228. pants).

STARPTAUTISKU NOLĪGUMU SLĒGŠANA

Līdz ar juridiskas personas statusa iegūšanu Savienība tagad var slēgt starptautiskus nolīgumus (LESD 218. pants). Lisabonas līgums paredz Eiropas Parlamenta piekrišanu, slēdzot jebkādus nolīgumus kopējās tirdzniecības politikas jomā, kā arī visās ES politikas jomās, uz kurām attiecas parastā likumdošanas procedūra. Padome ar kvalificētu balsu vairākumu lemj par nolīgumiem, kas draud ierobežot Savienības kultūru un valodu daudzveidību, un par nolīgumiem jomās, kurās iekšēju noteikumu pieņemšanai ir vajadzīga vienprātība, bet ne par asociācijas nolīgumiem un pievienošanās līgumiem.

- Procedūra: Komisija vai Savienības Augstā pārstāve ārlietās un drošības politikas jautājumos iesniedz ieteikumus Padomei, Padome nosaka sarunu mandātu un izvirza Savienības sarunu vadītāju (Komisijas pārstāvi vai AP). Eiropas Parlaments ir nekavējoties un pilnīgi jāinformē visos procedūras posmos (218. panta 10. punkts).
- Lēmums: Padome ar kvalificētu balsu vairākumu, izņemot iepriekš minētās jomas.
- Parlamenta loma: piekrišana attiecībā uz vairumu nolīgumu (sk. iepriekš), apspriešanās par nolīgumiem, kas attiecas tikai uz ārpolitiku un drošības politiku.

KVAZIKONSTITUCIONĀLĀS PROCEDŪRAS

A. Pašu resursu sistēma (LESD 311. pants)

- Priekšlikums: Komisija.
- Parlamenta loma: apspriešanās.
- Lēmums: Padome, balsojot vienprātīgi, un tas ir jāpieņem dalībvalstīm saskaņā ar to attiecīgajām konstitucionālajām prasībām.

B. Noteikumi par Parlamenta ievēlšanu tiešās vispārējās vēlēšanās (LESD 223. pants)

- Priekšlikums: Parlaments.
- Lēmums: Padome, balsojot vienprātīgi pēc Parlamenta piekrišanas un iesakot dalībvalstīm pieņemt priekšlikumu saskaņā ar to attiecīgajām konstitucionālajām prasībām.

C. Eiropas Parlamenta deputātu nolikuma pieņemšana (LESD 223. panta 2. punkts) un Ombuda statūtu pieņemšana (LESD 228. panta 4. punkts)

- Priekšlikums: Parlaments.
- Komisijas loma: atzinums.
- Padomes loma: piekrišana (ar kvalificētu balsu vairākumu, izņemot gadījumus saistībā ar nosacījumiem, kas reglamentē Parlamenta deputātu vai bijušo Parlamenta deputātu nodokļu režīmu, kad piemēro vienprātīgu balsojumu).
- Lēmums: Parlaments.

D. Grozījumi protokolā par Eiropas Savienības Tiesas Statūtiem (LESD 281. pants)

- Priekšlikums: Eiropas Savienības Tiesa (apspriežoties ar Komisiju) vai Komisija (apspriežoties ar Eiropas Savienības Tiesu).
- Lēmums: Padome un Parlaments (parastā likumdošanas procedūra).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments 2000. gada starpvaldību konferencē ierosināja vairākus priekšlikumus par to jomu paplašināšanu, kurās būtu jāpiemēro parastā likumdošanas (iepriekš "koplēmuma") procedūra. Parlaments arī atgādināja par savu nostāju, ka, pārejot no vienprātīga balsojuma uz kvalificētu balsu vairākumu, koplēmuma procedūra būtu jāpiemēro automātiski. Ar Nicas līgumu šo nostāju apstiprināja, bet kvalificēts balsu vairākums un koplēmuma procedūra netika pilnībā saskaņoti. Līdz ar to jautājums par procedūru vienkāršošanu bija viens no galvenajiem jautājumiem Konventā par Eiropas nākotni. Tika ierosināts atcelt sadarbības procedūru un konsultāciju procedūru, kā arī vienkāršot un paplašināt koplēmuma procedūru, attiecinot to uz visām likumdošanas jomām, un ierobežot piekrišanas procedūru, lai tā attiektos tikai uz starptautisko nolīgumu ratificēšanu. Vairāki šādi uzlabojumi tika īstenoti ar Lisabonas līgumu ([1.1.5](#)).

Amatpersonu iecelšanas jomā ar Nicas līgumu neizdevās likvidēt daudzās dažādās procedūras, lai gan tika panākti daži uzlabojumi. Dažos gadījumos joprojām piemēro vienprātību, un tas parasti izraisa politiskus strīdus un mazina Parlamenta ietekmi. Pēc Nicas līguma stāšanās spēkā ir gūti ievērojami panākumi, pārejot no vienprātīga balsojuma uz kvalificētu balsu vairākumu, lai ieceltu Komisijas priekšsēdētāju. Turklāt Lisabonas līgumā paredzēts, ka Komisijas priekšsēdētāju ievēlē Parlaments. Izvirzot kandidātu Komisijas priekšsēdētāja amatam, pēc pienācīgas apspriešanās ar Parlamentu jāņem vērā Eiropas vēlēšanu rezultāti. Tas uzsver Eiropas Komisijas politisko leģitimitāti un atbildību. Pēc Eiropas Parlamenta vēlēšanām 2014. gadā šie noteikumi tika pirmo reizi īstenoti. Eiropadome vienojās par Eiropas Komisijas

priekšsēdētāju izvirzīt Žanu Klodu Junkeru, jo viņa politiskā grupa, proti, Eiropas Tautas partija, pēc vēlēšanām bija lielākā politiskā grupa Eiropas Parlamentā.

Šo faktu lapu sagatavoja Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski / Katharina MASSAY-KOSUBEK
11/2025

1.2.4. STARPVALDĪBU LĒMUMU PIEŅEMŠANAS PROCEDŪRAS

Lēmumu pieņemšanas procedūra kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) jomā, kā arī citās jomās, piemēram, ciešāka sadarbība, iecelšana noteiktos amatos un Līgumu pārskatīšana, atšķiras no tās procedūras, ko piemēro saistībā ar parasto likumdošanas procedūru. Šo jomu galvenā iezīme ir lielāks uzsvars uz starpvaldību sadarbību. Valsts parāda krīze izraisīja to, ka šādus lēmumu pieņemšanas mehānismus izmanto arvien biežāk, jo īpaši saistībā ar Eiropas ekonomikas pārvaldību.

JURIDISKAIS PAMATS

[Līguma par Eiropas Savienību](#) (LES) 20., 21.–46., 48. un 49. pants; [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 2. panta 4. punkts, 31., 64. panta 3. punkts, 81., 89., 103. panta 1. punkts, 113., 115., 118., 127., 153. pants, 191. panta 3. punkts, 192. pants, 194. panta 2. punkts, 215., 218., 220., 221., 312., 329. un 333. pants.

APRAKSTS

A. Procedūra Līgumu grozīšanai (LES 48. pants)

- Priekšlikums: jebkura dalībvalsts, Parlaments vai Komisija.
- Komisijas loma: apspriešanās un piedalīšanās starpvaldību konferencēs.
- Parlamenta loma: apspriešanās pirms starpvaldību konferenču sasaukšanas (konferenču darbā Parlamentu iesaista pēc vajadzības, bet ar pieaugošu nozīmi – ilgu laiku to pārstāvēja vai nu priekšsēdētājs, vai divi tā deputāti; uz pēdējo starpvaldību konferenci tika nosūtīti trīs pārstāvji).
- Eiropas Centrālās bankas Valdes loma: apspriešanās, ja gaidāmas institucionālas pārmaiņas monetārajā jomā.
- Lēmums: to pieņem, valdībām savstarpēji vienojoties par grozījumiem Līgumos, kuri dalībvalstīm pēc tam jāratificē saskaņā ar šo valstu konstitucionālajām prasībām; pirms tam Eiropadomei ar vienkāršu balsu vairākumu un pēc tam, kad ir saņemta Parlamenta piekrišana, ir jāpieņem lēmums par to, vai sasaukt konventu.

B. Procedūra pārejas klauzulu aktivēšanai

- Eiropadome: aktivē un vienprātīgi lemj par vispārējās pārejas klauzulas (LES 48. pants) un īpašās daudzgadu finanšu shēmai paredzētās pārejas klauzulas (LESD 312. pants) izmantošanu. Ikvienam valsts parlamentam ir veto tiesības attiecībā uz vispārējo klauzulu.
- Padome: var lemt par citu pārejas klauzulu aktivēšanu, lēmumu pieņemot vienprātīgi vai ar kvalificētu balsu vairākumu atkarībā no attiecīgā Līguma noteikuma (LES 31. pants, LESD 81., 153., 192. un 333. pants).

C. Pievienošanās procedūra (LES 49. pants)

- Pieteikumi: tos var iesniegt jebkura Eiropas valsts, kura respektē Savienības principus (LES 2. pants); par to tiek paziņots dalībvalstu parlamentiem un Eiropas Parlamentam; par atbilstības nosacījumiem vienojas Eiropadome.
- Komisijas loma: apspriešanās; tā aktīvi piedalās sarunu sagatavošanā un risināšanā.
- Parlamenta loma: piekrišana ar absolūtu deputātu balsu vairākumu.
- Lēmums: tiek pieņemts ar vienprātīgu balsojumu Padomē; ES dalībvalstu un pieteikuma iesniedzējas valsts nolīgums, kurā ir izklāstīti pievienošanās nosacījumi un nepieciešamie pielāgojumi, ir jāratificē visām dalībvalstīm saskaņā ar to konstitucionālajām prasībām.

D. Izstāšanās procedūra (LES 50. pants)

- Pieprasījums: attiecīgā dalībvalsts paziņo Eiropadomei par savu nodomu saskaņā ar savām konstitucionālajām prasībām.
- Iznākums: izstāšanās nolīguma veidā, ko noslēdz Padome pēc tam, kad ir saņemta Parlamenta piekrišana, pieņemot lēmumu ar īpašu kvalificētu balsu vairākumu (LESD 238. panta 3. punkta b) apakšpunkts), proti, vismaz 72 % to Padomes locekļu balsu, kuri pārstāv iesaistītās dalībvalstis (izņemot attiecīgo valsti), kas aptver vismaz 65 % iesaistīto dalībvalstu iedzīvotāju.

E. Sankciju procedūra pret dalībvalsti, kura vairākkārt nopietni ir pārkāpusi Savienības principus (LES 7. pants)

1. Galvenā procedūra

- Priekšlikums lēmumam, kurā konstatē, ka pastāv nopietni vairākkārtēji pārkāpumi: trešdaļa dalībvalstu vai Komisija.
- Parlamenta piekrišana: pieņem ar divu trešdaļu nodoto balsu vairākumu, kas pārstāv Parlamenta deputātu vairākumu (Parlamenta Reglamenta 91. panta 3. punkts).
- Lēmumu, kurā konstatē pārkāpuma esamību: pieņem Eiropadome vienprātīgi, bez attiecīgās dalībvalsts piedalīšanās un pēc aicinājuma attiecīgajai valstij iesniegt savus apsvērumus par šo jautājumu.
- Lēmumu uz laiku atņemt attiecīgajai dalībvalstij atsevišķas tiesības: pieņem Padome ar kvalificētu balsu vairākumu (bez attiecīgās dalībvalsts piedalīšanās).

2. Nicas līgums papildināja šo procedūru ar piesardzības sistēmu

- Argumentēts tāda lēmuma priekšlikums, kurā konstatē skaidru iespēju, ka kāda dalībvalsts varētu nopietni pārkāpt Savienības principus: pēc Komisijas, Parlamenta vai trešdaļas dalībvalstu iniciatīvas.
- Parlamenta piekrišana: pieņem ar divu trešdaļu nodoto balsu vairākumu, kas pārstāv Parlamenta deputātu vairākumu.

- Lēmums: pieņem Padome ar četru piektdaļu tās locekļu balsu vairākumu pēc attiecīgās dalībvalsts uzklaušanās. Padome var adresēt dalībvalstij ieteikumus pirms šāda lēmuma pieņemšanas.

F. Ciešākas sadarbības procedūra

1. Vispārīgie noteikumi (LES 20. pants, LESD 329. panta 1. punkts)

- Priekšlikums: Komisijas ekskluzīvās tiesības; dalībvalstis, kas vēlas ciešāk sadarboties kādā no Līgumā minētajām jomām, var Komisijai iesniegt pieprasījumu šajā sakarībā.
- Parlamenta loma: piekrišana.
- Lēmums: Padome ar kvalificētu balsu vairākumu.

2. Sadarbība KĀDP jomā (LESD 329. panta 2. punkts)

- Attiecīgā dalībvalsts nosūta iesniegumu Padomei.
- Priekšlikumu nosūta Savienības Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos (AP), kurš sniedz atzinumu.
- Parlaments tiek informēts.
- Padome rīkojas vienprātīgi.

Līdzīga procedūra pastāv attiecībā uz strukturētas sadarbības sākšanu aizsardzības politikas jomā, kuru aizsāka ar Lisabonas līgumu ([5.1.2.](#)).

G. Lēmumu pieņemšanas procedūra ārlietu jomā

Ar Lisabonas līgumu atcēla iepriekšējo Līgumu trīs pilāru struktūru, savukārt ārpolitika joprojām palika nošķirta no citām ES politikas jomām. KĀDP mērķi un noteikumi ir ietverti Līgumā par Eiropas Savienību. Tagad tie ir labāk izstrādāti un saskaņotāki nekā iepriekšējos Līgumos.

Lielākās institucionālās pārmaiņas ir saistītas ar AP amata izveidošanu, ko atbalsta Eiropas Ārējās darbības dienests un kas var ierosināt KĀDP iniciatīvas. KĀDP tika iekļauta Savienības regulējumā, taču tai piemēro īpašus noteikumus un procedūras (LES 24. panta 2. punkts).

- Priekšlikums: jebkura dalībvalsts, AP vai Komisija (LES 22. pants).
- Parlamenta loma: prezidentvalsts regulāri informē Parlamentu un ar to apspriežas par galvenajiem politikas aspektiem un pamatvirzienu izvēli. Saskaņā ar lestāžu nolīgumu par KĀDP finansēšanu šis apspriežu process notiek katru gadu, pamatojoties uz Padomes dokumentu.
- Lēmums: to vienprātīgi pieņem Eiropadome vai Padome. Eiropadome nosaka ES prioritātes un stratēģiskās intereses; Padome pieņem lēmumus vai veic darbības. AP un dalībvalstis īsteno šos lēmumus, izmantojot valstu vai Savienības resursus. Eiropadomes priekšsēdētājs var sasaukt Eiropadomes ārkārtas sanākumi, ja tas ir nepieciešams, ņemot vērā starptautiskos notikumus.

H. Citi likumdošanas pasākumi (2.5.8.)

Starpvaldību lēmumu pieņemšana tiek saglabāta arī vairākās specifiskās, politiski jutīgās ES politikas jomās, jo īpaši:

- tieslietu un iekšlietu joma: pasākumi saistībā ar tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās, tiesu iestāžu sadarbība (LESD 89. pants);
- iekšējais tirgus: kapitāla aprites ierobežojumi (LESD 64. panta 3. punkts), konkurences politika (LESD 103. panta 1. punkts), nodokļu saskaņošanas pasākumi (LESD 113. pants), tiesību aktu tuvināšanu attiecībā uz iekšējā tirgus izveidi (LESD 115. pants), intelektuālā īpašuma tiesības (LESD 118. pants);
- monetārā politika: īpašu prudenciālās uzraudzības uzdevumu uzticēšana Eiropas Centrālajai bankai (ECB) (LESD 127. pants);
- citas politikas jomas, piemēram, sociālā politika un nodarbinātība (LESD 153. pants), enerģētika (LESD 194. panta 2. punkts) un vide (LESD 191. panta 3. punkts).

I. Finanšu krīzes pārvaldība (2.5.8.)

Sakarā ar finanšu grūtībām, kas skāra dažas dalībvalstis 2010. gadā, radās nepieciešamība nodrošināt tām dažāda veida palīdzību. Dažas atbalsta pasākumu kopuma daļas pārvalda Savienība, piemēram, Eiropas finanšu stabilizācijas mehānismu. Atbalsta pasākumu kopuma lielāko daļu, jo īpaši ieguldījumus Eiropas Finanšu stabilitātes instrumentā (EFSI), sedz ar dalībvalstu tiešajiem maksājumiem. EFSI ir īpašam nolūkam dibināta sabiedrība, pamatojoties uz eurozonas dalībvalstu starpvaldību nolīgumu. Tādējādi šādu starpvaldību pasākumu īstenošanai nepieciešamie lēmumi bija jāpieņem Eiropadomes vai Eurogrupas valstu vai valdību vadītāju līmenī, tostarp jāveic ratificēšana dalībvalstīs saskaņā ar valsts konstitucionālajām prasībām. Šīm pārmaiņām ir divi svarīgi iemesli: saistību nepārņemšanas klauzula (LESD 125. pants) un dažu valstu konstitucionālo tiesu atteikšanās Eiropas Savienībai nodot papildu finanšu un budžeta pilnvaras.

Eiropadome 2011. gada 25. martā saskaņā ar vienkāršoto Līgumu pārskatīšanas procedūru, nesasaucot konventu, pieņēma LESD 136. panta (ekonomikas politikas koordinēšana) grozījumu (Eiropadomes Lēmums 2011/199/ES). Tas stājās spēkā 2013. gada aprīlī, un tādējādi varēja sākt darboties tādi pastāvīgi krīzes novēršanas mehānismi kā Eiropas Stabilizācijas mehānisms (ESM). ESM tika izveidots ar starpvaldību līgumu starp eurozonas dalībvalstīm, un tas stājās spēkā 2012. gada 27. septembrī. Valdes balsošanas noteikumos ir paredzēta "ārkārtas procedūra", kurai vajadzīgs 85 % vairākums, ja Komisija un ECB secina, ka ir vajadzīgs steidzams lēmums par finanšu palīdzību. Visbeidzot, dalībvalstu valdības sagatavoja Līgumu par stabilitāti, saskaņošanu un pārvaldību ekonomikas un monetārajā savienībā (LSKP), un tas stājās spēkā 2013. gada 1. janvārī pēc tam, kad 12 līgumslēdzējas puses, kuru valūta ir euro, iesniedza savus ratifikācijas dokumentus. Līgums jo īpaši paredz prasību pēc līdzsvarotas budžeta normas valsts tiesību sistēmās (fiskālais pakts). No 25 LSKP līgumslēdzējām pusēm fiskālais pakts ir oficiāli saistošs 22 līgumslēdzējām pusēm (19 eurozonas dalībvalstīm, kā arī Bulgārijai, Dānijai un Rumānijai).

J. Iecelšana amatā

- Eiropadome, pieņemot lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu, ieceļ ECB priekšsēdētāju, priekšsēdētāja vietnieku un četrus citus Valdes locekļus, ņemot vērā Padomes ieteikumu un pēc apspriešanās ar Parlamentu (LESD 283. panta 2. punkts).
- Eiropadome, pieņemot lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu, ar Komisijas priekšsēdētāja piekrišanu ieceļ AP (LES 18. pants). Tomēr Eiropas Parlaments balso, dodot piekrišanu, arī par AP kā Komisijas priekšsēdētāja vietnieku kopā ar Komisijas priekšsēdētāju un pārējiem Komisijas locekļiem.
- Dalībvalstu valdības, kopīgi vienojoties, ieceļ Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas (iepriekš – Pirmās instances tiesa) tiesnešus un ģenerālvokātus (LES 19. panta 2. punkts).
- Padome, pieņemot lēmumu ar kvalificētu balsu vairākumu, ieceļ Revīzijas palātas locekļus, ņemot vērā katras dalībvalsts ieteikumu un pēc apspriešanās ar Parlamentu (LESD 286. panta 2. punkts).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Gatavojoties 1996. gada Starpvaldību konferencei, Parlaments prasīja otrā un trešā pīlāra "iekļaušanu Kopienas kompetencē", lai lēmumu pieņemšanas procedūras, kuras piemēro saskaņā ar Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, attiektos arī uz tiem.

Pēc Parlamenta ilgstošiem centieniem Eiropas Konventa laikā panākt, lai bijušais otrais un trešais pīlārs kļūtu par daļu no Savienības struktūras ([1.1.4](#)), ar Lisabonas līgumu ir ievērojami paplašināta pārvalstisku lēmumu pieņemšana bijušajā trešajā pīlārā (tieslietu un iekšlietu jomā) un ieviests saskaņots iestāžu regulējums ārlietu un drošības politikas jomā ar tādiem svarīgiem jauninājumiem kā Eiropadomes priekšsēdētāja ilgtermiņa iecelšana un AP iecelšana.

Ņemot vērā to, ka ar ekonomiku un fiskālo pārvaldību saistīti jautājumi arvien biežāk tiek risināti, valdībām sadarbojoties, Parlamentam ir bijusi liela nozīme, nodrošinot ES iestāžu atbilstošu iesaistīšanos sarunās par I sadaļā minēto starptautisko līgumu.

Parlaments 2019. gada februārī pieņēma [rezolūciju par Līguma noteikumu par ciešāku sadarbību īstenošanu](#), kurā tas sniedza ieteikumus ciešākas sadarbības turpmākai attīstībai. Konkrētāk, Parlaments uzskatīja, ka ir jāizstrādā procedūra, saskaņā ar ko atļauju izveidot ciešāku sadarbību politiski ļoti nozīmīgās jomās varētu piešķirt steidzamības kārtā vēl pirms pagājis regulējumā paredzētais laiks, proti, divas secīgas Padomes prezidentūras. Tas arī aicināja Komisiju ierosināt regulu nolūkā vienkāršot un saskaņot attiecīgo tiesisko regulējumu ciešākai sadarbībai.

[2019. gada 13. februāra rezolūcijā par stāvokli sarunās par Eiropas nākotni](#) Parlaments atbalstīja vispārējo pārejas klauzulu (LES 48. panta 7. punkta pirmā un otrā daļa) un citu īpašu pārejas klauzulu izmantošanu, lai palīdzētu pārvarēt strupceļu, ko rada prasība pēc vienprātīga balsojuma, nemeklējot starpvaldību risinājumus ārpus Līgumu darbības jomas. [Ziņojumā par konferences par Eiropas nākotni galīgo iznākumu](#), kas triju iestāžu priekšsēdētājiem tika iesniegts 2022. gada 9. maijā, ir uzsvērts, cik svarīgi ir pārskatīt tos lēmumu pieņemšanas procesus, kuru pamatā ir vienprātība. Parlaments

2023. gada 11. jūlijā pieņēma [rezolūciju par ES Līgumos paredzēto pārejas klauzulu īstenošanu](#).

Šo faktu lapu sagatavoja Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Katharina MASSAY-KOSUBEK
11/2025

1.2.5. BUDŽETA PROCEDŪRA

Šajā faktu lapā ir izskaidrots, kas ir ES budžets un kādi ir budžeta procedūras mērķi, budžeta procedūras juridiskais pamats, budžeta procedūras galvenie posmi, ES budžeta procedūras attīstība kopš 20. gadsimta septiņdesmitajiem gadiem, Parlamenta loma budžeta veidošanā, kā arī strukturētie satvari un koordinācija, kas saistīta ar ES budžeta pārvaldību.

JURIDISKAIS PAMATS

Budžeta procedūras pamatā ir galvenie ES līgumi, regulas un nolīgumi, kas nosaka to, kā budžets tiek sagatavots, pieņemts un pārvaldīts, lai nodrošinātu pārredzamību, sadarbību un pareizu finanšu pārvaldību.

- [Līguma par Eiropas Savienības darbību \(LESD\) 314. pantā](#) ir izklāstīts ES gada budžeta pieņemšanas process, nosakot Komisijas, Parlamenta un Padomes uzdevumus un sadarbību.
- [Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līguma](#) 106.a pantā noteikts, ka ES budžeta noteikumi attiecas arī uz *Euratom*.
- [Finanšu regulas](#) 39.līdz 55. pantā ir noteikta budžeta projekta izstrādes procedūra un budžeta struktūra.
- [Iestāžu nolīgums par budžeta disciplīnu, sadarbību un pareizu finanšu pārvaldību](#) paredz satvaru Komisijas, Parlamenta un Padomes efektīvai sadarbībai, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu budžeta pārvaldību.

KĀDA IR ES BUDŽETA PROCEDŪRA?

ES budžets ir Eiropas Savienības gada finanšu plāns. Tas finansē politikas pasākumus un programmas, kas dod labumu cilvēkiem, reģioniem un nozarēm visā ES – no pētniecības un klimatrīcības līdz lauksaimniecībai, izglītībai un ārējam atbalstam. Lai gan ES budžets ir salīdzinoši neliels salīdzinājumā ar valstu budžetiem, tam ir plašs tvērums un tas ir jāpārvalda rūpīgi, pārredzami un atbildīgi. Gada budžeti ir daļa no ilgtermiņa finanšu plāniem, kurus sauc par daudzgadu finanšu shēmām un kuros izklāstītas ES budžeta prioritātes un izdevumu ierobežojumi vairāku gadu garumā.

ES budžeta procedūra ir strukturēts process, kurā tiek ierosināts, apspriests un pieņemts ES gada budžets. Komisija sagatavo sākotnējo budžeta priekšlikumu, tad Padome un Eiropas Parlaments to izskata un groza, un kopā pieņem galīgo redakciju.

Šī procedūra palīdz nodrošināt, ka ES līdzekļi tiek izlietoti efektīvi un atbildīgi un atspoguļo ES pilsoņu prioritātes un vajadzības. Ievērojot pārredzamu un uz sadarbību vērstu procesu, budžeta procedūrai ir izšķiroša nozīme, lai saglabātu uzticēšanos tam, kā tiek pārvaldīti un izlietoti ES resursi.

MĒRĶI

ES budžeta procedūrai ir divi galvenie mērķi:

- izlemt, cik daudz naudas ES var tērēt katru gadu,
- piešķirt šo naudu dažādiem politikas pasākumiem un programmām.

Procedūra ietver ES gada budžeta sagatavošanu, apspriešanu un pieņemšanu.

Kad budžeta procedūra ir pabeigta un gada budžets ir pieņemts, budžetu izpilda attiecīgajā budžeta gadā, proti, nauda tiek piešķirta konkrētiem mērķiem (par kuriem uzņemtas saistības) un tiek veikti faktiskie maksājumi.

Pēc tam, kad budžeta gads ir beidzies, ES izdevumi tiek rūpīgi pārbaudīti ikgadējā budžeta izpildes apstiprināšanas procedūrā, kurā Parlaments lemj, vai iepriekšējā gada līdzekļi ir izlietoti pareizi, un apstiprina galīgos pārskatus.

Sīkāku informāciju atradīsiet šādās faktu lapās:

- [Budžeta izpilde](#);
- [ES izdevumi](#);
- [Budžeta kontrole](#) (ikgadējā budžeta izpildes apstiprinājuma procedūra).

KĀ DARBOJAS BUDŽETA PROCEDŪRA?

ES gada budžetu ierosina Komisija, un Parlaments un Padome to pieņem kopīgi saskaņā ar grafiku, par kuru panākta vienošanās. Parlaments un Padome kopā veido budžeta lēmējinstītūciju.

LESD 314. pantā ir izklāstīti posmi un maksimālie termiņi, kas ir piemērojami budžeta procedūras laikā. Tomēr pirms procedūras sākšanas katru gadu iestādes vienojas par grafiku, kas jāievēro praksē. Procedūra sastāv no vairākiem posmiem.

1. Komisija ierosina budžeta projektu

Parlaments un Komisija vispirms nosaka savas izdevumu prioritātes nākamajam gadam. Pēc tam Komisija sagatavo budžeta projektu un nosūta to Parlamentam un Padomei. Lai gan projekts oficiāli ir jāiesniedz līdz 1. septembrim, praksē tas parasti ir gatavs agrāk – maija beigās vai jūnija sākumā.

Komisija vēlāk var atjaunināt budžeta projektu, ja rodas jaunas norises, taču šīs izmaiņas ir jāveic pirms zemāk izklāstītā 4. posma. Praksē Komisija to dara katru gadu, parasti oktobra sākumā, izmantojot tā dēvēto grozījumu vēstuli.

2. Padome pieņem savu nostāju

Padome izskata budžeta projektu un nosūta savu nostāju Parlamentam. Praksē Padome vienmēr ierosina izmaiņas budžeta projektā. Padomei ir skaidri jāpaskaidro Parlamentam savu lēmumu iemesli.

Lai gan oficiāli termiņš ir 1. oktobris, Padome parasti savu nostāju Parlamentam nosūta agrāk, proti, līdz jūlija beigām.

3. Parlaments atbild

Parlamentam jāatbild 42 dienu laikā. Tas var:

- apstiprināt Padomes nostāju;
- atteikties pieņemt lēmumu, un tādā gadījumā budžetu uzskata par pieņemtu;

- ierosināt izmaiņas grozījumu veidā.

Ja Parlaments ierosina izmaiņas, ko praksē tas vienmēr arī dara, grozītais projekts tiek nosūtīts atpakaļ Padomei un Komisijai. Šādā gadījumā Parlamenta priekšsēdētājam, vienojoties ar Padomes priekšsēdētāju, nekavējoties jāsasauca Samierināšanas komiteja.

Ja Padome 10 dienu laikā pieņem Parlamenta veiktās izmaiņas, budžets tiek pieņemts.

4. Ja Padome un Parlaments tam nepiekrīt – Samierināšanas komiteja

Samierināšanas komitejā ir 27 pārstāvji no Padomes un 27 pārstāvji no Parlamenta. Pēc komitejas sasaukšanas tai ir 21 diena, lai nāktu klajā ar kompromisu.

Kompromiss ir jāatbalsta ar Padomes pārstāvju kvalificētu balsu vairākumu un Parlamenta pārstāvju balsu vairākumu.

Procesā piedalās arī Komisija, palīdzot pārvarēt jebkādas domstarpības starp Parlamentu un Padomi.

a. Standarta iznākumi

Praksē pēc komitejas sasaukšanas ir divi standarta rezultāti:

vienošanās: Parlamenta un Padomes pārstāvji Samierināšanas komitejā vienojas par kompromisu. Pēc tam abām iestādēm ir 14 dienas, lai oficiāli apstiprinātu kompromisa budžeta kopīgo dokumentu;

nespēja vienoties: ja 21 dienas laikā kompromiss netiek panākts, Komisijai ir jāierosina jauns budžeta projekts un process atsākas no 1. posma.

Kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā Samierināšanas komitejai nav izdevies panākt vienošanos četras reizes (par 2011., 2013., 2015. un 2019. gada budžetu). Katru reizi nobeigumā tika pieņemts Komisijas jaunais budžeta projekts, kur bija iekļautas jomas, par kurām vienošanās tika panākta pirmajā kārtā.

b. Citi iespējamie iznākumi

Saskaņā ar LESD teorētiski ir iespējami citi iznākumi, bet praksē tie nenotiek. Proti:

- ja Parlaments kompromisu noraida, Komisijai ir jāierosina jauns budžeta projekts neatkarīgi no Padomes nostājas. Praksē nekad nav noticis tā, ka Parlamenta pārstāvji ir vienojušies par kompromisa tekstu, bet Parlaments kopumā vienošanos noraida;
- ja Parlaments kompromisu apstiprina, bet Padome to noraida:
 - kompromisa tekstu pieņem tādu, kāds tas ir, vai
 - Parlaments var balsot, lai atkārtoti apstiprinātu daļu vai visu savu sākotnējo nostāju par Komisijas budžeta projektu;
- ja Parlaments balso, lai atkārtoti apstiprinātu daļu vai visu savu sākotnējo nostāju, un panāk vajadzīgo balsu vairākumu, šos grozījumus iekļauj kopīgajā dokumentā, kuru pēc tam uzskata par pieņemtu. Lai gan teorētiski tas ir iespējams, praksē nekad nav bijis situācijas, kad Padomes pārstāvji ir vienojušies par kompromisa tekstu, bet Padome kopumā vienošanos noraida. Jebkurā gadījumā tas nebūtu Padomes interesēs noraidīt kompromisu, kamēr Parlaments to apstiprina, jo tas dotu Parlamentam iespēju stiprināt savu pozīciju;

- ja vienošanās netiek panākta līdz finanšu gada sākumam, LESD ir paredzēts, ka līdz vienošanās panākšanai var piemēro pagaidu sistēmu, ko dēvē par provizoriskajām divpadsmitdaļām. Provizorisko divpadsmitdaļu sistēma ir izmantota četras reizes – 1980., 1985., 1986. un 1988. gadā;
- Padome ar zināmiem nosacījumiem var atļaut izdevumus, kas pārsniedz vienu divpadsmitdaļu, kā noteikts LESD 315. pantā un sīki izklāstīts Finanšu regulas 16. pantā. Šādos gadījumos:
 - Komisijai ir jāierosina šis palielinājums,
 - Parlamentam ir 30 dienas, lai izlemtu, vai tas vēlas samazināt Padomes apstiprinātos papildu izdevumus.

5. Budžets ir pieņemts

Tiklīdz Parlaments un Padome ir vienojušies apstiprināt budžeta projektu vai kompromisa budžetu, Parlamenta priekšsēdētājs paziņo, ka budžets ir pieņemts galīgajā variantā.

6. Budžeta grozījumu projekti

Ne novēršamu, ārkārtas vai neparedzētu apstākļu gadījumā (kā izklāstīts Finanšu regulas 44. pantā) Komisija var ierosināt budžeta grozījumu projektus. Šo priekšlikumu mērķis ir grozīt pieņemto budžetu, lai ņemtu vērā jaunas vajadzības un norises.

Budžeta grozījumu apstiprināšanai un izpildei piemēro tādus pašus noteikumus kā vispārējam budžetam, lai gan budžeta grozījumi gandrīz visos gadījumos tiek pieņemti bez izmaiņām. 2024. gadā tika pieņemti pieci budžeta grozījumi.

Samierināšanas komitejas kopīgā dokumenta apstiprināšana

Nostāja attiecībā uz kopīgo dokumentu	Parlaments	Padome	Iznākums
+ = pieņemt - = noraidīt nav = lēmums netika pieņemts	+	+	Kopīgais dokuments ir pieņemts.
		-	Parlaments var apstiprināt savu nostāju.
		nav	Kopīgais dokuments ir pieņemts.
	nav	+	Kopīgais dokuments ir pieņemts.
		-	Komisija iesniedz jaunu budžeta projektu.
		nav	Kopīgais dokuments ir pieņemts.
	-	+	Komisija iesniedz jaunu budžeta projektu.
		-	Komisija iesniedz jaunu budžeta projektu.
		nav	Komisija iesniedz jaunu budžeta projektu.

ES BUDŽETA PROCEDŪRAS ATTĪSTĪBA

ES budžeta procedūra gadu gaitā ir būtiski mainījusies. Šodien Eiropas Parlaments kopā ar Padomi uzņemas pilnu atbildību par ES gada budžeta pieņemšanu. Taču tā nav bijis vienmēr.

A. Pirmsākumi

Līdz 1970. gadam tikai Padomei bija pilnvaras lemt par ES budžetu. Parlaments varēja tikai sniegt atzinumu (apspriežu procedūra). Tas sāka mainīties ar diviem svarīgiem līgumiem:

- 1970. gadā ar [Luksemburgas līgumu](#) Parlamentam tika piešķirts pēdējais vārds attiecībā uz "neobligātajiem izdevumiem". Tie tika definēti kā izdevumi, kas neizriet no līgumiem un saistītajiem tiesību aktiem. 1970. gadā neobligātie izdevumi veidoja aptuveni 8 % no budžeta, bet laika gaitā tie ievērojami palielinājās, līdz 2010. gadam pārsniedzot 60 % no budžeta;
- 1975. gadā ar [Briseles līgumu](#) Parlamentam tika piešķirtas tiesības noraidīt visu ES budžetu kopumā.

B. Galvenās izmaiņas līdz ar Lisabonas līgumu

2009. gadā [Lisabonas līgums](#) iezīmēja pagrieziena punktu, jo ar to:

1. tika atcelts obligāto un neobligāto izdevumu nošķīrums;
2. tika ieviests katrai iestādei viens budžeta projekta lasījums, proti, tagad gan Padome, gan Parlaments budžeta priekšlikumu izskata un par to balso tikai vienu reizi, nevis divās izskatīšanas un grozīšanas kārtās;
3. tika izveidota budžeta koplēmuma procedūra, piešķirot Parlamentam un Padomei līdzvērtīgas pilnvaras budžeta pieņemšanā.

Šī reforma racionalizēja procedūru un padarīja to efektīvāku un pārredzamāku.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

A. Pilnvaras saskaņā ar LESD 314. pantu

Parlamentam tagad ir kopīgas pilnvaras ar Padomi noteikt kopējos budžeta izdevumus.

Var pat uzskatīt, ka Parlamenta nostājai ir lielāks spēks par Padomes nostāju, jo Padome nevar pieņemt budžetu, ja Parlaments to neatbalsta, savukārt Parlaments atsevišķos apstākļos var pieņemt budžetu pat tad, ja Padome tam nepiekrīt.

Tomēr tas ir diezgan maz ticams, un jauno budžeta procedūru vislabāk var raksturot kā līdzsvarotu koplēmuma procesu, kurā gan Parlamentam, gan Padomei ir vienādas lomas, lemjot par visiem ES izdevumiem.

B. Parlamenta stratēģiskā ietekme uz ES budžetu

Parlamenta spēja noraidīt budžetu uzsver tā ietekmi un atbildību, nodrošinot, ka finanšu plāni atbilst tā prioritātēm un ES pilsoņu interesēm. Gadu gaitā Parlaments šo varu ir izmantojis selektīvi un stratēģiski.

Kopš Parlaments 1975. gadā ieguva pilnvaras noraidīt visu budžetu kopumā, tas to ir noraidījis divas reizes – 1979. gada decembrī un 1984. gada decembrī.

C. 2025. gada budžets

Parlaments un Padome 2024. gada 16. novembrī pirms samierināšanas termiņa panāca provizorisku vienošanos par 2025. gada budžetu. Padome galīgo budžetu pieņēma 2024. gada 25. novembrī, un Parlaments to apstiprināja 2024. gada 27. novembra

plenārsēdē. 2025. gada budžetā kopumā ir paredzēti 199,4 miljardi EUR saistību apropriācijās un 155,2 miljardi EUR maksājumu apropriācijās.

Sarunās Parlaments ES 2025. gada budžetam nodrošināja papildu finansējumu 230,7 miljonu EUR apmērā salīdzinājumā ar Komisijas sākotnējo priekšlikumu. Ar šo papildu finansējumu tiek atbalstītas vairākas galvenās prioritātes, piemēram:

- pētniecība un inovācija,
- veselība,
- izglītība,
- atbalsts jauniešiem lauksaimniekiem,
- biodaudzveidība un klimata pārmaiņas,
- robežu pārvaldība,
- humānā palīdzība.

Finansējums arī palīdz atmaksāt ar COVID-19 saistītos aizņēmumus.

2025. gada budžets bija pirmais gada budžets, kas tika pieņemts pēc daudzgadu finanšu shēmas (ES septiņu gadu izdevumu plāna) pārskatīšanas 2024. gada februārī.

ES BUDŽETA PROCEDŪRAS KOORDINĒŠANA

Efektīva ES budžeta pārvaldība ir atkarīga no koordinētiem satvariem un politikas nostādņiem. Iestāžu nolīgumi, daudzgadu finanšu shēmas un Eiropas pusgads ir būtiski, lai nodrošinātu, ka ES izdevumi ir labi saplānoti, nepārsniedz apstiprinātos limitus un ka ekonomikas politika ir konsekventa visā ES.

A. Daudzgadu finanšu shēmas

[Daudzgadu finanšu shēmas](#) ir ilgtermiņa finanšu plāni, kuros izklāstītas ES budžeta prioritātes un izdevumu limiti vairāku gadu garumā. Daudzgadu finanšu shēmas neaizstāj ikgadējo budžeta procedūru, bet nodrošina strukturētu pieeju finanšu plānošanai un stabilitātei. Pašreizējā daudzgadu finanšu shēma aptver laikposmu no 2021. līdz 2027. gadam.

Saskaņā ar Lisabonas līgumu un Finanšu regulu gada budžetam ir jāatbilst daudzgadu finanšu shēmā noteiktajiem limitiem, kuros savukārt ir jāievēro izdevumu ierobežojumi, kas noteikti lēmumā par pašu resursiem.

B. Iestāžu nolīgumi par budžeta disciplīnu

C. Pēc atkārtotiem strīdiem par budžeta izpildes juridisko pamatu iestādes 1982. gadā pieņēma kopīgu deklarāciju, lai palīdzētu precizēt un racionalizēt budžeta procedūru.

Tā rezultātā tika noslēgti vairāki iestāžu nolīgumi, kas aptver dažādus laikposmus no 1988. līdz 2013. gadam, un jaunākais [iestāžu nolīgums 2021.–2027. gadam](#) stājās spēkā 2020. gada decembrī. Šie nolīgumi ir ievērojami uzlabojuši budžeta procedūras darbību.

Pašreizējā iestāžu nolīguma mērķi ir:

- nodrošināt ES budžeta disciplīnu,

- uzlabot ikgadējās budžeta procedūras darbību,
- uzlabot iestāžu sadarbību budžeta jautājumos,
- nodrošināt pareizu finanšu pārvaldību.

Tajā ir arī izklāstīts plāns jaunu pašu resursu ieviešanai, lai segtu [ES Atveseļošanas instrumenta](#) atmaksu 2021.–2027. gada periodā.

D. Eiropas pusgads

Eiropas pusgads, ko 2010. gadā ieviesa Ekonomikas un finanšu padome, ir ikgadējs ekonomikas politikas koordinācijas cikls ES līmenī.

Tā sākotnējais mērķis bija sasniegt stratēģijas “Eiropa 2020” mērķus, un tam joprojām ir izšķiroša nozīme ekonomikas politikas virzīšanā visā ES.

Katru gadu Eiropas pusgads ilgst sešus mēnešus. Šajā laikā Komisija izvērtē dalībvalstu budžeta politiku un struktūrpolitiku, lai atklātu jebkādas neatbilstības un nelīdzsvarotības rašanos.

Pamatojoties uz šiem ekonomikas novērtējumiem, Komisija sniedz dalībvalstīm politikas norādes un/vai ieteikumus par fiskālajām, makroekonomiskajām un strukturālajām reformām.

Eiropas pusgada mērķis ir stiprināt dalībvalstu savstarpējo koordināciju laikā, kad svarīgākie lēmumi par budžetu vēl tiek gatavoti valsts līmenī. Parlaments ne tikai palīdz saskaņot valstu budžetus, bet arī cenšas maksimāli izmantot jomas, kurās valstu budžeti un ES budžets cits citu papildina, un stiprināt koordināciju starp tiem.

Lai iegūtu vairāk informācijas, apskatiet [Budžeta komitejas](#) tīmekļa vietni.

Eleanor Remo James
10/2025

1.3. EIROPAS SAVIENĪBAS IESTĀDES UN STRUKTŪRAS

1.3.1. EIROPAS PARLAMENTS: VĒSTURISKS ATSKATS

Eiropas Parlamenta pirmsākums bija Eiropas Ogļu un tērauda kopienas (EOTK) Kopējā asambleja, kas kļuva par tolaik pastāvošo trīs pārvalstisko Eiropas kopienu kopējo asambleju. Šī asambleja vēlāk ieguva Eiropas Parlamenta nosaukumu. Laika gaitā šī iestāde, kuras deputātus kopš 1979. gada ievēlē tiešās vēlēšanās, ir pieredzējusi būtiskas pārmaiņas: no asamblejas ar ieceltiem dalībniekiem tā kļuvusi par vēlētu parlamentu, kas tagad tiek vispārēji atzīts par Eiropas Savienības politiskās darba kārtības noteicēju.

JURIDISKAIS PAMATS

- Pamatlīgumi ([1.1.1.](#), [1.1.2.](#), [1.1.3.](#), [1.1.4.](#), [1.1.5.](#));
- Lēmums un [Akts](#) par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlšanu vispārējās tiešās vēlēšanās (1976. gada 20. septembris), kurā grozījumi izdarīti ar Padomes 2002. gada 25. jūnija un 23. septembra lēmumu.
- Līguma par Eiropas Savienību (LES) 14. panta 2. punkts un 17. panta 2. punkts.

TRĪS KOPIENAS, VIENA ASAMBLEJA

Pēc Eiropas Ekonomikas kopienas un Eiropas Atomenerģijas kopienas izveidošanas EOTK Kopīgā asambleja tika paplašināta, lai aptvertu visas trīs kopienas. Jaunais forums, kuram tika dots Eiropas Parlamentārās asamblejas nosaukums, pirmo reizi pulcējās Strasbūrā 1958. gada 19. martā, piedaloties 142 delegātiem, savukārt 1962. gada 30. martā tas ieguva jaunu nosaukumu, kļūstot par Eiropas Parlamentu.

NO IECELTAS ASAMBLEJAS LĪDZ VĒLĒTAM PARLAMENTAM

Pirms tika ieviesta kārtība, ka deputātus ievēl tiešās vēlēšanās, tos darbam Eiropas Parlamentā izvirzīja katras dalībvalsts parlaments. Tādēļ visiem deputātiem bija divi mandāti.

Augstākā līmeņa sanāsmē Parīzē 1974. gada 9. un 10. decembrī tika nolemts, ka tiešajām vēlēšanām jānotiek 1978. gadā vai vēlāk, un Parlamentu lūdza iesniegt jaunus priekšlikumus, lai aizstātu tā 1960. gada Konvencijas projektu. 1975. gada janvārī Parlaments pieņēma jaunu Konvencijas projektu, uz kura pamata valstu vai valdību vadītāji pēc vairāku domstarpību atrisināšanas 1976. gada 12. un 13. jūlija sanāsmē panāca vienošanos.

Lēmums un Akts par Asamblejas pārstāvju ievēlšanu vispārējās tiešās vēlēšanās tika parakstīts Briselē 1976. gada 20. septembrī. Pēc tiesību akta ratificēšanas visās dalībvalstīs tas stājās spēkā 1978. gada jūlijā, bet pirmās vēlēšanas notika 1979. gada 7. un 10. jūnijā.

PAPLAŠINĀŠANĀS

Kad Apvienotā Karaliste, Dānija un Īrija 1973. gada 1. janvārī pievienojās Eiropas Kopienām ([pirmā paplašināšanās](#)), Eiropas Parlamenta deputātu skaits palielinājās līdz 198.

Otrajā paplašināšanās reizē, kad 1981. gada 1. janvārī [pievienojās Grieķija](#), šis valsts parlaments Eiropas Parlamentam delegēja 24 deputātus, kurus 1981. gada oktobrī aizstāja ar tieši ievēlētiem deputātiem. Otrās tiešās vēlēšanas notika 1984. gada 14. un 17. jūnijā.

Pēc [trešās paplašināšanās](#) 1986. gada 1. janvārī deputātu vietu skaits palielinājās no 434 līdz 518, pievienojoties 60 Spānijas un 24 Portugāles deputātiem, kurus nozīmēja šo valstu parlamenti un vēlāk aizstāja tieši ievēlēti deputāti.

Pēc Vācijas apvienošanās Parlamenta sastāvs tika pielāgots demogrāfiskajām pārmaiņām. Saskaņā ar Parlamenta [1992. gada 10. jūnija rezolūcijā](#) "Vienota vēlēšanu procedūra: Eiropas Parlamenta deputātu vietu sadales shēma" iekļautajiem priekšlikumiem Eiropas Parlamenta deputātu skaits 1994. gada jūnija vēlēšanās palielinājās no 518 līdz 567. Pēc [ceturtais ES paplašināšanās](#) deputātu skaits palielinājās līdz 626, taisnīgi sadalot deputātu vietas jaunajām dalībvalstīm saskaņā ar iepriekš minēto rezolūciju.

Starpvaldību konference, kas 2000. gadā tika rīkota Nicā (Francijā), ieviesa jaunu kārtību deputātu vietu sadalījumam Parlamentā, ko piemēroja Eiropas vēlēšanās 2004. gadā. Maksimālais deputātu skaits tika palielināts līdz 732 (iepriekš – 700). Deputātu vietu skaits, kas piešķirts 15 līdzšinējām dalībvalstīm, tika samazināts par 91 vietu (no 626 līdz 535). Atlikušās 197 vietas proporcionāli tika sadalītas starp visām iepriekšējām un jaunajām dalībvalstīm.

Pēc [Bulgārijas un Rumānijas pievienošanās](#) 2007. gada 1. janvārī deputātu vietu skaits Parlamentā īslaicīgi tika palielināts līdz 785, lai uzņemtu EP deputātus no šīm valstīm. Pēc 2009. gada vēlēšanām, kas notika no 4. līdz 7. jūnijam, vietu skaits tika samazināts līdz 736. Tā kā Lisabonas līgumā saskaņā ar LES 14. panta 2. punktu tika noteikts,

ka deputātu maksimālais skaits ir 751 un īslaicīgi līdz nākamajām vēlēšanām tas palielināms līdz 754, 2009.–2014. gada pilnvaru termiņā vēl 18 deputāti pievienojās tiem, kuri tika ievēlēti 2009. gada jūnijā, jo dalībvalstis bija ratificējušas 2010. gada 23. jūnija starpvaldību konferencē pieņemto grozījumu protokolu. Līdz ar Horvātijas pievienošanos Savienībai 2013. gada 1. jūlijā maksimālais deputātu skaits uz laiku tika palielināts līdz 766, lai uzņemtu Parlamentā 12 Horvātijas deputātus, kuri tika ievēlēti 2013. gada aprīlī (atbilstoši 19. pantam [Aktā par Horvātijas Republikas pievienošanās nosacījumiem](#)).

Sagaidot 2014. gada vēlēšanas, kopējais vietu skaits tika samazināts līdz 751. Pēc tam vietu sadalījums tika pārskatīts vēlreiz (ar 705 deputātiem) sakarā ar **Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES**, kas stājās spēkā **2020. gada 1. februārī** ([1.3.3](#)). Ņemot vērā demogrāfiskās izmaiņas dalībvalstīs kopš 2019. gada vēlēšanām, saskaņā ar atbilstoši LES 14. panta 2. punktam Parlamenta [2023. gada 15. jūnija rezolūcijā](#) iekļauto priekšlikumu tika nolemts deputātu vietu skaitu palielināt par 11. Eiropadome ar [2023. gada 22. septembra galīgo lēmumu](#) to palielināja vēl par četrām vietām, nosakot, ka kopējais 2024.–2029. gada sasaukumam ievēlamo EP deputātu skaits ir 720.

PAKĀPENISKS PILNVARU PIEAUGUMS

Kad dalībvalstu iemaksas tika aizvietotas ar ES pašu resursiem ([1.4.1](#)), pirmo reizi tika paplašinātas Parlamenta budžeta pilnvaras, rīkojoties saskaņā ar [Luksemburgas līgumu](#), kas parakstīts 1970. gada 22. aprīlī. Otrs līgums par šo pašu tēmu, ar ko tika nostiprinātas Parlamenta pilnvaras, tika parakstīts [Briselē 1975. gada 22. jūlijā](#) ([1.1.2](#)).

Ar 1986. gada 17. februāra [Vienoto Eiropas aktu](#) tika palielināta Parlamenta loma noteiktās likumdošanas jomās (sadarbības procedūra) un noteikts, ka pievienošanās un asociācijas nolīgumiem nepieciešama tā piekrišana.

1992. gada 7. februāra [Līgums par Eiropas Savienību](#), izveidojot Eiropas Savienību (ES) un ieviešot koplēmuma procedūru vairākās likumdošanas jomās un attiecinot sadarbības procedūru uz citām, iezīmēja sākumu procesam, kurā Parlaments kļuvis par līdztiesīgu likumdevēju iestādi. Parlamentam tika piešķirtas galīgā apstiprinājuma tiesības attiecībā uz Komisijas sastāvu: tas bija nozīmīgs panākums, īstenojot Parlamenta politisko kontroli pār Eiropas Savienības izpildvaru ([1.1.3](#)).

Ar 1997. gada 2. oktobra [Amsterdamas līgumu](#) koplēmuma procedūra tika attiecināta uz vairumu likumdošanas jomu un procedūra tika pārveidota, Parlamentam līdzās Padomei kļūstot par līdzvērtīgu likumdevēju. Nosakot, ka arī Komisijas priekšsēdētāju amatā apstiprina ar Parlamenta piekrišanu, vēl vairāk tika paplašinātas tā kontroles tiesības pār izpildvaru. Ar Nicas līgumu turpināja pieaugt to jomu skaits, kurās tiek piemērota koplēmuma procedūra.

[Nicas līgums](#), ar ko grozīja LES, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus (EKL) un dažus saistītos tiesību aktus, tika parakstīts 2001. gada 26. februārī un stājās spēkā 2003. gada 1. februārī. Šā jaunā Līguma mērķis bija reformēt ES institucionālo struktūru, lai tā spētu risināt ar turpmāko paplašināšanos saistītās problēmas. Tika palielinātas Parlamenta likumdošanas un uzraudzības pilnvaras, savukārt balsošana ar kvalificētu balsu vairākumu Padomē tika attiecināta uz vēl vairākām jomām ([1.1.4](#)).

Savukārt ar [Līguma par Eiropas Savienības darbību \(LESD\) \(1.1.5.\)](#) parakstīšanu 2007. gada 13. decembrī būtiski tika paplašināta gan balsošanas ar kvalificētu balsu vairākumu piemērošana Padomē (no 2014. gada 1. novembra izmantojot jaunu metodi – LES 16. pants), gan koplēmuma procedūras piemērošana (attiecinot to uz aptuveni 45 jaunām likumdošanas jomām). Šī t. s. parastā likumdošanas procedūra kļuva par visplašāk izmantoto lēmumu pieņemšanas procedūru, aptverot visas svarīgās LESD politikas jomas (EKL 294. pants – bijušais EKL 250. pants). Pieaugusi arī Parlamenta loma līgumu turpmāko grozījumu sagatavošanā (LES 48. pants). Turklāt kā daļa no Lisabonas līguma (un sākotnēji kā daļa arī no neveiksmīgā līguma projekta par Konstitūciju Eiropai) juridiski saistoša kļuva [Eiropas Savienības Pamattiesību harta](#), ko Eiropas Parlamenta, Komisijas un Padomes priekšsēdētāji parakstīja Nicā 2000. gada 7. decembrī ([4.1.2.](#)).

Ar 2019. gada 23.–26. maija Eiropas vēlēšanām nostiprinājusies pārliecība, ka Parlaments tagad pilnībā īsteno LES 14. pantā paredzēto, kurā noteikts, ka “Eiropas Parlaments kopīgi ar Padomi veic likumdošanas un budžeta pieņemšanas funkcijas. Tas veic politiskās kontroles ... funkcijas ... Tas ievēlē Komisijas priekšsēdētāju”. Turklāt saskaņā ar LES 17. panta 7. punktu pārējo Komisijas locekļu kandidatūras kopumā ar balsojumu apstiprina Eiropas Parlaments.

Nesenie pētījumi par Parlamenta ieguldījumu izaugsmē liecina, ka, nostiprinot Savienības iedzīvotāju un uzņēmumu tiesības, tā izstrādātie tiesību akti ik gadu palīdz radīt ES iekšzemes kopproduktu vairāk nekā 1 triljona euro apjomā^[1]. Citu nozīmīgu ieguldījumu nodrošina ES budžets ([1.4.3.](#))^[2]. Uz pierādījumiem un speciālajām zināšanām balstītus tiesību aktus papildina pētījumi un semināri, ko nodrošina pieci politikas departamenti, kuri pēc komiteju, delegāciju, priekšsēdētāja, Prezidija un ģenerālsekretāra pieprasījuma sniedz augsta līmeņa neatkarīgas speciālās zināšanas, analīzi un politikas konsultācijas.

Kopš 2014. gada vēlēšanām Eiropas politiskās partijas ([1.3.3](#)) izvirza vadošos kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam, lai tā palielinātu vēlēšanu līdzdalību Eiropas vēlēšanās.

Pēc tam, kad 2020. gada 24. janvārī tika parakstīts [Līgums par Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības un Eiropas Atomenerģijas kopienas](#), Parlaments deva piekrišanu Padomes lēmumam noslēgt šo izstāšanās līgumu (LES 50. panta 2. punkts). 2020. gada 29. janvāra balsojums, 621 deputātam atbalstot līgumu, bet 49 – balsojot pret, arī bija pēdējā reize, kad Apvienotās Karalistes deputāti piedalījās Eiropas Parlamenta darbā, jo **izstāšanās stājās spēkā 2020. gada 1. februārī.**

2021. gada 28. aprīlī Parlaments deva piekrišanu (LESD 218. panta 6.a punkts) [Tirdzniecības un sadarbības nolīguma noslēgšanai starp Eiropas Savienību un Eiropas](#)

[1] Maciejewski M., “Contribution to Growth: Delivering economic benefits for citizens and businesses” (“Ieguldījums izaugsmē: ekonomisku ieguvumu nodrošināšana iedzīvotājiem un uzņēmumiem”), Iekšējā tirgus un patērētāju aizsardzības komitejas uzdevumā sagatavota publikācija, Ekonomikas, zinātnes un dzīves kvalitātes politikas departaments, Eiropas Parlaments, Luksemburga, 2019. gads.

[2] Stehrer R. u. c., “How EU funds tackle economic divide in the European Union” (“Kā ES fondi palīdz pārvarēt ekonomisko plaisu Eiropas Savienībā”), Budžeta komitejas uzdevumā sagatavota publikācija, Budžeta jautājumu politikas departaments, Eiropas Parlaments, Luksemburga, 2020. gads.

[Atomenerģijas kopienu, no vienas puses, un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, no otras puses.](#)

Nesenākās Eiropas Parlamenta vēlēšanas (10. sasaukums) notika 2024. gada 6.–9. jūnijā.

Šo faktu lapu sagatavojis Parlamenta Pilsoņu tiesību un konstitucionālo jautājumu politikas departaments.

Mariusz Maciejewski

11/2025

1.3.2. EIROPAS PARLAMENTS: PILNVARAS

Eiropas Parlamentam ir būtiska loma Eiropas politikas veidošanā, īstenojot savus dažādās pilnvaras. Parlaments palīdz nodrošināt demokrātijas principu ievērošanu Eiropas līmenī, piedaloties likumdošanas procesā, īstenojot savas pilnvaras budžeta un kontroles jomā, piedaloties Līgumu pārskatīšanā un īstenojot savas tiesības vērsties Eiropas Savienības Tiesā.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 223.–234. un 314. pants.

MĒRĶI

Parlaments kā iestāde, kas pārstāv Eiropas pilsoņus, ir Eiropas Savienības demokrātijas pamats. Lai nodrošinātu ES lēmumu demokrātisko leģitimitāti, Parlamentam ir jābūt pilnībā iesaistītam ES likumdošanas procesā un pilsoņu vārdā jāveic citu ES iestāžu politiska kontrole.

KONSTITUCIONĀLĀS UN RATIFICĒŠANAS PILNVARAS (SK. [1.2.4.](#))

Kopš [Vienotā Eiropas akta](#) stāšanās spēkā ir vajadzīga Parlamenta piekrišana, lai noslēgtu jebkādus nolīgumus par jaunu dalībvalstu pievienošanu un jebkādas asociācijas nolīgumus. Saskaņā ar Vienoto Eiropas aktu šī procedūra ir piemērojama arī citiem starptautiskiem nolīgumiem, kas būtiski skar Savienības budžetu (aizstājot 1975. gadā pieņemto saskaņošanas procedūru). Kopš Māstrihtas līguma (sk. [1.1.3.](#)) stāšanās spēkā tas attiecas arī uz nolīgumiem, ar kuriem tiek izveidotas īpašas iestāžu sistēmas vai veikti grozījumi tiesību aktā, kas pieņemts saskaņā ar koplēmuma procedūru. Parlaments (kopš Māstrihtas līguma stāšanās spēkā) dod piekrišanu arī tādiem tiesību aktiem, kuri reglamentē vēlēšanu procedūru. Kopš Amsterdamas līguma stāšanās spēkā Padomei ir jāsaņem Parlamenta piekrišana, pirms tā var atzīt, ka pastāv skaidrs risks, ka kāda dalībvalsts ir būtiski pārkāpusi ES pamatprincipus, un tikai pēc tam Padome var sniegt attiecīgajai dalībvalstij ieteikumus vai piemērot tai sankcijas. Savukārt Padomes piekrišana ir vajadzīga ikreiz, kad tiek pārskatīts Eiropas Parlamenta deputātu nolikums.

Kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā Parlaments var pats ierosināt pārskatīt Līgumus un tam ir galavārds par iespējamu konventa sasaukšanu, lai sagatavotu turpmākus grozījumus Līgumos (Līguma par Eiropas Savienību (LES) 48. panta 2. un 3. punkts).

LĪDZDALĪBA LIKUMDOŠANAS PROCESĀ (SK. [1.2.3.](#))

Parlamenta līdzdalība Savienības tiesību aktu pieņemšanas procesā atšķiras atkarībā no tiesību akta juridiskā pamata. Parlamenta loma ir pakāpeniski attīstījusies – no konsultatīvas funkcijas līdz līdzvērtīgai partnerībai ar Padomi koplēmuma procedūrā.

A. Parastā likumdošanas procedūra

Kopš ir stājies spēkā Nicas līgums (sk. [1.1.4.](#)), koplēmuma procedūra tiek piemērota 46 juridiskā pamata veidiem, kas noteikti Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā (EK līgums). Faktiski ar šo procedūru Parlamentam ir piešķirta Padomei līdzvērtīga loma – ja abas iestādes panāk vienošanos, tiesību akts tiek pieņemts pirmajā vai otrajā lasījumā; ja vienošanās netiek panākta, tiesību aktu var pieņemt tikai pēc tam, kad ir sekmīgi īstenota samierināšanas procedūra.

Stājoties spēkā Lisabonas līgumam (sk. [1.1.5.](#)), koplēmuma procedūra tika pārdēvēta par parasto likumdošanas procedūru (LESD 294. pants). Pēc šā līguma stāšanās spēkā šī procedūra pirmoreiz tika attiecināta uz vairāk nekā 40 jaunām politikas jomām, piemēram, brīvību, drošību un tiesiskumu, ārējo tirdzniecību, vides politiku un kopējo lauksaimniecības politiku.

B. Apspriešanās procedūra

Apspriešanās procedūru turpina piemērot LES 27., 41. un 48. pantā paredzētajās jomās un attiecībā uz nodokļiem, konkurenci, ar iekšējo tirgu nesaistītu tiesību aktu noteikumu saskaņošanai un dažiem sociālās politikas aspektiem.

C. Sadarbības procedūra (atcelta)

Sadarbības procedūru (toreizējais EK līguma 252. pants) ieviesa ar Vienoto Eiropas aktu, un Māstrihtas līgums šo procedūru paplašināja, attiecinot to uz lielāko daļu likumdošanas jomu, kurās Padome lēmumus pieņem ar kvalificētu balsu vairākumu. Saskaņā ar šo procedūru Padomei otrajā lasījumā bija obligāti jāņem vērā Eiropas Parlamenta ar absolūto balsu vairākumu pieņemtie grozījumi, kuriem ir piekritusi Komisija. Sadarbības procedūras ieviešana iezīmēja Parlamenta reālu likumdošanas pilnvaru sākumu, taču pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā minētā procedūra tika atcelta (sk. [1.1.5.](#)).

D. Piekrišanas procedūra

Ar Vienoto Eiropas aktu 1986. gadā tika ieviesta piekrišanas procedūra, kas iepriekš bija zināma kā apstiprināšanas procedūra. Saskaņā ar Māstrihtas līgumu šo procedūru piemēroja dažām likumdošanas jomām, kurās Padome lēmumus pieņēma vienbalsīgi, taču kopš Amsterdamas līguma stāšanās spēkā tā attiecas tikai uz struktūrfondiem un Kohēzijas fondu.

Saskaņā ar Lisabonas līgumu piekrišanas procedūru piemēro dažiem jauniem noteikumiem, piemēram, LES 7., 14., 17., 27., 48. un 50. pantam un LESD 19., 83., 86., 218., 223., 311. un 312. pantam, kā arī pasākumiem, kas Padomei jāveic, ja ir vajadzīga ES rīcība, taču Līgumos attiecīgās pilnvaras nav paredzētas (LESD 352. pants).

E. Iniciatīvas tiesības

Māstrihtas līgums piešķīra Parlamentam likumdošanas iniciatīvas tiesības, taču tās ļauj vienīgi prasīt Komisijai, lai tā iesniegtu priekšlikumu. Lisabonas līgums šīs tiesības saglabā (LESD 225. pants), un tās ir sīkāk izklāstītas Parlamenta un Komisijas iestāžu nolīgumā. Turklāt ir daži konkrēti gadījumi, kad Parlamentam ir tiešas iniciatīvas tiesības. Šīs tiešās tiesības attiecas uz:

- noteikumiem par tā sastāvu,

- tā deputātu ievēlšanu un vispārējiem nosacījumiem, kas reglamentē viņu pienākumu veikšanu,
- pagaidu izmeklēšanas komiteju izveidi,
- kā arī noteikumiem un vispārējiem nosacījumiem, kas reglamentē ombuda pienākumu izpildi.

[2022. gada 9. jūnijā pieņemtajā rezolūcijā par Parlamenta tiesībām nākt klajā ar iniciatīvām](#) Parlaments norādīja, ka tas "pauž stingru pārliecību, ka Līgumi būtu jāpārskata, lai Parlamentam kā vienīgajai tieši ievēlējami ES iestādei un tādējādi iestādei, kas pārstāv pilsoņu viedokli ES lēmumu pieņemšanas procesā, tiktu piešķirtas vispārējas un tiešas tiesības ierosināt tiesību aktus".

BUDŽETA PILNVARAS (SK. 1.2.5.)

Stājoties spēkā Lisabonas līgumam, ir atcelts nošķirums starp obligātajiem un neobligātajiem izdevumiem, turklāt Parlaments ir kļuvis par līdzvērtīgu Padomes partneri ikgadējā budžeta procedūrā, kas tagad līdzinās parastajai likumdošanas procedūrai.

Parlaments līdzās Padomei joprojām ir viena no divām budžeta lēmējinstītūcijām (LESD 314. pants). Parlaments iesaistās budžeta veidošanas procesā jau tā sagatavošanas posmā, proti, nosakot vispārīgās pamatnostādnes un izdevumu veidus. Parlaments pieņem budžetu un uzrauga tā izpildi (LESD 318. pants). Tas arī apstiprina budžeta izpildi (LESD 319. pants).

Visbeidzot, Parlamentam ir jāsniedz piekrišana daudzgadu finanšu shēmas (DFS) pieņemšanai (LESD 312. pants). DFS 2014.–2020. gadam bija pirmā šāda shēma, kurai piemērojami LESD noteikumi.

IZPILDVARAS DARBĪBAS KONTROLE

Parlamentam ir dažādas kontroles pilnvaras. Tas pārbauda Komisijas iesniegto gada pārskata ziņojumu (LESD 233. pants) un kopā ar Padomi uzrauga Komisijas īstenošanas un deleģēto aktu izpildi (LESD 290. un 291. pants).

A. Komisijas apstiprināšana

Parlaments 1981. gadā sāka neoficiāli "apstiprināt" Komisiju, pārbaudot un apstiprinot tās darba programmu. Tomēr tikai kopš 1992. gada, kad stājās spēkā Māstrihtas līgums, Parlamentam ir oficiāli jāapstiprina gan dalībvalstu izvēlētais Komisijas priekšsēdētāja amata kandidāts, gan komisāru kolēģija kopumā. Amsterdamas līgums šīs tiesības paplašināja, nosakot, ka vēl pirms pārējo komisāru apstiprināšanas Parlamentam ir atsevišķi jāapstiprina Komisijas priekšsēdētāja amata kandidatūra. Parlaments 1994. gadā ieviesa arī komisāru amata kandidātu uzklauššanu.- Saskaņā ar Lisabonas līgumu Komisijas priekšsēdētāja amata kandidāts ir jāizvēlas, ņemot vērā Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātus. Tāpēc [2012. gada 22. novembra rezolūcijā par Eiropas Parlamenta vēlēšanām 2014. gadā](#) Parlaments mudināja Eiropas politiskās partijas izvirzīt kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam, tā tiecoties nostiprināt abu iestāžu politisko legimitāti. 2014. gadā tika ieviesta vadošo kandidātu (*Spitzenkandidaten*) procedūra, proti, Eiropas politiskās partijas vēl pirms Eiropas

Parlamenta vēlēšanās izraugās savus vadošos kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam. Lai gan 2019. gadā šī procedūra tika atcelta, pēc 2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām tā tika atjaunota. Tā tiek uzskatīta par ES iestāžu pārredzamībai un politiskajai leģitimitātei nozīmīgu procedūru (sk. [1.3.3.](#)).

B. Priekšlikums izteikt neuzticību

Jau kopš Romas līguma stāšanās spēkā pastāv noteikums, kas ļauj ierosināt izteikt neuzticību Komisijai (dēvēts arī par "neuzticības balsojumu"). Pašlaik vispārīgie noteikumi, kas paredz Parlamenta tiesības balsot par neuzticības izteikšanu Komisijai, ir izklāstīti LES 17. panta 8. punktā un LESD 234. pantā. Lai pieņemtu šādu priekšlikumu, ir vajadzīgs divu trešdaļu Eiropas Parlamenta deputātu balsu vairākums. Ja ar balsojumu priekšlikums tiek atbalstīts, Komisija atkāpjas pilnā sastāvā, tostarp savu pienākumu pildīšanu Komisijas sastāvā pārtrauc arī tā brīža Komisijas priekšsēdētāja vietnieks / Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos. Līdz šim Parlaments vairākas reizes ir mēģinājis izmantot attiecīgos spēkā esošā Līguma un iepriekšējo Līgumu noteikumus, lai panāktu Komisijas atkāpšanos pilnā sastāvā, taču šie mēģinājumi ir bijuši neveiksmīgi.

C. Parlamenta jautājumi

Ikviens deputāts var uzdot jautājumu, uz kuru tā saņēmējam – Eiropadomes priekšsēdētājam, Padomei, Komisijai vai Komisijas priekšsēdētāja vietniekam / Savienības Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos – ir jāatbild rakstiski. LESD 230. pantā ir noteikts, ka Komisijai uz Parlamenta vai tā deputātu iesniegtajiem jautājumiem ir jāatbild mutiski vai rakstiski, savukārt Eiropadome un Padome Parlamentam ir jāuzklausā saskaņā ar nosacījumiem, kas paredzēti Eiropadomes Reglamentā un Padomes Reglamentā.

Tas nozīmē, ka Parlaments var ar vai bez debatēm, tostarp jautājumu laikā, uzdot jautājumus, uz kuriem jāatbild rakstiski vai mutiski.

D. Izmeklēšanas komitejas

Saskaņā ar LESD 226. pantu Parlamentam ir tiesības izveidot pagaidu izmeklēšanas komiteju, kurai tiek uzdots izmeklēt iespējamus pārkāpumus vai administratīvas kļūmes ES tiesību īstenošanā. Tajā pašā pantā ir noteikts, ka detalizētās normas, kas reglamentē izmeklēšanas tiesību izmantošanu, nosaka pats Parlaments, pieņemot attiecīgus iekšējos noteikumus pēc savas iniciatīvas, pēc tam, kad ir saņemta Padomes un Komisijas piekrišana. Kamēr šādi noteikumi vēl nav pieņemti, tiesības veikt izmeklēšanu tiek īstenotas saskaņā ar 1995. gada Iestāžu nolīgumu, kas pievienots Parlamenta Reglamenta pielikumā. Parlaments ir atkārtoti norādījis, ka triju iestāžu savstarpējā saziņa un sadarbība ir jāuzlabo, lai EP spētu īstenot savas pilnvaras, pamatojoties uz LESD 226. pantu. Tas 2014. gadā pieņēma [nostāju par priekšlikumu regulai par sīki izstrādātiem noteikumiem, kas reglamentē Eiropas Parlamenta izmeklēšanas tiesību īstenošanu](#). Tomēr triju iestāžu sarunas par šo priekšlikumu pastāvīgi nonāca strupceļā. Tāpēc 2019. gada aprīlī Parlaments pieņēma [rezolūciju](#), kurā puda visdziļāko neapmierinātību ar Padomes un Komisijas attieksmi, jo tās arī pēc vairāk nekā četrus gadus laikā notikušām neformālām sanāksmēm joprojām kavē oficiālas sanāksmes sasaukšanu, lai apspriestu iespējamus risinājumus konstatētajām problēmām. Savā rezolūcijā Parlaments norādīja, ka uzskata – Padome un Komisija nav

ievērojušas iestāžu sadarbības principu, un aicināja abas minētās iestādes sarunas par šo jautājumu atsākt ar jaunievēlēto Parlamentu.

E. Kontrole kopējās ārpolitikas un drošības politikas jomā

Šajā jomā Parlamentam ir tiesības saņemt informāciju, kā arī tas var vērsties pie Padomes ar jautājumiem un ieteikumiem. Ar Parlamentu ir jāapspriežas par kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) būtiskākajiem aspektiem un pamatvirzienu izvēli (LES 36. pants). [Iestāžu nolīguma par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību](#) īstenošana ir uzlabojusi arī apspriežu procedūras par kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) finanšu aspektiem. Parlamenta ietekmi ir palielinājusi Savienības Augstā pārstāvja ārlietās un drošības politikas jautājumos amata izveide, jo Augstais pārstāvis vienlaikus pilda arī Komisijas priekšsēdētāja vietnieka pienākumus.

VĒRŠANĀS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ

Parlamentam ir tiesības iesniegt prasību Eiropas Savienības Tiesā (Tiesa), ja cita iestāde ir pārkāpusi Līguma noteikumus.

Parlamentam ir tiesības iejaukties lietā, t. i., Tiesā atbalstīt vienu no tiesvedībā iesaistītajām pusēm. Šīs savas tiesības Parlaments izmantoja arī vēsturiskajā spriedumā "Izoglikozes lietā" (1980. gada 29. oktobra spriedums lietās 138/79 un 139/79), kurā Tiesa pasludināja Padomes regulu par spēkā neesošu, jo Padome nebija ievērojusi pienākumu apspriesties ar Parlamentu. Parlaments var celt Tiesā prasību par bezdarbību (LESD 265. pants), vērsties pret iestādi, kas pārkāpusi Līgumu, kā tas notika, piemēram, lietā 13/83, kurā Tiesa atzina Padomi par vainīgu, jo tā nebija veikusi pasākumus kopējās transporta politikas jomā.

Ar Amsterdamas līgumu Parlaments ieguva tiesības celt prasību par citas iestādes pieņemta tiesību akta atcelšanu, taču vienīgi nolūkā aizsargāt savas prerogatīvas. Kopš Nicas līguma stāšanās spēkā Parlamentam vairs nav jāapliecina īpaša ieinteresētība un tagad tas var ierosināt tiesvedību tāpat kā Padome, Komisija un dalībvalstis. Parlaments var būt atbildētāja puse lietā, kas ierosināta par koplēmuma procedūrā pieņemtu tiesību aktu, kā arī par tādiem EP tiesību aktiem, kuri ir pieņemti, lai radītu tiesiskas sekas attiecībā uz trešām personām (LESD 263. pants).

Visbeidzot, Parlamentam ir tiesības lūgt Tiesai sniegt iepriekšēju atzinumu par to, vai starptautisks nolīgums ir saderīgs ar Līgumiem (LESD 218. pants).

LŪGUMRAKSTI (SK. [4.1.4.](#))

ES pilsoņi, izmantojot savas tiesības iesniegt lūgumrakstus, tos nosūta Eiropas Parlamenta priekšsēdētājam (LESD 227. pants).

EIROPAS PILSONU INICIATĪVA (SK. [4.1.5.](#))

Eiropas Parlaments Lūgumrakstu komitejas vadībā uzklausa veiksmīgi reģistrēto Eiropas pilsoņu iniciatīvu iesniedzējus. Parlaments un Padome 2019. gada 17. aprīlī oficiāli pieņēma [Regulu \(ES\) 2019/788 par Eiropas pilsoņu iniciatīvu](#), un šī regula stājās spēkā 2020. gada 1. janvārī.

OMBUDA IECELŠANA

Saskaņā ar Lisabonas līgumu Eiropas ombudu ievēlē Eiropas Parlaments (LESD 228. pants) (sk. [1.3.16.](#)).

Katharina MASSAY-KOSUBEK
11/2025

1.3.3. EIROPAS PARLAMENTS: STRUKTŪRA UN DARBĪBA

Eiropas Parlamenta organizatorisko struktūru un darbības kārtību nosaka tā Reglaments. Parlamenta darbu vada tā politiskās struktūras, komitejas, delegācijas un politiskās grupas.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienību (LES) 14. pants;
- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 223., 224., 226., 229., 231. un 232. pants.
- [Eiropas Parlamenta Reglaments](#).

SASTĀVS UN SADALĪJUMS

Vispārīgie noteikumi par Eiropas Parlamenta sastāvu ir izklāstīti Līguma par Eiropas Savienību 14. panta 2. punktā, kurā noteikts, ka Eiropadome pēc Parlamenta iniciatīvas un ar tā piekrišanu vienprātīgi pieņem lēmumu par Parlamenta sastāva noteikšanu. *Tajā arī norādīts*, ka Parlamentu veido ne vairāk kā 751 ES pilsoņu pārstāvis (750 deputāti un priekšsēdētājs). Turklāt pilsoņu pārstāvība ir līdzsvaroti proporcionāla, ar minimālo sliksni seši Parlamenta locekļi dalībvalstij. Nevienai dalībvalstij nevar būt vairāk par 96 vietām.

Līdzsvarotās proporcionalitātes jēdziens nozīmē to, ka, lai gan kopējo vietu skaitu piešķir, pamatojoties uz dalībvalstu iedzīvotāju skaitu, dalībvalstis ar lielāku iedzīvotāju skaitu piekrīt mazākai pārstāvībai, lai nodrošinātu lielāku pārstāvību dalībvalstīm ar mazāku iedzīvotāju skaitu: jo lielāka ir valsts, jo mazāks tās deputātu vietu skaits attiecībā pret iedzīvotāju skaitu. Šis princips ir sīkāk precizēts vairākos turpmākos Eiropadomes lēmumos, kas kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā pieņemti saskaņā ar LES 14. panta 2. punktu.

Nesenākās Parlamenta vēlēšanas notika 2024. gada 6.–9. jūnijā, bet nākamās vēlēšanas ir paredzētas 2029. gadā. Pēc Parlamenta 2023. gada 15. jūnija [normatīvās rezolūcijas par Eiropas Parlamenta sastāvu](#) Eiropadome 2023. gada 22. septembrī pieņēma lēmumu, ar ko nosaka katrā dalībvalstī ievēlamo pārstāvju skaitu 2024.–2029. gada parlamentārajam sasaukumam, palielinot kopējo vietu skaitu Parlamentā no 705 līdz 720 vietām. Līdz ar to no katras dalībvalsts tiek ievēlēts šāds Eiropas Parlamenta deputātu skaits:

Beļģija	22
Bulgārija	17
Čehijas Republika	21
Dānija	15
Vācija	96
Igaunija	7
Īrija	14
Grieķija	21
Spānija	61
Francija	81
Horvātija	12
Itālija	76
Kipra	6
Latvija	9
Lietuva	11
Luksemburga	6
Ungārija	21
Malta	6
Nīderlande	31
Austrija	20
Polija	53
Portugāle	21
Rumānija	33
Slovēnija	9
Slovākija	15
Somija	15
Zviedrija	21

Pēc katrām vēlēšanām Eiropas Parlamentam jāsanāk kopā, neprasot sasaukšanu, pirmajā otrdienā pēc tam, kad apritējis viens mēnesis pēc vēlēšanām ([1976. gada 20. septembra Akta par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanu vispārējās tiešās vēlēšanās](#) 11. panta 3. punkts). Saskaņā ar LESD 229. panta 1. punktu Eiropas Parlamentam arī bez īpaša paziņojuma jāsanāk ik marta otrajā otrdienā.

ORGANIZĀCIJA

A. Priekšsēdētājs

Saskaņā ar [Reglamentu](#) Parlamenta priekšsēdētāju ievēlē no Parlamenta deputātu vidus uz atjaunojamu divarpus gadu pilnvaru termiņu (19. pants). Priekšsēdētājs pārstāv Parlamentu ārējās attiecībās un attiecībās ar citām ES iestādēm. Priekšsēdētājs pārrauga debates plenārsēdēs un nodrošina Parlamenta Reglamenta ievērošanu (22. pants). Katras Eiropadomes sanāksmes sākumā Eiropas Parlamenta priekšsēdētājs

izklāsta Parlamenta nostāju un savu viedokli par darba kārtības punktiem un citiem jautājumiem. Pēc ES budžeta pieņemšanas Parlamentā priekšsēdētājs to paraksta, un tad budžets stājas spēkā. Eiropas Parlamenta un Eiropas Savienības Padomes priekšsēdētāji paraksta visus leģislatīvos aktus, kas ir pieņemti saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru. Kāds no 14 priekšsēdētāja vietniekiem var aizstāt priekšsēdētāju (23. pants).

B. Plenārsesija

Plenārsesija ir Eiropas Parlaments *sensu stricto*, un tās sēdes vada priekšsēdētājs. Parlaments uz plenārsesiju Strasbūrā sanāk katru mēnesi (izņemot augustā), un sesija ilgst četras dienas – no pirmdienas līdz ceturtdienai. Papildu sesijas rīko Briselē. Sesijas sīkāk iedala ikdienas sēdēs (159. pants). Deputātiem vietas plenārsēžu zālē piešķir pēc viņu politiskās piederības, no kreisās puses uz labo, vienojoties ar grupu priekšsēdētājiem. Katru sēdi atklāj priekšsēdētājs, nereti ar kādu apsveikumu vai runu par aktuālu tematu. Priekšsēdētājam palīdz 14 priekšsēdētāja vietnieki, kuri var pārņemt sēdes vadību. Sēdēs piedalās arī Komisijas un Eiropas Savienības Padomes pārstāvji, lai atvieglotu sadarbību starp iestādēm lēmumu pieņemšanas procesā. Ja Parlaments to pieprasa, abu iestāžu pārstāvjus var arī aicināt sniegt paziņojumus vai pārskatu par savu darbību.

C. Politiskās struktūras

Parlamenta politiskās struktūras ir Prezidijs (24. pants – veido priekšsēdētājs un 14 priekšsēdētāja vietnieki), Priekšsēdētāju konference (26. pants – veido priekšsēdētājs un politisko grupu priekšsēdētāji), pieci kvestori (28. pants – tie atbild par deputātu administratīvajām un finanšu lietām), Komiteju priekšsēdētāju konference (29. pants) un delegāciju priekšsēdētāju konference (30. pants). Parlamenta priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieku un kvestoru, kā arī komiteju un delegāciju priekšsēdētāju amata pilnvaru laiks ir divarpus gadi (19. pants).

D. Komitejas un delegācijas

Saskaņā ar [2024. gada 17. jūlija lēmumu par pastāvīgo komiteju skaitlisko sastāvu](#) deputāti darbojas 22 pastāvīgajās komitejās, divās apakškomitejās, divās īpašajās komitejās un 48 delegācijās (parlamentu sadarbības delegācijās un delegācijās apvienotajās parlamentārajās komitejās, parlamentārās sadarbības komitejās un daudzpusējās parlamentārajās asamblejās). Parlaments arī nosūta delegāciju dalībai Apvienotajā parlamentārajā asamblejā, kas izveidota saskaņā ar [nolīgumu starp Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīm un Eiropas Savienību](#). Parlaments var izveidot arī īpašās komitejas (213. pants) vai izmeklēšanas komitejas (LESD 226. pants un Reglamenta 215. pants). Lai uzdevumu sadale būtu labāka, Parlaments 2024. gada 10. aprīlī pieņēma [jaunus noteikumus par pagaidu likumdošanas komitejām](#) (214. pants). Jaunajos noteikumos paredzēts, ka tad, ja kāds jautājums ietilpst vairāk nekā trīs komiteju kompetencē un nevienas komitejas kompetence nav galvenā, Priekšsēdētāju konference, pamatojoties uz Komiteju priekšsēdētāju konferences ieteikumu, var kā pēdējo iespēju ierosināt Parlamentam izveidot pagaidu likumdošanas komiteju, kas nodarbotos ar konkrētu juridiski saistoša akta priekšlikumu vai pirmslikumdošanas posma stratēģisku dokumentu.

Saskaņā ar Reglamenta 219. pantu ikviena komiteja vai delegācija ievēlē savu biroju, ko veido priekšsēdētājs un ne vairāk kā četri priekšsēdētāja vietnieki.

E. Politiskās grupas

Deputāti apvienojas nevis pēc to pārstāvētās valsts, bet starptautiskās grupās – atbilstoši savai politiskajai pārliecībai. Saskaņā ar Reglamentu politiskajai grupai jāapvieno deputāti, kas ievēlēti vismaz ceturtajā daļā dalībvalstu, un tajā jābūt vismaz 23 deputātiem (33. pants). Politiskās grupas rīko regulāras sanāksmes nedēļā pirms plenārsesijas un arī plenārsesijas nedēļā, grupas rīko arī seminārus, lai noteiktu savas darbības svarīgākos principus. Vairākas politiskās grupas atbilst pārnacionālām politiskajām partijām, kas darbojas ES līmenī.

F. Eiropas politiskās partijas un fondi

Parlaments sekmē Eiropas politisko partiju un fondu turpmākai attīstībai labvēlīgu vidi, tostarp pieņemot arī pamata tiesību aktus. LESD 224. pants nodrošina juridisko pamatu, lai saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru varētu pieņemt noteikumus par Eiropas līmeņa politiskajām partijām un par to finansēšanu. 2003. gadā tika izveidota Eiropas politisko partiju finansēšanas sistēma, kas ļāva veidot politiskos fondus ES līmenī. Pēc tam šī regula tika aizstāta ar [regulu par Eiropas politisko partiju un Eiropas politisko fondu statusu un finansēšanu](#) (2014. gada 22. oktobra Regula Nr. 1141/2014). Reaģējot uz zināmām ļaunprātīgām darbībām, šie noteikumi nesen tika grozīti ar 2018. gada 3. maija [Regulu \(ES, Euratom\) 2018/673](#), lai stiprinātu Eiropas politisko partiju Eiropas dimensiju, nodrošinātu līdzekļu taisnīgāku sadali un uzlabotu izpildi.

Pašlaik pastāv šādas [Eiropas politiskās partijas](#): Eiropas Tautas partija, Eiropas Sociālistu partija, Patriots.eu, Eiropas Konservatīvo un reformistu partija, Eiropas Liberāļu un demokrātu apvienības partija, Eiropas Demokrātu partija, Eiropas Zaļo partija, Eiropas Kreiso spēku partija, Suverēnu nāciju Eiropas partija, Eiropas Brīvā apvienība un Eiropas kristiešu politiskā partija un Eiropas Kreiso spēku alianse cilvēkiem un planētai. Pārnacionālās partijas cieši sadarbojas ar attiecīgajām Parlamenta politiskajām grupām.

Daži no nozīmīgākajiem Eiropas politiskajiem fondiem ir: Vilfrīda Martensa Eiropas studiju centrs, Eiropas Progresīvo pētījumu fonds, Eiropas Liberālais forums, Eiropas Zaļais fonds, Eiropas Demokrātu institūts, *Transform Europe* un Jaunais virziens – Eiropas Reformu fonds.

2012. gada 22. novembrī Parlaments pieņēma [rezolūciju par Eiropas Parlamenta vēlēšanām 2014. gadā](#), lai stiprinātu gan Parlamenta, gan Komisijas politisko leģitimitāti. Jaunā kārtība tika īstenota pirms 2014. gada vēlēšanām, kad vadošos kandidātus izvirzīja pirmo reizi. Pēc šīm vēlēšanām viens no vadošajiem kandidātiem Žans Klods Junkers 2014. gada 22. oktobrī arī tika ievēlēts par Komisijas priekšsēdētāju. Parlaments [2018. gada 7. februāra lēmumā par pamatnolīguma par Parlamenta un Komisijas attiecībām pārskatīšanu](#) norādīja, ka ir gatavs noraidīt jebkuru Eiropas Komisijas priekšsēdētāja amata kandidātu, kurš pirms 2019. gada Eiropas vēlēšanām nebūs izvirzīts kā kādas Eiropas politiskās partijas vadošais kandidāts (*Spitzenkandidat*). Kaut arī saistībā ar 2019. gada vēlēšanām prasība attiecībā uz vadošo kandidātu netika ievērota, tiek tomēr atzīts, ka šāds process rada plašāku

platformu diskusijām starp kandidātiem, un palielina gan pārredzamību, gan Komisijas priekšsēdētāja lomas politisko leģitimitāti, gan arī veicina ES pilsoņu iesaistīšanos un informētību šajā procesā. 2022. gada 3. maijā Parlaments pieņēma [nostāju pirmajā lasījumā par vēlēšanu tiesību aktu reformu](#), kurā norādīja, ka vadošo kandidātu procesu varētu formalizēt ar politisku vienošanos starp Eiropas politiskajām struktūrām un ar iestāžu nolīgumu starp Parlamentu un Eiropadomi. Tajā Eiropas politiskās partijas, Eiropas vēlēšanu apvienības un Eiropas vēlēšanu organizācijas arī aicinātas izvirzīt savus kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam vismaz 12 nedēļas pirms vēlēšanu dienas un norādīts, ka attiecīgajā Savienības mēroga vēlēšanu apgabala sarakstā šie kandidāti būtu iekļaujami ar pirmo kārtas numuru.

2018. gada [paziņojumā par institucionālajiem risinājumiem Eiropas Savienības darba efektivitātes uzlabošanai](#) Komisija izvirzīja ideju par pārnacionāliem sarakstiem kā soli ceļā uz ES iestāžu leģitimitātes uzlabošanu iedzīvotāju redzējumā. Eiropas mēroga vēlēšanu apgabala izveide varētu stiprināt vēlēšanu Eiropas dimensiju, jo tas dotu pilsoņiem iespēju veidot saikni ar kandidātiem visā Eiropā. Tomēr Parlaments uzskatīja, ka vēl nav īsti laikā izveidot transnacionālu vēlēšanu apgabalu 2019. gada Eiropas vēlēšanām, taču puda gatavību turpināt diskusijas par šo jautājumu. Iepriekš minētajā nostājā par vēlēšanu likuma reformu Parlaments ierosināja ieviest Savienības mēroga vēlēšanu apgabala sarakstos saistošu ģeogrāfisko pārstāvību un mudināja Eiropas politiskās partijas, Eiropas vēlēšanu apvienības un citas Eiropas vēlēšanu struktūras iecelt Savienības mēroga sarakstos kandidātus no visām dalībvalstīm.

2024. gada jūnija Eiropas vēlēšanās vairākas Eiropas politiskās partijas izvirzīja vadošos kandidātus, un, atšķirībā no 2019. gada, tās partijas vadošo kandidāti, kas ieguva visvairāk vietu vēlēšanās (Urzula fon der Leiena no EPP), Eiropadome patiešām izvirzīja par Eiropas Komisijas priekšsēdētāja amata kandidāti, un Eiropas Parlaments viņu apstiprināja amatā 2024. gada 18. jūlijā.

G. Parlamenta ģenerālsekretariāts

Eiropas Parlamenta ģenerālsekretariātu vada [ģenerālsekretārs](#), kuru ieceļ Prezidijs (240. pants). Prezidijs arī nosaka ģenerālsekretariāta struktūru un uzbūvi: to pašlaik veido 16 ģenerāldirektorāti un Juridiskais dienests. Tā uzdevums ir koordinēt Parlamenta likumdošanas darbu un organizēt tā plenārsēdes un sanāksmes. Turklāt tas nodrošina tehnisko, juridisko un speciālistu palīdzību parlamenta struktūrvienībām un Parlamenta deputātiem to pilnvaru īstenošanā. Ģenerālsekretariāts arī nodrošina visu sanāksmju mutisko tulkošanu un visu oficiālo dokumentu rakstisko tulkošanu.

DARBĪBA

Līgumi nosaka, ka Parlaments organizē savu darbību neatkarīgi. Ar deputātu vairākuma lēmumu tas pieņem savu Reglamentu (LESD 232. pants). Ja vien Līgumi neparedz citādu procedūru, Eiropas Parlaments pieņem lēmumu ar nodoto balsu vairākumu (LESD 231. pants). Parlaments nosaka plenārsesiju darba kārtību, galvenokārt iekļaujot tajā komiteju sagatavoto ziņojumu apstiprināšanu, jautājumus Komisijai un Eiropas Savienības Padomei, tematiskas un steidzamas debates un priekšsēdētāja paziņojumus. Komiteju sanāksmes un plenārsēdes ir atklātas, un tās tiek straumētas tiešsaistē.

ATRAŠANĀS VIETA UN DARBA VIETAS

Kopš 1981. gada 7. jūlija Parlaments ir pieņēmis vairākas rezolūcijas par tā atrašanās vietu, aicinot dalībvalstu valdības pildīt līgumos noteiktās saistības un nodrošināt iestādēm vienotu atrašanās vietu. Tā kā valstu valdības to ilgu laiku nespēj izdarīt, Parlaments pieņēma virkni lēmumu par savu darba organizāciju un darba vietām (Luksemburga, Strasbūra un Brisele). 1992. gada 11. un 12. decembrī Edinburgā notikušajā Eiropadomes sanāksmē dalībvalstu valdības panāca vienošanos par iestāžu atrašanās vietu, saskaņā ar kuru:

- Parlamenta oficiālā mītnes vieta ir Strasbūra, kur jārīko 12 ikmēneša plenārsesijas, tostarp sesija, kurā pieņem lēmumu par ES ikgadējo budžetu;
- papildu plenārsesijas jārīko Briselē;
- Parlamenta komiteju sanāksmes jārīko Briselē;
- Parlamenta ģenerālsekretariātam un palīgdienestiem jāturpina darbs Luksemburgā.

Parlaments kritizēja šo lēmumu. Tomēr Eiropas Savienības Tiesa ar 1997. gada 1. oktobra spriedumu (C-345/95) apstiprināja, ka Parlamenta mītnes vieta ir noteikta atbilstoši LESD pašlaik 341. pantam. Šā lēmuma būtība vēlāk tika iekļauta Amsterdamas līgumā, Līgumiem pievienotā protokolā.

Lai gan Parlaments kritizēja šos lēmumus, tā pienākums ir pēc Priekšsēdētāju konferences priekšlikuma izstrādāt ikgadējo plenārsesiju grafiku. Parasti Parlamentam ik gadu ir 12 četru dienu plenārsesijas Strasbūrā un sešas divu dienu plenārsesijas Briselē. Deputāti nākuši klajā ar vairākām ierosmēm, lai mazinātu nepieciešamību doties uz Strasbūru. Piemēram, 2012. gadam tika pieņemts tāds kalendārs, kurš paredzēja divas divu dienu plenārsesijas rīkot vienā un tajā pašā kalendārajā nedēļā oktobrī, tādējādi samazinot kopējo sanāksmju laiku Strasbūrā par četrām dienām. Tomēr pēc Francijas iesniegtās sūdzības Eiropas Savienības Tiesa nosprieda (Lieta C-237/11), ka ir nepieciešamas divas pilna apjoma sesijas, lai nodrošinātu atbilstību pieņemtajiem lēmumiem.

Saskaņā ar LESD 229. pantu Eiropas Parlaments var sanākt ārkārtas sesijās pēc tā deputātu vairākuma lūguma, kā arī pēc Eiropas Savienības Padomes vai pēc Komisijas lūguma. 2006. gada 18. decembrī Parlaments pirmo reizi sarīkoja papildu plenārsēdi Briselē, kas notika tieši pēc 2006. gada 14. un 15. decembra Eiropadomes tikšanās. Kopš tā laika kārtība šādas sēdes rīkot tieši pēc Eiropadomes sanāksmēm ir nostiprinājusies.

Kopš COVID-19 pandēmijas Parlaments var arī ļaut deputātiem attālināti piedalīties plenārsesijās un komiteju sanāksmēs un izmantot attālinātas balsošanas procedūras (246. un 222. pants).

PARLAMENTA DEPUTĀTU DALĪJUMS PA GRUPĀM UN DALĪBVALSTĪM

[Tabula ar datiem par politiskajām grupām un to sastāvu](#) ir atrodama Parlamenta tīmekļa vietnes īpašā sadaļā.

Katharina MASSAY-KOSUBEK
11/2025

1.3.4. EIROPAS PARLAMENTS: VĒLĒŠANU PROCEDŪRAS

Eiropas Parlamenta (EP) deputātu ievēšanas noteikumus nosaka gan ES tiesību akti, kas attiecas uz visām dalībvalstīm, gan valstu tiesību akti, kuri dažādās valstīs ir atšķirīgi. Kopīgajos noteikumos ir noteikts proporcionālās pārstāvības princips, noteikti vēlēšanu sliekšņi un precizētas darbības, kas nav savienojamas ar EP deputāta pienākumu pildīšanu. Citas svarīgas detaļas, piemēram, par konkrēto balsošanas kārtību un vēlēšanu apgabalu skaitu, nosaka valstu tiesību akti.

JURIDISKAIS PAMATS

- [Līguma par Eiropas Savienību](#) (LES) 14. pants;
- [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 20., 22. un 223. pants un Pamattiesību hartas 39. pants.
- [1976. gada 20. septembra Akts](#) par Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās, kurā jaunākie grozījumi veikti ar [Padomes Lēmumu 2002/772/EK, Euratom \(2002. gada 25. jūnijs un 23. septembris\)](#).
- Padomes Lēmums (ES, Euratom) 2018/994, ko ratificējušas visas dalībvalstis, izņemot Spāniju, un paredzams, ka tas stāsies spēkā, kad Spānija būs pabeigusi ratifikāciju.

KOPĪGIE NOTEIKUMI

A. Principi

Dibināšanas līgumos ([1.1.1.](#)) paredzēja, ka Eiropas Parlamenta deputātus sākotnēji izraudzīsies dalībvalstu parlamenti, tomēr tika paredzēts arī noteikums par viņu ievēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās. Padome šo noteikumu īstenoja pirms pirmajām tiešajām vēlēšanām 1979. gadā ar **1976. gada 20. septembra Aktu** par Eiropas Parlamenta pārstāvju ievēšanu vispārējās tiešās vēlēšanās (1976. gada Vēlēšanu akts). Tas būtiski mainīja Eiropas Parlamenta institucionālo stāvokli un ir demokrātiskākas Eiropas Savienības pamatdokuments.

Ar Māstrihtas līgumu ([1.1.3.](#)) 1992. gadā paredzēja, ka šīs vēlēšanas ir jārīko saskaņā ar vienotu procedūru, kuras priekšlikums ir jāizstrādā Eiropas Parlamentam, savukārt Padomē ir jāpanāk vienprātīgs apstiprinājums. Taču, tā kā Padome nespēja vienoties ne par vienu no priekšlikumiem, ar Amsterdamas līgumu paredzēja iespēju pieņemt vairākus vienotos principus. Ar Padomes 2002. gada 25. jūnija un 23. septembra Lēmumu 2002/772/EK, Euratom, ar ko groza 1976. gada Vēlēšanu aktu, attiecīgi ieviesa proporcionālas pārstāvības principu, kā arī nosacījumus par valsts un Eiropas mandāta nesavienojamību.

Jaunākos grozījumus 1976. gada Vēlēšanu aktā bija paredzēts pieņemt ar [Padomes 2018. gada 13. jūlija Lēmumu \(ES, Euratom\) 2018/994](#), kurā iekļauti noteikumi par iespēju izmantot dažādas balsošanas metodes (iepriekšēja balsošana, elektroniskā

balsošana, balsošana internetā un balsošana pa pastu), par minimālajiem sliekšņiem, par personas datu aizsardzību, par to, ka valstu tiesību aktos ir jāparedz sankcijas par divkāršu balsošanu, par balsošanu ārpus savienības, un par iespēju vēlēšanu zīmēs darīt pamanāmas Eiropas politiskās partijas. Tomēr šis lēmums vēl nav stājies spēkā, jo Spānija to nav ratificējusi. Tāpēc šīs izmaiņas nav piemērojamas.

Līdz ar Lisabonas līgumu ([1.1.5.](#)) tiesības balsot un tiesības kandidēt iegūst pamattiesību statusu (Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 39. pants).

B. Piemērošana: kopējie spēkā esošie noteikumi

1. Ārvalstnieku tiesības balsot un kandidēt vēlēšanās

Saskaņā ar LESD 22. panta 2. punktu "ikvienam Savienības pilsonim, kas dzīvo kādā dalībvalstī, bet nav tās pilsonis, ir tiesības balsot un kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās šajā dalībvalstī". Šo tiesību īstenošanas kārtība tika pieņemta saskaņā ar [Padomes Direktīvu 93/109/EK](#), kurā jaunākie grozījumi veikti ar [Padomes Direktīvu 2013/1/ES](#). Pašlaik notiek Padomes Direktīvas 93/109/EK pārstrādāšanas procedūra. Parlamenta Konstitucionālo jautājumu komiteja (AFCO) 2025. gada 14. maijā [pieņēma ziņojumu par balsstiesību un tiesību kandidēt vēlēšanās izmantošanu Savienības pilsoņiem, kas dzīvo dalībvalstī, kuras pilsoņi tie nav.](#)

2. Vēlēšanu sistēma

Saskaņā ar grozīto 1976. gada Vēlēšanu aktu Eiropas vēlēšanām ir jābūt balstītām uz proporcionālu pārstāvību un jāizmanto vai nu sarakstu sistēma, vai arī atsevišķa pārdalāmu balsu sistēma. Dalībvalstis var arī atļaut balsošanu, kuras pamatā ir atvērto sarakstu sistēma.

Papildus brīvprātīgam minimālajam sliekšnim deputātu vietu sadalījumam, kas var būt līdz 5 % no valsts līmenī nodotajām derīgajām balsīm, jaunākie grozījumi 1976. gada Vēlēšanu aktā, kas pieņemti ar Padomes Lēmumu (ES, Euratom) 2018/994, dalībvalstīs, kurās izmanto sarakstu sistēmu, nosaka minimālo sliekšni deputātu vietu sadalījumam vēlēšanu apgabaliem, kuros ir vairāk nekā 35 deputātu vietas, un šis sliekšnis nav zemāks par 2 % un nepārsniedz 5 % attiecīgajā vēlēšanu apgabalā (tostarp dalībvalstī ar vienu vēlēšanu apgabalu). Tomēr šis Padomes lēmums vēl nav stājies spēkā.

Ja 2018. gada Padomes lēmumu ratificētu visas dalībvalstis, dalībvalstīm, kas atļauj iepriekšēju balsošanu, balsošanu pa pastu un elektronisko balsošanu un balsošanu internetā, būtu jo īpaši jānodrošina rezultātu ticamība, balsošanas slepenība un personas datu aizsardzība.

3. Nesavienojamība

Saskaņā ar 7. pantu 1976. gada Vēlēšanu aktā, kas grozīts ar Padomes Lēmumu 2002/772/EK, Euratom, Eiropas Parlamenta deputāta amats nav savienojams ar dalībvalsts valdības locekļa, Komisijas locekļa, Eiropas Savienības Tiesas tiesneša, ģenerāladvokāta un sekretāra, Revīzijas palātas locekļa, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas locekļa amatu, tādu komiteju un citu struktūru locekļa amatu, kas saskaņā ar Līgumiem izveidotas, lai pārvaldītu Savienības fondus vai veiktu pastāvīgus tiešus administratīvos uzdevumus, Eiropas Investīciju bankas Direktoru padomes, Pārvaldības komitejas vai personāldaļas darbinieka amatu un ar Eiropas Savienības institūciju vai ar tām saistīto specializēto struktūru ierēdņa vai darbinieka amatu. Papildu noteikumi par nesavienojamību turpina attiekties uz Eiropas Reģionu komitejas

locekļiem (pievienoti 1997. gadā), Eiropas Centrālās bankas Direktoru valdes locekļiem, Eiropas Savienības ombudu un, **pats būtiskākais, dalībvalstu parlamenta deputātiem** (pievienoti 2002. gadā).

KĀRTĪBA, KO NOSAKA DALĪBVALSTU NOTEIKUMI

Papildus šiem kopīgajiem noteikumiem vēlēšanu kārtību reglamentē arī valstu tiesību akti, kas var ievērojami atšķirties, tāpēc vispārējo sistēmu var raksturot kā **polimorfu vēlēšanu sistēmu**.

A. Vēlēšanu sistēma un sliekšņi

Visām dalībvalstīm ir jāizmanto proporcionālas pārstāvības sistēma. Papildus brīvprātīgam sliekšnim deputātu vietu sadalījumam, kas var būt līdz 5 % valsts līmenī, ar Padomes Lēmumu (ES, Euratom) 2018/994 tika noteikts minimālais sliekšnis, kas nav zemāks par 2 % un nepārsniedz 5 %, deputātu vietu sadalījumam vēlēšanu apgabalos (tostarp dalībvalstī ar vienu vēlēšanu apgabalu), kuros ir vairāk nekā 35 deputātu vietas.

Šobrīd sliekšņus piemēro šādas dalībvalstis: Beļģija, Čehija, Francija, Horvātija, Latvija, Lietuva, Polija, Rumānija, Slovākija un Ungārija (5 %); Austrija, Itālija un Zviedrija (4 %), Grieķija (3 %) un Kipra (1,8 %). Pārējās dalībvalstis sliekšni nepiemēro, lai gan Vācija to mēģināja darīt, bet divos attiecīgi [2011.](#) un [2014.](#) gada lēmumos Vācijas Konstitucionālā tiesa atzina, ka spēkā esošais sliekšnis attiecībā uz ES vēlēšanām (kas vispirms bija 5 %, bet pēc tam – 3 %) neatbilst valsts konstitūcijai. Šī tiesa [2024. gada 6. februāra spriedumā](#) paziņoja, ka robežvērtība, kas tiktu ieviesta Vācijas tiesību aktos, pamatojoties uz Padomes Lēmumu (ES, Euratom) 2018/994, nebūtu pretrunā konstitūcijai, ļaujot Vācijai ratificēt minēto Padomes lēmumu.

B. Vēlēšanu apgabalu robežas

Eiropas vēlēšanās gandrīz visas dalībvalstis piemēro kārtību, ka visa valsts ir viens vēlēšanu apgabals. Tomēr četras dalībvalstis (Beļģija, Īrija, Itālija un Polija) savu teritoriju ir sadalījušas vairākos reģionālos vēlēšanu apgabalos.

C. Tiesības balsot

Lielākajā daļā dalībvalstu vēlēšanās var piedalīties no 18 gadu vecuma, izņemot Austriju, Beļģiju, Maltu un Vāciju, kur tas iespējams no 16 gadu vecuma, un Grieķiju – no 17 gadiem.

Četrās dalībvalstīs (Beļģijā, Bulgārijā, Grieķijā un Luksemburgā) balsošana ir obligāta – pienākums balsot attiecas gan uz valstspiederīgajiem, gan uz reģistrētiem ES pilsoņiem, kas nav attiecīgās valsts pilsoņi.

1. Ārvalstnieku tiesības balsot dzīvesvietas valstī

Savienības pilsoņiem, kuri dzīvo kādā dalībvalstī, bet nav tās pilsoņi, ir tiesības balsot Eiropas Parlamenta vēlēšanās šajā dalībvalstī saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā šīs valsts pilsoņiem (LESD 22. pants). Tomēr jēdziens "dzīvesvieta" dažādu dalībvalstu vēlēšanu sistēmās tiek skaidrots atšķirīgi. Dažās valstīs (Francijā, Igaunijā, Polijā, Rumānijā, Slovēnijā un Vācijā) ir noteikts, ka vēlētajiem vēlēšanu teritorijā ir jābūt pastāvīgai vai pamata dzīvesvietai vai ka viņiem ir pastāvīgi jāuzturas šajā vēlēšanu teritorijā (Dānijā, Grieķijā, Īrijā, Kiprā, Luksemburgā, Slovākijā un Zviedrijā), vai arī attiecīgajiem vēlētajiem ir jābūt reģistrētiem iedzīvotāju reģistrā (Beļģijā un

Čehijā). Lai piedalītos vēlēšanās dažās valstīs (piemēram, Kiprā), ES pilsoņiem ir jāatbilst arī prasībai par minimālo uzturēšanās laiku. Visās dalībvalstīs citu ES valstu pilsoņiem ir jāreģistrējas balsošanai pirms vēlēšanu dienas. Reģistrācijas termiņi dažādās dalībvalstīs ir atšķirīgi.

2. Pilsoņu, kuri nedzīvo savā dalībvalstī, tiesības balsot izcelsmes valstīs

Gandrīz visas dalībvalstis dod iespēju Eiropas vēlēšanas balsot no ārvalstīm. Dažās dalībvalstīs vēlētājiem ir jāreģistrējas valsts vēlēšanu iestādēs, lai viņi būtu tiesīgi balsot no ārzemēm pa pastu vai vēstniecībā vai konsulātā. Citās dalībvalstīs balsošana pa pastu var notikt vēstniecībās vai konsulātos. Dažās dalībvalstīs tiesības balsot ārvalstīs piešķir tikai tiem pilsoņiem, kas dzīvo citā dalībvalstī (piemēram, Bulgārijā un Itālijā). Turklāt lielākā daļa dalībvalstu paredz īpašu kārtību attiecībā uz diplomātiem un militārpersonām, kas strādā ārvalstīs.

Tas, ka daži pilsoņi var balsot gan uzņēmējā valstī, gan kā valstspiederīgie savā izcelsmes valstī, varētu izraisīt iespēju rīkoties ļaunprātīgi, piemēram, balsot divkārt, kas ir noziedzīgs nodarījums dažās dalībvalstīs. Šajā sakarībā jaunākie grozījumi 1976. gada Vēlēšanu aktā, kas pieņemti ar Padomes Lēmumu (ES, *Euratom*) 2018/994, paredz dalībvalstu pienākumu nodrošināt, lai par divkārtu balsošanu Eiropas Parlamenta vēlēšanās tiktu piemēroti efektīvi, samērīgi un atturoši sodi.

D. Tiesības kandidēt vēlēšanās

Tiesības kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās citā dzīvesvietas dalībvalstī izriet arī no nediskriminācijas principa, kas aizliedz diskrimināciju starp pilsoņiem un nepilsoņiem, un izriet no tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties Eiropas Savienībā. Jebkurai personai, kas ir Savienības pilsonis un nav dzīvesvietas dalībvalsts pilsonis, bet atbilst tiem pašiem nosacījumiem attiecībā uz tiesībām kandidēt, ko šī valsts ar likumu izvirza saviem pilsoņiem, ir tiesības kandidēt Eiropas Parlamenta vēlēšanās dzīvesvietas dalībvalstī, ja vien šīs tiesības tai nav īpaši liegtas (Padomes Direktīvas 93/109/EK 3. pants). Eiropas Parlamenta AFKO komiteja 2025. gada maijā pieņēma ziņojumu par Komisijas priekšlikumu pārstrādāt šo direktīvu, lai uzlabotu to pilsoņu balsstiesības un tiesības kandidēt, kuri dzīvo dalībvalstī, kuras pilsoņi tie nav.

Attiecībā uz kandidēšanu nosacījumi katrā dalībvalstī ir atšķirīgi, taču visām kopīga ir viena prasība – proti, par dalībvalsts pilsonību. Neviena persona nevar vienās un tajās pašās vēlēšanās kandidēt vairāk nekā vienā dalībvalstī (Padomes Direktīvas 93/109/EK 4. pants). Vairākumā dalībvalstu minimālais vecums, no kura drīkst kandidēt vēlēšanās, ir 18 gadi, izņemot Beļģiju, Bulgāriju, Čehiju, Igauniju, Īriju, Kipru, Latviju, Lietuvu, Poliju un Slovākiju (21 gads), Rumāniju (23 gadi) un Grieķiju un Itāliju (25 gadi).

E. Kandidātu izvirzīšana

Dažās dalībvalstīs kandidatūras var izvirzīt tikai politiskās partijas un politiskās organizācijas. Visās pārējās dalībvalstīs kandidātu sarakstus drīkst iesniegt, ja tos apstiprina noteikts skaits parakstu vai vēlētāju, un dažos gadījumos ir nepieciešama arī drošības nauda.

[Eiropadomes 2023. gada 22. septembra Lēmumā \(ES\) 2023/2061](#), ar ko nosaka Eiropas Parlamenta sastāvu, ir paredzēta kārtība, kā aizpilda LES 14. panta 2. punktā paredzētās vietas Parlamentā, piemērojot līdzsvarotas proporcionalitātes principu ([1.3.3.](#)).

F. Vēlēšanu datumi

Saskaņā ar 1976. gada Vēlēšanu akta 10. un 11. pantu Eiropas Parlamenta vēlēšanas notiek vienā un tajā pašā periodā, kas sākas ceturtdienas rītā un beidzas svētdienā, bet precīzu dienu un laiku nosaka katra dalībvalsts. 1976. gadā Padome pēc apspriešanās ar Parlamentu ar vienprātīgu lēmumu noteica vēlēšanu periodu pirmajām vēlēšanām 1979. gadā. Turpmākās vēlēšanas kopš 1979. gada notika Vēlēšanu akta ([1.3.1.](#)) 5. pantā minētā piecu gadu perioda pēdējā gada attiecīgajā laikposmā.

Lai 2014. gada vēlēšanas nebūtu jāriko Vasarsvētku brīvdienās, Padome ar 2013. gada 14. jūnija lēmumu sākotnēji jūnijā paredzētos vēlēšanu datumus pārcēla uz 22.-25. maiju, izmantojot šādu 11. panta noteikumu: "Ja šajā laika periodā (...) nav iespējams sarīkot vēlēšanas, Padome, apspriedusies ar Eiropas Parlamentu, ar vienprātīgu lēmumu vismaz vienu gadu pirms 5. pantā minētā piecu gadu termiņa beigām nosaka vēlēšanu periodu, kas nav vairāk kā divus mēnešus pirms vai vienu mēnesi pēc perioda, kas noteikts saskaņā ar šā punkta iepriekšējās daļas noteikumiem." Nākamās vēlēšanas notiek minētā piecu gadu perioda pēdējā gada attiecīgajā laikposmā (1976. gada Vēlēšanu akta 11. pants). Līdz ar to 2019. gada vēlēšanas notika no 23. līdz 26. maijam. [2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanas](#) notika no 6. līdz 9. jūnijam.

G. Vēlētāju iespējas mainīt kandidātu secību sarakstos

Vairākumā dalībvalstu vēlētāji var veikt preferenciālu balsošanu, izmainot sarakstā norādīto kandidātu secību. Tomēr sešās dalībvalstīs (Francijā, Portugālē, Rumānijā, Spānijā, Ungārijā un Vācijā) saraksti ir slēgti (nav iespējama preferenciāla balsošana). Maltā un Īrijā vēlētāji sarindo kandidātus vēlamajā secībā (atsevišķi pārdalāma balss).

H. Pilnvaru laikā atbrīvoto vietu aizpildīšana

Dažās dalībvalstīs atbrīvotās vietas piešķir pirmajiem no saraksta neievēlētajiem kandidātiem (ja nepieciešams, pēc izmaiņām, lai atspoguļotu kandidātu iegūtās balsis tajās valstīs, kurās vēlētāji var sarindot kandidātus). Citās dalībvalstīs vakantās vietas piešķir aizstājējiem un gadījumā, ja nav aizstājēju, kandidātu secība sarakstos ir izšķirošais kritērijs. Dažās citās dalībvalstīs EP deputāti ir tiesīgi atgriezties darbā Eiropas Parlamentā pēc tam, kad viņu atkāpšanās iemesls ir zaudējis aktualitāti.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Kopš 20. gadsimta 60. gadiem Parlaments vairākkārt ir paudis viedokli par vēlēšanu tiesību jautājumiem, kā arī iesniedzis priekšlikumus saskaņā ar EK līguma 138. pantu (tagad LESD 223. pants). Tas, ka nav īsteni vienotas procedūras Eiropas Parlamenta ievēlēšanai, liecina, cik grūti ir saskaņot atšķirīgās dalībvalstu tradīcijas. Amsterdamas līgumā paredzētā iespēja pieņemt kopīgus principus tikai daļēji ļāva pārvarēt šīs grūtības. LESD 223. pantā noteiktais mērķis pieņemt vienotu procedūru, kurai nepieciešama Parlamenta piekrišana, vēl nav īstenots. Parlaments pastāvīgi centās modernizēt un "eiropizēt" kopējo vēlēšanu procedūru, un tā rezultātā 1997. gadā tika iesniegts priekšlikums par vienotu vēlēšanu procedūru; šā priekšlikuma galvenie aspekti tika iekļauti Padomes 2002. gada lēmumā. 2015. gada 11. novembrī Parlaments pieņēma [rezolūciju par Eiropas Savienības Vēlēšanu likuma reformu](#). Ar šo Konstitucionālo jautājumu komitejas sagatavoto likumdošanas iniciatīvu tika ierosināti

grozījumi 1976. gada Vēlēšanu aktā, lai padarītu Eiropas vēlēšanas demokrātiskākas un sekmētu sabiedrības līdzdalību vēlēšanu procesā. Parlamenta ierosinātie grozījumi daļēji tika pieņemti un iekļauti Padomes 2018. gada 13. jūlija Lēmumā (ES, Euratom) 2018/994. Tomēr Padome nepiekrīta Parlamenta priekšlikumam izveidot kopīgu vēlēšanu apgabalu un izvirzīt vadošos kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam.

Ņemot vērā 2018. gada 7. februāra rezolūciju par Eiropas Parlamenta sastāvu, Parlaments nobalsoja par tā deputātu vietu skaita samazināšanu no 751 uz 705 pēc Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES un par *Brexit* rezultātā atbrīvoto vietu pārdalīšanu starp tām ES valstīm, kas ir nedaudz nepietiekami pārstāvētas (1.3.3.). 2023. gada 13. septembrī Parlaments pieņēma rezolūciju, dodot piekrišanu Eiropadomes lēmuma projektam, ar ko 2024. gada vēlēšanās vietu skaits Parlamentā tiek palielināts no 705 līdz 720.

2012. gada 22. novembrī Parlaments pieņēma [rezolūciju par Eiropas Parlamenta vēlēšanām 2014. gadā](#), kurā mudināja Eiropas politiskās partijas 2014. gada vēlēšanu kampaņā nominēt kandidātus Komisijas priekšsēdētāja amatam, tādējādi nostiprinot gan Parlamenta, gan Komisijas politisko legimitāti. Šāda kārtība tika ieviesta pirms 2014. gada vēlēšanām, un pirmo reizi vadošie kandidāti tika izvirzīti 2014. gada vēlēšanās. Visbeidzot, 2014. gada vēlēšanu rezultātā vienu no šiem kandidātiem – Žanu-Klodu Junkeru – 2014. gada 22. oktobrī Eiropas Parlaments ievēlēja par Komisijas priekšsēdētāju. [2018. gada 7. februāra lēmumā](#) par pamatnolīguma par Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas attiecībām pārskatīšanu Parlaments norādīja, ka ir gatavs noraidīt jebkuru Eiropas Komisijas priekšsēdētāja amata kandidātu, kurš pirms 2019. gada Eiropas vēlēšanām nebūs izvirzīts kā kādas Eiropas politiskās partijas [vadošais kandidāts](#) ("Spitzenkandidat"). Tomēr pēc 2019. gada vēlēšanām par Komisijas priekšsēdētāju ievēlēja Urzulu fon der Leienu, kura nebija vadošā kandidāte. 2023. gada 22. novembra plenārsēdē Parlaments balsoja par [priekšlikumiem grozīt Līgumus](#), tostarp par Komisijas ievēlēšanas kārtības pārskatīšanu.

2003. gadā tika izveidota Eiropas politisko partiju finansēšanas sistēma, kas paredz iespēju izveidot arī ES līmeņa politiskos fondus (1.3.3.). Regulu (EK) Nr. 2004/2003 atcēla un aizstāja ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 22. oktobra [Regulu \(ES, Euratom\) Nr. 1141/2014](#) par Eiropas politisko partiju un Eiropas politisko fondu statusu un finansēšanu). Lai nodrošinātu, ka Eiropas politisko partiju un politisko fondu finansēšanā publiskie līdzekļi tiek izmantoti pareizi, 2014. gada regula tika grozīta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 3. maija [Regulu \(ES, Euratom\) 2018/673](#) ņemot vērā Parlamenta [2017. gada 15. jūnija rezolūciju](#) par Eiropas politisko partiju un politisko fondu finansēšanu. Rezolūcijā tika uzsvērti trūkumi attiecībā uz līdzfinansējuma līmeni un iespēju Eiropas Parlamenta deputātiem būt vairāku partiju biedriem.

Nesenie notikumi ir apliecinājuši iespējamus riskus vēlēšanu procesam un demokrātijai, kas var rasties no saziņas tiešsaistē (manipulācijas ar personas datiem vēlēšanu kontekstā). Lai novērstu personas datu nelikumīgu izmantošanu, pēc tam tika pieņemti jauni grozījumi 2014. gada regulā par Eiropas politisko partiju un Eiropas politisko fondu statusu un finansēšanu (Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 25. marta [Regula \(ES, Euratom\) 2019/493](#), ar ko attiecībā uz pārbaudes procedūru, kura saistīta ar personas datu aizsardzības noteikumu pārkāpumiem Eiropas Parlamenta vēlēšanu

kontekstā, groza Regulu (ES, Euratom) Nr. 1141/2014). Jaunie noteikumi, par kuriem vienojās Parlaments un Padome, ir paredzēti, lai aizsargātu vēlēšanu procesu no tiešsaistes dezinformācijas kampaņām, kas ļaunprātīgi izmanto vēlētāju personas datus, un tie ļauj piemērot finansiālas sankcijas Eiropas politiskajām partijām un fondiem, kas apzināti ietekmē vai mēģina ietekmēt Eiropas vēlēšanu rezultātus, izmantojot datu aizsardzības noteikumu pārkāpumus.

Komisija 2021. gadā ierosināja [pārstrādāt Regulu Nr. 1141/2014](#), lai atvieglotu Eiropas politisko partiju mijiedarbību ar attiecīgajām valstu partijām, palielinātu pārredzamību, samazinātu pārmērīgu administratīvo slogu un uzlabotu Eiropas politisko partiju un fondu finansiālo dzīvotspēju. Tomēr pēc vairākiem dialogiem 2022. un 2023. gadā likumdevēji nespēja vienoties par kopīgu tekstu.

Turklāt pēc Parlamenta 2017. gada 15. jūnija rezolūcijas par tiešsaistes platformām un digitālo vienoto tirgu, kurā tas aicināja Komisiju apsvērt iespēju pieņemt tiesību aktus nolūkā ierobežot viltus saturs izplatīšanu, Komisija 2018. gada aprīlī nāca klajā ar [paziņojumu "Vēršanās pret dezinformāciju tiešsaistē: Eiropas pieeja"](#) un ierosināja ES mēroga [prakses kodeksu dezinformācijas jomā](#), kuru 2018. gada septembrī parakstīja trīs tiešsaistes platformas. Komisijas 2018. gada decembra ["Rīcības plāns dezinformācijas apkarošanai"](#) cita starpā mudina tiešsaistes platformas ātri un efektīvi pildīt saistības un galveno uzmanību pievērst darbībām, kas ir steidzamas saistībā ar Eiropas vēlēšanām, tostarp viltus kontu dzēšanai, automatizēto kontu jeb botu marķēšanu un sadarbībai ar faktu pārbaudītājiem un pētniekiem, lai atklātu dezinformāciju un padarītu redzamāku ar faktiem pārbaudītu saturu. Gatavojoties 2019. gada maija Eiropas vēlēšanām, Komisija aicināja trīs prakses kodeksu parakstījušas platformas [ik mēnesi ziņot](#) par veiktajiem pasākumiem nolūkā uzlabot reklāmu izvietojuma kontroli, nodrošināt politiskās un uz problēmjaudājumiem balstītās reklāmas pārredzamību un cīnīties pret viltus kontiem un botu ļaunprātīgu izmantošanu.

Parlaments [2020. gada 26. novembra rezolūcijā par Eiropas vēlēšanu izvērtēšanu](#) ieteica izskatīt šādus jautājumus, lai uzlabotu Eiropas vēlēšanu procesu, jo īpaši darot to konferencē par Eiropas nākotni:

- jaunus attālinātās balsošanas līdzekļus iedzīvotājiem balsošanai Eiropas Parlamenta vēlēšanās īpašos vai ārkārtējos apstākļos
- kopīgus noteikumus par kandidātu pieņemamību, priekšvēlēšanu kampaņām un finansējumu,
- saskaņotus visām dalībvalstīm paredzētus standartus par iespējām izmantot balsošanas tiesības un tiesībām tikt ievēlētām, tostarp pārdomas par minimālā vecuma cenza samazināšanu visās dalībvalstīs līdz 16 gadiem,
- noteikumus par Eiropas Parlamenta deputātu prombūtni, piemēram, grūtniecības un dzemdību atvaļinājuma, bērna kopšanas atvaļinājuma vai smagas slimības laikā.

Parlaments mudināja dalībvalstis garantēt to, ka visi balsstiesīgie iedzīvotāji, tostarp ES pilsoņi, kuri dzīvo ārpus savas izcelsmes valsts, bezpajumtnieki un ieslodzītie, kuriem šādas tiesības ir dotas saskaņā ar valsts tiesību aktiem, šīs tiesības spēj izmantot.

Parlaments pastiprinājis aicinājumus ieviest saskaņotus vēlēšanu noteikumus, nodrošināt digitālo kampaņu pārredzamību un ieviest aizsardzības pasākumus pret ārvalstu iejaukšanos.

Pēc 2023. gada 15. jūnija ziņojuma, ko sagatavoja Izmeklēšanas komiteja "Pegasus" un līdzvērtīgas novērošanas spieģrogrammatūras izmantošanas izmeklēšanai (PEGA komiteja), Parlaments pieņēma [ieteikumu pēc izmeklēšanas par "Pegasus" izmantošanu](#), kurā aicināja Komisiju, iesaistot valstu vēlēšanu komisijas, izveidot darba grupu ar uzdevumu aizsargāt Eiropas 2024. gada vēlēšanas visā Savienībā.

2023. gada 12. decembrī Komisija pieņēma [ieteikumu \(ES\) 2023/2829 par iekļaujošiem un noturīgiem vēlēšanu procesiem Savienībā un par Eiropas Parlamenta vēlēšanu eiropēiskās būtības un efektīvas norises uzlabošanu](#). Tajā Komisija mudina politiskās partijas un kampaņu organizācijas pieņemt kampaņas solījumus un rīcības kodeksus par vēlēšanu integritāti un godīgām kampaņām, kas ietvertu, piemēram, atturēšanos no manipulatīvas rīcības, kas apdraud vai var negatīvi ietekmēt vērtības, procedūras un politiskos procesus. Pēc tam 2024. gada 9. aprīlī visas Eiropas politiskās partijas parakstīja [rīcības kodeksu 2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām](#).

EIROPAS VĒLĒŠANU AKTA REFORMA

Ar [2022. gada 3. maija nostāju par priekšlikumu Padomes regulai par Eiropas Parlamenta deputātu ievēlēšanu tiešās vispārējās vēlēšanās](#) Parlaments uzsāka Eiropas Vēlēšanu akta reformas procesu, cenšoties sistēmu ar 27 atsevišķu valstu vēlēšanām un to atšķirīgajiem noteikumiem pārveidot par vienotām Eiropas vēlēšanām ar kopīgiem minimālajiem standartiem. Padomē turpinās diskusijas par Parlamenta 2022. gada priekšlikumu, un pieaug atbalsts minimālajiem standartiem kiberdrošības, kampaņu pārredzamības un iespējamo nākotnes transnacionālo sarakstu jomā 2029. gadam.

Saskaņā ar Parlamenta ierosināto sistēmu ikvienam vēlētajam būtu divas balsis: viena, lai ievēlētu Eiropas Parlamenta deputātus valstu vēlēšanu apgabalos, un otra – lai balsotu par deputātiem no ES mēroga vēlēšanu apgabala, no kura ievēlētu papildu 28 deputātus. Dalībvalstis tiktu sadalītas trīs grupās atkarībā no to iedzīvotāju skaita, lai tādējādi šajos sarakstos garantētu ģeogrāfiskās pārstāvības līdzsvaru. Saraksti tiktu proporcionāli aizpildīti ar kandidātiem no šīm grupām. ES mēroga kandidātu sarakstus iesniegtu Eiropas vēlēšanu struktūras, piemēram, valstu politisko partiju koalīcijas un/ vai valstu vēlētajū apvienības, vai Eiropas politiskās partijas.

Citi priekšlikumi paredz:

- noteikt 9. maiju par kopēju Eiropas vēlēšanu dienu;
- paredzēt tiesības kandidēt vēlēšanās ikvienam Savienības pilsonim, kurš sasniedzis 18 gadu vecumu;
- vēlēšanu apgabalos, kuros ir vairāk nekā 60 mandātu, noteikt procentuālo barjeru, kas nav zemāka par 3,5 %;
- padarīt vēlēšanas pieejamas visiem iedzīvotājiem, arī cilvēkiem ar invaliditāti, un ieviest iespēju balsot pa pastu;

- obligāti panākt dzimumu līdztiesību, šajā nolūkā izmantojot pēc t. s. rāvējslēdzēja principa veidotus sarakstus vai kvotas;
- garantēt iedzīvotājiem tiesības vēlē Eiropas Komisijas priekšsēdētāju ar tā dēvētās vadošo kandidātu (*"Spitzenkandidaten"*) sistēmas starpniecību, šim nolūkam izmantojot kopējo ES kandidātu sarakstu.

Priekšlikumā ierosināts izveidot jaunu Eiropas Vēlēšanu iestādi, kas pārraudzītu vēlēšanu procesu un raudzītos, ka tiek ievēroti jaunie noteikumi.

Kā noteikts [LESD 223. pantā](#), Parlamenta likumdošanas iniciatīva būtu vienprātīgi jāapstiprina Padomei. Pēc tam priekšlikums atkal nonāks Parlamentā, kur tam savu piekrišanu varētu dot deputāti. Process noslēgsies ar to, ka visām dalībvalstīm tas būs jāapstiprina atbilstoši savai konstitucionālajai kārtībai. Sarunas ar Padomi sāktos, līdzko būs pieņemtas dalībvalstu nostājas. Tomēr pagaidām šķiet, ka Padomē ir pārāk daudz atrunu, lai šo priekšlikumu varētu virzīt uz priekšu. Šīs atrunas attiecas uz priekšlikumiem par vienotu ES vēlēšanu apgabalu, kas balstīts uz transnacionāliem sarakstiem, un priekšlikuma elementiem, kas paredz Eiropas vēlēšanās izmantotās vēlēšanu sistēmas saskaņošanu. Paredzams, ka ES iestādes pirms 2029. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām virzīs iniciatīvas par pārredzamību attiecībā uz mākslīgā intelekta izmantošanu politikajā reklāmā, kiberdrošību vēlēšanās un iespējamu Eiropas Vēlēšanu iestādi.

Šo faktu lapu sagatavoja Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Joanna APAP
10/2025

1.3.5. EIROPAS PARLAMENTS: ATTIECĪBAS AR DALĪBVALSTU PARLAMENTIEM

Virzība uz ciešāku Eiropas integrāciju ir mainījusi dalībvalstu parlamentu lomu. Ir izveidoti vairāki instrumenti sadarbībai starp Eiropas Parlamentu un dalībvalstu parlamentiem, lai nodrošinātu efektīvu demokrātisko ES likumdošanas procesa kontroli visos līmeņos. Šo tendenci ir pastiprinājuši ar Lisabonas līgumu ieviestie noteikumi.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienību (LES) 10. pantā ir noteikts pārstāvības demokrātijas princips Eiropas Savienībā, saskaņā ar kuru pilsoņi tiek tieši pārstāvēti Eiropas Parlamentā un dalībvalstis Padomē pārstāv to valdības, kas par savu darbību saskaņā ar demokrātijas principiem atbild to attiecīgo dalībvalstu parlamentiem.

LES 12. pantā ir skaidri noteikta dalībvalstu parlamentu loma ES satvarā, cita starpā:

- uzraudzīt atbilstību subsidiaritātes principam saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) Protokolu Nr. 2;
- piedalīties Līgumu pārskatīšanā (LES 48. pants);
- piedalīties izvērtēšanas mehānismos attiecībā uz politiku brīvības, drošības un tiesiskuma jomā (LESD 70. pants);
- piedalīties Eurojust darbību izvērtēšanā un Eiropola politiskajā uzraudzībā (LESD 85. un 88. pants);
- piedalīties dalībvalstu parlamentu un Eiropas Parlamenta starpparlamentārajā sadarbībā.

LESD Protokols Nr. 1 par dalībvalstu parlamentu lomu Eiropas Savienībā garantē, ka ES iestādes savlaicīgi nosūta dalībvalstu parlamentiem apspriežu dokumentus, leģislatīvo aktu projektus un darba kārtības, ļaujot tiem kontrolēt savu valdību darbības, kas saistītas ar ES.

LESD Protokolā Nr. 2 par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu ir noteikts agrīnās brīdināšanas mehānisms, kas ļauj dalībvalstu parlamentiem sniegt pamatotus atzinumus par to, vai ES tiesību akti atbilst subsidiaritātes principam.

LESD 70., 85. un 88. pantā ir noteikta dalībvalstu parlamentu loma attiecībā uz to, lai izvērtētu, kā tiek īstenota ES politika brīvības, drošības un tiesiskuma jomā, Eurojust novērtēšanu un Eiropola politisko uzraudzību.

Līguma par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā 13. pantā ir paredzēta starpparlamentāra sadarbība starp dalībvalstu parlamentiem un Eiropas Parlamentu budžeta un ekonomikas pārvaldības jomā.

MĒRĶI

A. Sadarbības pamatojums

Jau pats Eiropas integrācijas process paredz, ka kompetences, kas iepriekš bijušas dalībvalstu valdībām, tiek nodotas kopējām iestādēm, kurām ir lēmumu pieņemšanas pilnvaras, tādējādi samazinot dalībvalstu parlamentu nozīmi likumdošanā, budžeta pieņemšanā un Komisijas priekšlikumu kontrolē. Lai gan vairāku no valstīm uz Eiropas Savienības līmeni nodoto pienākumu saņēmēja sākotnēji bija Padome, Eiropas Parlaments pakāpeniski ir ieguvis pilnas parlamentārās funkcijas.

- Dalībvalstu parlamenti ir apzinājušies, ka efektīvāka kontrole pār to valdību darbu ES lietās un ciešāka sadarbība ar Parlamentu ir iespēja palielināt ietekmi ES politikas izstrādē un vienlaikus nodrošināt ES attīstību atbilstoši demokrātijas principiem.
- Savukārt Parlaments kopumā uzskata, ka ciešas attiecības ar dalībvalstu parlamentiem palīdzētu stiprināt tā legimitāti un tuvināt ES pilsoņiem.

B. Sadarbības aspekta attīstība

Eiropas integrācijas gaitā dalībvalstu parlamentu loma sākotnēji samazinājās: ES pilnvaras palielinājās un kompetences joma paplašinājās, kamēr Padomē par normu ir kļuvis vairākuma balsojums un ir pieaugušas arī Parlamenta likumdošanas pilnvaras.

Līdz 1979. gadam Parlaments un dalībvalstu parlamenti bija organiski saistīti, jo Eiropas Parlamenta deputātus izraudzījās no dalībvalstu parlamentu deputātu vidus. Pārejot uz Parlamenta ievēlšanu tiešās vēlēšanās, šīs saites zuda, un aptuveni desmit gadus attiecību faktiski nebija. Nepieciešamība tās atjaunot kļuva acīmredzama pēc 1989. gada, kad tika nodibināti kontakti un uzsākta jaunu saišu izveide, lai aizstātu sākotnējās organiskās saites. To veicināja Māstrihtas līgums, jo tajā bija iekļautas divas deklarācijas par šo jautājumu (Nr. 13 un Nr. 14), kuras it īpaši paredz:

- pienācīgi atzīt dalībvalstu parlamentu nozīmi ES darbībā (dalībvalstu parlamentu attiecīgajām valdībām "laikus" jāinformē tie par ES likumdošanas priekšlikumiem un vajadzības gadījumā jāorganizē kopīgas konferences);
- Parlamentam ciešāk sadarboties ar dalībvalstu parlamentiem, sistemātiskāk organizējot saziņu, apmainīties ar informāciju, organizēt regulāras sanāksmes un pēc iespējas sniegt savstarpēju nodrošinājumu.

Turklāt dalībvalstu parlamenti pakāpeniski ieguva kontroles pilnvaras pār valdību darbībām Eiropas lietās, to panākot ar konstitucionālām reformām, valdības saistībām, pašu parlamentu darbības metožu izmaiņām un ar dažu dalībvalstu konstitucionālo tiesu interpretētajiem valsts konstitucionālajiem noteikumiem. Dalībvalstu parlamentu ES lietu komitejām sadarbībā ar Parlamentu šajās norisēs bija būtiska loma.

Amsterdamas līgumam pievienotais Protokols Nr. 1 par dalībvalstu parlamentu lomu mudināja dalībvalstu parlamentus vairāk iesaistīties ES darbībās un pieprasīja nekavējoties tiem pārsūtīt apspriežu dokumentus un priekšlikumus, lai dalībvalstu parlamenti tos varētu izskatīt pirms lēmuma pieņemšanas Padomē. Valstu parlamentiem bija svarīga loma Konventa par Eiropas nākotni debatēs (1.1.4), un tie bija apspriežu temats vienā no Konventa 11 darba grupām. Komisija 2006. gada maijā

piekrita pārsūtīt visus jaunus priekšlikumus un apspriežu dokumentus dalībvalstu parlamentiem. Stājoties spēkā Lisabonas līgumam, šis "politiskais dialogs" kļuva par Komisijas juridisku pienākumu. LESD dalībvalstu parlamentiem nodrošina tiesības saņemt plašāku informāciju no ES iestādēm, tostarp visus tiesību aktu projektus un paziņojumus par pieteikumiem pievienoties Eiropas Savienībai. Ar Lisabonas līgumu dalībvalstu parlamentu loma tika vēl vairāk pastiprināta, iesaistot tos Līgumu pārskatīšanas procedūrās, kā arī novērtēšanas mehānismos attiecībā uz ES politikas īstenošanu brīvības, drošības un tiesiskuma jomā. Ar to tika arī oficiāli paredzēta dalībvalstu parlamentu un Parlamenta starpparlamentārā sadarbība saskaņā ar LESD Protokolu Nr. 1 par valstu parlamentu lomu Eiropas Savienībā.

Turklāt ar Lisabonas līgumu tika ievērojami palielināta dalībvalstu parlamentu loma ES likumdošanas procesā, ieviešot agrīnās brīdināšanas mehānismu (EWM), proti, sistēmu, kas ļauj dalībvalstu parlamentiem pārraudzīt, kā likumdošanas priekšlikumos tiek respektēts subsidiaritātes princips (Protokols Nr. 1 par valstu parlamentu lomu Eiropas Savienībā un Protokols Nr. 2 par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu). Astoņu nedēļu laikā pēc tiesību akta priekšlikuma nosūtīšanas dalībvalstu parlamenti var nosūtīt Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas priekšsēdētājiem argumentētu atzinumu, norādot, kāpēc tie uzskata, ka attiecīgais projekts neatbilst subsidiaritātes principam. Tiesību aktu priekšlikumi var tikt bloķēti, ja vairums parlamentu par to panāk konsensu. Taču galīgais lēmums jāpieņem likumdevējām iestādēm (Eiropas Parlamentam un Padomei) (1.2.2). Kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā šis mehānisms ir izmantots trīs reizes – 2012. gada maijā saistībā ar [priekšlikumu Padomes regulai par to, kā īstenojamās tiesības uz kolektīvu rīcību saistībā ar brīvību veikt uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanas brīvību](#); 2013. gada oktobrī saistībā ar [priekšlikumu Padomes regulai par Eiropas Prokuratūras izveidi](#); un 2016. gada maijā saistībā ar [priekšlikumu pārskatīt direktīvu par darba ņēmēju norīkošanu darbā](#)^[1]. Valstu parlamenti var paust bažas par subsidiaritāti un uzsākt oranžās kartītes un dzeltenās kartītes procedūras, ja ir sasniegtas vajadzīgās robežvērtības. Šī subsidiaritātes pārbaude ir dalībvalstu parlamentu ekskluzīvā kompetencē. Reģionālo **parlamentu loma** šajā procedūrā ir šādi izklāstīta LESD 2. protokola 6. pantā: "Ikviena valsts parlaments vai ikviena valsts parlamenta palāta vajadzības gadījumā apspriežas ar reģionālajiem parlamentiem, kuriem ir likumdošanas pilnvaras." Tādējādi **tiešie iesniegumi, kas saņemti no reģionālajiem parlamentiem, saskaņā ar Līgumiem netiek uzskatīti par dalībvalstu parlamentu iesniegumiem** attiecībā uz subsidiaritāti. To viedokļi būtu jādara zināmi ar attiecīgo dalībvalstu parlamentu starpniecību. Tomēr, kad Eiropas Parlaments saņem iesniegumu no reģionāla parlamenta, to informatīvos nolūkos nosūta attiecīgajiem dienestiem, tostarp par attiecīgo jautājumu atbildīgajai komitejai, Eiropas Parlamenta Reģionālās attīstības komitejai kā komitejai, kas atbild par attiecībām ar reģionālajām iestādēm, un pētniecības un dokumentācijas dienestiem. Ar Lisabonas līgumu arī tika ieviesti jauni panti, kuros skaidrota dalībvalstu parlamentu loma ES iestāžu sistēmā (LES 10. un 12. pants).

Pēc ES valstu parādu krīzes sākuma 2010. gada martā eurozonas dalībvalstu parlamentu loma glābšanas tiesību aktu ratifikācijā un pārskatīšanā ir parādījusi, cik nozīmīga ir cieša sadarbība un pastāvīga informācijas apmaiņa starp dalībvalstu

[1]COM(2016)0128.

parlamentiem un Parlamentu. Līguma par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā, kurš stājās spēkā 2013. gada janvārī, 13. pantā ir paredzēta konkrēta sadarbība starp dalībvalstu parlamentiem un Parlamentu parlamentārajā kontrolē ekonomikas un finanšu pārvaldības jomā.

SASNIEGUMI: SADARBĪBAS INSTRUMENTI

A. ES parlamentāro asambleju priekšsēdētāju konferences

Pēc 1963. un 1973. gadā notikušajām tikšanās reizēm šādas konferences tiek rīkotas regulāri kopš 1981. gada. Sākotnēji tās notika ik pēc diviem gadiem, un tajās piedalījās dalībvalstu parlamentu priekšsēdētāji un Parlamenta priekšsēdētājs. Tās sagatavo ģenerālsekretāru sanāksmēs, un tajās apspriež konkrētus dalībvalstu parlamentu un Parlamenta sadarbības jautājumus. Pēdējos gados priekšsēdētāji šādā veidā ir tikušies katru gadu. Kopš 1995. gada Parlaments ir uzturējis ciešas attiecības ar asociēto valstu un pievienošanās kandidātvalstu parlamentiem. Parlamenta priekšsēdētājs un šo valstu parlamentu priekšsēdētāji ir regulāri tikušies, lai apspriestu pievienošanās stratēģijas un citus aktuālus jautājumus.

B. Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centrs (EPPDC)

“Lielajā Vīnes konferencē” 1977. gadā tika izveidots Eiropas Parlamentārās pētniecības un dokumentācijas centrs. Centrs ir dokumentēšanas un izpētes pakalpojumu tīkls, kurā notiek cieša sadarbība ar mērķi atvieglot piekļuvi informācijai (tostarp dalībvalstu un Eiropas datubāzēm) un koordinēt pētniecību, lai novērstu divkāršu darbu. Centrs nodrošina pētniecības darbību centralizāciju un izplatīšanu un uztur tīmekļa vietni, lai uzlabotu informācijas apmaiņu. Tā reģistrs palīdz pilnveidot saziņu starp dažādiem dalībvalstu parlamentu pētniecības departamentiem. Šo centru kopīgi vada Parlaments un Eiropas Padomes Parlamentārā asambleja. Tas apvieno parlamentus no ES dalībvalstīm un Eiropas Padomes dalībvalstīm, un tā pakalpojumus var izmantot arī to valstu parlamentu, kurām ir novērotāja statuss Eiropas Padomes Parlamentārajā asamblejā. EPPDC tīkla locekļi pašlaik ir 66 deputātu palātas no 54 valstīm un Eiropas iestādes, un to atbalsta vairāk nekā 114 korespondenti, kas pārstāv to attiecīgos parlamentus. Tīkls ietver 41 palātu Eiropas Savienībā un Eiropas Padomes valstīs.

C. Eiropas Savienības valstu parlamentu Eiropas lietu komiteju konference (COSAC)

Šādas konferences rīkošanu sākotnēji ierosināja Francijas Nacionālās asamblejas priekšsēdētājs, un kopš 1989. gada tā notiek reizi pusgadā, un tajā piedalās dalībvalstu parlamentu par ES jautājumiem atbildīgās komitejas, kā arī Eiropas Parlamenta deputāti. Tās sanāksmēs katru parlamentu pārstāv seši Eiropas Parlamenta deputāti. Konferenci rīko Padomes prezidējošās dalībvalsts parlaments, un to kopīgi sagatavo Parlaments un prezidentūras trijotnes valstu parlamentu; katrā konferencē apspriež Eiropas integrācijas svarīgākās tēmas. COSAC nav lēmumpieņemšanas struktūra, bet gan konsultatīva un koordinējoša parlamentāra struktūra, kas lēmumus pieņem pēc vienprātības principa. LESD Protokolā Nr. 1 par dalībvalstu parlamentu lomu Eiropas Savienībā ir īpaši noteikts, ka COSAC var dot jebkādu ieguldījumu, ko tā uzskata par piemērotu ES iestāžu interesēm. Tomēr COSAC lēmumi nekādā ziņā nav saistoši dalībvalstu parlamentiem, kā arī nekādā veidā neietekmē to nostājas.

COSAC sanāksmēs tiekas valstu parlamentu delegācijas, kas veido interešu grupas Eiropas lietu jautājumos; tādējādi dalībvalstu parlamentu deputātiem ir iespēja apspriesties ar ES iestāžu pārstāvjiem. Piemēram, [COSAC sanāksme](#), kas notika Budapeštā 2024. gada oktobrī un ko rīkoja Padomes prezidentvalsts Ungārija, ietvēra paneļdiskusijas, kas veltītas stāvoklim Eiropas Savienībā institucionālās pārejas gadā, 15 gadiem pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā, Eiropas demogrāfiskajām tendencēm un ES paplašināšanās procesam.

D. Apvienotās parlamentārās sanāksmes

Pēc gūtās pieredzes Eiropas Konventā par Eiropas nākotni gan Parlamenta, gan valstu parlamentu deputāti uzskatīja, ka būtu lietderīgi izveidot pastāvīgu politiskās sadarbības forumu, lai risinātu specifiskus jautājumus. Tādēļ Eiropas Parlamenta un dalībvalstu parlamentu deputāti kopš 2005. gada tiekas apvienotajās parlamentārajās sanāksmēs, lai risinātu svarīgus jautājumus, kuri skar parlamentus saistībā ar ES politikas izstrādes un institucionālās attīstības procesu.

E. Citi sadarbības instrumenti

Lielākā daļa Parlamenta pastāvīgo komiteju apspriežas ar dalībvalstu atbilstīgajām struktūrām, rīkojot divpusējas vai daudzpusējas sanāksmes, kā arī komiteju priekšsēdētāju un referentu vizītes.

Saziņa starp Parlamenta politiskajām grupām un dalībvalstu parlamentu atbilstīgajām grupām ir attīstījusies dažādi atkarībā no politiskajām partijām vai valstīm.

Administratīvā sadarbība attīstās, organizējot praksi Parlamenta dienestos un ierēdņu apmaiņas. Lielākās daļas dalībvalstu parlamentu pārstāvju biroji atrodas Parlamenta ēkā, kurā atrodas Direktorāts attiecībām ar valstu parlamentiem. Arvien lielāka nozīme ir savstarpējai informācijas apmaiņai par parlamentu darbu, it īpaši par likumdošanu, galvenokārt pateicoties modernajām informācijas tehnoloģijām, piemēram, interneta [Starpparlamentārās ES informācijas apmaiņas sistēmas](#) tīklam, ko uztur datu apmaiņas un komunikācijas elektroniska platforma.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments 2018. gada 19. aprīlī pieņēma [rezolūciju par Līguma noteikumu par dalībvalstu parlamentiem īstenošanu](#). Šajā rezolūcijā Parlaments norāda, ka dalībvalstu parlamenti aktīvi uzlabo un veicina pareizu ES konstitucionālo darbību, tādējādi nodrošinot lielāku plurālismu un demokrātisko leģitimitāti. Tas arī atzīst, ka dalībvalstu valdību pārskatatbildība pret to attiecīgajiem parlamentiem joprojām ir "valstu parlamentu palātu lomas Eiropas Savienībā galvenais stūrakmens". Parlaments uzsver, ka kopš Lisabonas līguma stāšanās spēkā agrīnās brīdināšanas mehānisms ir reti izmantots, tomēr vienlaikus uzskata, ka šo mehānismu varētu reformēt pašreizējā Līguma sistēmā. Šajā sakarībā tas aicina Komisiju piemērot tehniskās paziņošanas periodu, lai sniegtu papildu laiku no dienas, kad dalībvalstu parlamenti saņem tiesību aktu projektus, un dienu, kad sākas astoņu nedēļu laikposms. Turklāt Parlaments atbalsta dalībvalstu parlamentu iespēju iesniegt Komisijai konstruktīvus priekšlikumus, lai pozitīvi ietekmētu Eiropas debates un Komisijas iniciatīvas pilnvaras. Visbeidzot, tas arī ierosina vairākus priekšlikumus, kuru mērķis ir nostiprināt pašreizējos Parlamenta un dalībvalstu parlamentu sadarbības instrumentus.

Parlaments 2024. gada 17. janvārī pieņēma [jaunu rezolūciju](#) par Līguma noteikumu par dalībvalstu parlamentiem īstenošanu. Tajā Parlaments aicināja dalībvalstis nodrošināt, ka dalībvalstu parlamentiem ir pietiekami resursi, lai tie varētu pildīt savas konstitucionālās uzraudzības funkcijas, un ieteica dalībvalstu parlamentiem efektīvāk izmantot Starpparlamentārās ES informācijas apmaiņas sistēmas platformu un iesaistīt savus reģionālos parlamentus *EWM* ieviešanā. Parlaments arī aicināja pagarināt esošo astoņu nedēļu laikposmu, kurā dalībvalstu parlamenti var iesniegt pamatotus atzinumus, pamatojot šādu priekšlikumu ar to, ka sākotnēji paredzētais laikposms ierobežo subsidiaritātes principa efektīvu ievērošanu. Turklāt Parlaments aicināja ieviest zaļās kartes sistēmu, saskaņā ar kuru vismaz viena trešdaļa dalībvalstu parlamentu varētu iesniegt iniciatīvas, kas "pozitīvi ietekmētu" Eiropas debates.

Katru gadu Parlamenta Direktorāts attiecībām ar valstu parlamentiem publicē gada ziņojumu par attiecībām starp Eiropas Parlamentu un ES dalībvalstu parlamentiem. Ziņojumā sniegts pārskats par visām darbībām un norisēm starpparlamentārajā sadarbībā ar valstu parlamentiem, kurā iesaistīti 39 valstu parlamenti un palātas no 27 dalībvalstīm, kā arī Eiropas Parlaments. Saskaņā ar 2023. gada ziņojumu galvenie temati, kas tika apspriesti dažādās starpparlamentārajās sanāksmēs minētajā gadā, bija šādi: 1) ES atbilde uz Krievijas nelikumīgo agresijas karu pret Ukrainu; 2) ES ekonomikas atveseļošana, enerģētikas krīze un zaļā un digitālā pārkārtošanās; un 3) tiesiskums, demokrātija un pamattiesības – parlamentu loma demokrātijas veicināšanā un 2024. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanas.

Šo faktu lapu sagatavoja Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu direktorāts.

Joanna APAP
10/2025

1.3.6. EIROPADOME

Eiropadome, ko veido dalībvalstu un to valdību vadītāji, sniedz Eiropas Savienības attīstībai vajadzīgo impulsu un nosaka vispārējās politiskās pamatnostādnes. Tās loceklis bez balsstiesībām ir arī Komisijas priekšsēdētājs. Sākoties Eiropadomes sanāksmēm, to uzrunā Eiropas Parlamenta priekšsēdētājs. Lisabonas līgums Eiropadomei piešķir Savienības iestādes statusu un ievieša Eiropadomes ilgtermiņa prezidentūru.

JURIDISKAIS PAMATS

Eiropadomes juridiskais pamats ir noteikts Līguma par Eiropas Savienību (LES) 13. un 15. pantā, ar kuriem tā izveidota kā viena no septiņām ES iestādēm un noteikts tās sastāvs, funkcijas un procedūras. Papildu atsauces ir atrodamas LES 26. un 27. pantā un 42. panta 2. punktā, kur noteikta tās loma kopējā ārpolitikā un drošības politikā (KĀDP), kā arī Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 235. pantā, kas reglamentē tās sanāksmes.

Šie noteikumi kopīgi dod Eiropadomei pilnvaras noteikt ES vispārējo politisko virzienu un prioritātes, neīstenojot likumdošanas funkcijas.

PRIEKŠVĒSTURE

Pašreizējā Eiropadome ir ES dalībvalstu un to valdību vadītāju augstākā līmeņa sanāksme. Pirmā šāda Eiropas augstākā līmeņa sanāksme notika 1961. gadā Parīzē, un kopš 1969. gada tās tiek rīkotas biežāk.

Eiropas augstākā līmeņa sanāksmē, kas notika 1974. gada februārī Parīzē, tika nolemts, ka turpmāk šādas valstu un valdību vadītāju sanāksmes jeb Eiropadomes sanāksmes būtu jāriko regulāri, jo tādējādi būtu iespējams izstrādāt vispārēju pieeju Eiropas integrācijas problēmām un nodrošināt pienācīgu ES darbības koordināciju.

Ar [Vienoto Eiropas aktu](#) (1986) Eiropadome pirmoreiz tika iekļauta Kopienas līgumu sistēmā, nosakot tās sastāvu un paredzot tās sanāksmes sasaukt divas reizes gadā.

Ar [Māstrihtas līgumu](#) (1992) oficiāli tika noteikta Eiropadomes loma ES institucionālajā sistēmā.

Ar Lisabonas līgumu (2009; oficiāli to sauc par Līgumu par Eiropas Savienību) Eiropadome kļuva par pilntiesīgu ES iestādi (13. pants) un tika noteikti tās uzdevumi: tā "rosina Savienības attīstību un nosaka atbilstīgus šīs attīstības vispārējos politiskos virzienus un prioritātes" (15. pants). Eiropadome un Eiropas Savienības Padome (turpmāk "Padome") ir vienojušās dalīt ES budžeta II iedaļu (Finanšu regulas 46. panta b) punkts), tāpēc vispārējais budžets sastāv tikai no 10 iedaļām, nevis 11, lai gan Eiropadome un Padome ir atsevišķas iestādes.

ORGANIZĀCIJA

Eiropadomes sanāksmes sasauc tās priekšsēdētājs, un tajās piedalās 27 dalībvalstu un to valdību vadītāji un Komisijas priekšsēdētājs (LES 15. panta 2. punkts). Tās darbā piedalās Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos. Parlamenta priekšsēdētāju parasti uzaicina teikt runu sanāksmes atklāšanā (LESD 235. panta 2. punkts).

Saskaņā ar LES 15. panta 5. punktu Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu ievēl savu priekšsēdētāju uz divarpus gadu termiņu, ko var pagarināt vienu reizi. Priekšsēdētājs pilnvaru termiņa laikā nedrīkst ieņemt valsts amatu. Saskaņā ar LES 15. panta 6. punktu priekšsēdētāja pienākumi ir šādi:

- vadīt un virzīt Eiropadomes darbu;
- nodrošināt Eiropadomes darba sagatavošanu un nepārtrauktību sadarbībā ar Komisijas priekšsēdētāju;
- veicināt vienotību un konsensu Eiropadomē un
- savā līmenī pārstāvēt ES ārēji jautājumos, kas skar KĀDP, neskarot pilnvaras, kas piešķirtas Savienības Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos.

Pēc katras Eiropadomes sanāksmes priekšsēdētājs ziņo Parlamentam.

Pašreizējais priekšsēdētājs Antoniu Košta stājās amatā 2024. gada 1. decembrī, nomainīdams Šarlu Mišelu.

Parasti Eiropadome lēmumus pieņem konsensa ceļā, tomēr daudzus svarīgus lēmumus par iecelšanu amatā tā pieņem ar kvalificētu balsu vairākumu (piemēram, apstiprinot Eiropadomes priekšsēdētāju, Komisijas priekšsēdētāja amata kandidātu, Savienības Augsto pārstāvi ārlietās un drošības politikas jautājumos un Eiropas Centrālās bankas priekšsēdētāju).

Eiropadomes sanāksmes parasti notiek vismaz četrrēiz gadā. Kopš 2008. gada, īpaši finanšu krīzes un tai sekojušās eurozonas parādu krīzes laikā, Eiropadomes sanāksmes bijušas biežākas. Pēdējā laikā Eiropadomi ļoti nodarbinājuši arī tādi jautājumi kā migrācijas plūsmas uz ES un iekšējā drošība.

Eiropadomes locekļi tiek arī starpvaldību konferencēs (SVK). Šīs dalībvalstu valdību pārstāvju konferences tiek sasauktas, lai apspriestos un vienotos par izmaiņām ES līgumos. Pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā 2009. gadā šī bija vienīgā līguma pārskatīšanas procedūra. Tagad to sauc par parasto pārskatīšanas procedūru. SVK, ko sasauc Eiropadomes priekšsēdētājs, par līguma grozījumiem lemj vienprātīgi.

UZDEVUMI

A. Vieta ES iestāžu sistēmā

Saskaņā ar LES 13. pantu Eiropadome ir daļa no Savienības vienotās iestāžu sistēmas. Bet tās loma ir radīt vispārējus politiskus stimulus, nevis pildīt lēmējieskādes funkcijas juridiskā nozīmē. Eiropadome tikai izņēmuma gadījumos pieņem lēmumus, kas var radīt juridiskas sekas ES (sk. C sadaļas 2. punktu), bet tai ir piešķirtas vairākas lēmumu

pieņemšanas pilnvaras. Eiropadome patlaban ir tiesīga pieņemt saistošus aktus, kurus var apstrīdēt Eiropas Savienības Tiesā, cita starpā par bezdarbību (LESD 265. pants).

LES 7. panta 2. punkts Eiropadomei piešķir pilnvaras ierosināt procedūru par dalībvalsts tiesību apturēšanu, ja ir konstatēts nopietns ES principu pārkāpums un Eiropadome ir saņēmusi Parlamenta piekrišanu.

B. Attiecības ar pārējām iestādēm

Eiropadome pieņem lēmumus pilnīgi neatkarīgi, un tās lēmumiem parasti nav vajadzīgs nedz Komisijas ierosinājums, nedz Parlamenta iesaiste.

Taču Lisabonas līgumā ir paredzēta organizatoriska saikne ar Komisiju, jo Komisijas priekšsēdētājs ir Eiropadomes loceklis bez balsstiesībām un Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos piedalās debatēs. Turklāt Eiropadome, gatavojoties sanāksmēm, bieži vien lūdz Komisiju iesniegt tai ziņojumus. LES 15. panta 6. punkta d) apakšpunktā ir paredzēts, ka Eiropadomes priekšsēdētājs pēc katras sanāksmes sniedz ziņojumu Parlamentam. Eiropadomes priekšsēdētājs turklāt katru mēnesi tiek ar Parlamenta priekšsēdētāju un politisko grupu vadītājiem. 2011. gada februārī toreizējais priekšsēdētājs piekrita atbildēt uz rakstiskiem EP deputātu jautājumiem par viņa politisko darbību Parlamentam gan var būt arī neformāla ietekme, jo tā priekšsēdētājs piedalās Eiropadomes sanāksmēs un Eiropas radniecīgo partiju vadītāju sanāksmēs pirms Eiropadomes sasaukšanas un Parlaments pieņem rezolūcijas par Eiropadomes sanāksmju darba kārtības punktiem, šo sanāksmju rezultātiem un Eiropadomes iesniegtajiem oficiālajiem ziņojumiem.

Ar Lisabonas līgumu ir papildus izveidots jauns amats – Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos, kas Eiropadomes vārdā rosina un īsteno ārpolitikas iniciatīvas. Eiropadomes priekšsēdētājs nodrošina ES ārējo pārstāvību jautājumos, kas attiecas uz KĀDP, neskarot pilnvaras, kuras piešķirtas Savienības Augstajam pārstāvim ārlietās un drošības politikas jautājumos.

C. Pilnvaras

1. Institucionālās pilnvaras

Eiropadome "rosina Savienības attīstību un nosaka šīs attīstības vispārējos politiskos virzienus un prioritātes" (LES 15. panta 1. punkts). Tā ar kvalificētu balsu vairākumu lemj arī par Padomes sastāvu un prezidentvalstu rotācijas grafiku.

2. Ārpolitika un drošības politika (5.1.1 un 5.1.2)

Eiropadome nosaka KĀDP principus un vispārējās pamatnostādnes, kā arī lemj par šīs politikas īstenošanas kopējām stratēģijām (LES 26. pants). Vajadzības gadījumā Eiropadome vienprātīgi lemj par ieteikumu dalībvalstīm pakāpeniski izstrādāt kopēju ES aizsardzības politiku saskaņā ar LES 42. panta 2. punktu.

Ja dalībvalsts nopietnu ar valsts politiku saistītu iemeslu dēļ ir pret kāda lēmuma pieņemšanu, Padome ar kvalificētu balsu vairākumu var nolemt attiecīgo lietu nodot izlemt Eiropadomei ar vienprātīgi pieņemtu lēmumu (LES 31. panta 2. punkts). To pašu procedūru var izmantot arī tad, ja dalībvalstis šajā jomā nolemj izveidot ciešāku sadarbību (LES 20. pants).

Konferencē par Eiropas nākotni pieņemtajā pilsoņu ieteikumā Nr. 21 prasīts, lai ES uzlabo savu spēju pieņemt ātrus un iedarbīgus lēmumus, it īpaši – KĀDP jomā

pārejot no vienprātības uz kvalificēta vairākuma balsošanu un stiprinot Savienības Augstā pārstāvja ārlietās un drošības politikas jautājumos lomu. [2022. gada 9. jūnija rezolūcijā par aicinājumu sasaukt konventu, lai grozītu Līgumus](#), Parlaments iesniedza Padomei priekšlikumus par Līgumu grozījumiem saskaņā ar parasto pārskatīšanas procedūru, kas noteikta LES 48. pantā. Viena svarīga priekšlikuma mērķis bija ļaut Padomei konkrētās jomās, piemēram, attiecībā uz sankciju pieņemšanu un ārkārtas situācijā, lēmumus pieņemt ar kvalificētu balsu vairākumu, nevis vienprātīgi. 2023. gada 11. jūlijā Parlaments pieņēma [rezolūciju par ES Līgumos paredzēto pārejas klauzulu īstenošanu](#) (šīs klauzulas ļauj mainīt likumdošanas procedūru, oficiāli negrozot līgumus) un ierosina izmantot pārejas klauzulas dažās prioritārajās rīcībpolitikas jomās, sevišķi KĀDP, enerģētikas politikā un nodokļu lietās ar vides dimensiju.

3. Ekonomikas pārvaldība un daudzgadu finanšu shēma (DFS) ([1.4.3](#))

Kopš 2009. gada valsts parādu krīzes dēļ Eiropadomei un eurozonas samitiem ir galvenā loma pasaules banku krīzes seku risināšanā. Vairākas dalībvalstis ir saņēmušas finansiālu atbalstu, izmantojot *ad hoc* vai pagaidu vienošanās, par kurām lēmuši valstu vai valdību vadītāji un kuras vēlāk ratificējušas dalībvalstis. Kopš 2012. gada finansiālais atbalsts tiek sniegts, izmantojot pastāvīgo Eiropas Stabilitātes mehānismu (ESM). Dalībvalstu valdības, aktīvi piedaloties Komisijai, Parlamentam un Eiropas Centrālajai bankai, ir sagatavojušas starptautisku līgumu – Līgumu par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību jeb Fiskālo paktu –, kas paredz ieviest stingrāku kontroli pār dalībvalstu budžeta un sociālekonomisko politiku. Līdz ar to rodas aizvien vairāk jautājumu par Komisijas un Parlamenta lomu eurozonas ekonomikas pārvaldībā.

Eiropadomei ir arī svarīga loma Eiropas pusgadā. Tās pavasara sanāksmēs tiek sagatavotas rīcībpolitiskās vadlīnijas par makroekonomikas, nodokļu jomas un strukturālajām reformām un izaugsmi veicinošām rīcībpolitikām. Jūnija sanāksmēs Eiropadome apstiprina ieteikumus, kas sagatavoti pēc Komisijas izstrādāto valsts reformu programmu izvērtēšanas un apspriešanas Padomē.

Eiropadome arī piedalās sarunās par DFS, kurās tai ir izšķiroša loma centienos panākt politisku vienošanos par tādiem nozīmīgiem DFS regulas politikas jautājumiem kā izdevumu ierobežojumi, izdevumu programmas un finansiālais nodrošinājums (resursi).

4. Policijas un tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās ([4.2.6](#) un [4.2.7](#))

Pēc Padomes locekļa pieprasījuma Eiropadome lemj, vai izveidot ciešāku sadarbību ar šo jomu saistītā jautājumā (LES 20. pants). Ar Lisabonas līgumu ir ieviestas vairākas jaunas pārejas klauzulas, kas Eiropadomei ļauj mainīt Padomes lēmumu pieņemšanas kārtību, vienprātību aizstājot ar balsu vairākumu ([1.2.4](#)).

SASNIEGUMI

[2024. gada 27. jūnija sanāksmē Briselē](#) Eiropadome pieņēma [stratēģisku piecgades programmu](#) (2024.–2029. g.), kurā noteiktas prioritārās jomas, kurās ES ilgākā termiņā jārikojas un kurām jāpievērš uzmanība. Tās pamatā ir trīs pīlāri: “brīva un demokrātiska Eiropa” (piemēram, tiesiskuma aizsardzība un cīņa pret ārvalstu iejaukšanos), “spēcīga un droša Eiropa” (piemēram, pastāvīgs atbalsts Ukrainai un lielāki aizsardzības izdevumi un investīcijas) un “plaukstoša un konkurētspējīga Eiropa” (piemēram,

uzlabota spēja galveno uz nākotni orientēto tehnoloģiju jomā un zaļā un digitālā pārkārtošanās, ieskaitot īstenu enerģētikas savienību).

Papildus stratēģiskajai programmai tās īsāka termiņa darba programmās – tā dēvētajās Vadītāju programmās – ir izklāstīti nākamo Eiropadomes sanāksmju un starptautisko samītu temati. Piemēram, [indikatīvajā Vadītāju programmā 2025. gadam, kas publicēta 2024. gada decembrī](#), ir izklāstītas indikatīvās prioritātes laikposmam no 2025. gada februāra līdz decembrim, kas jo īpaši ietver Ukrainu un Tuvos Austrumus (kas jāiekļauj Eiropadomes darba kārtībā katrā sanāksmē tik ilgi, cik nepieciešams), konkurētspēju, DFS, migrāciju, drošību un aizsardzību.

A. Daudz gadu finanšu shēma

Lai palīdzētu ES atjaunoties pēc pandēmijas un atbalstītu investīcijas zaļajā un digitālajā pārejā, Eiropadomes vadītāji [2020. gada 17.–21. jūlija ārkārtas sanāksmē](#) vienojās par visaptverošu paketi 1824,3 miljardu EUR apmērā, kurā apvienota gan DFS, gan ārkārtas atvēršanas centieni instrumenta *Next Generation EU* (NGEU) ietvaros. [2024. gada 1. februāra](#) sanāksmē Eiropadome panāca vienošanos par 2021.–2027. gada DFS pārskatīšanu. Šajā sakarā Padome apstiprināja trīs tiesību aktus, kuru mērķis ir stiprināt ilgtermiņa budžetu un stāties pretim jauniem izaicinājumiem. Pieņemtā pakete ietver finanšu shēmas grozījumus un Ukrainas mehānisma un Eiropas stratēģisko tehnoloģiju platformas (*STEP*) izveidi.

B. Ārpolitika un drošības politika

Kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma ārpolitika un drošības politika ir kļuvusi par Eiropadomes augstākā līmeņa sanāksmju svarīgu darba kārtības jautājumu. Šajā jomā ir pieņemti lēmumi, kas skar:

- starptautisko drošību un cīņu pret terorismu,
- Eiropas kaimiņattiecību politiku un attiecības ar Krieviju,
- attiecības ar Vidusjūras reģiona valstīm un Tuvajiem Austrumiem.

Eiropadome [1999. gada 10. un 11. decembra sanāksmē Helsinkos](#) nolēma stiprināt KĀDP, attīstot militārās un nemilitārās krīžu pārvarēšanas spējas.

[2017. gada 22. un 23. jūnija sanāksmē](#) Eiropadome vienojās, ka nolūkā stiprināt Eiropas drošību un aizsardzību ir jāsāk pastāvīgā strukturētā sadarbība (PESCO). PESCO tika izveidota ar Padomes 2017. gada 11. decembra lēmumu. PESCO piedalās visas ES dalībvalstis, izņemot Maltu. Kopumā PESCO satvarā pašlaik tiek īstenoti 75 projekti.

Minētajā 2020. gada 17.–21. jūlija ārkārtas sanāksmē Eiropadome vienojās izveidot Eiropas Miera mehānismu, no kā finansēt darbības drošības un aizsardzības jomā. Mehānismam paredzēto finanšu līdzekļu maksimālais apjoms laikā no 2021. līdz 2027. gadam tika noteikts 5 miljardu EUR apmērā, to paredzot finansēt kā ārpusbudžeta posteni, kas neietilpst DFS, proti, no dalībvalstu iemaksām, kuru pamatā ir nacionālā kopienākuma (NKI) sadales koeficients.

2022. gada 30. un 31. maija ārkārtas sanāksmē Eiropadome nosodīja Krievijas agresijas karu pret Ukrainu un vienojās par sesto sankciju paketi, kas attiecas uz jēlnaftu un naftas produktiem, kurus no Krievijas piegādā dalībvalstīm. Tika ieviests pagaidu

izņēmums jēlnaftai, ko piegādā pa cauruļvadiem. Līderi mudināja Padomi nekavējoties pabeigt jauno sankciju izstrādi un tās pieņemt.

Saskaņā ar [Eiropadomes 2023. gada 23. marta sanāksmes](#) secinājumiem "Eiropas Savienība stingri un pilnībā atbalsta Ukrainu un turpinās sniegt Ukrainai un tās tautai spēcīgu politisko, ekonomisko, militāro, finansiālo un humāno atbalstu tik ilgi, cik tas būs nepieciešams".

[2025. gada 6. marta secinājumos](#) Eiropadome uzsvēra, ka ir jāturpina būtiski palielināt izdevumus Eiropas drošībai un aizsardzībai, un aicināja Komisiju ierosināt papildu finansējuma avotus aizsardzībai ES līmenī. Neilgi pēc tam, 2025. gada 19. martā, Komisija nāca klajā ar [vērienīgu aizsardzības paketi](#) ar nosaukumu "Plāns *ReArm Europe*. Gatavība 2030. gadam", kurā ietilpst baltā grāmata, priekšlikums regulai, kas izveido jaunu finanšu instrumentu, kurš palīdzētu dalībvalstīm investēt svarīgās aizsardzības jomās, un paziņojums par Stabilitātes un izaugsmes pakta valsts izņēmuma klauzulas iedarbināšanu, kas nodrošina dalībvalstīm papildu budžeta iespējas palielināt savus aizsardzības izdevumus.

C. Paplašināšanās (5.5.1)

Eiropadome ir izstrādājusi sarunu nosacījumus visām ES paplašināšanās kārtām. 1993. gadā Kopenhāgenas sanāsmē Eiropadome lika pamatus nākamajai paplašināšanās kārtai (Kopenhāgenas kritēriji). Turpmākajos gados notikušajās sanāsmēs tika precizēti uzņemšanas kritēriji un pirms tam nepieciešamās iestāžu reformas.

[Eiropadomes Kopenhāgenas sanāsmē \(2002. gada 12. un 13. decembrī\)](#) tika pieņemts lēmums par Čehijas, Igaunijas, Kipras, Latvijas, Lietuvas, Maltas, Polijas, Slovākijas, Slovēnijas un Ungārijas uzņemšanu 2004. gada 1. maijā. Rumānija un Bulgārija Savienībai pievienojās 2007. gada 1. janvārī.

Luksemburgas sanāsmē 2005. gada 3. oktobrī Padome apstiprināja vispārējo plānu sarunām ar Horvātiju un Turciju par to pievienošanu ES. Pievienošanās līgums ar Horvātiju tika parakstīts 2011. gada 9. decembrī, un Horvātija 2013. gada 1. jūlijā pievienojās ES.

2021. gada 14. decembrī Vispārējo lietu padome pieņēma [secinājumus par Melnkalnes, Serbijas, Turcijas, Ziemeļmaķedonijas Republikas, Albānijas, Bosnijas un Hercegovinas un Kosovas paplašināšanās, stabilizācijas un asociācijas procesiem](#), kuros izvērtēts progress, kas panākts katrā no šīm kandidātvalstīm un potenciālajām kandidātvalstīm.

2022. gada 24. jūnijā Eiropadome [piešķīra kandidātvalsts statusu](#) Ukrainai, atbildot uz tās 2022. gada 28. februāra dalības pieteikumu, un aicināja Komisiju ziņot Padomei par to nosacījumu izpildi, kas norādīti Komisijas atzinumā par dalības pieteikumu. Tiklīdz visi šie nosacījumi būs pilnībā izpildīti, Padome pieņems lēmumu par turpmākajiem soļiem.

[2023. gada 9. februāra ārkārtas sanāksmes secinājumos](#) Eiropadome atzina "ievērojamos centienus, ko Ukraina pēdējos mēnešos īstenojusi, virzoties uz to mērķu sasniegšanu, kuri ir pamatā tās kandidātvalsts statusam dalībai ES". Tā atzinīgi novērtēja "Ukrainas reformu centienus tik grūtos laikos" un mudināja "Ukrainu turpināt šo virzību un izpildīt nosacījumus, kas izklāstīti Komisijas atzinumā par tās dalības pieteikumu, lai panāktu progresu virzībā uz dalību Eiropas Savienībā nākotnē".

[2023. gada 14. un 15. decembrī Eiropadome](#) nolēma sākt pievienošanās sarunas ar Ukrainu un Moldovas Republiku, kā arī piešķirt kandidātvalsts statusu Gruzijai, ar nosacījumu, ka būs veikti Komisijas 2023. gada 8. novembra ieteikumā izklāstītie būtiskie pasākumi. Tomēr [2024. gada jūnija secinājumos](#) Eiropadome norādīja, ka pieņemtais Gruzijas likums par ārvalstu ietekmes pārredzamību nozīmē regresu pasākumos, kas izklāstīti Komisijas ieteikumā par kandidātvalsts statusu, un ka pievienošanās process *de facto* tiks apturēts līdz brīdim, kad valdība mainīs kursu.

D. Apvienotās Karalistes izstāšanos no Eiropas Savienības

2018. gada 23. martā Eiropadome (50. pants) ES-27 sastāva sanāksmē pieņēma pamatnostādnes attiecībā uz satvaru turpmākajām attiecībām ar Apvienoto Karalisti pēc tās izstāšanās no ES. Saskaņā ar pamatnostādnēm ES vēlējās ar Apvienoto Karalisti izveidot pēc iespējas ciešu partnerību, kas cita starpā ietvertu tirdzniecības un ekonomisko sadarbību, drošību un aizsardzību.

2019. gada 17. oktobrī Eiropadome ES-27 sastāvā apstiprināja pārskatīto izstāšanās līgumu un pārskatīto politisko deklarāciju, par ko todien bija panākta ES un AK sarunu vedēju vienošanās. Šīs vienošanās mērķis bija ļaut Apvienotajai Karalistei sakārtotā veidā izstāties no Eiropas Savienības.

2019. gada 29. oktobrī pēc Apvienotās Karalistes lūguma Eiropadome pieņēma lēmumu LES 50. panta 3. punktā minēto laikposmu pagarināt līdz 2020. gada 31. janvārim, lai dotu vairāk laika izstāšanās līguma ratifikācijai. Izstāšanās līgums stājās spēkā 2020. gada 31. janvārī. Līdz ar to beidzās LES 50. pantā minētais laikposms un sākās pārejas posms, kas ilga līdz 2020. gada 31. decembrim. Apvienotā Karaliste vairs nav ES dalībvalsts un ir ieguvusi trešās valsts statusu.

E. Iestāžu reformas

Tamperes sanāksmē (1999. gada 15. un 16. oktobrī) Eiropadome pieņēma lēmumu par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas izstrādes kārtību ([4.1.2](#)). Eiropadomes Helsinku sanāksmē (1999. gada decembrī) tika pieņemts lēmums par starpvaldību konferences sasaukšanu Nicas līguma sagatavošanai.

Lākenes sanāksmē (2001. gada 14. un 15. decembrī) Eiropadome nolēma sasaukt Konventu par Eiropas nākotni, kurā tika izstrādāts neveiksmīgais Konstitucionālais līgums ([1.1.4](#)). Pēc divarpus gadu ilga institucionāla strupceļa Eiropadome 2007. gada 21. un 22. jūnija sanāksmē pieņēma sīki izstrādātas pilnvaras starpvaldību konferencei, kuras darbs vainagojās ar Lisabonas līguma parakstīšanu 2007. gada 13. decembrī un tā stāšanās spēkā 2009. gada 1. decembrī ([1.1.5](#)). 2011. gada 25. martā Eiropadome pieņēma lēmumu grozīt 136. pantu, kas pavēra ceļu ESM izveidei 2012. gadā.

2023. gada 22. septembrī Eiropadome pieņēma [lēmumu par Eiropas Parlamenta sastāvu](#), kas dalībvalstīm dod iespēju pieņemt valsts pasākumus, kuri vajadzīgi, lai rīkotu Parlamenta 2024.–2029. gada sasaukuma vēlēšanas.

Nesenās krīzes, it sevišķi COVID-19 pandēmija un Krievijas karš pret Ukrainu, ir apliecinājušas, ka ir vajadzīgas institucionālas reformas, lai uzlabotu ES spēju savlaicīgi un iedarbīgi reaģēt uz ārkārtas situācijām. 2023. gada 22. novembrī Parlaments pieņēma [rezolūciju par Līgumu grozījumu projektu](#), kurā tas mudināja Eiropadomi

sasaukt konventu Līgumu pārskatīšanai, lai modernizētu likumdošanas procedūras. Tomēr līdz šim šajā nolūkā nekādi konkrēti soļi nav sperti.

Šo faktu lapu sagatavoja Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Joanna APAP
10/2025

1.3.7. EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME

Eiropas Savienības Padome ir iestāde, kas kopā ar Parlamentu pieņem ES tiesību aktus regulu un direktīvu veidā un sagatavo lēmumus un nesaistošus ieteikumus. Savas kompetences jomās tā pieņem lēmumus ar vienkāršu balsu vairākumu, kvalificētu balsu vairākumu vai vienprātīgi atkarībā no apstiprināšanai iesniegtā akta juridiskā pamata.

JURIDISKAIS PAMATS

ES vienotajā iestāžu sistēmā Eiropas Savienības Padome (Padome) īsteno pilnvaras, ko tai paredz Līguma par Eiropas Savienību (LES) 16. pants un Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 237.–243. pants. Padomes darbību sīkāk nosaka tās reglaments (Padomes Lēmums 2009/937/ES, kurā jaunākie grozījumi izdarīti 2022. gadā), kas pieņemts uz LESD 240. panta 3. punkta pamata. Papildu atsauces uz tiesību aktiem ietver LES 15. pantu, kurā precizēta atšķirība starp Padomi un Eiropadomi, un LESD 289. pantu, kurā definēti leģislatīvie akti.

UZDEVUMI

A. Tiesību akti

Uz Komisijas iesniegto priekšlikumu pamata Padome pieņem ES tiesību aktus regulu un direktīvu veidā vai nu kopā ar Parlamentu saskaņā ar LESD 294. pantu (parastā likumdošanas procedūra), vai viena pati pēc apspriešanās ar Parlamentu ([1.2.3](#)). Padome pieņem arī individuālus lēmumus un nesaistošus ieteikumus (LESD 288. pants), kā arī rezolūcijas. Padome un Parlaments paredz vispārējus noteikumus par Komisijai piešķirto vai pašai Padomei paredzēto īstenošanas pilnvaru ([LESD 291. panta 3. punkts](#)) izmantošanu.

B. Budžets

Padome ir viena no divām budžeta lēmēj institūcijas iestādēm (otra ir Parlaments). Abas iestādes kopā pieņem Eiropas Savienības budžetu ([1.2.5](#)). Turklāt Padome saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru pieņem vienprātīgus lēmumus, paredzot noteikumus, kas piemērojami ES pašu resursu sistēmai un daudzgadu finanšu shēmai (LESD 311. un 312. pants). Šajā gadījumā Parlamentam jāsniedz piekrišana, par to lemjot ar balsu vairākumu. Jaunāko daudzgadu finanšu shēmu (2021.–2027. gad) Parlaments pieņēma 2020. gada novembrī. Padome daļa Eiropas Savienības budžeta II iedaļu ar Eiropadomi ([1.3.6](#)) ([ES Finanšu regulas](#) 46. panta b) punkts), lai gan tās ir divas atsevišķas iestādes.

C. Citas pilnvaras

1. Starptautiski nolīgumi

Padome slēdz Eiropas Savienības starptautiskos nolīgumus, par kuriem sarunas risina Komisija un kuru noslēgšanai parasti vajadzīga Parlamenta piekrišana ([LESD 218. pants](#)).

2. Iecelšana amatā

Padome ar kvalificētu balsu vairākumu (kopš Nicas līguma stāšanās spēkā, [1.1.4](#)) ieceļ amatā Revīzijas palātas, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas un Reģionu komitejas locekļus.

3. Ekonomikas politika

Padome nodrošina dalībvalstu ekonomikas politikas koordināciju (LESD 121. pants) un, neskarot Eiropas Centrālās bankas pilnvaras, pieņem politiskus lēmumus monetārajā jomā.

Uz Eurogrupas locekļiem attiecas īpaši noteikumi (LESD 137. pants un LESD protokols Nr. 14). Eurogrupas finanšu ministri parasti neoficiāli tiekas dienu pirms Ekonomikas un finanšu padomes sanāksmes. Sanāksmēs piedalās Komisija, un ir uzaicināta arī Eiropas Centrālā banka. Saskaņā ar protokola par Eurogrupu 2. pantu to "dalībvalstu ministri, kuru naudas vienība ir euro, ar šo dalībvalstu vairākumu uz divarpus gadiem ievēl priekšsēdētāju".

Padome arī pilda dažas ekonomikas pārvaldības funkcijas Eiropas pusgada kontekstā. Cikla sākumā, proti, rudenī, tā izskata konkrētus eurozonai paredzētus ieteikumus, pamatojoties uz gada izaugsmes pētījumu, un pēc tam jūnijā un jūlijā pieņem konkrētām valstīm adresētus ieteikumus pēc to apstiprināšanas Eiropadomē.

LESD 136. pants tika grozīts ar Eiropadomes Lēmumu 2011/199/ES un stājās spēkā 2013. gada 1. maijā pēc tā ratificēšanas visās dalībvalstīs. Tas veido juridisko pamatu stabilitātes mehānismiem, piemēram, Eiropas Stabilitātes mehānismam ([2.5.8](#)).

4. Kopējā ārpolitika un drošības politika ([5.1.1](#) un [5.1.2](#))

Ar Lisabonas līgumu Eiropas Savienībai ir piešķirts juridiskas personas statuss, un tā aizstāj Eiropas Kopienību. Turklāt ar jauno Līgumu ir atcelta trīs pīlāru sistēma. Tieslietas un iekšlietas ir kļuvušas par pilnībā integrētu ES rīcībpolitikas jomu, kam gandrīz vienmēr piemēro parasto likumdošanas procedūru. Tomēr ārpolitikas un drošības politikas jomā Padome turpina rīkoties saskaņā ar īpašiem noteikumiem, pieņemot kopējās nostājas un kopīgu rīcību vai izstrādājot konvencijas.

Iepriekšējā trijotnes sistēma ir aizstāta ar jaunu sistēmu: Ārlietu padome Savienības Augstā pārstāvja ārlietas un drošības politikas jautājumos pastāvīgā vadībā cieši sadarbojas ar Komisiju. Tai palīdz Padomes ģenerālsekretariāts un Eiropas Ārējās darbības dienests.

ORGANIZĀCIJA

A. Sastāvs

1. Locekļi

Padomē ir pa vienam pārstāvim no katras dalībvalsts ministra līmenī, "kas pilnvarots uzņemt saistības attiecīgās dalībvalsts valdības vārdā" (LES 16. panta 2. punkts).

2. Prezidentūra

Izņemot Ārlietu padomi, Padomes priekšsēdētājs ir tās dalībvalsts pārstāvis, kura ir Eiropas Savienības prezidentvalsts. Padomes prezidentūra mainās ik pēc sešiem mēnešiem tādā secībā, kādu Padome apstiprina ar vienprātīgu lēmumu (LES 16. panta

9. punkts). Padomes prezidentūru, izņemot Ārlietu padomi, veido iepriekš noteiktas triju dalībvalstu grupas uz 18 mēnešu laikposmu, un katra no šīm trijām dalībvalstīm vada Padomi sešus mēnešus.

Līdz 2030. gadam prezidentvalstu secība būs šāda: Polija un Dānija 2025. gadā, Kipra un Īrija 2026. gadā, Lietuva un Grieķija 2027. gadā, Itālija un Latvija 2028. gadā, Luksemburga un Nīderlande 2029. gadā un Slovākija un Malta 2030. gadā. Eiropadome minēto secību var mainīt (LESD 236. panta b) punkts).

3. Sagatavošanas struktūras

Komiteja, ko veido visu dalībvalstu pastāvīgie pārstāvji (Pastāvīgo pārstāvju komiteja), sagatavo Padomes darbu un pilda pienākumus, kurus tai uzticējusi Padome (LESD 240. pants). Šo komiteju vada tās dalībvalsts pārstāvis, kura tobrīd vada Vispārējo lietu padomi, t. i., rotējošo prezidentūru. Tomēr Politikas un drošības komiteju, kas seko līdzī starptautiskās situācijas izmaiņām kopējās ārpolitikas un drošības politikas jomā, vada Savienības Augstā pārstāvja ārlietās un drošības politikas jautājumos izvirzīts pārstāvis.

Pastāvīgo pārstāvju komiteja tiek katru nedēļu, lai sagatavotu Padomes darbu un koordinētu darbības, kas ir saistītas ar koplēmuma pieņemšanu kopā ar Parlamentu. Tā ir iedalīta divās grupās. Pastāvīgo pārstāvju komiteju (I) veido pastāvīgo pārstāvju vietnieki, kas sagatavo darbu tehniskākās jomās, cita starpā lauksaimniecības, nodarbinātības, izglītības un vides jomā. Pastāvīgo pārstāvju komiteja (II) risina jautājumus, kas vairāk attiecas uz tā dēvēto augsta līmeņa politiku, proti, ārlietām, ekonomiku un monetāro politiku, kā arī tieslietām un iekšlietām. Pastāvīgo pārstāvju komitejai tās sagatavošanas darbā palīdz ap 10 komiteju un vairāk nekā 100 specializētu darba grupu.

B. Darbība

Atkarībā no attiecīgās jomas Padome pieņem lēmumu ar vienkāršu balsu vairākumu, ar kvalificētu balsu vairākumu vai vienprātīgi ([1.2.3](#) un [1.2.4](#)). Kad Padome darbojas kā likumdevēja, tās sanāksmes ir atklātas (LES 16. panta 8. punkts). Padomes ģenerālsekretāru ieceļ Padome saskaņā ar LESD 240. pantu. Padomes sanāksmes pārsvarā notiek Briselē, bet dažas arī Luksemburgā (aprīļa, jūnija un oktobra sesija). Šobrīd ir desmit Padomes sastāvi, no kuriem trīs tiek regulāri (Vispārējo lietu padome, Ārlietu padome, Ekonomikas un finanšu padome (ECOFIN)).

1. Vienkāršs balsu vairākums

Saskaņā ar LESD 238. panta 1. punktu, “[j]a lēmuma pieņemšanai vajadzīgs vienkāršs balsu vairākums, Padome pieņem lēmumu ar visu savu locekļu balsu vairākumu”. Katram Padomes loceklim ir viena balss, tāpēc vienkāršs balsu vairākums tiek panākts, ja 14 Padomes locekļi balso par (pārējiem 13 balsojot pret vai atturoties). Tomēr šādā veidā lēmumi tiek pieņemti tikai ierobežotā skaitā gadījumu: kad runa ir par Padomes reglamentu, Padomes ģenerālsekretariāta darba organizēšanu un noteikumiem, kas reglamentē Līgumā paredzēto komiteju darbību.

2. Kvalificēts balsu vairākums

a. Mehānisms

LES 16. panta 3. punktā ir noteikts, ka, ja vien Līgumos nav paredzēts citādi, Padome lēmumus parasti pieņem ar kvalificētu balsu vairākumu. Saskaņā ar LES

16. panta 4. punktu ir vajadzīgs vismaz 55 % Padomes locekļu labvēlīgs balsojums un tiem jāpārstāv vismaz 65 % no ES iedzīvotājiem. Būtībā tas nozīmē vismaz 15 no 27 dalībvalstīm. Gadījumos, kad priekšlikumu nav izvirzījusi Komisija vai Augstais pārstāvis, piemēro t. s. *pastiprināta kvalificēta vairākuma* noteikumu, kas paredz, ka ir vajadzīgs vismaz 72 % Padomes locekļu labvēlīgs balsojums (t. i., vismaz 20 no 27 ES dalībvalstīm), arī šajā gadījumā tiem jāpārstāvot vismaz 65 % no Savienības iedzīvotājiem.

b. Darbības joma

Ar Lisabonas līgumu tika vēl vairāk paplašināts to jomu klāsts, kurās lēmums jāpieņem ar kvalificētu balsu vairākumu. Lēmumu pieņemšana ar kvalificētu balsu vairākumu ir ieviesta vai paplašināta attiecībā uz 68 juridiskajiem pamatiem, vairumā gadījumu līdz ar parastās likumdošanas procedūras ieviešanu (tostarp attiecībā uz daudzām jomām, kas iepriekš ietilpa trešajā pīlārā, t. i., policijas un tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās). Kvalificēts balsu vairākums ir vajadzīgs arī Komisijas priekšsēdētāja un tās locekļu, Revīzijas palātas, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas un Eiropas Reģionu komitejas locekļu iecelšanai ([1.2.3](#) un [1.2.4](#)).

3. Vienprātība

Saskaņā ar Līgumiem vienprātība ir vajadzīga attiecībā uz lēmumiem ierobežotā skaitā jomu, piemēram, nodokļu, sociālā nodrošinājuma un sociālās aizsardzības jomā, dažos vides politikas aspektos (piemēram, attiecībā uz noteikumiem, kas galvenokārt ir fiskāla rakstura), jaunu ES dalībvalstu pievienošanās jomā, dalībvalsts balsstiesību apturēšanā saskaņā ar LES 7. pantu, kopējā ārpolitikā un drošības politikā (KĀDP), ieskaitot kopējo drošības un aizsardzības politiku (KDAP), operatīvajā policijas sadarbībā starp dalībvalstīm, ES finanšu jomā (ieskaitot daudzgadu finanšu shēmu), Līgumu pārskatīšanā (kas pēc tam jāratificē visām dalībvalstīm) un pasākumos pret konkrētu veidu diskrimināciju.

Tomēr Līgumi ir paredz pārejas klauzulas, kas konkrētā rīcībpolitikas jomā ļauj pāriet no vienprātīga balsojuma uz kvalificēta vairākuma balsojumu. LES 48. panta 7. punktā ir paredzēta vispārēja pārejas klauzula, kas piemērojama visām ES rīcībpolitikas jomām un kas Eiropadomei dod iespēju vienprātīgi pieņemt lēmumu, kurš ļauj Padomei pēc tam rīkoties ar kvalificētu balsu vairākumu jomās, kurās parasti ir nepieciešama vienprātība. Eiropas Parlamentam ir jādod piekrišana, un valstu parlamentiem ir tiesības sešu mēnešu laikā iebilst. Dažās jomās, kurās pašlaik ir nepieciešama vienprātība, īpašas pārejas klauzulas ļauj pāriet uz kvalificēta vairākuma balsošanu ar mazāk sarežģītu procedūru, piemēram, LES 31. panta 3. punkts.

[2018. gada runā par stāvokli Savienībā](#) Komisijas priekšsēdētājs Ž. K. Junkers paziņoja, ka pārejas klauzulas tiks visaptveroši pārskatītas. Tā rezultātā Komisija līdz šim ir publicējusi četrus paziņojumus: par [kopējo ārpolitiku un drošības politiku](#) (2018. gada septembrī), [nodokļiem](#) (2019. gada janvārī), [enerģētiku un klimatu](#) (2019. gada aprīlī) un [sociālo politiku](#) (2019. gadā).

Parasti Padome cenšas panākt vienprātību arī tad, ja tā nav prasīta. Šāda prakse aizsākās ar 1966. gada Luksemburgas kompromisu, ar ko tika izbeigts Francijas un citu dalībvalstu strīds, kura pamatā bija Francijas atteikšanās noteiktās jomās pāriet no vienprātības uz kvalificētu balsu vairākumu. Kompromisa teksts ir šāds: "Ja tādu lēmumu gadījumā, ko var pieņemt ar vairākuma balsojumu par Komisijas priekšlikumu, izšķiras viena vai vairāku partneru ļoti svarīgas intereses, Padomes locekļi saprātīgā

laikposmā cenšas rast risinājumus, kurus var pieņemt visi Padomes locekļi, ievērojot Kopienas un viņu savstarpējās intereses.”

Līdzīgs risinājums tika rasts 1994. gadā, panākot Joanīnas kompromisu to dalībvalstu aizsardzībai, kuru balsu skaits ir tuvu bloķējošā mazākuma sliekšnim. Šī kārtība paredz, ka tad, ja attiecīgās valstis pauž nodomu iebilst pret Padomes lēmuma pieņemšanu ar kvalificētu balsu vairākumu, Padome darīs visu iespējamo, lai saprātīgā laikposmā panāktu pārliecinošam dalībvalstu vairākumam pieņemamu risinājumu.

Saskaņā ar LES 48. pantu, lai pārskatītu dibināšanas līgumus, nepieciešama vienprātība, un tas tiek uzskatīts par būtisku ierobežojumu 27 dalībvalstu veidotās Savienības reformēšanai. Lai pārvarētu šo vienprātības prasību, dalībvalstis ir noslēgušas starptautiskus nolīgumus ārpus ES tiesiskās kārtības. Pirmoreiz tas notika euro krīzes rezultātā, 2012. gadā pieņemot [Līgumu par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību ekonomiskajā un monetārajā savienībā \(fiskālais pakts\)](#) un [Līgumu par Eiropas Stabilitātes mehānisma dibināšanu \(ESM līgums\)](#), kā arī 2014. gadā – [Starpvaldību nolīgumu par iemaksu pārskaitīšanu uz vienoto noregulējuma fondu un to kopīgošanu \(VNF nolīgums\)](#). Saskaņā ar fiskālā pakta 14. panta 3. punktu paktu piemēro no tā spēkā stāšanās dienas un tikai tām valstīm, kuras to ratificējušas. Tā kā tas jāratificē tikai vismaz 12 eurozonas valstīm, pietiek ar to, ka paktu apstiprina dalībvalstu mazākums, lai tas stātos spēkā.

Konferences par Eiropas nākotni un COVID-19 pandēmijas kontekstā Parlaments [rezolūcijā par koordinētu ES rīcību COVID-19 pandēmijas un tās seku apkarošanai](#), ierosināja “piešķirt Savienībai lielākas pilnvaras rīkoties pārrobežu veselības apdraudējuma gadījumā” un izmantot “vispārīgo pārejas klauzulu, lai atvieglotu lēmumu pieņemšanas procesu visos jautājumos, kas varētu palīdzēt risināt pašreizējās veselības krīzes radītās problēmas”. 2022. gada 9. jūnija [rezolūcijā par aicinājumu sasaukt konventu, lai grozītu Līgumus](#), Parlaments iesniedza Padomei priekšlikumus par Līgumu grozījumiem saskaņā ar parasto pārskatīšanas procedūru, kas noteikta LES 48. pantā. Ierosinātie grozījumi ļautu Padomei konkrētās jomās, piemēram, attiecībā uz sankciju pieņemšanu un ārkārtas situācijā, lēmumus pieņemt ar kvalificētu balsu vairākumu, nevis vienprātīgi.

Komisijas priekšsēdētāja Urzula fon der Leiena, uzstājoties ar [runu Konferencēs par Eiropas nākotni noslēguma pasākumā](#), kas notika 2022. gada 9. maijā, atkārtoti apstiprināja Komisijas gatavību īstenot pieņemtos pilsoņu priekšlikumus par vienprātības balsojuma radītā strupceļa pārvarēšanu. Saskaņā ar Komisiju “tagad mums jāizvēlas vistiešākais ceļš, kā to panākt, – vai nu pilnībā izmantojot Līgumu sniegtās iespējas, vai, jā, vajadzības gadījumā grozot Līgumus”. 2023. gada 11. jūlijā Parlaments pieņēma [rezolūciju par ES Līgumos paredzēto pārejas klauzulu īstenošanu](#), ierosinot aktivizēt pārejas klauzulas dažās prioritārās politikas jomās, jo īpaši kopējās ārpolitikas un drošības politikas un enerģētikas politikas jomā un attiecībā uz nodokļu jautājumiem, kam piemīt vides dimensija.

Komisijas priekšsēdētāja 2023. gada decembrī [atkārtoja](#) sava kabineta apņemšanos reformēt Līgumus. Tomēr 2024. gada 20. marta [paziņojumā](#) Komisija savu nostāju mīkstināja un, atsaucoties uz šķēršļiem, ko Līgumu izmaiņām rada vienprātības prasība, norādīja, ka ES pārvaldību varētu “ātri uzlabot, pilnībā izmantojot spēkā esošo Līgumu potenciālu”.

2024. gada 20. martā Komisija pieņēma paziņojumu par reformām pirms paplašināšanās un politikas pārskatiem (COM(2024)0146), kur tā uzsvēra institucionālās reformas iespējas spēkā esošā tiesiskā regulējuma satvarā un mudināja Padomi prioritārajās jomās aktivizēt pārejas klauzulas.

Šo faktu lapu sagatavoja Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Joanna APAP
10/2025

1.3.8. EIROPAS KOMISIJA

Komisijai kā iestādei, kuras uzdevums ir veicināt ES vispārējās intereses, ir gandrīz ekskluzīvas likumdošanas iniciatīvas tiesības, un tā darbojas kā ES galvenā izpildstruktūra. Tā ierosina tiesību aktus, kā Līgumu sargātāja panāk ES tiesību aktu izpildi, pārvalda rīcībpolitikas un budžetu, risina sarunas par starptautiskiem nolīgumiem, īsteno sankciju piemērošanas pilnvaras tādās jomās kā konkurence un pārrauga ikdienas darbības.

JURIDISKAIS PAMATS

[Līguma par Eiropas Savienību](#) (LES) 17. pants un [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 234. pants, 244.–250. pants, 290. un 291. pants, kā arī [Līgums par vienotas Eiropas Kopienas Padomes un vienotas Eiropas Kopienas Komisijas izveidi](#) (Apvienošanās līgums).

VĒSTURE

Sākotnēji katrai Kopienai bija sava izpildvaras institūcija – Augstā iestāde 1951. gadā izveidotajai Eiropas Ogļu un tērauda kopienai (EOTK), kā arī atsevišķa komisija katrai no abām kopienām, proti, Eiropas Ekonomikas kopienai (EEK) un *Euratom*, kas izveidotas ar 1957. gada Romas līgumu. Ar [Apvienošanās līgumu](#) 1965. gada 8. aprīlī tika apvienotas gan EOTK, EEK un *Euratom* izpildvaras struktūras, gan šo iestāžu budžets (svarīgākā no tām bija Komisija), un visas trīs kļuva par vienu iestādi – Eiropas Kopienas Komisiju (plašāku informāciju sk. Parlamenta [faktu lapā par sasniegumiem pirms Vienotā Eiropas akta](#)). Kad 2002. gadā EOTK līgums pēc 50 gadiem kopš tā izveides zaudēja spēku, EOTK aktīvi tika atkal nodoti Komisijai (saskaņā ar 1. pantu [Nicas līguma](#) protokolā par EOTK līguma izbeigšanās finansiālajām sekām un par Eiropas Ogļu un tērauda pētniecības fondu). Komisijas ziņā ir noslēgt atlikušās darbības, pārvaldīt EOTK aktīvus un nodrošināt pētniecības darbību finansēšanu ar ogļrūpniecību un tērauda rūpniecību saistītās nozarēs.

SASTĀVS UN JURIDISKAIS STATUSS

A. Komisijas locekļu skaits

Ilgu laiku Komisijas sastāvā bija vismaz viens, bet ne vairāk kā divi komisāri no katras dalībvalsts. Lai gan Lisabonas līgums ļauj Eiropadomei noteikt komisāru skaitu (LES 17. panta 5. punkts), 2009. gadā tika nolemts, ka Komisijas locekļu skaits arī turpmāk būs vienāds ar dalībvalstu skaitu. Pašreizējā Komisijas sastāvā (2024–2029) ir 27 locekļi, tostarp priekšsēdētāja, pieci priekšsēdētājas izpildvietnieki, Komisijas priekšsēdētājas vietniece / Savienības Augstā pārstāve ārlietās un drošības politikas jautājumos (PV/AP) un 20 komisāri.

B. Komisijas locekļu iecelšana

Lisabonas līgumā ir noteikts, ka Eiropadome, kas sastāv no ES dalībvalstu valstu vai to valdību vadītājiem, ņemot vērā Eiropas Parlamenta vēlēšanu rezultātus un pēc

attiecīgas apspriešanās (kā izklāstīts Līgumam pievienotajā 11. deklarācijā attiecībā uz LES 17. panta 6. un 7. punktu), ar kvalificētu balsu vairākumu izraugās Komisijas priekšsēdētāja kandidātu, kuru tā piedāvā Parlamentam apstiprināt. Parlaments šo kandidātu apstiprina, pieņemot lēmumu ar deputātu absolūto balsu vairākumu (LES 17. panta 7. punkts).

Eiropas Savienības Padome (turpmāk "Padome"), ko veido valdības ministri no katras ES valsts, savstarpēji vienojoties ar jaunievēlēto Komisijas priekšsēdētāju un ņemot vērā dalībvalstu priekšlikumus, ar kvalificētu balsu vairākumu apstiprina pārējo Komisijas locekļu kandidātu sarakstu.

Priekšsēdētāju un pārējos Komisijas locekļus, tostarp PV/AP, izraugās, balstoties uz viņu vispārējo kompetenci, uzticību Eiropas idejai un neatkarību (LES 17. panta 3. punkts). Parlaments dod piekrišanu, balsojot par visu sastāvu kopumā, un tad Eiropadome, lemjot ar kvalificētu balsu vairākumu, viņus ieceļ amatā. Pašreizējo Komisijas sastāvu Parlaments apstiprināja 2024. gada 27. novembrī, un tas sāka darbu 2024. gada 1. decembrī.

Ar Māstrihtas līgumu ir noteikts, ka komisāra pilnvaru laiks atbilst Parlamenta piecu gadu likumdošanas pilnvaru termiņam un ir atjaunojams.

C. Atbildība

1. Personiskā atbildība (LESD 245. pants)

Komisijas locekļi:

- pildot savus pienākumus, ir pilnīgi neatkarīgi un strādā visas Savienības interesēs; viņi jo īpaši nedrīkst nedz lūgt, nedz saņemt nevienas valdības vai citas ārējas struktūras norādījumus,
- viņi nedrīkst veikt nedz citu algotu darbu, nedz arī darbu, par kuru netiek saņemta atlīdzība.

ES Tiesa pēc Padomes vai pašas Komisijas pieprasījuma var atlaist no amata Komisijas locekli, kurš nepilda šos nosacījumus vai ir izdarījis smagu pārkāpumu (LESD 247. pants).

2. Kolektīvā atbildība

Saskaņā ar LESD 234. pantu Komisija par savu darbu ir kolektīvi atbildīga Parlamentam. Ja Parlaments pieņem priekšlikumu izteikt neuzticību, ir jāatkāpjas visiem Komisijas locekļiem, arī AP/PV, gan tikai no tā amata, kuru tas ieņem Komisijā. Kopš 1972. gada ir iesniegti 16 priekšlikumi izteikt neuzticību, bet neviens no tiem nav pieņemts.

STRUKTŪRA UN DARBĪBA

Komisija strādā Komisijas priekšsēdētāja vadībā, kurš lemj par tās iekšējo struktūru. Priekšsēdētājs iedala Komisijas locekļiem darbības jomas. Tādējādi katrs komisārs uzņemas atbildību par konkrētu rīcībpolitikas jomu, un viņa pakļautībā darbojas attiecīgie administratīvie dienesti. Saņēmis kolēģijas apstiprinājumu, priekšsēdētājs no Komisijas locekļiem ieceļ priekšsēdētāja vietniekus. Augstais pārstāvis ir arī Komisijas priekšsēdētāja vietnieks. Komisijas loceklim no amata ir jāatkāpjas, ja to ar kolēģijas piekrišanu ir pieprasījis priekšsēdētājs.

Komisijai ir 41 ģenerāldirektorāts (ĢD), ieskaitot ģenerālsekretariātu, kuri sagatavo, pārvalda un īsteno ES rīcībpolitiku, tiesību aktus un finansējumu. Jaunākās strukturālās izmaiņas ietver MENA (Tuvo Austrumu, Ziemeļāfrikas un Persijas līča) ĢD un ENEST (Paplašināšanās un austrumu kaimiņreģiona) ĢD izveidi 2025. gada 1. februārī; tā izriet no bijušā NEAR (Kaimiņattiecību politikas un paplašināšanās sarunu) ĢD sadalīšanas divos ĢD. Ir arī sešas izpildaģentūras, kuras pilda uzdevumus, ko tām deleģējusi Komisija, bet ir patstāvīgas juridiskas personas: Pētniecības izpildaģentūra, Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildaģentūra, Eiropas Veselības un digitālā izpildaģentūra, Eiropas Pētniecības padomes izpildaģentūra, Eiropas Inovācijas padomes un MVU izpildaģentūra un Eiropas Izglītības un kultūras izpildaģentūra.

Komisija lēmumus gandrīz vienmēr pieņem koleģiāli ar balsu vairākumu (LESD 250. pants). Komisija tiekas reizi nedēļā, lai apspriestu politiski sensitīvus jautājumus un pieņemtu priekšlikumus, par kuriem jāvienojas mutiski, savukārt mazāk sensitīvi jautājumi tiek risināti rakstiski. Ar vadību vai pārvaldību saistītus pasākumus var pieņemt ar pilnvarojuma sistēmas palīdzību, proti, komisāru kolēģija kādu no saviem locekļiem pilnvaro pieņemt lēmumus komisāru kolēģijas vārdā (tas ir jo īpaši relevanti tādās jomās kā atbalsts lauksaimniecībai un antidempinga pasākumi), vai deleģējot pilnvaras administratīvā līmeņa amatpersonām, parasti ģenerāldirektoriem.

PILNVARAS

A. Iniciatīvas pilnvaras

Principā Komisija ir atbildīga par tiesību aktu ierosināšanu (LES 17. panta 2. punkts). Tā izstrādā likumdošanas priekšlikumus, kurus pieņem abas lēmējinstādes – Parlaments un Padome.

1. Pilnīga iniciatīva: tiesības iesniegt priekšlikumu

a. Likumdošanas iniciatīva

Tiesības iesniegt priekšlikumu ir pilnīgākā iniciatīvas pilnvaru forma: no vienas puses, tās parasti ir ekskluzīvas un, no otras puses, tās zināmā mērā ierobežo lēmējinstādes rīcību, proti, lēmumu tā var pieņemt tikai tad, ja ir iesniegts priekšlikums, un tikai balstoties uz iesniegto priekšlikumu.

Komisija izstrādā un iesniedz Padomei un Parlamentam visus tiesību aktu (regulu un direktīvu) priekšlikumus, kas ir nepieciešami Līgumu īstenošanai (plašāku informāciju sk. Parlamenta [faktu lapā par pārvalstiskām lēmumu pieņemšanas procedūrām](#)).

b. Budžeta iniciatīva

Saskaņā ar LESD 314. pantu Komisija izstrādā budžeta projektu un iesniedz to Padomei un Parlamentam (plašāku informāciju sk. Parlamenta [faktu lapā par budžeta procedūru](#)). Katru gadu visas iestādes, izņemot Komisiju, sagatavo tāmes, tajās iestrādājot visus savus ieņēmumus un izdevumus, un līdz 1. jūlijam nosūta tās Komisijai (Finanšu regulas 39. panta 1. punkts). Turklāt saskaņā ar Līgumiem izveidotās struktūras, kas ir juridiskas personas un saņem finansējumu no ES budžeta, savas tāmes Komisijai nosūta ik gadu līdz 31. janvārim. Tad Komisija ES aģentūru tāmes nosūta Parlamentam un Padomei un ierosina atvēlēt katrai ES struktūrai attiecīgu

finansējuma summu un darbinieku skaitu, ko Komisija uzskata par konkrētajai struktūrai nepieciešamu nākamajam finanšu gadam.

ES pašu resursu sistēmas gadījumā Padomei pēc Komisijas priekšlikuma (LES 17. pants) un pēc apspriešanās ar Parlamentu īpašas likumdošanas procedūras kārtībā (LESD 311. panta 3. punkts) vienprātīgi ir jāpieņem lēmums par pašu resursiem. Jebkurā brīdī var noteikt jaunas vai likvidēt jau esošas pašu resursu kategorijas, tomēr šādus lēmumus var pieņemt tikai pēc Komisijas priekšlikuma (LES 17. panta 2. punkts). Turklāt Padome pēc Komisijas priekšlikuma un pēc apspriešanās ar Parlamentu un Revīzijas palātu nosaka metodes un procedūru, kā Komisijas rīcībā nodod budžeta ieņēmumus, kas paredzēti noteikumos par Savienības pašas resursiem (LESD 322. panta 2. punkts).

c. Attiecības ar trešām valstīm

Gadījumos, kad Padome to ir pilnvarojusi, Komisija saskaņā ar LESD 207. un 218. pantu risina sarunas par starptautiskiem nolīgumiem, kas pēc tam tiek iesniegti Padomei, kura tos noslēdz. Šāds pilnvarojums attiecas arī uz sarunām par pievienošanos Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai (LES 6. panta 2. punkts). Sarunas par nolīgumu slēgšanu ārpolitikas un drošības politikas jomā risina Savienības Augstais pārstāvis ārlietās un drošības politikas jautājumos. LES 50. pantā un LESD 218. panta 3. punktā ir noteikts, ka Komisija arī sniedz ieteikumus sākt sarunas par dalībvalsts izstāšanos no ES.

2. Ierobežota iniciatīva – tiesības sniegt ieteikumu vai atzinumu

a. Ekonomiskās un monetārās savienības kontekstā (plašāku informāciju sk. Parlamenta [faktu lapā par ekonomiskās un monetārās savienības iestādēm](#)).

Komisija piedalās ekonomiskās un monetārās savienības (EMS) pārvaldībā. Tā sniedz Padomei:

- ieteikumus dalībvalstu ekonomikas politikas vispārējo pamatnostādņu projekta izstrādei un brīdinājumus par dalībvalstu ekonomikas politikas iespējamu neatbilstību šīm pamatnostādnēm (LESD 121. panta 4. punkts),
- novērtējuma priekšlikumus, lai Padome izlemtu, vai dalībvalstij ir pārmērīgs budžeta deficīts (LESD 126. panta 6. punkts),
- ieteikumus par pasākumiem, kuri jāveic, ja kādai dalībvalstij, kas nav pievienojusies eurozonai, ir radušās maksājumu bilances grūtības (LESD 143. pants),
- ieteikumus par vienotās valūtas maiņas kursa noteikšanu attiecībā pret citām valūtām un ieteikumus par valūtas maiņas kursu politikas pamatievirzēm (LESD 219. pants),
- dalībvalstu plānu novērtējumu, iesniedzot arī katrai valstij paredzēto ieteikumu projektus, kas sagatavoti Eiropas pusgada kontekstā.

b. Kopējā ārpolitikā un drošības politikā

Šajā jomā atbildību par daudzu uzdevumu izpildi no Komisijas ir pārņēmis PV/AP un Eiropas Ārējās darbības dienests. Tomēr Komisija var atbalstīt PV/AP, kad tas iesniedz Padomei priekšlikumus, kuri attiecas uz kopējo ārpolitiku un drošības politiku (LES 30. pants).

B. Pilnvaras uzraudzīt Savienības tiesību aktu īstenošanu

Līgumos Komisijai ir noteikts pienākums nodrošināt, lai pareizi tiktu izpildīti gan paši Līgumi, gan visi Līgumu īstenošanai pieņemtie lēmumi (sekundārie tiesību akti). Šādi Komisija pilda Līgumu sargātājas funkciju. Komisija šo funkciju galvenokārt pilda, attiecībā uz dalībvalstīm īstenojot tā dēvēto pienākumu neizpildes procedūru, kas noteikta LESD 258. pantā.

C. Deleģētie akti un īstenošanas akti

Iepriekš izmantotā komitoloģijas procedūra ir aizstāta ar jauniem tiesību instrumentiem – īstenošanas aktiem un deleģētajiem aktiem.

1. Īstenošanas pilnvaras

Galvenās ar Līgumiem Komisijai piešķirtās pilnvaras ir:

- budžeta izpilde (LESD 17. panta 1. punkts, LESD 317. pants). Tiklīdz budžets ir pieņemts, no nākamā finanšu gada 1. janvāra katra dalībvalsts maksā [Eiropas Savienībai attiecīgu summu](#), veicot ikmēneša iemaksu ES budžetā, kas tiek deponēta bankas kontā, kurš valsts finanšu ministrijā vai centrālajā bankā ir atvērts uz Eiropas Komisijas vārda,
- pilnvaras atļaut dalībvalstīm veikt Līgumos paredzētos aizsardzības pasākumus, jo īpaši pārejas periodos (piemēram, LESD 201. pants),
- ar konkurences noteikumu izpildes nodrošināšanu saistītās pilnvaras, tostarp jo īpaši valsts atbalsta piešķiršanas uzraudzība (LESD 108. pants).

Attiecībā uz finanšu sistēmas glābšanas pasākumu paketēm, kas izstrādātas, lai dažas dalībvalstis spētu pārvarēt valsts parāda krīzi, Komisijas pienākums ir pārvaldīt piesaistīto finansējumu, ko nodrošina ES budžets. Komisijai ir arī tiesības mainīt balsošanas procedūru Eiropas Stabilizācijas mehānisma (ESM) valdē tā, ka lēmums ir jāpieņem nevis vienprātīgi, bet ar īpašu kvalificēto balsu vairākumu (85 %), ja Komisija uzskata (un Eiropas Centrālā banka ir ar to vienprātis), ka, nepieņemot lēmumu par finansiālās palīdzības piešķiršanu, tiktu apdraudēta eurozonas ekonomiskā un finansiālā ilgtspēja (Līguma par ESM 4. panta 4. punkts) (plašāku informāciju sk. Parlamenta [faktu lapā par finansiālo palīdzību ES dalībvalstīm](#)).

2. Parlamenta un Padomes deleģētās īstenošanas pilnvaras

Saskaņā ar LESD 291. pantu Komisijai tiek piešķirtas pilnvaras nodrošināt Parlamenta un Padomes pieņemto tiesību aktu īstenošanu.

Lisabonas līgums ievieša jaunus noteikumus un vispārīgus principus "par dalībvalstu kontroles mehānismiem, kas attiecas uz Komisijas īstenošanas pilnvaru izmantošanu" (LESD 291. panta 3. punkts un Regula (ES) Nr. 182/2011). Iepriekš izmantotie komitoloģijas mehānismi ir aizstāti ar diviem jauniem instrumentiem, proti, ar konsultēšanās procedūru un pārbaudes procedūru. Parlamentam un Padomei ir oficiāli noteiktas uzraudzības pilnvaras, un ir paredzēta pārsūdzības procedūra iespējamo strīdu izšķiršanai.

3. Deleģētie akti

Ar Lisabonas līgumu ir ieviesta arī jauna tiesību aktu kategorija, kas ierindoja starp leģislatīvajiem aktiem un īstenošanas aktiem. Šie deleģētie neleģislatīvie akti (LESD

290. pants) ir vispārēji piemērojami nelegislatīvie akti, kas tiek pieņemti, lai papildinātu vai grozītu dažus nebūtiskus legīslatīvā akta (ko dēvē arī par pamataktu) elementus. Parlamentam principā ir tādas pašas uzraudzības pilnvaras kā Padomei.

D. Regulatīvās un konsultatīvās pilnvaras

Līgumos Komisijai tikai retos gadījumos ir noteiktas pilnvaras vienai pašai pieņemt tiesību aktus. Viens no piemēriem ir LESD 106. pants, kas Komisijai piešķir tiesības nodrošināt Savienības noteikumu piemērošanu publiskiem uzņēmumiem un uzņēmumiem, kuriem uzticēts veikt vispārējas tautsaimnieciskas nozīmes pakalpojumus, un vajadzības gadījumā pieņemt attiecīgas dalībvalstīm adresētas direktīvas vai lēmumus.

Līgumi Komisijai daudzviet piešķir pilnvaras sniegt ieteikumus vai iesniegt ziņojumus un atzinumus. Tajos ir arī noteikts, ka ar Komisiju ir jāapspriežas par dažiem lēmumiem, piemēram, par jaunu dalībvalstu uzņemšanu Savienībā (LES 49. pants). Ar Komisiju jo īpaši ir jāapspriežas arī par izmaiņām citu ES iestāžu un struktūru statūtos, piemēram, par grozījumiem Eiropas Parlamenta deputātu nolikumā, Eiropas Ombuda statūtos un Eiropas Savienības Tiesas statūtos.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Komisija ir Parlamenta galvenā sarunu partnere likumdošanas un budžeta jautājumos. Komisijas darba programmas un tās izpildes parlamentārā uzraudzība ir aizvien svarīgāka labākas ES pārvaldības demokrātiskās leģitimitātes nodrošināšanā. Parlaments kopā ar Padomi no Komisijas saņem gada budžeta projektu apstiprināšanai. Turklāt Komisija sagatavo savu tāmi, ko arī nosūta atsevišķi Parlamentam un Padomei apstiprināšanai. Saskaņā ar LESD 319. pantu Parlamentam ir tiesības sniegt Komisijai apstiprinājumu par budžeta izpildi.

Ar Parlamentu īpašas likumdošanas procedūras kārtībā (LESD 289. panta 2. punkts) pēc Komisijas priekšlikuma (LESD 311. panta otrā daļa) apspriežas par lēmumu par pašu resursiem. Attiecīgos īstenošanas pasākumus (saskaņā ar LESD 291. panta 2. punktu) pēc Komisijas priekšlikuma (LESD 311. panta trešā daļa) un pēc tam, kad ir saņemusi Parlamenta piekrišanu, pieņem Padome.

Komisijai būtu jāuztur pastāvīgs dialogs ar Parlamentu visā pilnvaru laikā, sākot ar [komisāra amata kandidātu uzklaušīšanu](#) un turpinot ar to [konkrēto saistību](#) pildīšanu, ko tā uzņēmusies šajās uzklaušīšanās, [šo saistību vidusposma izvērtēšanu](#) un sistemātisku strukturētu dialogu ar konkrētām Parlamenta komitejām.

Saskaņā ar Māstrihtas līgumu, ko uzlaboja Lisabonas līgums (LESD 225. pants), Parlamentam ir likumdošanas iniciatīvas tiesības, kuras tam dod iespēju prasīt, lai Komisija iesniedz priekšlikumu. Parlaments tiesību aktos var ieviest arī ziņošanas prasības, uzliekot Komisijai pienākumu iesniegt īstenošanas ziņojumus.

Komisija dažkārt neizpilda Parlamenta pieprasījumus iesniegt priekšlikumus (tā bija ar [Parlamenta 2023. gada 15. jūnija ieteikumu attiecībā uz Pegasus un līdzvērtīgas novērošanas spieģrogrammatūras izmantošanu](#)) vai kavējas ar svarīgu īstenošanas ziņojumu iesniegšanu (piemēram, gadījumā ar [pirmo ziņojumu](#) par Tiesībaizsardzības direktīvas piemērošanu un darbību).

Vēl viens piemērs ir personas datu aizsardzība transatlantiskajā datu apmaiņā. ES Tiesas 2020. gada jūlija sprieduma lietā *Schrems II* rezultātā par spēkā neesošu tika atzīts Komisijas Īstenošanas lēmums (ES) 2016/1250 par aizsardzības pietiekamību, ko nodrošina ES un ASV privātuma vairoga nolīgums par datu apmaiņu, jo bija bažas par to, ka ES pilsoņi transatlantiskajā datu apmaiņā nav aizsargāti. Parlaments [rezolūcijā](#) kritizēja to, ka Komisija attiecības ar ASV ir traktējusi kā svarīgākas par ES pilsoņu interesēm un ka tādējādi Komisija ir atstājusi ES tiesību aizsardzības uzdevumu atsevišķu pilsoņu ziņā. Neraugoties uz šo kritiku un vēl vienu [Parlamenta rezolūciju](#), kurā secināts, ka ES un ASV datu privātuma satvars nenodrošina būtisku aizsardzības līmeņa līdzvērtību, [Komisija 2023. gada 10. jūlijā pieņēma trešo lēmumu](#) par personas datu aizsardzības līmeņa pietiekamību ES un ASV datu privātuma regulējuma ietvaros. Šo faktu lapu sagatavoja Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Joanna APAP / Christophe BEAUDOUIN
11/2025

1.3.9. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESA

Eiropas Savienības Tiesa (EST) ir viena no septiņām Eiropas Savienības iestādēm. To veido divas tiesas: [Tiesa](#) un [Vispārējā tiesa](#). Tā ir ES tiesu iestāde. Minētās tiesas nodrošina ES primāro un sekundāro tiesību aktu pareizu interpretāciju un piemērošanu Eiropas Savienībā. Tās pārbauda ES iestāžu izdoto tiesību aktu likumīgumu un lemj par to, vai dalībvalstis ir ievērojušas primārajos un sekundārajos tiesību aktos tām noteiktos pienākumus. Tiesa pēc valsts tiesnešu pieprasījuma interpretē arī ES tiesību aktus.

TIESA

A. Juridiskais pamats

- [Līguma par Eiropas Savienību](#) (LES) 19. pants, [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 251.–281. pants un [Līgumiem pievienotais Protokols \(Nr. 3\) "Par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem"](#) (turpmāk "Statūti");
- [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES, Euratom\) 2019/629 \(2019. gada 17. aprīlis\), ar ko groza 3. protokolu par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem](#);
- [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES, Euratom\) 2024/2019 \(2024. gada 11. aprīlis\), ar ko groza Protokolu Nr. 3 par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem](#);
- [ES budžets \(IV iedaļa\)](#).

B. Sastāvs un statūti

1. Tiesneši

a. Tiesnešu skaits (LES 19. pants un LESD 252. pants)

Tiesā strādā pa vienam tiesnesim no katras dalībvalsts (27), un tai palīdz 11 ģenerālvokāti. Tiesas tiesneši no sava vidus uz trim gadiem ievēlē Tiesas priekšsēdētāju un priekšsēdētāja vietnieku – minēto pilnvaru termiņu var atjaunot.

b. Amata kandidātiem izvirzītās prasības (LES 19. pants un LESD 253. pants)

Tiesnešiem un ģenerālvokātiem ir jābūt kvalifikācijai, kas ir nepieciešama, lai viņu attiecīgajā valstī ieņemtu augstākos tiesnešu amatus, vai arī ir jābūt juristiem ar atzītu kompetenci. Viņu neatkarība nekādas šaubas radīt nedrīkst.

c. Iecelšana amatā (LESD 253. pants)

Tuvojoties tiesnešu un ģenerālvokātu pilnvaru termiņa beigām, dalībvalstu valdību pārstāvji, apspriedušies ar komiteju, kuras uzdevums ir sniegt atzinumu par potenciālo kandidātu piemērotību, kopīgi vienojoties, ieceļ nākamos Tiesas tiesnešus un ģenerālvokātus (LESD 255. pants).

2. Pilnvaru raksturojums

a. Termiņš (LESD 253. pants un Statūti)

Tiesnešus un ģenerālvokātus ieceļ uz sešiem gadiem. Ik pēc trim gadiem tiek nomainīti vienreiz puse tiesnešu, otrreiz – puse ģenerālvokātu. Gan tiesnešus, gan

ģenerālvokātus, kuru pilnvaru termiņš beidzas, neatkarīgi no viņu vecuma amatā var iecelt atkārtoti.

b. Privilēģijas un imunitāte (Statūti)

Tiesneši un ģenerālvokāti bauda imunitāti pret tiesas procesa ierosināšanu. Pēc amata pilnvaru beigām imunitāte saglabājas attiecībā uz darbībām, kuras viņi ir veikuši, atrodoties oficiālajā amatā. Tiesas locekļus var atcelt no amata tikai ar vienbalsīgu lēmumu, ko plenārsēdē pieņem viņu kolēģi; Vispārējās tiesas tiesnešus no amata var atcelt tikai ar vienbalsīgu Tiesas lēmumu.

c. Pienākumi (Statūti)

Tiesneši un ģenerālvokāti:

- pirms stāšanās amatā nodod zvērestu (pildīt pienākumus neatkarīgi un objektīvi un ievērot amata noslēpumu);
- nedrīkst atrasties politiskos vai valsts pārvaldes amatos vai pildīt jebkādus citus profesionālos pienākumus;
- apņemas pildīt saistības, kuras izriet no šī amata.

C. Organizācija un darbība (LESD 253. pants un Statūti)

1. Institucionālā struktūra

Eiropas Savienības Tiesas Statūti ir noteikti Protokolā (Nr. 3), kas ir pievienots Līgumiem (LESD 281. pants). Tiesa priekšsēdētāju un priekšsēdētāja vietnieku uz trim gadiem ievēlē no tiesnešu vidus – minēto pilnvaru termiņu var atjaunot (Protokola (Nr. 3) 9.a pants). Priekšsēdētājs vada Tiesas darbu un vada Plēnuma vai Virspalātas tiesas sēdes un apspriedes. Tiesa ieceļ savu sekretāru, kas kalpo par šīs iestādes ģenerālsekretāru un pārvalda tās departamentus, ievērojot Tiesas priekšsēdētāja norādījumus.

2. Darbība

Tiesa pieņem savu reglamentu, ko ar kvalificētu balsu vairākumu apstiprina Padome. Tiesa var sanākt kopā Plēnumā, kuru veido 27 tiesneši, Virspalātā – 15 tiesneši, vai palātās – attiecīgi trīs vai piecu tiesnešu sastāvā. 2024. gada 1. septembrī stājās spēkā Reglamenta grozījumi, uz kuru pamata sēžu laikā var izmantot videokonferences. Šo iestādi finansē no ES budžeta, kurā tai ir paredzēta pašai sava īpašā budžeta iedaļa (4. iedaļa).

D. Sasniegumi

Eiropas Savienības Tiesa ir sevi apliecinājusi kā Eiropas integrācijas procesa virzītājspēku.

1. Vispārīgā tiesu prakse

Pateicoties Tiesas teleoloģiskajai pieejai interpretācijai, tā varēja, pieņemot vairākus kardinālos spriedumus, izveidot Kopienas tiesību sistēmas konstitucionālu ietvaru. Šo kardinālo spriedumu pamatā ir agrākā judikatūra, piemēram, *Fédération Charbonnière de Belgique* / Augstā iestāde (1956. gada 29. novembris) un *De Gezamenlijke Steenkolenmijnen in Limburg* / Augstā iestāde (1961. gada 23. februāris), kuros noteica tādus interpretācijas principus kā *effet utile* doktrīna un sāka atzīt Kopienas tiesību

autonomo raksturu. Tiesas 1963. gada 5. februāra spriedums *Van Gend & Loos* lietā noteica principu, ka Kopienas tiesību akti ir tieši piemērojami, pamatojoties uz ko privātpersonas drīkst atsaukties uz ES tiesību aktiem valsts tiesās. Pēc tam – 1964. gada 15. jūlijā – Tiesa pieņēma spriedumu lietā *Costa/Enel*, kuram bija izšķiroša nozīme, jo ar to Kopienas tiesības tika definētas kā neatkarīga tiesību sistēma, kurai ir augstāks juridiskais spēks par dalībvalstu tiesību normām, tostarp sekundāro Kopienas tiesību aktiem ir augstāks juridisks spēks pār valstu konstitucionālajām normām, tādējādi nosakot slaveno ES tiesību pārākuma principu.

Pie citiem kardinālajiem spriedumiem ir pieskaitāms arī 1974. gada 14. maija spriedums *Nold* lietā, kurā Tiesa noteica, ka cilvēka pamattiesības ir neatņemama to vispārējo tiesību principu daļa, kuru ievērošanu tā nodrošina (skat. faktu lapu par [LES 2. panta vērtību aizsardzību Eiropas Savienībā](#)).

Iepriekš – 1971. gada 31. martā – *AETR* lietā pieņemtajā spriedumā Kopienas konstitucionālo struktūru paplašināja vēl vairāk, jo izveidoja doktrīnu par netiešām ārējām pilnvarām, saskaņā ar kuru Kopiena gadījumos, kad tas ir nepieciešams, lai sasniegtu tās mērķus, var slēgt starptautiskus nolīgumus pat tad, kad Līgumos skaidri noteiktas kompetences nav.

2. Sasniegumi konkrētās jomās

- Tiesības veikt uzņēmējdarbību: *Royer* lietā 1976. gada 8. aprīlī pieņemtais spriedums, kurā Tiesa apstiprināja dalībvalsts pilsoņa tiesības uzturēties jebkuras citas dalībvalsts teritorijā neatkarīgi no tā, vai uzņemošā valsts ir izsniegusi dzīvošanas atļauju.
- Preču brīva aprīte: 1979. gada 20. februārī pieņemtais spriedums *Cassis de Dijon* lietā, kurā Tiesa nolēma, ka ikvienu kādā dalībvalstī likumīgi ražotu un tirgotu preci principā ir jāvar tirgot jebkuras citas dalībvalsts tirgū.
- Kopienas ārējās kompetences: 1971. gada 31. martā pieņemtais spriedums Eiropas Nolīguma par autopārvadājumiem lietā *Komisija/Padome*, kurā Tiesa atzina Kopienas kompetenci noslēgt starptautiskus nolīgumus jomās, uz kurām attiecas Kopienas tiesības;
- Nesen pieņemtajos spriedumos, piemēram, 2025. gada 6. marta spriedumā lietā [Eiropas Komisija / Vācijas Federatīvā Republika](#) (C-149/23), kuros dalībvalstīm, kas direktīvas savos tiesību aktos transponējušas nav vai tās ir transponējušas, taču novēloti, ir noteikts pienākums atlīdzināt nodarītos zaudējumus;
- Dažādi spriedumi, kas pieņemti sociālās drošības un konkurences jomā.
- Nolēmumi par dalībvalstu izdarītiem ES tiesību pārkāpumiem – šie nolēmumi ir būtiski, lai garantētu pienācīgu vienotā tirgus darbību.
- Datu aizsardzība: spriedumi par “drošības zonas” nolīgumu [Schrems I](#) lietā (2015. gads) un par ES un ASV privātuma vairogu [Schrems II](#) lietā (2020. gads), kuros tika atzīti par spēkā neesošiem [Komisijas lēmumi par personas datu aizsardzības līmeņa pietiekamību](#) no Amerikas Savienoto Valstu organizāciju puses, lai aizsargātu Eiropas Savienības tiesību pamatprincipus un nodrošinātu stingru datu aizsardzības prasību kopumu.

Jāpiebilst, ka viens no ievērojamākajiem Tiesas sasniegumiem ir tās pasludinātais princips, ka Līgumus nedrīkst interpretēt iesīkstējušā veidā, bet gan, ka tie ir jāskata, ņemot vērā integrācijas pakāpi un pašos Līgumos noteiktos mērķus. Pateicoties šim principam, varēja pieņemt tiesību aktus jomās, uz kurām neattiecas konkrētas Līgumu normas, piemēram, cīņa pret apkārtējās vides piesārņošanu: savā 2005. gada 13. septembra spriedumā lietā C-176/03 Tiesa atļāva Eiropas Savienībai noteikt krimināltiesiska rakstura pasākumus, kurus tā uzskata par "vajadzīgiem" no vides aizsardzības mērķu sasniegšanas viedokļa.

2024. gadā Tiesā tika iesniegti 920 prasības pieteikumi, tostarp 573 prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā, 53 pirmās instances procesos un 277 apelācijas lietās pret Vispārējās tiesas nolēmumiem. Kopā tika izskatītas 863 lietas, tostarp: 580 – prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā, 53 prasības pieteikumi pirmās instances procesos un 213 apelācijas lietas pret Vispārējās tiesas nolēmumiem. Visvairāk pieprasījumu ir iesniegti no Itālijas (98), Vācijas (66), Polijas (47), Austrijas (39) un Bulgārijas (38). Vidējais tiesvedības ilgums bija 17,7 mēneši prejudiciālā nolēmuma tiesvedībās, 21,5 mēneši pirmās instances prasībās un 18,4 mēneši apelācijas tiesvedībās. 2024. gada 31. decembrī izskatīšanā bija 1206 lietas, kas ir lielākais jebkad reģistrētais skaits Tiesas vēsturē.

VISPĀRĒJĀ TIESA

A. Juridiskais pamats

LESD 254.–257. pants, Euratom līguma 40. pants un Līgumiem pievienotā Protokola (Nr. 3) "Par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem" IV sadaļa.

B. Sastāvs un statūti (LESD 254. pants)

1. Tiesneši

a. Skaits (LES 19. pants un LESD 254. pants)

LESD 254. pantā ir noteikts, ka tās tiesnešu skaits ir paredzēts statūtos. Tā Protokola (Nr. 3) par [EST statūtiem](#) 48. pantā, kuru grozīja ar Regulu (ES, Euratom) 2016/1192 (2016. gada 6. jūlijs), ir teikts, ka Vispārējā tiesā ir pa diviem tiesnešiem no katras dalībvalsts (patlaban 54). Tiesnešus, savstarpēji vienojoties, ieceļ dalībvalstu valdības pēc apspriešanās ar ekspertu grupu, kas ir izveidota, lai sniegtu atzinumu par kandidātu piemērotību tiesneša amatam. Tiesnešu pilnvaru termiņš ir seši gadi, un tas ir atjaunojams. Tiesnešiem var likt pildīt ģenerālvokāta pienākumus, jo atšķirībā no Tiesas Vispārējā tiesā pastāvīgu ģenerālvokāta amatu nav.

b. Prasības amata kandidātiem

Vispārējās tiesas tiesnešu kandidātiem ir jābūt kvalifikācijai un spējām, kas nepieciešamas, lai ieņemtu augstus tiesnešu amatus, un viņu neatkarībai un lojalitātei iestādei ir jābūt neapšaubāmai.

c. Iecelšanas procedūra

Tāda pati kā tā, ko izmanto Tiesā.

2. Pilnvaru raksturojums

Tādas pašas kā tās, kuras ir Tiesas tiesnešu amatā strādājošajiem.

C. Organizācija un darbība

Vispārējā tiesa ieceļ savu priekšsēdētāju no savu tiesnešu vidus uz trim gadiem un savu tiesas sekretāru uz sešiem gadiem. Lai gan Vispārējai tiesai ir savs reģistrs, tā savām administratīvajām un lingvistiskajām vajadzībām izmanto Tiesas pakalpojumus.

[Vispārējā tiesa pieņem savu reglamentu](#) (LESD 254. panta 5. punkts), vienojoties ar Tiesu. Vispārējās tiesas lietas izskata palātas, kuras sanāk kopā trīs vai pieci tiesnešu sastāvā, vai attiecīgā gadījumā attiecīgo lietu izskata viens tiesnesis vienpersoniski. Ja to pamato lietas juridiskā sarežģītība vai nozīmīgums vai īpaši apstākļi, lietu var nodot arī virspalātai, kurā ir 15 tiesneši, vai starpniecības palātai, kurā ir deviņi tiesneši. Vairāk nekā 80 % no Vispārējā tiesā iesniegto lietu izskata palātā trīs tiesnešu sastāvā.

Saskaņā ar jaunākajiem [Protokola \(Nr. 3\) grozījumiem \(49.a pants\)](#) Vispārējai tiesai tāpat kā Tiesai, izskatot lūgumus sniegt prejudiciālu nolēmumu, palīdz viens vai vairāki ģenerālvokāti. Tādēļ Vispārējās tiesas tiesneši no sava vidus ievēlē ģenerālvokātu(-us) uz trim gadiem (viņu(-s) vienreiz var pārvēlēt).

Pamatojoties uz tās reglamentā izdarītajiem grozījumiem, kas stājās spēkā 2024. gada 1. septembrī, var izmantot videokonferences. Ja vairākās lietās var konstatēt vienu un to pašu tiesisko problēmu un ja nosacījumi ir izpildīti, vienu no lietām var identificēt kā izmēģinājuma lietu, bet pārējās – apturēt.

Vispārējā tiesā pirmajā instancē tiešās prasības var celt galvenokārt fiziskas vai juridiskas personas, uz kurām attiecīgais akts attiecas tieši un individuāli, un dalībvalstis – par Savienības iestāžu, struktūru, biroju vai aģentūru tiesību aktiem, kā arī tiešās prasības par iestāžu vai to darbinieku nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu. Vispārējās tiesas nolēmumus var pārsūdzēt Tiesā, bet tikai attiecībā uz tiesību jautājumiem. Vidēji par aptuveni 30 % Vispārējās tiesas nolēmumu iesniedz apelāciju.

Parlaments un Padome var izveidot pie Vispārējās tiesas piederošas specializētās tiesas, kuras pirmajā instancē izskata un iztiesā īpašās jomās ierosinātas lietas vai tiesas procesus. Lai minētās tiesas izveidotu, Parlaments un Padome rīkojas saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru.

2024. gada 11. aprīlī tika pieņemta [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula 2024/2019 \(ES, Euratom\) ar ko groza Protokolu Nr. 3 par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem](#). Grozīšanas mērķis ir nodot kompetenci prejudiciālo nolēmumu jomā vairākās konkrētās nozarēs (kopējā pievienotās vērtības nodokļa sistēma, akcīzes nodokļi, Muitas kodekss, preču tarifu klasifikācija kombinētajā nomenklatūrā, kompensācija un atbalsts pasažieriem sakarā ar iekāpšanas atteikumu vai transporta pakalpojumu kavēšanos vai atcelšanu un ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma) no Tiesas Vispārējai tiesai un paplašināt prasību saņemt atļauju pārsūdzēt noteiktus Vispārējās tiesas nolēmumus.

2024. gadā tika atrisinātas 922 lietas un Vispārējā tiesā tika iesniegtas 786 jaunas lietas. No šīm lietām 667 bija pirmās instances lietas (no tām 268 bija par intelektuālo un rūpniecisko īpašumu, 33 – par valsts atbalstu un konkurenci un 76 – par ES civildienestu). Tiesvedības puse, kas tiesāšanās izdevumus segt nespēj, var lūgt bezmaksas juridisko palīdzību (2024. gadā tā tika lūgta 30 lietās). To nolēmumu īpatsvars, kuri tika pārsūdzēti Tiesā, bija 35 %. Vidējais tiesvedības ilgums bija 18,5 mēneši. 2024. gada 31. decembrī vēl nebija izskatītas 1705 lietas.

BIJUSĪ EIROPAS SAVIENĪBAS CIVILDIENTESTA TIESA

Eiropas Civildienesta tiesa (izveidota 2004. gadā) bija EST ietvaros darbojošās specializētā tiesa, kas izšķīra ES iestāžu strīdus ar to darbiniekiem, ja minētie strīdi nebija piekritīgi valstu tiesām. Cenšoties palielināt Eiropas Savienības Tiesas iestādes tiesnešu kopējo skaitu, Eiropas Savienības Civildienesta tiesa 2016. gada 1. septembrī tika likvidēta un integrēta Vispārējā tiesā, pamatojoties uz [Regulu par to, lai Vispārējai tiesai nodotu kompetenci pirmajā instancē izskatīt domstarpības starp Eiropas Savienību un tās darbiniekiem](#) (Regula (ES, Euratom) 2016/1192. Lietas, kuru izskatīšana Civildienesta tiesā 2016. gada 31. augustā vēl pabeigta nebija, tika nodotas Vispārējai tiesai, sākot ar 2016. gada 1. septembri. Vispārējā tiesa turpināja skatīt minētās lietas tajā stadijā, kurā tās atradās minētajā datumā, turklāt spēkā palika procesuālās darbības, kuras bija veikusi bijusī Civildienesta tiesa.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

1990. gadā Tiesa pieņēma spriedumu lietā, kura bija ierosināta uz Parlamenta prasības pamata, kas tika celta tādas likumdošanas procedūras ietvaros, kurā bija paredzēts pieņemt veselības aizsardzības regulējumu pēc Čornobiļas atomelektrostacijā 1986. gadā notikušās katastrofas. Tiesa tajā atzina, ka Parlamentam ir tiesības celt Tiesā prasību par Padomes vai Komisijas lēmumu pasludināšanu par spēkā neesošiem, lai aizsargātu tā prerogatīvas, kuras tam ir noteiktas konkrētajā likumdošanas procedūrā.

Atbilstoši LESD 257. pantam Eiropas Parlaments un Padome saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru var izveidot **Vispārējai tiesai piederošas specializētās tiesas**, kuras pirmajā instancē izskata un izlemj īpašās jomās ierosinātas lietas vai tiesvedības. Parlamentam un Padomei ir jārikojas, pieņemot tiesību normas vai nu pēc Komisijas priekšlikuma un apspriežoties ar Eiropas Savienības Tiesu, vai pēc Eiropas Savienības Tiesas pieprasījuma un apspriežoties ar Komisiju.

Saskaņā ar LESD 281. panta otro daļu Eiropas Savienības Tiesas statūti tiek grozīti, Parlamentam un Padomei rīkojoties saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru (tiek pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes regula). Parlamenta dalības piemērs ir tā 2024. gada 27. februāra [normatīvā rezolūcija, kuras pamatā ir Tiesas pašas 2022. gada 30. novembra priekšlikums](#) grozīt tās statūtus.

Parlaments ir viena no LESD 263. pantā minētajām iestādēm, pamatojoties uz kuras (kā puses tiesvedībā) prasības pieteikumu, Tiesa var ierosināt tiesvedību.

Saskaņā ar LESD 218. panta 11. punktu Parlaments var prasīt Tiesai sniegt atzinumu par to, vai paredzētais attiecīgais starptautiskais nolīgums ir saderīgs ar Līgumiem. Ja Tiesas atzinums ir nelabvēlīgs, paredzētais nolīgums stāties spēkā nevar, kamēr tas nav grozīts vai kamēr nav pārskatīti Līgumi. Piemēram, 2019. gada jūlijā Parlaments lūdz sniegt juridisko atzinumu par to, vai priekšlikumi ES pievienoties Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu ir saderīgi ar Līgumiem (skat. [Atzinumu Nr. 1/19 par Stambulas konvenciju](#)).

Stājoties spēkā Lisabonas līgumam, tiesneša un ģenerālvokāta amata kandidātu atbilstību tagad vispirms izvērtē komiteja tādu septiņu personu sastāvā, no kurām vienu izvērza Parlaments (LESD 255. panta otrā daļa un Parlamenta Reglamenta

128. pants), plenārsēdē pieņemot rezolūciju, ko uzskatāmi apliecina [Parlamenta 2021. gada 5. oktobra lēmums, ar ko ierosina iecelt Julia Laffranque par vienu no tās minētās ekspertu grupas eksperti, kuru izveido saskaņā ar LESD 255. pantu.](#)

Saskaņā ar Regulas 2015/2422 (ES, Euratom) 3. panta 1. punktu Tiesa 2020. gada 21. decembrī iesniedza [ziņojumu Parlamentam, Padomei un Komisijai par Vispārējās tiesas darbību](#), kuru sagatavoja ārējs konsultants. Piemēram, Regulas (ES, Euratom) 2015/2422 3. panta 1. punktā ir izteikta prasība, lai ziņojumā īpaša uzmanība tiktu pievērsta Vispārējās tiesas efektivitātei, tiesnešu skaita palielināšanas līdz 54 tiesnešiem nepieciešamībai un lietderībai, resursu izmantošanai un lietderībai un turpmākai specializēto palātu izveidei un/vai citām strukturālām izmaiņām.

Šo faktu lapu ir sagatavojis Eiropas Parlamenta Tiesiskuma, pilsonisko brīvību un institucionālo lietu politikas departaments.

Christophe BEAUDOUIN / JAGODA KAROLINA MACIEJEWSKA / Udo Bux / Mariusz Maciejewski
12/2025

1.3.10. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS KOMPETENCES JOMAS

Eiropas Savienības Tiesas (EST) sastāvā ir divas tiesas – Tiesa un Vispārējā tiesa. Tajās var celt dažādas prasības, kā noteikts [Līguma par Eiropas Savienību](#) 19. pantā, [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 251.-281. pantā, [Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līguma](#) 136. pantā un Līgumiem pievienotajā 3. protokolā par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem.

ES TIESA

A. Pret dalībvalstīm vai Eiropas Savienības iestādēm, struktūrām, birojiem vai aģentūrām celtas tiešās prasības.

Tiesa pieņem nolēmumus lietās, kas ierosinātas pret dalībvalstīm vai iestādēm, kuras nav ievērojušas savus no ES tiesībām izrietošos pienākumus.

1. Prasības pret dalībvalsti sakarā ar valsts pienākumu neizpildi

Šāda veida tiesvedību var uzsākt:

- vai nu Komisija, atbilstoši sākotnējai procedūrai (LESD 258. pants): vispirms dodot attiecīgai valstij iespēju sniegt savus paskaidrojumus un pamatotos atzinumus ([1.3.8](#));
- vai kāda dalībvalsts pret citu dalībvalsti, pirms tam ar lūgumu par lietas izskatīšanu vēršoties Komisijā (LESD 259. pants).

Eiropas Savienības Tiesas loma:

- apstiprināt, ka attiecīgā dalībvalsts nav izpildījusi savus pienākumus, un šādā gadījumā dalībvalstij ir nekavējoties jāpārtrauc pārkāpums;
- Ja Komisija iesniedz jaunu prasību un Tiesa konstatē, ka attiecīgā dalībvalsts nav izpildījusi tās spriedumu, Tiesa var šai valstij uzlikt naudas sodu (fiksētu vienreizēju naudas sodu un/vai periodisku maksājumu), kura lielumu nosaka Tiesa pēc Komisijas ierosinājuma (LESD 260. pants).

2. Pret ES iestādēm celtas prasības par tiesību akta pasludināšanu par spēkā neesošu vai sakarā ar iestāžu bezdarbību

Joma: gadījumi, kad pieteikuma iesniedzējs lūdz atcelt pasākumu, kas, viņa ieskatā, ir pretrunā ar ES tiesībām (LESD 263. pants) vai, pārkāpjot ES tiesības, iestādes, struktūras, biroji vai aģentūras nav pieņēmušas lēmumu (LESD 265. pants).

Lietas nodošana izskatīšanai Tiesā: prasību var celt dalībvalstis, pašas ES iestādes, kā arī jebkura fiziska vai juridiska persona, ja prasība attiecas uz pasākumu (jo īpaši regulu, direktīvu vai lēmumu), ko pieņēmusi ES iestāde un kas adresēts kādam no minētajiem.

Eiropas Savienības Tiesas loma: Tiesa pasludina par spēkā neesošu nelikumīgi pieņemto tiesību aktu vai konstatē bezdarbību, un šajā gadījumā attiecīgajai iestādei ir jāveic vajadzīgie pasākumi, lai pildītu Tiesas spriedumu (LESD 266. pants).

3. Citas tiešās prasības

Tā kā Vispārējās tiesas kompetencē ir pirmajā instancē izskatīt visas prasības, kas minētas LESD 263., 265., 268., 270. un 272. pantā, tikai dažas lietas tiek iesniegtas tieši Tiesā. Tās attiecas uz prasībām pret Komisijas lēmumiem, ar kuriem uzliek sodus uzņēmumiem (LESD 261. pants), kā arī prasībām, kas paredzētas [Eiropas Savienības Tiesas statūtos](#) (kuros jaunākie grozījumi izdarīti ar [Regulu \(ES, Euratom\) 2024/2019, ar ko groza 3. protokolu par Eiropas Savienības Tiesas statūtiem](#)). Tiesas Statūtu 51. pantā ir noteikts, ka, atkāpjoties no noteikuma, kas izklāstīts LESD 256. panta 1. punktā, Tiesas jurisdikcijā ir lietas, kas minētas LESD 263. un 265. pantā, un ko ceļ kāda dalībvalsts par:

- Parlamenta vai Padomes tiesību aktu vai vienas vai abu šo iestāžu bezdarbību, izņemot:
 - lēmumus, kurus Padome pieņēmusi saskaņā ar LESD 108. panta 2. punkta trešo daļu;
 - Padomes tiesību aktus, kas pieņemti saskaņā ar Padomes regulu par tirdzniecības aizsardzības pasākumiem Līguma par Eiropas Savienības darbību 207. panta nozīmē;
 - Padomes tiesību aktus, ar kuriem Padome īsteno īstenošanas pilnvaras saskaņā ar LESD 291. panta 2. punktu;
- Komisijas darbību vai bezdarbību saskaņā ar LESD 331. panta 1. punktu.

Tiesai jurisdikcija ir arī lietās, kas minētas tajos pašos pantos, kad tās ierosina ES iestāde par Parlamenta, Padomes, abu šo iestāžu kopīgu darbību vai bezdarbību, vai pret Komisiju, vai kad tās ierosina ES iestāde pret Eiropas Centrālās bankas darbību vai bezdarbību.

B. Netiešās prasības: dalībvalsts tiesā celti iebildumi pret aktu likumību (LESD 267. pants – prejudiciāli nolēmumi)

Valstu tiesas ir atbildīgas par ES tiesību aktu piemērošanu, ja lieta to prasa. Tomēr, ja kādas **dalībvalsts tiesā** ir ierosināts jautājums par ES tiesību interpretāciju, šī tiesa var lūgt, lai Tiesa sniedz prejudiciālu nolēmumu par šo jautājumu. Ja minētā dalībvalsts tiesa ir pēdējās instances tiesa, tad tai šādā situācijā ir obligāti jāvēršas Tiesā. Valsts tiesa iesniedz Tiesai jautājumu(-s) par ES tiesību normu interpretāciju vai spēkā esamību, parasti tiesas nolēmuma veidā atbilstoši [valstu procesuālajiem noteikumiem](#). Tomēr 2018. gada 11. decembra spriedumā lietā C-493/17 ([Weiss](#)) Tiesa nosprieda, ka "... ir jāatsakās lemt par valsts tiesas uzdotu prejudiciālu jautājumu, ja ir acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesību aktu interpretācijai vai spēkā esamības vērtējumam nav nekādas saiknes ar pamatlietas faktisko situāciju vai priekšmetu, ja izvirzītā problēma ir hipotētiska vai ja Tiesai rīcībā nav faktisko un tiesisko apstākļu, kas nepieciešami, lai sniegtu lietderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem". Tiesas kanceleja lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu paziņo valsts tiesas lietā iesaistītajām pusēm, dalībvalstīm un ES iestādēm. Tiem ir doti divi mēneši rakstveida apsvērumu iesniegšanai Tiesā.

C. Otrās instances kompetence

Tiesas kompetencē ir arī izskatīt pret Vispārējās tiesas nolēmumiem un rīkojumiem celtās apelācijas sūdzības, kuras attiecas uz tiesību jautājumiem. Apelācijas sūdzības izskatīšana neaptur attiecīgā akta piemērošanu.

Ja apelācijas sūdzība ir pieņemama un pamatota, Tiesa atceļ Vispārējās tiesas spriedumu un var pati izšķirt strīdu vai arī nodot lietu atpakaļ Vispārējai tiesai, kurai ir saistošs apelācijas tiesvedībā pieņemtais Tiesas nolēmums.

SASNIEGUMI

Ir apliecinājies, ka Tiesa ir ļoti svarīgs faktors Eiropas integrācijas procesā – dažos gadījumos pat var teikt – šā procesa virzītājspēks.

A. Vispārējie sasniegumi

Tiesas 1963. gada 5. februāra spriedums lietā 26-62 ([van Gend & Loos](#)) apstiprināja principu, ka dalībvalstu tiesās ir tieši jāpiemēro Kopienas tiesību akti. Arī Tiesas 1964. gada 15. jūlijā pieņemtajam spriedumam lietā 6-64 ([Costa/E.N.E.L.](#)) bija īpaši būtiska nozīme, nosakot Kopienas tiesības par neatkarīgu tiesību sistēmu, kas ir prioritāra salīdzinājumā ar dalībvalstu tiesību normām. Tiesa vienmēr uzsvērusi, ka tai ir galīgā autoritāte, nosakot attiecības starp Savienības tiesībām un valsts tiesībām. Ar ļoti nozīmīgajām lietām *Gend & Loos* un *Costa / E.N.E.L.*, Tiesa nostiprināja pamatdoktrīnas par ES tiesību pārākuma principu. Saskaņā ar šīm doktrīnām ES tiesībām ir absolūta prioritāte pār valsts tiesībām, un valsts tiesām šis pārākums ir jāņem vērā savos lēmumos. 1970. gada 17. decembra spriedumā lietā 11-70 ([Internationale Handelsgesellschaft](#)) Tiesa nosprieda, ka Savienības tiesībām ir prioritāte pat attiecībā uz valsts konstitūcijā garantētām pamattiesībām. Šajā lietā pieņemtā nolēmuma pamatojuma 3. punktā Tiesa norādīja, ka: "atsauce uz pamattiesību, kas noteiktas dalībvalsts konstitūcijā, vai valsts konstitucionālās struktūras principu apdraudējumu neietekmē Kopienas tiesību akta spēkā esamību vai tā ietekmi šīs valsts teritorijā". Tiesa šīs doktrīnas ir apstiprinājusi arī vēlākās lietās (sk. lietu 106/77, [Simmenthal SpA](#) (1978), lietu 149/79, [Komisija / Beļģija](#) (1980), apvienotās lietas C-46/93 un C-48/93, [Brasserie du Pêcheur un Factortame II](#) (1996), lietu C-473/93, [Komisija / Luksemburga](#) (1996), un lietu C-213/07, [Michaniki](#) (2008)). Ar šo judikatūru Tiesa ir izstrādājusi doktrīnas instrumentus, lai piešķirtu dalībvalstu tiesām zināmu rīcības brīvību un nopietni ņemtu vērā to intereses. Turklāt Tiesa dažkārt netieši pielāgo pati savu judikatūru, lai ņemtu vērā dalībvalstu tiesu paustās bažas. Visspilgtākais piemērs šajā ziņā ir Tiesas izstrādātā judikatūra pamattiesību jomā, reaģējot uz dalībvalstu tiesu spiedienu: pēc Eiropas Kopienas dibināšanas Tiesa sākotnēji iebilda pret pamattiesību iekļaušanu EK tiesību sistēmā (lieta 36/59, [Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft](#) (1960)). Tomēr, kad dalībvalstu konstitucionālās tiesas iebilda, Tiesa mainīja savu nostāju. Apsteidzot Vācijas Federālās Konstitucionālās tiesas un Itālijas Konstitucionālās tiesas spriedumus, Tiesa lietā *Internationale Handelsgesellschaft* nosprieda, ka pamattiesības ir neatņemama vispārīgo tiesību principu sastāvdaļa.

B. Sasniegumi konkrētās jomās

- Cilvēktiesību aizsardzība pie nozīmīgiem spriedumiem jāmin, piemēram, 1974. gada 14. maija spriedums lietā 4-73 ([Nold Kohlen- und Baustoffgroßhandlung / Eiropas Kopienu Komisija](#)), kurā Tiesa noteica, ka cilvēka pamattiesības ir neatņemama to vispārējo tiesību principu daļa, kuru ievērošanu tā nodrošina ([4.1.1](#)).
- Preču brīva aprite: 1979. gada 20. februāra spriedums lietā 120/78 ([Cassis de Dijon](#)), kurā Tiesa nolēma, ka ikvienu kādā dalībvalstī likumīgi ražotu un tirgotu preci principā drīkst tirgot jebkuras citas dalībvalsts tirgū.
- Personu brīva pārvietošanās: 1995. gada 15. decembra spriedums lietā C-415/93 ([Bosman](#)), kurā Tiesa noteica, ka profesionālais sports ir saimnieciskā darbība, kuras īstenošanu nedrīkst kavēt futbola federāciju noteikumi, ar kuriem reglamentē spēlētāju pāriešanu no kluba uz klubu vai ierobežo citu dalībvalstu pilsoņu skaitu.
- Kopienas ārējās kompetences: 1971. gada 31. marta spriedumā lietā 22-70 ([Komisija/Padome](#)) Tiesa atzina Kopienas kompetenci slēgt starptautiskus nolīgumus jomās, kurās Kopiena ir pieņēmusi kopīgus noteikumus.
- Atbildība par direktīvu netransponēšanu: ar 1991. gada 19. novembra spriedumu apvienotajās lietās C-6/90 un C-9/90 ([Francovich u. c.](#)) tika ieviests vēl viens pamatjēdziens, saskaņā ar kuru dalībvalsts var tikt saukta pie atbildības attiecībā pret privātpersonām par kaitējumu, kas tām nodarīts, šai dalībvalstij netransponējot direktīvu valsts tiesībās vai to netransponējot laikus.
- Samērīguma princips ar 2015. gada 16. jūnija spriedumu (lieta C-62/14, [Gauweiler u. c.](#)) Tiesa nosprieda, ka saskaņā ar tās Tiesas iedibināto judikatūru samērīguma princips prasa, lai Savienības iestāžu akti būtu piemēroti ar attiecīgo tiesisko regulējumu sasniedzamo leģitīmo mērķu īstenošanai un nepārsniegtu šo mērķu sasniegšanai vajadzīgo. Tāpēc ES iestādēm un struktūrām ir jāizvērtē dažādās iesaistītās intereses tā, lai nepieļautu nelabvēlīgu ietekmi, kas ir acīmredzami nesamērīga ar sasniedzamajiem mērķiem (*Weiss*).
- Līgumu interpretācija: 2005. gada 13. septembra spriedums lietā C-176/03 ([Komisija/Padome](#)), kurā Tiesa nolēma, ka ES var pieņemt ar krimināltiesību jomu saistītus pasākumus, ja to uzskata par nepieciešamu vides aizsardzības mērķu sasniegšanai. Tas atbilst Tiesas noteiktajam principam, ka Līgumus nedrīkst interpretēt iesīkstējušā veidā, bet gan tie ir jāskata saistībā ar sasniegto integrācijas līmeni un pašos Līgumos noteiktajiem mērķiem. Šis princips ļāva pieņemt tiesību aktus jomās, uz kurām neattiecas konkrēti Līgumu noteikumi, piemēram, attiecībā uz cīņu pret apkārtējās vides piesārņošanu.
- Tiesa ir pieņēmusi arī dažādus spriedumus sociālās drošības jautājumos (lieta 43-75, [Defrenne](#) (1976) par vienādu atalgojumu vīriešiem un sievietēm) un darba ņēmēju veselības aizsardzību un drošību (lieta C-173/99, [BECTU](#) (2001)).

C. Eiropas Savienības tiesu tīkls

2017. gadā pēc Eiropas Savienības Tiesas priekšsēdētāja un ES dalībvalstu konstitucionālo un augstāko tiesu priekšsēdētāju iniciatīvas saistībā ar Romas līgumu parakstīšanas 60. gadadienu tika izveidots [Eiropas Savienības Tiesu tīkls](#) (JNEU).

Tā mērķis ir veicināt informācijas apmaiņu par tiesu praksi starp iesaistītajām valstu tiesām un Eiropas Savienības Tiesu. Ierobežotas piekļuves vietnē iesaistītās valstu tiesas un Eiropas Savienības Tiesa publicē informāciju par tiesu praksi attiecībā uz ES tiesību aktiem, par jautājumiem, kurus valstu tiesas nosūtījušas EST prejudiciāla nolēmuma sniegšanai, kā arī piezīmes un pētījumus.

Sadarbības platforma JNEU ir pieejama visās 24 ES valodās un tajā apkopo EST tiesnešu un valstu tiesnešu tiesu iestāžu darbības ietvaros paveikto. Tas ir tiesnešiem pieejams instruments, kas ļauj viņiem savu judikatūru un pētniecības un analīzes darbu padarīt pieejamu kolēģiem, lai tā dalītos ar zināšanām un uzlabotu efektivitāti.

Platformai pašlaik ir vairāk nekā 2000 lietotāju dalībvalstu konstitucionālajās un augstākajās tiesās.

VISPĀRĒJĀ TIESA ([1.3.9](#))

A. Vispārējās tiesas kompetences jomas (LESD 256. pants)

Eiropas Savienības Tiesas sastāvā ir divas tiesas: [Tiesa](#) un [Vispārējā tiesa](#). Ja Tiesai ir ekskluzīva kompetence attiecībā uz prasībām starp iestādēm un prasībām, ko kāda dalībvalsts ceļ pret Parlamentu un/vai Padomi, tad Vispārējai tiesai ir pirmās instances kompetence attiecībā uz visām citām šāda veida prasībām, jo īpaši prasībām, ko ceļ fiziskas personas un prasībām, ko kāda dalībvalsts ceļ pret Komisiju.

LESD nosaka, ka Vispārējās tiesas kompetencē ir izskatīt un izlemt pirmajā instancē lietas, kas minētas LESD 263., 265., 268., 270. un 272. pantā, jo īpaši turpmāk minētajās jomās, ja vien tās nav dalībvalstu, ES iestāžu vai Eiropas Centrālās bankas iesniegtas lietas, kuru izskatīšana ir vienīgi Tiesas kompetencē (Eiropas Savienības Tiesas Statūtu 51. pants):

- prasības par ES iestāžu, aģentūru vai struktūru tiesību aktu atcelšanu vai prasības, ko ceļ fiziskas vai juridiskas personas, lai tiktu konstatēta šo iestāžu un struktūru bezdarbība (LESD 263. un 265. pants);
- pret Komisiju celtās dalībvalstu prasības;
- lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu saskaņā ar LESD 267. pantu konkrētās jomās (Statūtu 50.b pants);
- prasības par tāda kaitējuma novēršanu, ko radījušas ES iestādes, aģentūras vai struktūras vai to darbinieki (LESD 268. pants);
- prasības, kas saistītas ar Savienības vai Savienības vārdā noslēgtiem līgumiem, ja tajos nepārprotami noteikts, ka strīdi izskatāmi Vispārējā tiesā (LESD 272. pants);
- prasības intelektuālā īpašuma jomā, kas iesniegtas pret Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroju (EUIPO) un Kopienas Augu šķirņu biroju;

- domstarpības starp Savienību un tās darbiniekiem, tostarp domstarpības starp visām iestādēm un visām struktūrām, birojiem vai aģentūrām, no vienas puses, un to darbiniekiem, no otras puses.

Eiropas Savienības Tiesas statūtos Vispārējās tiesas kompetenci var paplašināt, ietverot arī citas jomas.

Pirmajā instancē pieņemtos Vispārējās tiesas lēmumus principā var pārsūdzēt Tiesā, bet tikai **attiecībā uz tiesību jautājumiem**.

B. Prejudiciāli nolēmumi

Vispārējās tiesas kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus (LESD 267. pants) Tiesas statūtos noteiktajās jomās (LESD 256. panta 3. punkts). 2024. gada aprīlī Statūtos tika ieviesti jauni noteikumi (50.b pants). Tagad arī [Vispārējai tiesai konkrētos gadījumos ir kompetence sniegt prejudiciālus nolēmumus](#). Prejudiciālu nolēmumu sniegšanas kompetences daļējas nodošana Vispārējai tiesai notika ar mērķi dot iespēju Tiesai veltīt vairāk laika un resursu, lai izskatītu pašus svarīgākos lūgumus sniegt prejudiciālu nolēmumu.

C. Apelācijas sūdzību iesniegšana

Vispārējās tiesas spriedumus divu mēnešu laikā var pārsūdzēt Tiesā, bet tikai attiecībā uz tiesību jautājumiem.

EIROPAS SAVIENĪBAS CIVILDIENESTA TIESA

No 2016. gada 1. septembra domstarpību starp ES un tās darbiniekiem izskatīšana tika nodota Vispārējai tiesai ([1.3.9](#)), kas nozīmēja 2004. gadā izveidotās Eiropas Savienības Civildienesta tiesas likvidāciju. Padomes Lēmums par Eiropas Savienības Civildienesta tiesas izveidi tika atcelts ar [Regulu \(ES, Euratom\) 2016/1192 par to, lai Vispārējai tiesai nodotu kompetenci pirmajā instancē izskatīt domstarpības starp Eiropas Savienību un tās darbiniekiem](#). Civildienesta tiesā neizskatītās lietas tika nodotas Vispārējai tiesai, kura turpina šīs lietas izskatīt tādā stāvoklī, kādā tās bija attiecīgajā datumā, turklāt turpināja piemērot bijušās Civildienesta tiesas veiktās procesuālās darbības šajās lietās.

Pārejas noteikumi tika ieviesti attiecībā uz apelācijām par Civildienesta tiesas nolēmumiem, kuru izskatīšana vēl nebija pabeigta līdz jurisdikcijas nodošanai 2016. gada 1. septembrī vai kas tika iesniegtas vēlāk. Vispārējā tiesa turpina būt kompetenta izskatīt šīs apelācijas un pieņemt nolēmumus. Līdz ar to Tiesas statūtu I pielikuma 9.–12. pantam joprojām jābūt piemērojamam attiecībā uz attiecīgajām tiesvedībām.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Atbilstoši LESD 257. pantam Eiropas Parlaments un Padome saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru **Vispārējai tiesai var izveidot specializētās tiesas**, kuras pirmajā instancē izskata un izlemj noteiktu kategoriju lietas īpašās jomās. Parlamentam un Padomei ir jārikojas, pieņemot tiesību normas vai nu pēc Komisijas priekšlikuma un apspriežoties ar Eiropas Savienības Tiesu, vai pēc Eiropas Savienības Tiesas priekšlikuma un apspriežoties ar Komisiju.

Atbilstoši LESD 281. pantam Eiropas Savienības Tiesas statūti ir izklāstīti atsevišķā [3. protokolā](#) un Parlaments un Padome [saskaņā ar parasto likumdošanas procedūru](#) var grozīt Statūtu noteikumus. Parlaments un Padome nesen [izskatīja Tiesas lūgumu grozīt 3. protokolu](#).

Parlaments ir viena no LESD 263. pantā minētajām iestādēm, pamatojoties uz kuras (kā puses tiesvedībā) prasības pieteikumu, Tiesa var ierosināt tiesvedību.

Saskaņā ar LESD 218. panta 11. punktu Parlaments var lūgt Tiesas atzinumu par to, vai paredzētais starptautiskais nolīgums ir saderīgs ar Līgumiem. Ja Tiesas atzinums ir nelabvēlīgs, paredzētais nolīgums stāties spēkā nevar, kamēr tas nav grozīts vai kamēr nav pārskatīti Līgumi.

JAGODA KAROLINA MACIEJEWSKA / Udo Bux / Mariusz Maciejewski
12/2025

1.3.11. EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA (ECB)

Eiropas Centrālā banka (ECB) ir Ekonomikas un monetārās savienības galvenā iestāde un kopš 1999. gada 1. janvāra ir atbildīga par monetāro politiku eurozonā. ECB kopā ar visu dalībvalstu centrālajām bankām veido Eiropas Centrālo banku sistēmu. Eiropas Centrālo banku sistēmas galvenais mērķis ir uzturēt cenu stabilitāti. Kopš 2014. gada ECB ir atbildīga par uzdevumiem saistībā ar kredītiestāžu prudenciālo uzraudzību saskaņā ar vienoto uzraudzības mehānismu.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienību (LES) 3. un 13. pants;
- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 3. panta 1. punkta c) apakšpunktā, 119., 123., 127.–134., 138.–144., 219. un 282.–284. pantā;
- protokols (Nr. 4) par Eiropas Centrālo banku sistēmas (ECBS) Statūtiem un Eiropas Centrālās bankas (ECB) Statūtiem, protokols (Nr. 16) par dažiem noteikumiem attiecībā uz Dāniju, kas pievienoti LES un LESD;
- Padomes 2013. gada 15. oktobra Regula (ES) Nr. 1024/2013, ar ko Eiropas Centrālajai bankai uztic īpašus uzdevumus saistībā ar politikas nostādņēm, kas attiecas uz kredītiestāžu prudenciālo uzraudzību (Vienotā uzraudzības mehānisma (VUM) regula);
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. jūlija Regula (ES) Nr. 806/2014, ar ko izveido vienādus noteikumus un vienotu procedūru kredītiestāžu un noteiktu ieguldījumu brokeru sabiedrību noregulējumam (Vienotā noregulējuma mehānisma (VNM) regula).

ORGANIZĀCIJA UN DARBĪBA

Saskaņā ar Līgumiem ECB galvenās kompetences ietver monetārās politikas īstenošanu eurozonā. Turklāt saskaņā ar VUM regulu, sākot no 2014. gada novembra, ECB ir piešķirtas noteiktas uzraudzības funkcijas attiecībā uz kredītiestādēm.

A. Monetāra funkcija

ECB un visu ES dalībvalstu centrālās bankas, arī to dalībvalstu, kurās nav ieviesta euro valūta, veido Eiropas Centrālo banku sistēmu (ECBS). Savukārt Eurosistēmā ietilpst ECB un to ES dalībvalstu centrālās bankas, kuru valūta ir euro. LESD drīzāk ir atsauces uz ECBS, nevis Eurosistēmu, jo šis līgums tika sagatavots, pamatojoties uz pieņēmumu, ka visas ES dalībvalstis varētu pieņemt euro. Attiecībā uz dalībvalstīm, kas vēl nav pieņēmušas euro par savu valūtu (jo tām ir izņēmuma statuss vai izvēles tiesības), daži Līguma noteikumi, kuros ir atsauce uz ECBS, nav piemērojami, kas nozīmē, ka kopumā Līguma atsauces uz ECBS praksē galvenokārt attiecas uz Eurosistēmu. ECB neatkarība ir nostiprināta LESD 130. pantā: "Ne ECB, ne kādas valsts centrālā banka, ne arī kāds to lēmējinstanču loceklis, īstenojot pilnvaras un veicot uzdevumus un pienākumus, ko

uzliek Līgumi un ECBS un ECB Statūti, nelūdz un nepieņem norādījumus no Savienības iestādēm vai struktūrām, no kādas dalībvalsts valdības vai no kādas citas struktūras.”

1. Lēmējinstances

ECB lēmējinstances ir padome, valde un Ģenerālpadome. ECBS pārvalda ECB lēmējinstances.

a. Padome

ECB Padomi veido tās Valdes locekļi un valstu centrālo banku vadītāji no eurozonas dalībvalstīm. Tā formulē monetāro politiku un izstrādā tās īstenošanai nepieciešamās pamatnostādnes. ECB Padome pieņem ECB reglamentu, pilda padomdevējfunkcijas un lemj par to, kā pārstāvēt ECBS starptautiskās sadarbības jomā. ECB Padome konkrētas pilnvaras var arī deleģēt valdei. Padome parasti sanāk kopā divas reizes mēnesī, un tā darbojas, pamatojoties uz ikmēneša rotējošu balsstiesību sistēmu. Vadītāji no valstīm, kas ierindotas pirmajā līdz piektajā vietā (atkarībā to tautsaimniecību un finanšu nozaru lieluma), daļa četras balsis. Atlikušajām 15 valstīm kopā ir 11 balsis. ECB valdē pastāvīgas balsstiesības ir ne tikai valstu centrālo banku vadītājiem, bet arī ECB valdes locekļiem.

b. Valde

Valdi veido priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks un četri valdes locekļi. Viņus ieceļ Eiropadome ar kvalificētu balsu vairākumu pēc Padomes ieteikuma, ko tā sniegusi pēc apspriešanās ar Parlamentu un ECB Padomi. Locekļu pilnvaru laiks ir astoņi gadi, un to nevar pagarināt. Valde ir atbildīga par ECB aktuālo un ikdienas darbu. Tā īsteno monetāro politiku saskaņā ar ECB Padomes pieņemtām pamatnostādnēm un lēmumiem. Valde paredz vajadzīgos norādījumus valstu centrālajām bankām. Valde sagatavo Ģenerālpadomes sanāksmes.

c. Ģenerālpadome

Ģenerālpadome kā ECB trešā lēmējinstance, bet tikai tik ilgi, kamēr pastāv dalībvalstis, kuras vēl nav ieviesušas euro. To veido ECB priekšsēdētājs un priekšsēdētāja vietnieks, kā arī visu dalībvalstu centrālo banku vadītāji. Ģenerālpadomes sanāksmēs var piedalīties arī citi valdes locekļi, bet viņiem nav balsstiesību.

2. Mērķi un uzdevumi

Saskaņā ar LESD 127. panta 1. punktu ECBS galvenais mērķis ir saglabāt cenu stabilitāti. Neskarot šo mērķi, ECBS arī atbalsta Savienības vispārējo ekonomikas politiku, lai palīdzētu sasniegt LES 3. pantā noteiktos Savienības mērķus. ECBS darbojas saskaņā ar principu, kas paredz atvērta tirgus ekonomiku, kurā pastāv brīva konkurence, un saskaņā ar LESD 119. pantā minētajiem principiem. Galvenie ECBS uzdevumi ir šādi: noteikt un īstenot Savienības monetāro politiku; veikt ārvalstu valūtas maiņas operācijas atbilstīgi LESD 219. panta noteikumiem; turēt un pārvaldīt dalībvalstu oficiālās ārvalstu valūtas rezerves; veicināt norēķinu sistēmu vienmērīgu darbību.

3. Pilnvaras un instrumenti

ECB ir ekskluzīvas tiesības atļaut emitēt euro banknotes. Dalībvalstis drīkst emitēt euro monētas, kuru emisijas daudzums jāapstiprina ECB (LESD 128. pants). ECB pieņem regulas un lēmumus, kas vajadzīgi, lai veiktu Līgumos un ECB statūtos ECBS uzticētos uzdevumus. Tā sagatavo arī ieteikumus un sniedz atzinumus (LESD 132. pants). Ar ECB

ir jāapspriežas par visiem ierosinātiem ES aktiem, kas ir ECB kompetencē, savukārt dalībvalstu iestādēm ar ECB ir jāapspriežas par visiem likumprojektiem, kas ir ECB kompetencē (LESD 127. panta 4. punkts). Tā var sniegt atzinumus par jautājumiem, par kuriem ar to apspriežas. Ar ECB apspriežas arī saistībā ar lēmumiem par kopēju nostāju un pasākumiem, kas saistīti ar vienotu eurozonas pārstāvību starptautiskajās finanšu iestādēs (LESD 138. pants). ECB ar valstu centrālo banku atbalstu vāc vajadzīgos statistikas datus, saņemot tos vai nu no dalībvalstu kompetentajām iestādēm, vai tieši no uzņēmējiem (ECB statūtu 5. pants). Statūtos ir minēti dažādi instrumenti, kurus ECB var izmantot savu uzdevumu veikšanai monetārajā jomā. ECB un valstu centrālās bankas var atvērt kontus kredītiestādēm, valsts iestādēm un citiem tirgus dalībniekiem, kā arī pieņemt aktīvus kā nodrošinājumu. Tā var veikt atvērta tirgus operācijas un kredītooperācijas un pieprasīt deponēt obligātas rezerves. Padome ar divu trešdaļu balsu vairākumu var arī lemt par citu monetārās kontroles instrumentu izmantošanu. Tomēr ar LESD 123. pantu ir aizliegta monetārā finansēšana un noteikti monetārās politikas instrumentu izmantošanas ierobežojumi. ECB var piedāvāt infrastruktūru un noteikt pārraudzības politiku, lai nodrošinātu efektīvas un drošas ieskaita un norēķinu sistēmas. ECB var arī nodibināt sakarus ar citu valstu centrālajām bankām un finanšu iestādēm un ar starptautiskām organizācijām.

4. Dalībvalstis ar izņēmuma statusu un izvēles tiesībām

LESD 139.–144. pantā ir paredzēti īpaši noteikumi dalībvalstīm, kurām Līgums uzliek par pienākumu ieviest euro, bet kuras vēl neatbilst euro ieviešanas nosacījumiem ("dalībvalstis ar izņēmuma statusu"). Dažus Līguma noteikumus šīm dalībvalstīm nepiemēro, piemēram, attiecībā uz ECBS mērķiem un uzdevumiem (127. panta 1.–3. un 5. punkts), euro monētu emisiju (LESD 128. pants). Dānijai ir piešķirta iespēja nepievienoties eurozonai un tādējādi tai nav pienākuma pievienoties eurozonai, kā noteikts LESD pievienotajā 16. protokolā.

B. Uzraudzības funkcija

Kopš 2014. gada novembra ECB kompetencē ir visu kredītiestāžu uzraudzība (gan tieša attiecībā uz lielākajām bankām, gan netieša attiecībā uz citām kredītiestādēm) dalībvalstīs, kas iesaistījušās VUM. Īstenojot šo funkciju, ECB cieši sadarbojas ar citām struktūrām, kas veido Eiropas finanšu uzraudzības sistēmu. VUM veido ECB un eurozonas dalībvalstu kompetentās iestādes. Arī to ES dalībvalstu kompetentās iestādes, kas nav pievienojušās eurozonai, var piedalīties VUM. ECB tieši uzrauga lielākās bankas, kamēr dalībvalstu uzraudzības iestādes turpināt uzraudzīt pārējās bankas.

1. Uzraudzības padome

Uzraudzības padomi veido priekšsēdētājs, priekšsēdētāja vietnieks, četri ECB pārstāvji (to pienākumi nevar būt tieši saistīti ar ECB monetāro funkciju) un katras dalībvalsts, kas iesaistījusies VUM, kompetentās iestādes pārstāvis. Eiropas Parlamentam ir jāapstiprina ECB priekšlikums par priekšsēdētāja un priekšsēdētāja vietnieka kandidatūrām. Uzraudzības padome lēmumus pieņem ar vienkāršu balsu vairākumu. Uzraudzības padome ir iekšēja struktūra, kurai uzdots plānot, sagatavot un izpildīt uzraudzības funkcijas, kas piešķirtas ECB. Tā sagatavo un ierosina ECB Padomes uzraudzības lēmumu projektus. Tie tiek pieņemti, ja ECB Padome nenoraida tos īpaši norādītā laikposmā. Ja kāda iesaistītā dalībvalsts, kura nav pievienojušies eurozonai,

nepiekrīt Uzraudzības padomes lēmuma projektam, tiek piemērota īpaša procedūra un attiecīgā dalībvalsts var pat pieprasīt ciešākas sadarbības izbeigšanu.

2. Mērķi un uzdevumi

ECB kā banku darbības uzraudzības iestādes uzdevumi cita starpā ietver atļauju piešķiršanu un atsaukšanu kredītiestādēm, nodrošinot atbilstību prudenciālajām prasībām, sagatavojot uzraudzības pārskatus un piedaloties finanšu konglomerātu papildu uzraudzībā. Tai jārisina arī jautājumi saistībā ar sistēmiskiem un makroprudenciāliem riskiem.

3. Pilnvaras un instrumenti

Lai īstenotu uzraudzības lomu, ECB ir pārbaūžu veikšanas pilnvaras (tā pieprasa informāciju, veic vispārējas pārbaudes, kā arī pārbaudes uz vietas) un īpašas uzraudzības pilnvaras (piemēram, atļauju piešķiršana kredītiestādēm). ECB ir arī pilnvarota noteikt administratīvus sodus. Tā var arī pieprasīt, lai kredītiestādes nodrošina augstākas kapitāla rezerves.

C. Citas funkcijas

ECB papildu uzdevumi ir paredzēti arī citos juridiskajos pamatos. Ar Līgumu par Eiropas stabilitātes mehānismu, kas stājās spēkā 2012. gada septembrī, ECB tika noteikti ar finansiālās palīdzības sniegšanu saistīti uzdevumi, galvenokārt novērtējums un analīze. Saskaņā ar regulu, ar ko izveido Eiropas Sistēmisko risku kolēģiju (ESRK), kura atbild par ES finanšu sistēmas makrouzraudzību, ECB nodrošina ESRK sekretariāta pakalpojumus, kas sniedz ESRK analītisku, statistisku, loģistikas un administratīvu atbalstu. ECB ir konsultatīva loma kredītiestāžu noregulējuma plānu novērtēšanā saskaņā ar Banku atveseļošanas un noregulējuma direktīvu un Vienotā noregulējuma mehānisma regulu. Vienotā noregulējuma mehānisma (VNM) ietvaros ECB novērtē, vai kredītiestāde kļūst maksātnespējīga vai, domājams, kļūs maksātnespējīga, un attiecīgi informē Komisiju un Vienoto noregulējuma valdi.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

ECB priekšsēdētājs ziņo Eiropas Parlamentam par monetārajiem jautājumiem saistībā ar monetāro dialogu, kas notiek reizi ceturksnī. Turklāt ECB sagatavo ikgadēju ziņojumu par monetāro politiku, kurš tiek iesniegts Parlamentam. EP pieņem rezolūciju par šo ikgadējo ziņojumu. EP deputāti var nosūtīt ECB jautājumus, uz kuriem jāatbild rakstiski. ECB 2023. gada jūnijā un Eiropas Parlaments parakstīja [vēstulju apmaiņu](#) starp abām iestādēm, formalizējot šo praksi un citus neformālus pasākumus to mijiedarbībai centrālo banku jomā. Ar Parlamentu apspriežas arī saistībā ar [ECB valdes locekļu iecelšanas procedūru](#).

ECB jaunās kompetences uzraudzības jomā ir saskaņotas ar prasībām par papildu pārskatatbildību saskaņā ar VUM regulu. Praktiskie nosacījumi šajā sakarībā ir regulēti leģislatīvā nolīgumā, kas noslēgts starp Parlamentu un ECB. Pārskatatbildības kārtība paredz Uzraudzības valdes priekšsēdētāja piedalīšanos kompetentās komitejas, proti, Ekonomikas un monetārās komitejas, rīkotā uzklaušanās, atbilžu sniegšanu uz Parlamenta uzdotajiem jautājumiem un konfidenciālas mutiskas diskusijas pēc pieprasījuma ar kompetentās komitejas priekšsēdētāju un priekšsēdētāja vietnieku.

Turklāt ECB sagatavo ikgadēju uzraudzības ziņojumu, kuru Uzraudzības valdes priekšsēdētājs iesniedz Parlamentam.

Giacomo Loi / Maja Sabol
10/2025

1.3.12. REVĪZIJAS PALĀTA

Eiropas Revīzijas palāta (ERP) ir atbildīga par ES finanšu revīziju. Eiropas Revīzijas palāta kā ES ārējās revīzijas iestāde sekmē ES finanšu labāku pārvaldību un darbojas kā neatkarīga ES iedzīvotāju finansiālo interešu aizstāve.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 285. līdz 287. pants;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2024. gada 23. septembra Regula (ES, Euratom) 2018/2509 par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam (sk. jo īpaši XIV sadaļu par ārējo revīziju un budžeta izpildes apstiprināšanu).

STRUKTŪRA

A. Locekļi

1. Skaits

ERP ir viens loceklis no katras ES dalībvalsts (Nicas līgums formalizēja to, kas bija atzītā procedūra), tātad principā 27 locekļi.

2. Prasības

ERP locekļus izraugās no personām, kas:

- savā valstī darbojušās vai darbojas neatkarīgās revīzijas iestādēs vai ir īpaši kvalificētas šim amatam;
- apliecina, ka viņu neatkarība nav apšaubāma.

3. Iecelšana amatā

- Katra ES dalībvalsts iesaka kandidātu savai vietai. Tad ES Padome pēc apspriešanās ar Eiropas Parlamentu oficiāli ieceļ viņus par ERP locekļiem.

4. Pilnvaru termiņš

ERP locekļu pilnvaru termiņš ir seši gadi, un to var pagarināt.

5. Statuss

Uz ERP locekļiem attiecas tās pašas privilēģijas un tā pati imunitāte, kas uz ES Tiesas tiesnešiem.

6. Pienākumi

ERP locekļi, veicot savus pienākumus, ir pilnīgi neatkarīgi. Tas nozīmē, ka

- viņi nedrīkst prasīt un pieņemt nevienas ārējās struktūras norādījumus;
- viņiem jāatturas no jebkādas rīcības, kas nav saderīga ar viņu pienākumiem;
- viņi nedrīkst iesaistīties nekādā citā algotā vai nealgotā profesionālā darbībā;

- viņus var atstādināt no amata ar ES Tiesas lēmumu, ja viņi neievēro šos nosacījumus.

B. Organizācija

ERP locekļi ievēlē priekšsēdētāju no locekļu vidus, un viņa pilnvaru termiņš ir trīs gadi, ko var pagarināt.

ERP ir piecas apakšpalātas, un katra no tām ir atbildīga par konkrētām izdevumu un ieņēmumu jomām:

- I apakšpalāta: ilgtspējīga dabas resursu izmantošana,
- II apakšpalāta: investīcijas kohēzijai, izaugsmei un iekļautībai,
- III apakšpalāta: ārējā darbība, drošība un tiesiskums,
- IV apakšpalāta: tirgu regulēšana un konkurētspējīga ekonomika,
- V apakšpalāta: Eiropas Savienības finansēšana un pārvaldība.

Katrai palātai ir divi galvenie uzdevumi:

- pieņemt īpašos ziņojumus, īpašos gada pārskatus un atzinumus, kā arī
- sagatavot apsvērumu projektus gada pārskatiem par ES vispārējo budžetu un Eiropas Attīstības fondu un atzinumu projektus, kurus pieņem ERP kopumā.

ERP strādā aptuveni 900 darbinieku, un tā atrodas Luksemburgā.

PILNVARAS

A. ERP revīzijas

1. Revīzijas tvērums

ERP kompetencē ietilpst jebkuru Savienības vai tās struktūru ieņēmumu un izdevumu pārskatu pārbaude. Tā veic revīzijas, lai gūtu pamatotu pārliecību par šādiem aspektiem:

- Eiropas Savienības gada pārskatu ticamība (finanšu revīzija),
- pakārtoto darījumu likumība un pareizība (atbilstības revīzija), kā arī
- finanšu pārvaldības pareizība (lietderības revīzija).

2. Revīzijas metodes

ERP revīzija notiek nepārtraukti, un to var veikt pirms attiecīgā finanšu gada bilances slēgšanas. Revīziju veic, pamatojoties uz dokumentiem, un to var veikt arī uz vietas:

- ES iestādēs un aģentūrās,
- visās struktūrās, kuras Savienības vārdā pārvalda ieņēmumus un izdevumus,
- jebkurai fiziskai vai juridiskai personai, kas saņem ES budžeta līdzekļus.

Dalībvalstīs revīziju veic saziņā ar valsts augstākajām revīzijas iestādēm. Revidēto struktūru pienākums ir iesniegt ERP visus dokumentus vai informāciju, ko tā uzskata par vajadzīgu.

ERP nav izmeklēšanas pilnvaru, tādēļ par krāpšanas un korupcijas gadījumiem tā ziņo Eiropas Birojam krāpšanas apkarošanai un/vai Eiropas Prokuratūrai, kas lietas izskata saskaņā ar savu attiecīgo kompetenci.

3. Revīzijas ziņojumi

Pēc revīzijām ERP publicē:

- gada pārskatus par ES budžeta un Eiropas Attīstības fonda izpildi, tostarp ticamības deklarāciju, pievēršoties atbilstībai un pareizībai (līdz 15. novembrim vai agrāk); kopš 2022. gada snieguma aspekti atkal tiek analizēti gada pārskatos un īpašajos ziņojumos (atšķirībā no 2019.–2021. gada, kad tika sagatavots gada pārskats par ES budžeta sniegumu);
- īpašos gada pārskatus par ES aģentūrām, decentralizētajām struktūrām un kopuzņēmumiem;
- īpašos ziņojumus par aktuāliem jautājumiem, jo īpaši saistībā ar pareizu finanšu pārvaldību un konkrētu izdevumu vai politikas jomu;
- apskatus, kuri plaši aptver rīcībpolitikas un pārvaldes jautājumus, kuros tiek analizētas jomas vai jautājumi, par ko vēl nav veikta revīzija, vai kuri veido faktu bāzi konkrētiem tematiem.

B. Padomdevēja pilnvaras

Pamatojoties uz LESD 287. panta 4. punktu, citas iestādes var aicināt ERP sniegt atzinumu, ja tās uzskata to par lietderīgu. ERP atzinums ir obligāts gadījumā, kad Padome:

- pieņem finanšu regulas, ar kurām precizē budžeta apstiprināšanas un izpildes, kā arī pārskatu iesniegšanas un revīzijas procedūru;
- nosaka metodes un procedūru, ar ko Komisijas rīcībā nodod ES pašu resursus;
- izstrādā noteikumus par finanšu kontrolieru, kredītrīkotāju un grāmatvežu atbildību vai
- pieņem krāpšanas apkarošanas pasākumus.

ERP atzinumi pēc būtības ir konsultatīvi un nav juridiski saistoši.

REVĪZIJAS PALĀTAS PĀRSKATS PAR 2024. GADU

A. Parastā ES budžeta izpilde

Kopējais kļūdu īpatsvars izdevumos palielinājās no 3,0 % 2021. gadā līdz 4,2 % 2022. gadā un 5,6 % 2023. gadā, bet 2024. gadā samazinājās līdz 3,6 %. No revidētajiem izdevumiem 68,9 % bija augsta riska izdevumi, proti, galvenokārt uz atlīdzināšanu balstīti maksājumi, kuriem piemēro sarežģītus noteikumus un atbilstības kritērijus. Šāda veida maksājumus bieži veic saistībā ar kohēzijas politiku un lauku attīstības programmām, kuras Komisija pārvalda dalītā pārvaldībā ar dalībvalstīm.

Kļūdu īpatsvars šim maksājumu veidam ir aplēsts 5,2 % apmērā (salīdzinājumā ar 7,9 % 2023. gadā, 6 % 2022. gadā un 4,7 % 2021. gadā), kas pārsniedz būtiskuma sliekšni un tika klasificēts kā "plaši izplatīts". Līdz ar to Revīzijas palāta sesto gadu pēc

kārtas sniedza negatīvu atzinumu par budžeta izdevumu likumību un pareizību (nevis atzinumu ar iebildēm, kā tas bija 2016.–2018. gadā), uzsverot, ka aplēsto kļūdu līmeni galvenokārt ietekmēja attiecināmības un publiskā iepirkuma kļūdas.

B. Atveseļošanas un noturības mehānisma īstenošana

Papildus parasta ES budžeta izdevumu revīzijai ERP uzrauga, kā tiek īstenots Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM), un novērtē, vai maksājumi ir saistīti ar saskaņoto atskaites punktu un mērķrādītāju sasniegšanu. Tās uzdevums ir nodrošināt, ka ANM uz sniegumu balstītā pieeja efektīvi sniedz rezultātus un ka ES līdzekļi tiek izmantoti pienācīgi un pārredzami. Šajā nolūkā ERP sagatavo vairākus ziņojumus par ANM īstenošanu.

ERP palāta revidēja 222 starpposma mērķrādītājus un 173 galīgos mērķrādītājus, kas iekļauti 2024. gadā veiktajos 28 dotāciju maksājumos 59,9 miljardu EUR apmērā, lai novērtētu, vai tie atbilst maksājuma un attiecināmības nosacījumiem. Turklāt ERP ir sniegusi atzinumu ar iebildēm attiecībā uz ANM izdevumu likumību un pareizību. Tika minēti šādi kvalitatīvi un kvantitatīvi elementi:

- 12 no 395 pārbaudītajiem atskaites punktiem un mērķrādītājiem ietekmēja konstatējumi, kuru finansiālā ietekme pārsniedza būtiskuma sliekšni;
- seši atskaites punkti piecos maksājumos nebija apmierinoši izpildīti;
- četros gadījumos atskaites punkti vai mērķrādītāji bija definēti neskaidri;
- bija viens dubultas finansēšanas gadījums no ANM un citiem ES fondiem, un viens mērķrādītājs tika atcelts;
- daži projekti bija sākti pirms attiecināmības perioda sākuma 2020. gada februārī;
- dažas dalībvalstis nekavējoties neīstenoja lielāko daļu Komisijas atklāto revīzijas ieteikumu saistībā ar kritiskiem un ļoti svarīgiem konstatējumiem;
- ANM līdzekļi nav sistemātiski izsekojami visās dalībvalstīs.

ERP sniedza divus ieteikumus Komisijai:

- paplašināt sākotnējo novērtējumu laikā veikto pārbaūžu tvērumu;
- novērst kavējumus Komisijas revīzijas ieteikumu īstenošanā dalībvalstīs.

C. ES budžeta sniegums

2022. gadā ERP vairs negatavoja gada pārskatu par sniegumu un budžeta izpildes snieguma aspektus iekļāva gada pārskata 3. nodaļā. Šī nodaļa sastāv no divām galvenajām daļām.

- **1. daļā** ir sniegts pārskats par ERP 2024. gada 28 īpašo ziņojumu rezultātiem piecās stratēģiskās jomās, proti:
 - ES reakcija uz atveseļošanas pēc krīzes,
 - ES ekonomiskā konkurētspēja,
 - noturība pret apdraudējumiem ES drošībai,
 - klimata pārmaiņas, vide un dabas resursi,
 - fiskālā politika un publiskās finanses.

Pēc tam, kad ir sniegts kopsavilkums par galvenajiem vēstījumiem katrā jomā, gada pārskatā sniegti piemēri par Komisijas rīcību, reaģējot uz īpašajiem ziņojumiem, un apkopoti Eiropas Parlamenta un Padomes viedokļi.

- **2. daļā** sniegta plašāka informācija par daudzgadu finanšu shēmas programmu sniegumu, galveno uzmanību pievēršot 1. izdevumu kategorijai (migrācija un robežu pārvaldība) un šādiem diviem fondiem: "Apvārsnis Eiropa", Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments (EISI), ES kosmosa programma un InvestEU.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Revīzijas palāta tika izveidota 1977. gadā pēc Parlamenta iniciatīvas. 1993. gadā tā kļuva par ES iestādi. Kopš tā laika Revīzijas palāta palīdz Parlamentam un Padomei veikt to uzdevumus budžeta izpildes pārbaudē. ERP gada pārskati un īpašie ziņojumi tiek ņemti par pamatu ikgadējam Parlamenta lēmumam par budžeta izpildes apstiprināšanu.

ERP locekļi tiek aicināti uz komiteju sanāksmēm, lai iepazīstinātu ar saviem pārskatiem un ziņojumiem un atbildētu uz Eiropas Parlamenta deputātu uzdotajiem jautājumiem. Galvenokārt tas notiek Parlamenta Budžeta kontroles (CONT) komitejā, kā arī CONT komitejas apvienotajās sanāksmēs ar vienu vai vairākām specializētajām komitejām vai dažkārt – gadījumos, kad CONT komitejai par kādu lietu ir tikai neliela interese, – vienīgi specializētā komitejā. Katru gadu ERP un CONT komiteja organizē sanāksmes, kurās tiek apspriestas prioritātes, kā arī ERP gada darba programma, detalizēta sadarbības kārtība utt. Reizi gadā ERP priekšsēdētājs piedalās Parlamenta Komiteju priekšsēdētāju konferences sanāksmē, lai iepazīstinātu ar ERP gada darba programmu un aicinātu visas komitejas iesniegt savus ierosinājumus nākamajam plānošanas periodam. Parlaments ikgadējās rezolūcijās par Revīzijas palātas budžeta izpildes apstiprināšanu sniedz arī ieteikumus par šiem jautājumiem.

Parlaments piedalās arī ERP locekļu iecelšanā. CONT komiteja rīko ERP locekļu amata kandidātu uzklauššanu, balso par viņu izvirzīšanu un sniedz ieteikumu plenārsēdei, kura pēc tam divu (praksē reizēm trīs) mēnešu laikā pēc izvirzīto kandidatūru saņemšanas balso par iecelšanu.

Turklāt ERP kompetence palīdz Eiropas Parlamenta deputātiem izstrādāt tiesību aktu projektus finanšu jautājumos.

Lai iegūtu vairāk informācijas par šo tematu, apskatiet [Budžeta kontroles komitejas](#) tīmekļa vietni.

Vera Milicevic
04/2026

1.3.13. EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) ir Eiropas Savienības padomdevēja struktūra, kas atrodas Briselē. Tajā ir 329 locekļi. Komitejas atzinumi tiek prasīti gadījumos, kad Komisijai, Padomei vai Parlamentam ir obligāti jāapspriežas ar komiteju Līgumos noteiktajās jomās, kā arī tad, ja šīs iestādes ar komiteju apspriežas brīvprātīgi. Tā var sniegt atzinumus arī pēc savas iniciatīvas. Tās locekļiem nav saistoši nekādi norādījumi. Viņiem jāpilda pienākumi pilnīgi neatkarīgi un ES vispārējās interesēs.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienību (LES) 13. panta 4. punkts;
- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 300.–304. pants;
- [Padomes Lēmums \(ES\) 2019/853, ar ko nosaka Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas sastāvu](#), un turpmākie Padomes lēmumi, ar kuriem iecel dažādu dalībvalstu izvirzītos EESK locekļus;
- [Padomes Lēmums \(ES\) 2025/2044, ar kuru laikposmam no 2025. gada 29. septembra līdz 2030. gada 20. septembrim iecel Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas locekļus](#).

SASTĀVS

A. Locekļu skaits un dalībvalstu pārstāvība (LESD 301. pants un Padomes Lēmums (ES) 2019/853, ar ko nosaka Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas sastāvu)

[EESK](#) pašlaik ir 329 locekļi, pārstāvot dalībvalstis šādi:

- Francija, Itālija un Vācija – no katras 24;
- Polija un Spānija – no katras 21;
- Rumānija – 15;
- Austrija, Beļģija, Bulgārija, Čehija, Grieķija, Nīderlande, Portugāle, Ungārija un Zviedrija – no katras 12;
- Dānija, Horvātija, Īrija, Lietuva, Slovākija un Somija – no katras 9;
- Igaunija, Latvija un Slovēnija – no katras 7;
- Kipra un Luksemburga – no katras 6;
- Malta – 5.

Kopumā komitejas locekļu skaits tika samazināts no 350 līdz 329 locekļiem, sākot ar 2020. gada 1. februāri (ņemot vērā Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES).

B. Komitejas locekļu iecelšana (LESD 302. pants)

Pamatojoties uz dalībvalstu priekšlikumiem, komitejas locekļus amatā ieceļ Padome ar kvalificētu balsu vairākumu (kā [šajā piemērā](#)). Padome par šiem kandidātiem apspriežas ar Komisiju (LESD 302. panta 2. punkts). Dalībvalstīm ir jānodrošina, lai atbilstīgi tiktu pārstāvēti dažādi ekonomiskās un sociālās darbības veidi. Parasti viena trešdaļa vietu tiek atvēlēta darba devējiem, viena trešdaļa – darba ņēmējiem un viena trešdaļa – citām grupām (lauksaimnieki, tirgotāji, brīvo profesiju pārstāvji, patērētāji u. c.).

Maksimālais EESK locekļu skaits, ko pieļauj Lisabonas līgums (LESD 301. pants), ir 350. Tas uz neilgu laiku – no 2013. gada jūlija līdz 2015. gada septembrim – tika pārsniegts, jo 2013. gada 1. jūlijā pievienojās Horvātija. Pievienojot deviņas jaunajai dalībvalstij paredzētas jaunas vietas, kopējais locekļu skaits pieauga līdz 353 (no 344). Ar [Padomes Lēmumu \(ES\) 2015/1157](#) EESK sastāvs tika pielāgots, ņemot vērā Horvātijas pievienošanu, proti, Igaunijas, Kipras un Luksemburgas pārstāvju skaits tika samazināts par vienu, lai novērstu neatbilstību starp maksimālo EESK locekļu skaitu, kas noteikts LESD 301. panta pirmajā daļā, un locekļu skaitu pēc Horvātijas pievienošanās. Tādējādi Luksemburgas un Kipras pārstāvju skaits tika samazināts no sešiem uz pieciem un Igaunijas pārstāvju skaits tika samazināts no septiņiem uz sešiem. Ar [Padomes Lēmumu \(ES\) 2019/853](#) tika noteikts galīgais EESK locekļu sastāvs atbilstoši vietu sadalījumam Eiropas Reģionu komitejā, kurā arī ir 329 locekļi, un ņemot vērā Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES, kā rezultātā atbrīvojās 24 vietas. Līdz ar to Luksemburgas un Kipras pārstāvju skaits atkal tika palielināts no pieciem uz sešiem un Igaunijas pārstāvju skaits tika palielināts no sešiem uz septiņiem.

C. Mandāta veids (LESD 301. pants)

Komitejas locekļus izraugās valstu valdības un Padome ieceļ amatā uz pieciem gadiem, amatā var iecelt arī atkārtoti (302. pants). Tos izraugās no ekonomisko un sociālo interešu grupām Eiropā. Pēdējā atjaunošana notika 2025. gada oktobrī attiecībā uz 2025.–2030. gada pilnvaru termiņu (Padomes Lēmums (ES) 2025/2044 (2025. gada 29. septembris), ar kuru laikposmam no 2025. gada 29. septembra līdz 2030. gada 20. septembrim ieceļ Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas locekļus).

Komitejas locekļi pieder vienai no trim grupām:

- [darba devēji](#) (I grupa);
- [darba ņēmēji](#) (II grupa);
- [pilsoniskās sabiedrības organizācijas](#) (III grupa).

Komitejas locekļiem pienākumi ir jāpilda pilnīgi neatkarīgi un ES vispārējās interesēs (LESD 300. panta 4. punkts). Katru reizi, kad EESK atbrīvojas locekļa vai locekļa aizvietošanas vieta, jo ir beidzies šīs personas pilnvaru termiņš, ir vajadzīgs īpašs Padomes lēmums, lai attiecīgo locekli aizstātu.

STRUKTŪRA UN PROCEDŪRAS

EESK nav viena no LES 13. panta 1. punktā norādītajām iestādēm. Tomēr 13. panta 4. punktā ir noteikts, ka EESK palīdz Parlamentam, Padomei un Komisijai, pildot padomdevējas funkcijas.

- Komiteja no savu locekļu vidus uz divarpus gadu pilnvaru termiņu ieceļ priekšsēdētāju un prezidiju.
- Komiteja pieņem savu reglamentu.
- Tā var organizēt sanāksmes pēc pašas iniciatīvas, taču parasti tā tiekas pēc Padomes vai Komisijas pieprasījuma.
- Lai palīdzētu sagatavot atzinumus, komitejā ir sešas turpmāk minētās nodaļas, kas specializējas dažādās ES darbības jomās (un tā var veidot arī apakškomitejas konkrētu jautājumu risināšanai):
 - Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa ([NAT](#));
 - Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa ([ECO](#));
 - Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa ([SOC](#));
 - Ārējo attiecību specializētā nodaļa ([REX](#));
 - Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa ([INT](#));
 - Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa ([TEN](#)).

EESK atbalstu sniedz ģenerālsēdētājs, ko vada ģenerālsēdētārs, kurš atskaitās priekšsēdētājam. Ģenerālsēdētājs nodrošina EESK locekļiem atbalstu politikas un komunikācijas jomā, kā arī organizatorisko, lingvistisko un materiālo atbalstu. Ģenerālsēdētājā ir aptuveni 700 darbinieku. Efektivitātes nolūkā EESK izmanto pastāvīgā sekretariāta pakalpojumus Briselē kopīgi ar Eiropas Reģionu komitejas sekretariātu (saistībā ar atrašanās vietu Briselē sk. Lisabonas līguma Protokolu Nr. 6 par iestāžu atrašanās vietu). Turklāt Parlamenta Prezidijs 2014. gada budžeta procedūras ietvaros noslēdza nolīgumu ar EESK, lai kopīgiem spēkiem uzlabotu efektivitāti rakstiskās tulkošanas jomā. Tas notika saskaņā ar LESD 314. panta 1. punktu, kurā noteikts, ka "katra iestāde [...] sagatavo savu paredzamo izdevumu tāmes nākamajam finanšu gadam. Komisija apvieno šīs tāmes budžeta projektā". EESK rīcībā ir administratīvais gada budžets, kas iekļauts ES budžeta VI iedaļā (kā viena no "citām iestādēm") un 2024. gadā bija 164,9 miljoni EUR – [par 3,9 % lielāks nekā 2023. gada budžets](#).

Lai efektīvi pārvaldītu tai piešķirto ES budžeta daļu, EESK administratīvos jautājumos cieši sadarbojas ar Eiropas Reģionu komiteju, slēdzot secīgus administratīvās sadarbības nolīgumus. Šajos nolīgumos ir paredzēta administratīvā sadarbība, kas ļauj apvienot cilvēkresursus un finanšu resursus loģistikas (ēkas, drošība, iespieddarbi u. c.), informācijas tehnoloģijas un tulkošanas jomā.

2021. gada 1. novembrī stājās spēkā jauns piecu gadu sadarbības nolīgums starp EESK un Eiropas Reģionu komiteju, kura pamatā ir kopīgi dienesti. Jaunais nolīgums vēl vairāk paplašina kopīgo darbību tvērumu, nododot kopīgajiem dienestiem apmeklētāju uzņemšanas pakalpojumus un papīra pasta sūtījumu piegādi. Gandrīz puse EESK darbinieku (2023. gadā – 671 darbinieks) strādā kopīgajos dienestos.

PILNVARAS

EESK tika izveidota 1957. gadā ar Romas līgumiem, lai ekonomisko un sociālo interešu grupas iesaistītu kopējā tirgus veidošanā un radītu institucionālu struktūru Komisijas un Ministru padomes informēšanai par Eiropas jautājumiem. Ar Vienoto Eiropas aktu (1986. g.) un Māstrihtas līgumu (1992. g.) tika paplašināts to jautājumu loks, kuri jāiesniedz izskatīšanai komitejā. Ar Amsterdamas līgumu tika vēl vairāk paplašinātas komitejā izskatāmās jomas un Parlamentam tika dota iespēja apspriesties ar to. Vidēji EESK sagatavo 170 konsultatīvus dokumentus un atzinumus gadā (no kuriem aptuveni 15 % tiek izdoti pēc pašas iniciatīvas). Atzinumus publicē *Oficiālajā Vēstnesī*. Komitejai ir arī padomdevējas statuss (LESD 300. pants). Tās uzdevums ir informēt ES lēmējinstiūcijas par ekonomikas un sociālās jomas pārstāvju viedokli.

A. Atzinuma sniegšana pēc ES iestāžu pieprasījuma

1. Obligāta apspriešanās

LESD ir noteikts, ka Padomei un Komisijai ir jāapspriežas ar EESK pirms lēmuma pieņemšanas atsevišķās īpaši norādītās jomās. Šīs jomas ir:

- lauksaimniecības politika (43. pants);
- personu brīva pārvietošanās un pakalpojumu brīva aprīte (46., 50. un 59. pants);
- transporta politika (91., 95. un 100. pants);
- tiesību aktu attiecībā uz netiešajiem nodokļiem saskaņošana (113. pants);
- to normatīvo aktu tuvināšana, kuri attiecas uz vienoto tirgu (114. un 115. pants);
- nodarbinātības politika (148., 149. un 153. pants);
- sociālā politika, izglītība, arodmācības un jaunatne (156., 165. un 166. pants);
- sabiedrības veselība (168. pants);
- patērētāju tiesību aizsardzība (169. pants);
- Eiropas komunikāciju tīkli (172. pants);
- rūpniecības politika (173. pants);
- ekonomiskā, sociālā un teritoriālā kohēzija (175. pants);
- pētniecība, tehnoloģijas attīstība un kosmos (182. un 188. pants);
- vide (192. pants).

2. Brīvprātīga apspriešanās

Parlaments, Komisija vai Padome var apspriesties ar EESK arī par jebkuru citu jautājumu, ja uzskata šādu apspriešanos par lietderīgu. Kad minētās iestādes apspriežas ar komiteju (saskaņā ar obligātu vai brīvprātīgu procedūru), tās var noteikt atzinuma iesniegšanas termiņu (vismaz viena mēneša garumā), kuram beidzoties, tās var turpināt procesu, lai arī komitejas atzinums nav saņemts (LESD 304. pants).

B. Atzinuma sniegšana pēc komitejas iniciatīvas

Komiteja var sniegt atzinumu visos gadījumos, kad uzskata to par lietderīgu.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

[2014. gada 5. februāra sadarbības nolīgums starp Parlamentu un EESK](#) ir aizstāts ar [jaunu 2024. gada 14. maija sadarbības nolīgumu](#), lai gan daži 2014. gada sadarbības nolīguma noteikumi par administratīvo sadarbību starp Parlamentu, Eiropas Reģionu komiteju un EESK joprojām ir spēkā.

Tā mērķis ir stiprināt ES demokrātisko legimitāti, ciešāk iesaistot ieinteresētās personas un pilsonisko sabiedrību ES lēmumu pieņemšanā. Konkrētāk, Parlaments un EESK ir vienojušies par vairākiem jautājumiem.

- EESK un Parlamenta pārstāvji regulāri tiksies dažādos līmeņos, piemēram, Parlamenta komiteju priekšsēdētāji un EESK specializēto nodaļu priekšsēdētāji centīsies tikties vismaz reizi gadā, lai apspriestu abas puses interesējošas jomas. Parlamenta referentus var aicināt uz EESK specializēto nodaļu sanāksmēm un otrādi.
- Likumdošanas cikla laikā EESK sniegs Parlamentam konsultācijas, pirmslikumdošanas posmā sagatavojot izpētes atzinumus, likumdošanas posmā atbildot uz Līgumos pamatotiem atzinumu pieprasījumiem un pēclikumdošanas posmā veicot tiesību aktu *ex post* novērtējumus (atzinumu vai novērtējuma ziņojumu veidā).
- EESK un Parlaments apņemas pārrunāt, kā sadarboties, lai veicinātu strukturētu apspriešanos ar organizēto pilsonisko sabiedrību, rīkojot uzklauššanas, seminārus, valstu apmeklējumus un konferences.

Christophe BEAUDOUIN
11/2025

1.3.14. EIROPAS REĢIONU KOMITEJA

Eiropas Reģionu Komiteju veido 329 locekļi, kuri pārstāv Eiropas Savienības 27 dalībvalstu reģionālās un vietējās pašvaldības. Minētā komiteja sniedz atzinumus obligātas apspriešanās (ja tā ir prasīta Līgumos) un fakultatīvas apspriešanās jomās un pēc savas iniciatīvas, ja tā to uzskata par nepieciešamu. Tās locekļiem nekādi obligātie norādījumi saistoši nav. Viņi savus pienākumus veic neatkarīgi, ievērojot Eiropas Savienības vispārējās intereses.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienību (LES) 13. panta 4. punkts, Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 300. pants un 305.–307. pants, un dažādi Padomes lēmumi, ar kuriem dalībvalstu izvirzītos RK locekļus un viņu aizstājējus ieceļ amatā uz piecu gadu pilnvaru termiņu.

MĒRĶI

Reģionu komiteju (RK) izveidoja 1994. gadā – pēc Māstrihtas līguma stāšanās spēkā –, un tā ir padomdevēja iestāde, kas Eiropas Savienībā aizstāv reģionālo un vietējo pašvaldību intereses un šo pašvaldību vārdā sniedz atzinumus Padomei un Komisijai. Komitejas locekļi var būt, piemēram, 27 ES dalībvalstu reģionālo pašvaldību vadītāji, mēri vai vēlēti vai nevēlēti minēto valstu reģionu un pilsētu pārstāvji.

Saskaņā ar RK pašas formulēto uzdevumu RK ir politisks reģionālo un vietējo pašvaldību pārstāvju forums, kas veicina Eiropas integrāciju. Tā nodrošina visu ES teritoriālo platību, reģionu, pilsētu un vietējo pašvaldību institucionālo pārstāvību.

Tās funkcija ir Eiropas lēmumu pieņemšanas procesā iesaistīt reģionālās un vietējās pašvaldības un tādējādi veicināt iedzīvotāju plašāku dalību. Tā ir politiska struktūra, kas apvieno Eiropas reģionālos un vietējos vēlētos pārstāvjus un piešķir tiem politiskās līdzlēmšanas tiesības, un tajā darbojas 329 locekļi un 329 locekļu aizstājēji. Šos locekļus izraugās no viena miliona reģionālo un vietējo politiķu, un kopā viņi pārstāv ES 300 reģionus, 100000 vietējās pašvaldības un gandrīz 450 miljonus iedzīvotāju.

Lai labāk pildītu šo uzdevumu, RK jau ļoti ilgi ir centusies iegūt tiesības vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prasības pieteikumiem subsidiaritātes principa pārkāpumu lietās. Pēc Lisabonas līguma spēkā stāšanās tā tagad to var darīt saskaņā ar nosacījumiem, kas ir minēti Protokola (Nr. 2) par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu 8. pantā.

Saskaņā ar 2025. gada 15. maijā [RK trim pieņemtajām politiskajām prioritātēm 2020.–2025. gadam](#) visi lēmumi, kas tiek pieņemti ES līmenī, lai risinātu galvenās sabiedrības pārmaiņas, ar kurām pašlaik saskaras ciemati, pilsētas un reģioni, ir jāpieņem, cik vien iespējams, pietuvināti iedzīvotājiem, kā to nosaka subsidiaritātes princips.

Prioritāte Nr. 1– kohēzija (ekonomiskā, sociālā un teritoriālā): konkurētspējas uzlabošana, piemērojot konkrētai vietai pielāgotu politiku un veidojot vietējās inovācijas ekosistēmas; ES budžeta izstrāde laikposmam pēc 2027. gada partnerībā

ar vietējām un reģionālajām pašvaldībām; taisnīgas pārkārtošanās nodrošināšana, lai pārvaldītu zaļās, digitālās un demogrāfiskās pārkārtošanās sociālekonomisko ietekmi; un smagās mājokļu krīzes risināšana, pateicoties kam, tiktu nodrošināta ilgtspējīgi un cenas ziņā pieejami mājokļi visiem.

Prioritāte Nr. 2 – noturība: spējas reaģēt uz dabas un cilvēku izraisītām katastrofām, drošības apdraudējumiem un ekonomisko un politisko nestabilitāti piešķiršana; Eiropas teritoriālās sadarbības stiprināšana; klimata pārmaiņu risināšana pielāgošanās un mazināšanas ceļā, ūdensapgādes noturības nodrošināšana; tīras, drošas un cenas ziņā pieejamas enerģijas panākšana; Eiropas Veselības savienības veidošana; spēcīgas kopējās lauksaimniecības politikas atbalstīšana un Eiropas sagatavotības un aizsardzības spējas uzlabošana, tostarp, ar Ukrainas Jauncelsmes alianses palīdzību.

Prioritāte Nr. 3 – tuvums: Eiropas tuvināšana iedzīvotājiem, stiprinot vietējo pašvaldību spējas; demogrāfisko pārmaiņu jautājuma risināšana, izmantojot kohēzijas politiku un vietējiem apstākļiem pielāgotus risinājumus; vietējās demokrātijas un iedzīvotāju līdzdalības aizsargāšana un stiprināšana; dzimumu līdztiesības visās ES politikas jomās veicināšana un vienlīdzīgas pārstāvības politiskajā dzīvē nodrošināšana; un tādas ES jaunatnes stratēģijas īstenošana, ar kuru jauniešiem nodrošina labākas iespējas mācīties un strādāt.

ORGANIZĀCIJA

A. Sastāvs (LESD 305. pants un Padomes Lēmums (ES) 2019/852^[1])

1. Locekļu skaits un dalībvalstu pārstāvības apjoms

Saskaņā ar [Padomes 2019. gada 21. maija Lēmuma, ar ko nosaka Reģionu komitejas sastāvu](#) ((ES) 2019/852) normām Reģionu komitejā darbojas 329 locekļi un tikpat daudz aizstājēju, un katrai valstij ir piešķirts šāds vietu skaits:

- 24 – Francijai, Itālijai un Vācijai;
- 21 – Polijai un Spānijai;
- 15 – Rumānijai;
- 12 – Austrijai, Beļģijai, Bulgārijai, Čehijai, Grieķijai, Nīderlandei, Portugālei, Ungārijai un Zviedrijai;
- 9 – Dānijai, Horvātijai, Īrijai, Lietuvai, Slovākijai un Somijai;
- 7 – Igaunijai, Latvijai un Slovēnijai;
- 6 – Kiprai un Luksemburgai;
- 5 – Maltai.

2. Locekļu iecelšana amatā

RK locekļus uz pieciem gadiem ieceļ Padome, vienprātīgi balsojot par attiecīgās dalībvalsts priekšlikumiem (LESD 305. pants). Laikposmam 2025. gada 26. janvāris – 2030. gada 25. janvāris Padome 2025. gada 10. decembrī pieņēma Lēmumu (ES) 2019/71, ar ko amatā ieceļ RK locekļus un viņu aizstājējus. RK locekļus un viņu

[1]Padomes Lēmums (ES) 2019/852 (2019. gada 21. maijs), ar ko nosaka Reģionu komitejas sastāvu (OV L 139, 27.5.2019., 13. lpp.).

aizstājējus šajā amatā var iecelt atkārtoti. Locekļiem ir jābūt vai nu reģionālas, vai vietējas vēlētas varas struktūras pilnvarām, vai arī politiski atbildīgiem kāda vēlēta foruma priekšā (LESD 300. panta 3. punkts). Katru reizi, kad Reģionu komitejā atbrīvojas kāda locekļa vai aizstājēja vieta, jo ir beidzies viņu pilnvaru termiņš (piemēram, beidzoties viņa pilnvaru termiņam reģionālā vai vietējā vēlēta struktūrā, pamatojoties uz kuru, attiecīgo pārstāvi ierosināja iecelt par RK locekli vai aizstājēju), ir nepieciešams īpašs Padomes lēmums.

B. Struktūra (LESD 306. pants)

RK no savu locekļu vidus uz divarpus gadiem ieceļ tās priekšsēdētāju un prezidiju. Tā pieņem savu reglamentu, pamatojoties uz LESD 306. pantu, un iesniedz to Padomei apstiprināšanai. Minētā reglamenta normās ir noteikts, ka RK plenārsesija ir jāriko vismaz reizi trijos mēnešos, bet parasti tā rīko sešas plenārsesijas gadā. Balstoties uz deputātu politisko piederību, tajā patlaban darbojas sešas politiskās grupas.

Šo grupu priekšsēdētāju orgāns ir Priekšsēdētāju konference, kas sagatavo pilnsapulces, prezidija un komisiju darbu un palīdz rast politisku vienprātību par pieņemamajiem lēmumiem.

Plenārsēdi vada [asamblejas priekšsēdētājs](#) (LESD 306. pants), un tās galvenās funkcijas ir: pieņemt atzinumus, ziņojumus, un rezolūcijas, RK ieņēmumu un izdevumu provizoriskās tāmes projektu, katra sasaukuma sākumā – tās politisko programmu; ievēlēt priekšsēdētāju, priekšsēdētāja pirmo vietnieku un pārējos prezidija locekļus; izveidot tās politikas komisijas, kā arī pieņemt un pārskatīt tās reglamentu.

Reģionu Komitejā darbs norit sešās specializētās komisijās, kas izstrādā atzinumu un rezolūciju projektus, kurus pēc tam iesniedz pieņemšanai plenārsesijā: Pilsoniskuma, pārvaldības, institucionālo lietu un ārlietu komisija; Teritoriālās kohēzijas politikas un ES budžeta komisija (COTER); Ekonomikas politikas komisija; Vides, klimata pārmaiņu un enerģētikas komisija; Dabas resursu komisija un Sociālās politikas, izglītības, nodarbinātības, pētniecības un kultūras komisija.

Taupības apsvērumu dēļ Reģionu komitejai un Ekonomikas un sociālajai komitejai ir kopīgi daži pastāvīgā sekretariāta dienesti (kopējais personāla apjoms aptuveni 500), kas atrodas tās mītnē Briselē (sk. [Protokolu \(Nr. 6\) par Savienības iestāžu, dažu struktūru, organizāciju un struktūrvienību atrašanās vietu](#)). RK (ES budžeta 7. sadaļa) tika piešķirts [administratīvais budžets aptuveni 128,6 miljons EUR](#) (2025. gads) apmērā.

PILNVARAS

A. Atzinuma sniegšana pēc citu iestāžu pieprasījuma

1. Obligātā apspriešanās

Padomei un Komisijai pirms lēmuma pieņemšanas ir obligāti jāapspiežas ar RK par šādiem jautājumiem:

- izglītība, arodapmācība un jaunatne (LESD 165. pants);
- kultūra (LESD 167. pants);
- sabiedrības veselība (LESD 168. pants);
- Eiropas transporta, telekomunikāciju un enerģētikas tīkli (LESD 172. pants);

— ekonomiskā un sociālā kohēzija (LESD 175., 177. un 178. pants).

2. Fakultatīvā apspriešanās

Komisija, Padome un Parlaments var RK lūgt sniegt atzinumu arī par jebkuru citu jautājumu, ja šīs iestādes to uzskata par nepieciešamu.

Gadījumos, kad Parlaments, Padome vai Komisija apspriežas ar RK (gan obligātā, gan fakultatīvā kārtā), šīs iestādes var noteikt atbildes sniegšanas termiņu (saskaņā ar LESD 307. pantu tas nedrīkst būt mazāks par vienu mēnesi). Ja termiņš beidzas un atzinums nav sniegts, minētās iestādes drīkst turpināt procesu, atzinumu neizmantojot. Kā brīvprātīgas sadarbības piemēru var minēt Komisijas un RK 2020. gada decembra vienošanos par partnerību migrantu integrācijas jomā, saskaņā ar kuru tiek apvienoti spēki tā darba atbalstīšanā, kuru veic, lai migrantus integrētu ES pilsētās un reģionos. Šīs partnerības pamatā ir RK 2019. gada iniciatīva "[Pilsētas un reģioni integrācijas vārdā](#)", un tā nodrošina politisku platformu Eiropas pilsētu mēriem un reģionālajiem vadītājiem, lai apmainītos ar informāciju un demonstrētu pozitīvus migrantu un bēgļu integrācijas piemērus.

B. Atzinuma sniegšana pēc pašu iniciatīvas

1. Ja EESK saņem atzinuma pieprasījumu, par to tiek informēta RK, kura arī var sniegt atzinumu par konkrēto tematu, ja tā uzskata, ka tas skar reģionu intereses.
2. Parasti RK ir tiesīga sniegt atzinumu ikreiz, kad tā to uzskata par nepieciešamu. Piemēram, Komiteja pēc savas iniciatīvas ir sniegusi atzinumus šādās jomās: mazie un vidējie uzņēmumi (MVU), Eiropas komunikāciju tīkli, tūrisms, struktūrfondi, veselība (narkotiku apkarošana), rūpniecība, pilsētattīstība, apmācības programmas un vide.

C. Vēršanās Eiropas Savienības Tiesā – ex post īstenota Tiesas kontrole

[Papildus tam RK var vērsties ar prasību Eiropas Savienības Tiesā](#), lai aizsargātu tai piešķirtās prerogatīvas (LESD 263. pants). Citiem vārdiem – tā ir tiesīga iesniegt Eiropas Savienības Tiesā prasības pieteikumu, ja tā uzskata, ka tai nav prasīts sniegt atzinumu situācijā, kurā tas būtu bijis jādara, vai ja apspriešanās procedūras nav īstenotas pareizi (tiesību aktu atcelšana ([1.3.10](#))).

[Tiesības iesniegt prasības pieteikumu Tiesā](#), kas ir noteiktas Lisabonas līgumam pievienotā Protokola (Nr. 2) par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu 8. pantā, nozīmē, ka RK var prasīt Tiesai, lai tā noskaidrotu, vai tiesību akts, kas attiecas uz Komitejas kompetences sfēru, atbilst subsidiaritātes principam.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

[Eiropas Parlamenta Reģlamentā \(VI pielikuma XIV. punkts\)](#) Reģionālās attīstības komiteja (REGI) ir minēta kā komiteja, kas ir atbildīga par attiecību uzturēšanu ar RK, starpreģionālās sadarbības organizācijām un vietējām un reģionālām pašvaldībām.

[2014. gada 5. februāra sadarbības nolīgums starp Parlamentu un RK](#) ir aizstāts [ar jaunu – 2024. gada 14. maija – sadarbības nolīgumu](#), lai gan dažas minētā 2014. gada sadarbības nolīguma normas par administratīvo sadarbību starp Parlamentu, RK un EESK joprojām ir spēkā.

Sadarbības nolīgums cita starpā paredz:

- stratēģisko sadarbību politiskā līmenī (piemēram, Parlamenta priekšsēdētājs reizi gadā apmeklē RK plenārsesiju, un gan Parlamenta, gan RK Priekšsēdētāju konference rīko sanāksmes par abpusēji interesējošiem jautājumiem);
- sadarbību likumdošanas jomā (piemēram, Parlaments un RK savstarpēji uzaicina viens otra referentus uz savām attiecīgajām sanāksmēm un uzklaušīšanām un atvieglo Parlamenta referentu dalību to reģionālo parlamentu sanāksmēs, kuriem ir likumdošanas pilnvaras, vai pilsētu domju sanāksmēs);
- sadarbību labāka regulējuma un subsidiaritātes jomā (piemēram, RK veic *ex ante* teritoriālās ietekmes novērtējumus vai vairāku ES tiesību aktu un izdevumu programmu *ex post* teritoriālās īstenošanas novērtējumus); un
- sadarbību, gatavojoties Eiropas Parlamenta vēlēšanām un veicot turpmākos pasākumus pēc tām.

Kopš 2008. gada REGI komiteja un COTER komisija ir organizējušas kopīgu ikgadējo sanāksmi pasākuma [“Eiropas reģionu un pilsētu nedēļa”](#) ietvaros.

Christophe BEAUDOUIN

11/2025

1.3.15. EIROPAS INVESTĪCIJU BANKA

Eiropas Investīciju banka (EIB) ir ES finansēšanas institūcija, kas pieder ES dalībvalstīm. Tā sniedz aizdevumus, garantijas un konsultācijas, lai atbalstītu projektus, ar kuriem veicina ES mērķu, tādu kā ar klimata pārmaiņām saistīto problēmu risināšana, mazāk pārtikušu reģionu attīstīšana, mazu uzņēmumu atbalstīšana un infrastruktūras būvniecība, īstenošanu. Lielāko daļu finansējuma EIB iegūst, aizņemoties starptautiskos kapitāla tirgos, un aizdevumus piešķir galvenokārt Eiropas Savienībā, lai gan tā atbalsta arī projektus partnervalstīs. Kopā ar Eiropas Investīciju fondu, kas galveno uzmanību veltī maziem un vidējiem uzņēmumiem, tā veido EIB grupu.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 308. un 309. pants. Papildu noteikumi par EIB ir iekļauti LESD 15., 126., 175., 209., 271., 287., 289. un 343. pantā.
- Līgumam par Eiropas Savienību un LESD pievienotais Protokols (Nr. 5) par Eiropas Investīciju bankas Statūtiem un Protokols (Nr. 28) par ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju.

MĒRĶI

Saskaņā ar LESD 309. pantu EIB uzdevums ir Savienības interesēs veicināt līdzsvarotu un vienmērīgu iekšējā tirgus attīstību. EIB visās ekonomikas nozarēs atvieglo šādu projektu finansēšanu:

- projekti, kuru mērķis ir attīstīt mazāk attīstītus reģionus;
- projekti, kuru mērķis ir modernizēt vai pārveidot uzņēmumus vai attīstīt jaunas darbības un kurus nav iespējams pilnībā finansēt ar individuālās dalībvalstīs pieejamajiem līdzekļiem;
- projekti, kas ir vairāku dalībvalstu kopīgu interešu projekti.

EIB piedalās arī ekonomiskās, sociālās un teritoriālās kohēzijas veicināšanā ES (LESD 175. pants un Protokols Nr. 28). Turklāt tā atbalsta tādu pasākumu īstenošanu ārpus ES, ar kuriem tiek veicināta ES attīstības sadarbības politikas īstenošana (LESD 209. pants).

EIB savās darbībās galveno uzmanību velta šādām sešām prioritārām jomām: klimats un vide; attīstība; inovācija un prasmes; mazie uzņēmumi; infrastruktūra; kohēzija.

LĪDZEKĻI UN INSTRUMENTI

A. Līdzekļi

EIB savu mērķu īstenošanai galvenokārt izmanto pašas resursus un starptautiskos kapitāla tirgus (LESD 309. pants).

1. Pašas resursi

EIB pašas resursus nodrošina tās locekļi, proti, dalībvalstis (LESD 308. pants). Ikvienas dalībvalsts iemaksa EIB kapitālā ir noteikta EIB Statūtu 4. pantā, un to aprēķina saskaņā ar dalībvalstu ekonomisko svaru. Dalībvalstis var brīvprātīgi palielināt savu parakstīto kapitālu. EIB kopējais parakstītais kapitāls ir 248,8 miljardi EUR.

2. Kapitāla tirgi

Lielāko daļu aizdošanai paredzēto līdzekļu EIB iegūst starptautiskos kapitāla tirgos, galvenokārt emitējot obligācijas. Tā ir viens no lielākajiem pārvalstiskajiem aizdevējiem. Lai iegūtu izmaksu ziņā efektīvu finansējumu, liela nozīme ir nevainojamam kredītreitingam. Svarīgākās kredītreitingu aģentūras EIB ir piešķirušas visaugstāko reitingu, tādējādi apliecinot tās aizdevumu portfeļa kvalitāti. Parasti EIB finansē vienu trešo daļu projekta izmaksu, taču atbalstam paredzētais finansējums var sasniegt 50 %.

B. Instrumenti

EIB izmanto daudzus un dažādus instrumentus, galvenokārt aizdevumus un garantijas. Tomēr tā ir izstrādājusi arī vairākus citus, inovatīvākus, instrumentus, kuriem ir augstāks riska profils. Sadarbībā ar citām ES institūcijām tiks izstrādāti vēl citi instrumenti. EIB sniegto finansējumu var arī kombinēt ar finansējumu no citiem ES avotiem (tostarp no ES budžeta) – tas ir process, kas pazīstams kā jaukšana. Bez projektu finansēšanas EIB sniedz arī konsultācijas.

EIB aizdošana galvenokārt izpaužas kā tiešo un starpniekaizdevumu piešķiršana. Tiešajiem aizdevumiem piemēro zināmus nosacījumus, piemēram, kopējām investēšanas izmaksām ir jāpārsniedz 25 miljoni EUR un aizdevums nedrīkst segt vairāk par 50 % no projekta izmaksām. Starpniekaizdevumi tiek piešķirti vietējām bankām vai citiem starpniekiem, kas savukārt piešķir aizdevumu galīgajam saņēmējam. Lielākā daļa aizdošanas darbību notiek ES.

Papildus tradicionālākām aizdošanas darbībām EIB izmanto arī finansējuma apvienošanas mehānismus, lai savus aizdevumus kombinētu ar publisku iestāžu vai filantropisku organizāciju dotācijām.

PĀRVALDE UN STRUKTŪRA

A. Pārvalde

Saskaņā ar LESD 308. pantu EIB ir juridiskās personas statuss. To vada un pārvalda Valde, Direktoru padome un Vadības komiteja. EIB darbības pārbauda Revīzijas komiteja.

Valde sastāv no dalībvalstu nozīmētiem ministriem. Tā nosaka EIB kredītpolitikas vispārējās direktīvas un nodrošina to īstenošanu. Tai cita starpā:

- jālemj par to, vai palielināt parakstīto kapitālu,
- jānosaka principi, kas piemērojami finansēšanas operācijām, kuras veic EIB uzdevumu ietvaros,
- jāpieņem lēmumi par finansējuma piešķiršanu investēšanas operācijām, kuras pilnībā vai daļēji jāveic ārpus ES,

- jāapstiprina Direktoru padomes gada pārskats, gada bilance, peļņas un zaudējumu pārskats un EIB Reglaments.

Direktoru padome sastāv no 28 direktoriem (viens no katras dalībvalsts un viens no Komisijas) un 31 direktora aizstājēja, kurus ieceļ uz pieciem gadiem. Direktorus ieceļ Valde. Direktoriem ir balsstiesības. Direktora aizstājēji var apmeklēt sanāksmes un balsot tikai sava atbilstošā ieceltā direktora prombūtnē. Direktoru padome pieņem lēmumus par šādiem jautājumiem: finansējuma piešķiršana, it īpaši aizdevumu un garantiju veidā; aizņemšanās; piešķiramo aizdevumu procentu likmju, komisijas maksas un citas maksas noteikšana. Tā nodrošina EIB pienācīgu darbību un to, ka tā tiek pārvaldīta saskaņā ar Līgumu un Statūtu noteikumiem, kā arī ar Valdes noteiktajām vispārējām direktīvām.

Vadības komiteja sastāv no priekšsēdētāja un astoņiem priekšsēdētāja vietniekiem, ko uz sešiem gadiem ieceļ Valde pēc Direktoru padomes priekšlikuma. Viņus var iecelt amatā atkārtoti. Vadības komiteja priekšsēdētāja vadībā un Direktoru padomes uzraudzībā atbild par EIB ikdienas darbību. Tā sagatavo Direktoru padomes lēmumus un nodrošina šo lēmumu izpildi.

Revīzijas komiteja sastāv no sešiem locekļiem, kurus ieceļ Valde. Tā katru gadu pārbauda, vai pienācīgi ir veiktas EIB operācijas un vesta tās grāmatvedība.

B. Struktūra

EIB grupa tika izveidota 2000. gadā, un tā sastāv no EIB un EIF, kas tika izveidots kā publiskā un privātā partnerība, kurā ietilpst šādas trīs galvenās akcionāru grupas: EIB kā vairākuma akcionārs (62,2 % akciju), Komisija (30 %) un vairākas publiskas un privātas finanšu institūcijas (7,8 %). EIF nodrošina dažāda veida riska kapitāla instrumentus, piemēram, riska kapitālu. EIF piešķir aizdevumus galvenokārt maziem un vidējiem uzņēmumiem (MVU). Tas izmanto daudzus un dažādus inovatīvus instrumentus, lai uzlabotu finansējuma pieejamību MVU.

INVESTĪCIJU PLĀNS EIROPAI

Reaģējot uz globālās finanšu krīzes izraisīto investēšanas līmeņa pazemināšanos, Komisija izdeva [paziņojumu "Investīciju plāns Eiropai"](#), kurā sniegti norādījumi, kā atdzīvināt investēšanu Eiropas Savienībā, radīt darbvietas un veicināt ilgtermiņa izaugsmi un konkurētspēju. Šajā nolūkā 2015. gada 25. jūnijā tika pieņemta [Regula \(ES\) 2015/1017, ar ko izveido Eiropas Stratēģisko investīciju fondu \(ESIF\)](#).

ESIF mērķis ir radīt privātās investīcijas, piesaistot publiskos līdzekļus, un izveidot investēšanai labvēlīgu vidi. Lai piesaistītu privātos līdzekļus, tika izmantota sākotnējā ES garantija EIB 16 miljardu EUR apmērā kopā ar EIB pašas saistībām 5 miljardu EUR apmērā, ko pēc tam pastiprināja ar [ESIF 2.0 regulu](#), un līdz 2022. gada beigām bija pārsniegts ESIF mērķis, Eiropas Savienībā radot investīcijas 540 miljardu EUR apmērā.

Ar ESIF regulu tika izveidots arī Eiropas Investīciju konsultāciju centrs (EIKC), kura mērķis ir sniegt konsultatīvu un tehnisku atbalstu investīciju projektu noteikšanā, sagatavošanā un izstrādē.

PROGRAMMA INVESTEJU

Programmu [InvestEU](#) pieņēma 2021. gada martā kā pēcteci Investīciju plānam Eiropai, un tā apvieno ESIF un 13 citus finanšu instrumentus. Tajā īpaša uzmanība pievērsta četrām galvenajām politikas jomām (ilgtspējīga infrastruktūra; pētniecība, inovācija un digitalizācija; MVU; sociālās investīcijas un prasmes), un tās mērķis ir laikposmā no 2021. gada līdz 2027. gadam piesaistīt papildu investīcijas 372 miljardu EUR apmērā. Programma sastāv no fonda InvestEU, konsultāciju centra InvestEU un portāla InvestEU.

Dalībvalstis var izmantot programmu InvestEU, lai īstenotu savus atveseļošanas un noturības plānus Atveseļošanas un noturības mehānisma ietvaros. 2025. gada februārī Komisija [ierosināja palielināt ES garantiju](#). 2025. gada septembrī tika panākta [provizoriska politiska vienošanās starp likumdevējām iestādēm](#).

ES "KLIMATA BANKA"

2019. gada jūnijā Eiropadome aicināja EIB "pastiprināt darbību klimata rīcības atbalstam". 2019. gada novembrī EIB uz šo aicinājumu atbildēja ar jaunu klimata stratēģiju un jaunu aizdošanas politiku enerģētikas jomā.

EIB ir apņēmusies visas savas finansēšanas darbības saskaņot ar Parīzes nolīguma mērķiem. EIB it īpaši ir apņēmusies līdz 2025. gadam palielināt prioritātei "rīcība klimata jomā un vides ilgtspēja" paredzēto investīciju daļu līdz 50 %. 2021. gada beigās EIB pārtrauca finansēt fosilā kurināmā projektus.

EIB jaunā aizdošanas politika enerģētikas jomā, kas nosaka tās darbības enerģētikas nozarē, balstās uz šādiem pieciem principiem:

- energoefektivitātes noteikšana par prioritāti, lai atbalstītu jauno ES mērķi, kas izklāstīti ES Energoefektivitātes direktīvā,
- enerģijas dekarbonizācijas veicināšana, palielinot atbalstu zemu oglekļa emisiju vai bezoglekļa tehnoloģijai, lai līdz 2030. gadam visā ES panāktu, ka atjaunojamo energoresursu īpatsvars ir 32 %,
- finansējuma palielināšana decentralizētai enerģijas ražošanai, inovatīvai enerģijas glabāšanai un e-mobilitātei,
- investēšanas tīklos nodrošināšana, kas ir ļoti svarīga jaunu variablu atjaunojamo energoresursu avotiem, piemēram, vēja un saules enerģijai, kā arī pārrobežu savienojumu stiprināšana,
- investīciju ietekmes palielināšana, lai atbalstītu enerģijas pārkārtošanu ārpus ES.

2025. gada septembrī EIB Valde pieņēma [Klimata bankas ceļveža](#) 2. posmu, mainot savu zaļo investīciju programmu, lai uzsvaru liktu uz šādiem trim galvenajiem punktiem: i) ES konkurētspējas un enerģētiskās drošības uzlabošana un enerģijas izmaksu samazināšana māsaimniecībām un uzņēmumiem; ii) finansējuma, kas paredzēts tam, lai pielāgotos klimata pārmaiņām, divkāršošana 2026.–2030. gada laikposmam, palielinot tā apjomu līdz 30 miljardiem EUR un tādējādi palielinot atbalstu lauksaimniecībai, ūdens resursu apsaimniekošanai, pilsētām un neaizsargātām grupām; iii) radikāla procedūru vienkāršošana un birokrātijas mazināšana, izmantojot

pašvērtēšanu, esošos ES ziņošanas standartus (piemēram, Direktīvu par korporatīvo ilgtspējas ziņu sniegšanu) un digitālos rīkus. Atjauninātajā versijā EIB no jauna ir apstiprinājusi savu kā klimata bankas lomu, apņēmusies vairāk nekā pusi no sava finansējuma piešķirt rīcībai klimata jomā, un noteikusi jaunas iniciatīvas, tostarp 17 miljardu EUR programmu 350 000 MVU energoefektivitātes atbalstam, rekordlielas investīcijas tīklos un spēcīgākas globālās partnerības.

REAĢĒŠANA UZ COVID-19 KRĪZI

2020. gadā EIB, reaģējot uz COVID-19 krīzes ekonomiskajām sekām, izveidoja 25 miljardu EUR garantiju fondu, lai EIB grupa varētu palielināt atbalstu uzņēmumiem visās dalībvalstīs, mobilizējot papildu summu līdz 200 miljardu EUR apmērā.

Šis fonds papildināja tūlītēja atbalsta pasākumu kopumu līdz 40 miljardu EUR apmērā, kuru veido:

- uz esošajām programmām balstītas bankām paredzētas īpašas garantiju shēmas tūlītējai izmantošanai, šajā nolūkā mobilizējot finansējumu līdz 20 miljardu EUR apmērā,
- bankām paredzētas īpašas likviditātes kredītlīnijas, lai apgrozāmā kapitāla veidā nodrošinātu papildu 10 miljardu EUR atbalstu MVU un vidēji liela kapitāla uzņēmumiem,
- īpašas ar aktīviem nodrošinātu vērtspapīru iegādes programmas, lai bankām dotu iespēju pārnest risku uz MVU izsniegtu aizdevumu portfeļiem, mobilizējot papildu 10 miljardu EUR atbalstu.

REAĢĒŠANA UZ KRIEVIJAS IEBRUKUMU UKRAINĀ

EIB ar Ukrainu saistītas darbības sāka veikt 2007. gadā. Ukrainā tā darbojas Eiropas kaimiņattiecību politikas, Austrumu partnerības un citu ES divpusēju nolīgumu ietvaros. Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā EIB ir pastiprinājusi atbalstu fonda "EU for Ukraine" ietvaros. No minētā instrumenta piešķirtā finansējuma mērķis ir palīdzēt Ukrainai salabot bojāto infrastruktūru, atsākt pašvaldību pakalpojumu sniegšanu un atbalstīt steidzamus energoefektivitātes pasākumus, gatavojoties aukstajai sezonai. Turklāt EIB ir koordinējusi humānās palīdzības ziedojumus, prioritāti piešķirot ārkārtas palīdzībai konflikta skartajiem cilvēkiem Ukrainā un tās kaimiņvalstīs.

Saistībā ar Krievijas agresijas karu pret Ukrainu un nepieciešamību palielināt dalībvalstu militāro kapacitāti ir sākusies diskusija par to, vai EIB mērķiem nevajadzētu pievienot investīcijas aizsardzības nozarē. Arī Ukraina būtu tiesīga saņemt šādu finansējumu. Tā būtu radikāla atkāpšanās no pašreizējās prakses, kas izslēdz ar aizsardzību saistītu investīciju atbalstīšanu. Lielas bažas raisa tas, vai papildu mērķis, kura īstenošanai EIB būs jāpalielina aizņemšanās kapitāla tirgos, nepazeminās tās augsto kredītreitingu. Eiropadomes 2024. gada 21. un 22. marta sanāksmes secinājumos ir norādīts, ka "Eiropas Investīciju banka tiek aicināta pielāgot savu politiku attiecībā uz aizdevumiem aizsardzības industrijai un savu pašreizējo divējāda lietojuma preču definīciju, vienlaikus nodrošinot savu finansēšanas spēju".

2024. gada jūnijā EIB ievieša [Stratēģisko ceļvedi laikposmam no 2024. gada līdz 2027. gadam](#), kurā galvenā uzmanība veltīta astoņām pamatprioritātēm, lai novērstu

investīciju trūkumu Eiropā. Šajā plānā uzsvērtā EIB apņemšanās palielināt savu kā ES finanšu institūcijas lomu un atbalstīt tādas iniciatīvas kā Ukrainas rekonstrukcija un ES paplašināšanās.

2025. gada martā EIB [paplašināja savu finansēšanas jomu, iekļaujot tajā vairāk drošības un aizsardzības projektu](#), piemēram, robežu aizsardzības, kiberdrošības un kritiskās infrastruktūras projektus. Lai gan EIB joprojām nefinansē ar ieročiem un munīciju saistītus projektus, minētās politikas maiņas mērķis ir pastiprināt Eiropas aizsardzības spēju.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Saskaņā ar LESD 308. pantu EIB Statūtu grozīšanas gadījumā tā apspriežas ar Parlamentu. EIB ir tieši atbildīga dalībvalstu priekšā. EIB nav oficiāla pienākuma ziņot Parlamentam, nedz arī tā ir atbildīga Parlamenta priekšā. Tomēr, demonstrējot labo gribu, EIB priekšsēdētājs pieņem uzaicinājumus piedalīties plenārsēdē un attiecīgajās Parlamenta komiteju sanāksmēs, un EIB ir gatava atbildēt uz Parlamenta deputātu jautājumiem.

Katru gadu [Budžeta kontroles \(CONT\) komiteja](#) pārbauda EIB darbības un sniedz ziņojumu plenārsēdē, uz kuru tiek uzaicināts EIB priekšsēdētājs. Turklāt Eiropas Parlaments katru gadu pieņem patstāvīgu ziņojumu par EIB finanšu darbībām.

Parlaments kā viens no likumdevējiem bija iesaistīts ESIF un InvestEU iniciatīvas pieņemšanā.

Plašākai informācijai par šo tematu skatīt [Ekonomikas un monetārās komitejas](#) un [Budžeta komitejas tīmekļa vietni](#).

Ronny Mazzocchi / Samuel De Lemos Peixoto
12/2025

1.3.16. EIROPAS OMBUDS

Eiropas Ombuds, rīkojoties pēc savas ierosmes vai pamatojoties uz tādu ES pilsoņu vai fizisku vai juridisku personu iesniegtām sūdzībām, kuras dzīvo vai kuru mītne ir reģistrēta kādā dalībvalstī, izmeklē Eiropas Savienības iestāžu, struktūru, biroju un aģentūru pieļautās administratīvas kļūmes. Ombudu ieceļ Eiropas Parlaments uz visu Parlamenta sasaukuma laikposmu.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 20., 24. un 228. pants, kā arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 43. pants.

Eiropas Ombuda statusu un pienākumus Parlaments ietērpa vārdos 1994. gada 9. marta [lēmumā](#), ko pieņēma pēc apspriešanās ar Komisiju, Padomei to apstiprinot. Pēc tam Eiropas Ombuds pieņēma minētā lēmuma īstenošanas noteikumus. Minēto lēmumu atcēla, un tā vietā Eiropas Parlaments saskaņā ar to pašu procedūru pieņēma 2021. gada 24. jūnija [regulu](#). Eiropas Ombuda ievēlēšanas un atcelšanas no amata procedūra ir noteikta Eiropas Parlamenta Reglamenta 231.–233. pantā.

MĒRĶI

Eiropas Ombuda institūciju izveidoja ar Māstrihtas līgumu (1992. gads), un tās uzdevums ir:

- uzlabot tādu pilsoņu vai fizisku vai juridisku personu aizsardzību, kuri dzīvo vai kuru mītne ir reģistrēta kādā dalībvalstī, ja Eiropas Savienības iestādes, struktūras, biroji vai aģentūras ir pieļāvušas administratīvas kļūmes; kā arī
- tādējādi ES iestāžu lēmumu pieņemšanas procesā un pārvaldībā vairojot atvērtību un demokrātisko pārskatatbildību.

A. Statuss

1. Vēlēšanas

a. Prasības

Par Eiropas Ombudu ieceļ personu, kura:

- ir ES pilsonis;
- ir apveltīta ar visām pilsoniskām un politiskām tiesībām,
- pilnībā garantē savu neatkarību,
- atbilst nosacījumiem, kas ir jāizpilda, lai ieņemtu augstāko tiesībaizsardzības iestāžu amatus savā valstī, vai kurai ir atzīta kompetence un kvalifikācija, lai uzņemtos Eiropas Ombuda pienākumus;
- kas nav bijusi valsts valdības loceklis vai Eiropas Parlamenta, Eiropadomes vai Eiropas Komisijas loceklis divu gadu laikā pirms uzaicinājuma izvirzīt kandidatūras publicēšanas dienas.

b. Procedūra

Katra parlamentārā sasaukuma sākumā vai Eiropas Ombuda nāves, atkāpšanās no amata vai atcelšanas no amata gadījumā Eiropas Parlamenta priekšsēdētājs prasa izvirzīt Eiropas Ombuda amata kandidatūras un nosaka to iesniegšanas termiņus. Kandidatūrām ir jābuda vismaz tādu 40 Eiropas Parlamenta deputātu atbalsts, kuri pārstāv vismaz divas dalībvalstis. Kandidatūras iesniedz Eiropas Parlamenta Lūgumrakstu komitejai, kura izskata to pieņemamību. Komiteja var aicināt kandidātus uzstāties. Atbilstīgo kandidatūru sarakstu pēc tam iesniedz Eiropas Parlamentam balsošanai. Eiropas Ombudu ievēlē ar nodoto balsu vairākumu.

2. Pilnvaru termiņš

a. ilgums:

Eiropas Ombudu uz Eiropas Parlamenta pilnu pilnvaru termiņu ievēlē Eiropas Parlaments pēc katrām Eiropas Parlamenta vēlēšanām. Viņu amatā var ievēlēt atkārtoti.

b. Pienākumi

Savu amata pilnvaru termiņa laikā Eiropas Ombudam:

- pildot savus pienākumus, ir jābūt pilnīgi neatkarīgam un objektīvam;
- viņš nedrīkst nedz lūgt, nedz pieņemt kādas valdības, iestādes, struktūras, biroja vai vienības norādījumus;
- viņam ir jāatturas veikt darbības, kas nav savienojamas ar viņa darba pienākumiem;
- viņš nedrīkst veikt nekādus citus politiskus, administratīvus vai vel citādus profesionālus pienākumus neatkarīgi no tā, vai par tiem pienākas atlīdzība vai ne.

3. Atcelšana no amata

Eiropas Ombudu pēc Eiropas Parlamenta pieprasījuma var atcelt Eiropas Savienības Tiesa (EST), ja viņš vairs neatbilst nosacījumiem, kas ir jāievēro, lai pildītu amata pienākumus, vai ir vainojams nopietnos pārkāpumos.

B. Funkcija

1. Kompetence

Eiropas Ombuds izskata lietas par Eiropas Savienības iestāžu, struktūru, biroju vai aģentūru pieļautām administratīvām kļūmēm.

a. Eiropas Ombuds var konstatēt administratīvās kļūmes esamību, ja attiecīgā iestāde neievēro:

- pamattiesības;
- tiesību normas vai principus;
- labas pārvaldības principus.

Eiropas Ombuda veiktā izmeklēšana galvenokārt attiecas uz:

- lēmumu pieņemšanas un lobēšanas/pārskatatbildības pārredzamību;
- piekļuvi dokumentiem;

- dienesta kultūru;
- procesuālo tiesību ievērošanu;
- konfidencialitātes prasību pienācīgu ievērošanu;
- pamattiesību ievērošanu;
- pieņemšanu darbā;
- ES personāla jautājumu un iecelšanu labu pārvaldību;
- finanšu pareizu pārvaldību;
- ētiku;
- sabiedrības līdzdalību ES lēmumu pieņemšanā.

Apmēram trešā daļa no visām pārbaudēm, kuras Eiropas Ombuds katru gadu veic, attiecas uz informācijas trūkumu vai atteikumu to sniegt.

b. Izņēmumi

Eiropas Ombuds neizmeklē šādus jautājumus:

- Eiropas Savienības Tiesas tiesu statusā veiktās darbības; Eiropas Ombuds attiecībā uz EST veic izmeklēšanu tikai tajā mērā, kādā tā neskar EST tiesvedības kompetenci, piemēram, par iepirkuma konkursiem, līgumiem un darbinieku lietām;
- sūdzības par vietējām, reģionālām vai valsts iestādēm, pat ja šīs sūdzības attiecas uz jautājumiem, kas ir saistīti ar Eiropas Savienību;
- valsts tiesu vai ombudu rīcību; Eiropas Ombuds nav institūcija, kurā var pārsūdzēt minēto struktūru lēmumus;
- lietas, kas pirms tam attiecīgajās iestādēs nav izskatītas, piemērojot atbilstošas administratīvās procedūras;
- sūdzības par atsevišķu ES amatpersonu rīcību.

2. Vēršanās pie Eiropas Ombuda

Eiropas Ombuds veic izmeklēšanu vai nu par iemesliem, kurus viņš konstatē pats, vai, nu, reaģējot uz tādu ES pilsoņu vai tādu fizisko vai juridisko personu iesniegtām sūdzībām, kuras dzīvo vai kuru mītne ir reģistrēta kādā no dalībvalstīm un kuras minētās sūdzības ir iesniegušas vai nu pašas, vai nu ar kāda Eiropas Parlamenta deputāta starpniecību, izņemot gadījumus, kad attiecībā uz sūdzībā izteiktajiem faktiem tiek īstenota vai ir bijusi īstenota tiesvedība.

3. Informācijas pieprasīšanas tiesības

Eiropas Ombuds var pieprasīt informāciju no:

- iestādēm un struktūrām, kurām šī informācija ir jāsniedz un jānodrošina piekļuve attiecīgajām lietām, izņemot gadījumus, kad tas nav iespējams pienācīgi pamatota informācijas neizpaušanas pienākuma dēļ;
- minēto iestāžu un struktūru amatpersonām un pārējiem darbiniekiem ir pienākums sniegt liecības pēc Eiropas Ombuda pieprasījuma, taču vienlaikus tām ir jāievēro noteikumi, kuri uz tām attiecas;

- dalībvalstu iestādēm, kurām šī informācija ir jāsniedz, izņemot gadījumus, kad šāda informācijas izpaušana ir aizliegta ar likumu vai noteikumiem. Taču arī šādos gadījumos Eiropas Ombuds var šo informāciju iegūt, ja viņš apņemas to neizpaust.

Ja Eiropas Ombuds pieprasīto palīdzību neiegūst, viņš par to informē Eiropas Parlamentu, kurš uz minēto informāciju attiecīgi reaģē. Papildus tam Eiropas Ombuds var sadarboties ar saviem partneriem – dalībvalstu ombudiem, ievērojot attiecīgās dalībvalsts tiesību aktu normas. Ja informācija tomēr, izrādās, attiecas uz krimināltiesībām, Eiropas Ombuds nekavējoties informē dalībvalsts kompetentās iestādes un Eiropas Biroju krāpšanas apkarošanai (*OLAF*). Vajadzības gadījumā Eiropas Ombuds var informēt arī to ES iestādi, kuras pakļautībā attiecīgais ierēdnis vai darbinieks atrodas.

4. Pārbažu rezultāti

Eiropas Ombuds iespēju robežās apspriežas ar attiecīgo iestādi vai struktūru, lai rastu risinājumu, kas apmierinātu sūdzības iesniedzēju. Ja Eiropas Ombuds konstatē administratīvas kļūmes esamību, viņš ar ieteikumiem vēršas pie attiecīgās iestādes vai struktūras, kurai pēc tam triju mēnešu laikā Eiropas Ombudam ir jādara zināma sava nostāja. Ja iestāde ierosinātos ieteikumus noraida, Eiropas Ombuds var izstrādāt īpašu ziņojumu, kuru viņš iesniedz Eiropas Parlamentam. Eiropas Parlaments savukārt var izstrādāt ziņojumu par Eiropas Ombuda iesniegto īpašo ziņojumu. Visbeidzot, Eiropas Ombuds informē sūdzības iesniedzēju par pārbaudes rezultātiem, attiecīgās iestādes vai struktūras izstrādāto atzinumu un izklāsta savus ieteikumus.

C. Pārvaldes aparāts

Eiropas Ombuda rīcībā ir sekretariāts, uz kura darbiniekiem attiecas Eiropas Savienības Civildienesta noteikumi. Eiropas Ombuds ieceļ sekretariāta vadītāju.

D. Pasākumi

Pirmais Eiropas Ombuds *Jacob Söderman* šajā amatā nostrādāja divus pilnvaru termiņus – no 1995. gada jūlija līdz 2003. gada 31. martam. Viņa amata pilnvaru laikā Eiropas Parlaments apstiprināja Labas administratīvās prakses kodeksu (2001. gadā). Šis kodekss ir procesuāls kodekss, kurā ir iestrādāti ES administratīvo tiesību principi, kas ir izkristalizēti EST judikatūrā, kā arī par paraugu ir ņemti vērā valstu tiesību akti. Eiropas Ombuds šo kodeksu izmanto, izmeklējot, vai nav pieļautas administratīvas kļūmes un tā normas piemēro izmeklēšanas gaitā. Minētais kodekss vienlaikus noder gan kā rokasgrāmata, gan kā atsaucis avots arī ES ierēdņiem, veicinot augstāko pārvaldības standartu ievērošanu.

Nikiforos Diamandouros Eiropas Ombuda amatu ieņēma laikposmā 2003. gada aprīlis – 2013. gada 14. marts, kad viņš no šā amata atkāpās, bet atkāpšanās spēkā stājās, sākot ar 2013. gada 1. oktobri. 2006. gada 11. jūlijā viņš iesniedza priekšlikumu par Eiropas Ombuda statūtu pielāgojumiem, kuriem piekrita Eiropas Parlamenta Lūgumrakstu komiteja, Eiropas Parlaments un Eiropas Savienības Padome. Statūti tika grozīti, lai nostiprinātu un precizētu Eiropas Ombuda funkcijas, piemēram, no dokumentu pieejamības un informācijas paziņošanas *OLAF* viedokļa, kad minētie dokumenti un informācija varētu attiekties uz šā biroja kompetenci.

Eiropas Parlaments 2013. gada jūlija sesijā Eiropas Ombuda amatā ievēlēja *Emily O'Reilly* – bijušo Īrijas Ombudi –, un viņa šajā amatā stājās 2013. gada 1. oktobrī,

un pēc tam tajā tika apstiprināta divreiz – pēc 2014. gada un 2019. gada Eiropas Parlamenta vēlēšanām. Viņa uzlaboja Eiropas Ombuda lomas atpazīstamību, jo koncentrējās uz ES pilsoņiem vissvarīgākajiem jautājumiem un nodrošināja, ka ES ievēro augstākos pārvaldības, pārredzamības un ētikas standartus. Viņa veicināja tā ES lēmumu pieņemšanas procesa pārredzamību, kas jo īpaši norisēja dialogos un Eiropas Savienības Padomē, kā arī pārredzamību attiecībā uz lobēšanu, ekspertu grupām, interešu konfliktu, virpuļdurvju efektu, ES aģentūrām (piemēram, Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūru, *Frontex*) un starptautiskajām sarunām (piemēram, par transatlantisko tirdzniecības un ieguldījumu partnerību). Viņa strādāja, lai uzlabotu noteikumus, kas reglamentē trauksmes celšanu, Eiropas pilsoņu iniciatīvu un invaliditāti. Viņa ir izskatījusi arī administratīvo kļūmju gadījumus bijušā Komisijas ģenerālsekretāra iecelšanā.

2024. gada 17. decembrī Parlaments ar 344 EP deputātu atbalstu aizklātā plenārsēdes balsojumā atbalstīja *Teresa Anjinho* no Portugāles, ieceļot viņu Eiropas Ombuda amatā uz pieciem gadiem. Lūgumrakstu komitejas atklātajā uzklaušānā 2024. gada 3. decembrī *T. A. Anjinho* apņēmas stiprināt uzticēšanos starp ES un tās iedzīvotājiem, ievērojot visaugstākos integritātes, pārskatatbildības un reaģētspējas standartus. Pēc zvēresta nodošanas ceremonijas Eiropas Savienības Tiesā 2025. gada 27. februārī *T. A. Anjinho* uzsāka savu piecu gadu pilnvaru termiņu kā Eiropas ombude.

Eiropas Ombuds papildus tam koordinē Eiropas Ombudu tīklu un kopš 2017. gada vienreiz divos gados ir piešķīris "Labas pārvaldības balvu".

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Lai arī Eiropas Ombuds, pildot savus pienākumus, ir pilnībā neatkarīgs, viņš tomēr darbojas kā Parlamenta ombuds. Eiropas Ombudam ir ļoti cieša saikne ar Eiropas Parlamentu, kuram vienīgajam ir tiesības viņu ievēlēt un prasīt EST viņu no amata atcelt un kurš pieņem noteikumus par Eiropas Ombuda pienākumu veikšanu, sniedz viņam atbalstu izmeklēšanā un izskata viņa ziņojumus. Eiropas Parlamenta Lūgumrakstu komiteja, pamatojoties uz Reglamentu (232. pantu), katru gadu sagatavo ziņojumu attiecībā uz gada ziņojumu par Eiropas Ombuda darbību. Komiteja šajos ziņojumos Eiropas Ombudam ir atkārtoti paudusi nedalītu atbalstu un uzsvērusi, ka ES iestādēm ar to būtu pilnībā jāsadarbojas, lai palielinātu Savienības pārredzamību un pārskatatbildību, ko, piemēram, panāk, īstenojot Eiropas Ombuda ieteikumus. Parlaments 2019. gada 12. februārī pieņēma rezolūciju par regulas projektu, kas satur priekšlikumu par atjauninātiem Eiropas Ombuda statūtiem, ar kuriem ir iecerēts stiprināt šīs institūcijas neatkarību un pilnvaras. Eiropas Parlaments 2021. gada 24. jūnijā pieņēma [Regulu, ar kuru nosaka jaunus Eiropas Ombuda statūtus](#) un ar kuru kodificē daudzas šīs struktūras darba iezīmes, piemēram, pilnvaras sākt izmeklēšanu pēc savas iniciatīvas.

Andreea Simona Chifan
10/2025

1.4. FINANSES

1.4.1. SAVIENĪBAS IEŅĒMUMI

ES budžets lielākoties tiek finansēts no pašu resursiem un papildināts ar citiem ieņēmumiem. Gada ieņēmumiem pilnībā ir jāsedz gada izdevumi, jo budžeta deficīts nav atļauts. Lēmumus par pašu resursu sistēmu, balstoties uz vienprātības principu un ņemot vērā Eiropas Parlamenta atzinumu, pieņem Padome, un tie ir jāratificē ikvienai dalībvalstij. Komisija kopā ar priekšlikumu 2028.–2034. gada daudzgadu finanšu shēmai nāca klajā ar ierosinājumu reformēt pašu resursu sistēmu.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par ES darbību 311. pants un 322. panta 2. punkts un Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līguma 106.a un 171. pants;
- [Padomes 2020. gada 14. decembra Lēmums \(ES, Euratom\) 2020/2053](#) par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmu;
- [Padomes 2021. gada 30. aprīļa Regula \(ES, Euratom\) 2021/768](#), ar ko nosaka Eiropas Savienības pašu resursu sistēmas īstenošanas pasākumus.
- [Padomes 2014. gada 26. maija Regula \(ES, Euratom\) Nr. 609/2014](#) par metodēm un procedūru, lai darītu pieejamus tradicionālos, PVN un NKI pašu resursus, un par pasākumiem, lai izpildītu kases vajadzības, kas grozīta ar [Padomes 2022. gada 5. aprīļa Regulu \(ES, Euratom\) 2022/615](#);
- [Padomes 2021. gada 30. aprīļa Regula \(ES, Euratom\) 2021/769](#) par galīgajiem vienotajiem pasākumiem, lai iekasētu pašu resursus, ko veido pievienotās vērtības nodokļi;
- [Padomes 2021. gada 30. aprīļa Regula \(ES, Euratom\) 2021/770](#) par pašu resursa aprēķināšanu, kas pamatojas uz neregistrēta izlietotā plastmasas iepakojuma

daudzumu, par metodēm un procedūru, lai darītu pieejamu minēto pašu resursu, par pasākumiem, lai izpildītu kases vajadzības, un par dažiem aspektiem attiecībā uz pašu resursu, kas pamatojas uz nacionālo kopienākumu.

MĒRĶIS

Nodrošināt ES finansiālu autonomiju budžeta disciplīnas robežās.

KĀ DARBOJAS PAŠU RESURSU SISTĒMA

Ar [1970. gada 21. aprīļa Pašu resursu lēmumu](#) Eiropas Ekonomikas kopiena (EEK) tika nodrošināta ar pašu resursiem. Saskaņā ar Padomes 2020. gada 14. decembra Lēmumu (ES, Euratom) 2020/2053 dalībvalstu ikgadējā iemaksa pašu resursu nodrošināšanai pašlaik ir ierobežota līdz 1,4 % no ES nacionālā kopienākuma (NKI). Tā kā kopējie budžeta izdevumi nedrīkst pārsniegt kopējos ieņēmumus, šis maksimālais apjoms attiecas arī uz izdevumiem pašreizējās (2021.–2027. gada) daudzgadu finanšu shēmas (DFS) ietvaros ([1.4.3](#)).

IEŅĒMUMU SASTĀVS

1. Pašu resursi

Tradicionālie pašu resursi galvenokārt sastāv no muitas nodokļa importam, ko iekasē kopš 1970. gada. Dalībvalstis var paturēt 25 % no iekasētā muitas nodokļa tā iekasēšanas izmaksu segšanai. Tradicionālie pašu resursi parasti ir aptuveni 10–15 % no pašu resursu ieņēmumiem^[1].

PVN pašu resursi ir procentuāla daļa no aplēstā dalībvalstu iekasētā pievienotās vērtības nodokļa (PVN); šo daļu dalībvalstis pārskaita Savienībai. Lai gan šis pašu resursu veids bija paredzēts 1970. gada lēmumā, dalībvalstis to sāka pārskaitīt Savienības budžetā tikai pēc to PVN sistēmu saskaņošanas 1979. gadā. PVN pašu resursi pašlaik ir aptuveni 10 % no pašu resursu ieņēmumiem.

Tā dēvētos **plastmasas pašu resursus** ieviesa 2021. gada 1. janvārī ar 2020. gada Pašu resursu lēmumu. Tā ir dalībvalstu iemaksa (tiešs pārskaitījums no dalībvalstu budžeta), kura balstās uz neregulāru plastmasas iepakojuma atkritumu daudzumu un kuras aprēķināšanai izmanto vienotu piesaistīšanas likmi – 0,80 EUR par kilogramu. To dalībvalstu iemaksa, kuru nacionālais kopienākums uz vienu iedzīvotāju ir zemāks par ES vidējo rādītāju, tiek samazināta par ikgadēju fiksētu summu, kas atbilst 3,8 kilogramiem plastmasas atkritumu uz vienu iedzīvotāju. Šī pašu resursu veida radītie ieņēmumi nodrošina aptuveni 3–4 % no pašu resursu ieņēmumiem.

NKI pašu resursi ir iemaksa, ko katru gadu budžeta procedūras ietvaros aprēķina kā vienotu procentuālu daļu no dalībvalstu NKI, un tos ieviesa ar [Padomes 1988. gada 24. jūnija Lēmumu \(88/376/EEK, Euratom\)](#). Sākotnēji tos bija paredzēts iekasēt tikai tad, ja pārējie pašu resursi pilnībā nesedza izdevumus, taču pašlaik ar tiem finansē ES budžeta izdevumu lielāko daļu. Kopš 90. gadu beigām NKI pašu resursu apjoms ir trīskāršojies, un pašlaik tie ir aptuveni 60–70 % no pašu resursu ieņēmumiem.

[1] [Eiropas Savienības 2021. finanšu gada konsolidētie finanšu pārskati](#).

2. Citi ieņēmumi un no iepriekšējā gada pārnestais atlikums

Citi ieņēmumi ietver ES iestāžu darbinieku maksātos nodokļus, ar ko apliek viņu algu, trešo valstu iemaksas ES programmās, procentu maksājumus un sodas nauda, ko maksā uzņēmumi, attiecībā uz kuriem konstatēts, ka tie pārkāpuši ES tiesības. Ja budžetā ir pārpalikums, to attiecīgā finanšu gada beigās pārnes uz nākamā gada budžetu kā ieņēmumus. Citi ieņēmumi, atlikums un tehniskās korekcijas parasti ir aptuveni 2–8 % no kopējiem ieņēmumiem.

Citos ieņēmumos tiek ieskaitīti arī **aizņēmumi**, un tie pašlaik veido 25–30 % no budžeta. ES budžeta deficīts nav pieļaujams, un tā izdevumus nav atļauts finansēt ar aizņemšanās palīdzību. Tomēr, lai finansētu dotācijas un aizdevumus, kas paredzēti Atvērto instrumenta NextGenerationEU (NGEU) ietvaros, Komisijai izņēmuma kārtā uz laiku tika atļauts kapitāla tirgos aizņemties līdz 750 miljardiem EUR (2018. gada cenās). Šo jauno neto aizņemšanos paredzēts pārtraukt 2026. gada beigās, un pēc tam būs atļautas tikai refinansēšanas operācijas.

3. Korekcijas mehānismi

Pašu resursu sistēmu izmantoja arī, lai korigētu nelīdzsvarotību starp dalībvalstu neto iemaksām Savienības budžetā. Lai gan 1984. gadā ieviesto Apvienotās Karalistes atlaidi vairs nepiemēro, ar fiksētas summas korekcijas palīdzību joprojām tiek samazināta Dānijas, Vācijas, Nīderlandes, Austrijas un Zviedrijas iemaksa laikposmā no 2021. gada līdz 2027. gadam.

VIRZĪBA UZ ES PAŠU RESURSU REFORMU

Lisabonas līgumā atkārtoti norādīts, ka budžetu pilnībā finansē no pašu resursiem, un saglabātas Padomes pilnvaras pēc apspriešanās ar Parlamentu vienprātīgi pieņemt lēmumu par Savienības pašu resursu sistēmu^[2], ieviest jaunas pašu resursu kategorijas un atcelt esošās kategorijas. Šis līgums nosaka arī to, ka šādu lēmumu īstenošanas pasākumus Padome var pieņemt tikai ar Parlamenta piekrišanu, un šis noteikums pastiprina Parlamenta pozīciju šajā procesā.

Balstoties uz jaunajiem Lisabonas līguma noteikumiem, Parlaments vairākās pēdējos gados pieņemtās nostāšanās un rezolūcijās^[3] atkārtoti ir prasījis veikt pašu resursu sistēmas padziļinātu reformu. Lai panāktu stabilāku ES budžetu, kas paredzēts ES politikas mērķu atbalstīšanai, Parlaments ir norādījis uz nepieciešamību ieviest uz augstiem mērķiem balstītu un līdzsvarotu jaunu ES pašu resursu grozu, kurš būtu taisnīgs, vienkāršs, pārredzams un fiskāli neitrāls iedzīvotājiem. Parlaments arī atkārtoti ir prasījis veikt reformas, lai ieņēmumu iekasēšanu padarītu vienkāršāku, pārredzamāku un demokrātiskāku, samazinātu uz NKI balstīto iemaksu īpatsvaru un pakāpeniski atteiktos no jebkādam atlaidēm.

[2] Jebkurš šāds lēmums ir jāratificē dalībvalstīm.

[3] [2014. gada 17. decembra nostāja](#) par Eiropas Kopienų pašu resursu sistēmu; [2014. gada 16. aprīļa nostāja](#) par projektu Padomes lēmumam par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmu; [2016. gada 6. jūlija rezolūcija](#) par gatavošanos DFS 2014.–2020. gadam pārskatīšanai pēc vēlēšanām – Parlamenta ieteikumi pirms Komisijas priekšlikuma izstrādes; [2016. gada 26. oktobra rezolūcija](#) par DFS 2014.–2020. gadam vidusposma novērtēšanu; [2017. gada 24. oktobra rezolūcija](#) par pārdomu dokumentu par ES finanšu nākotni; [2018. gada 14. marta rezolūcija](#) par Eiropas Savienības pašu resursu sistēmas reformu; [2018. gada 30. maija rezolūcija](#) par daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam un pašu resursiem; [2018. gada 14. novembra rezolūcija](#) par daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam; [Parlamenta nostāja ar nolūku panākt vienošanos, 2019. gada 10. oktobra rezolūcija](#) par daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam un pašu resursiem: laiks attaisnot pilsoņu cerības.

2017. gada janvārī augsta līmeņa grupa (t. s. Monti grupa) iepazīstināja ar savu [galīgo ziņojumu](#) par pārredzamākiem, vienkāršākiem, taisnīgākiem un demokrātiski pārskatatbildīgākiem veidiem, kā finansēt ES budžetu. Ziņojuma secinājums bija šāds: lai varētu risināt aktuālās problēmas un sasniegt taustāmus rezultātus ES iedzīvotāju labā, ir jāreformē ES budžets – gan tā ieņēmumu, gan izdevumu daļa.

Balstoties uz šo ziņojumu un tam sekojošo [Pārdomu dokumentu par ES finanšu nākotni](#), Komisija [2018. gada 2. maijā nāca klajā ar priekšlikumu](#) ieviest jaunu pašu resursu grozu^[4], taču šo priekšlikumu nepieņēma.

NESENIE MĒĢINĀJUMI REFORMĒT ES IEŅĒMUMUS

Eiropadomes 2020. gada 17.–21. jūlija sanāksmē valstu vai to valdību vadītāji vienojās par 2021.–2027. gada DFS, Next Generation EU (NGEU) instrumentu, maksājumu maksimālā apjoma palielināšanu un jauna – uz neregulētiem plastmasas iepakojuma atkritumiem balstīta – pašu resursu veida ieviešanu, sākot no 2021. gada janvāra.

NGEU pamatā bija [Komisijas 2020. gada 28. maija priekšlikums](#) aizņemt līdz 750 miljardiem EUR, starptautiskajos tirgos ES vārdā emitējot obligācijas ar 3–30 gadu atmaksas termiņu, lai mazinātu COVID-19 pandēmijas ietekmi. Lai atbalstītu saistības, ko ES uzņēmusies nolūkā atmaksāt tirgū piesaistīto finansējumu, Komisija papildus jau ierosinātajam pastāvīgajam pašu resursu maksimālā apjoma palielinājumam no 1,2 % uz 1,4 % no NKI ir nākusi klajā ar priekšlikumu izņēmuma kārtā un uz laiku palielināt pašu resursu maksimālo apjomu par 0,6 % no ES NKI, lai ņemtu vērā jauno ekonomisko kontekstu.

Reaģējot uz minēto Komisijas priekšlikumu, Parlaments [2020. gada 23. jūlija rezolūcijā](#) uzsver, ka tikai papildu jaunu pašu resursu ieviešana var palīdzēt atmaksāt ES parādu, ko radījusi ar NGEU saistītā aizņemšanās, un vienlaikus glābt ES budžetu un mazināt fiskālo spiedienu uz dalībvalstu finansēm un ES iedzīvotājiem. [Parlamenta 2020. gada 16. septembra nostājā](#), kas pieņemta saskaņā ar apspriešanās procedūru, atkārtoti prasīts ieviest jaunus pašu resursus, vadoties pēc iepriekš noteikta ceļveža.

2020. gada 10. novembrī Parlamenta, Padomes un Komisijas sarunu vedēji panāca politisku vienošanos par DFS, pašu resursiem un konkrētiem aspektiem attiecībā uz atvēršanas instrumenta pārvaldību. Tā rezultātā kā jauns pielikums [Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas leģislācijai nolīgumam par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību](#) ir noteikts ceļvedis jaunu pašu resursu ieviešanai laikposmā no 2021. gada līdz 2027. gadam, lai segtu NGEU parāda atmaksas izdevumus.

Pašu resursu lēmumu pieņēma 2020. gada 14. decembrī, pēc tam līdz 2021. gada 31. maijam to ratificēja visas dalībvalstis, un to sāka piemērot ar atpakaļejošu spēku no 2021. gada 1. janvāra.

Pēc tam – 2021. gada 22. decembrī un 2023. gada 20. jūnijā – tika publicēti divi Komisijas priekšlikumi^[5]. Tie ietvēra pašu resursus, kas balstās uz ieņēmumiem no ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) kvotu izsoles, oglekļa ievērošanas mehānisma (OIM) radītos ieņēmumus un pagaidu statistiskos pašu resursus, kuri

[4] Revīzijas palāta par šiem priekšlikumiem sniedza atzinumu 2018. gada 29. novembrī ([atzinums Nr. 5/2018](#)).

[5] [COM\(2021\)0570](#) un [COM\(2023\)0330](#).

balstās uz uzņēmumu peļņu (kurus paredzēts aizstāt ar patiesiem pašu resursiem, kas balstās uz uzņēmumu ienākuma nodokli).

Tā kā Padome minēto pašu resursu grozu neapstiprināja, Komisija 2025. gada 16. jūlijā publicēja jaunu [priekšlikumu par ES pašu resursu sistēmu](#). Tas ietver iepriekš ierosinātos jaunus pašu resursu veidus, proti, 75 % no OIM radītajiem ieņēmumiem un 30 % no ETS1 ieņēmumiem (ETS2 ieņēmumi netiek iekļauti). Tas nosaka jaunus pašu resursu veidus, kuru pamatā ir nesavāktie e-atkritumi (2 EUR par kg), akcīzes nodokļi, ko piemēro tabakai un saistītiem izstrādājumiem (15 % no minimālā akcīzes nodokļa) un ikgadēju vienreizēju iemaksu, kuru piemēro lieliem uzņēmumiem, kas darbojas ES (līdz 0,1 % no to neto apgrozījuma). Priekšlikumā iekļauta arī esošo pašu resursu korekcija, piemēram, tradicionālo pašu resursu iekasēšanas izmaksu samazināšana (no 25 % uz 10 %) un grozījumi attiecībā uz plastmasas pašu resursiem (likmes palielināšana līdz 1 EUR par kg un turpmāka korigēšana atkarībā no inflācijas līmeņa). Tajā arī precizēts, ka saistībā ar e-komerciju iekasētās summas ir ieskaitāmas tradicionālajos pašu resursos un ka tiek atcelti zemas vērtības sūtījumiem piemērotie atbrīvojumi. Visbeidzot, tajā ierosināts pārtraukt jebkādu korekciju veikšanu, tostarp vienreizējo samazināšanu, ko piemēro uz NKI balstītajiem pašu resursiem, PVN bāzes maksimālā apjoma noteikšanu un samazināšanu, kuru piemēro neregulētiem izlietotā plastmasas iepakojuma pašu resursiem.

Paredzams, ka ierosinātā pašu resursu pakete radīs 40 % no pašreizējā gada budžeta: aptuveni 6 % tiktu iegūti no ETS, 1 % – no OIM, 10 % – no e-atkritumiem, 7,5 % – no tabakas, 4,5 % – no uzņēmumu ienākuma nodokļa pašu resursiem un 10 % – no pašreizējo pašu resursu korekcijas.

EIROPAS PARLAMENTA VIEDOKLIS PAR MINĒTAJEM REFORMU PRIEKŠLIKUMIEM

Ar jauno pašu resursu 2021. gada grozu saistītās apspriešanās procedūras laikā [Parlaments kopumā atbalstīja attiecīgo priekšlikumu](#), izdarot tajā dažus grozījumus. Parlaments arī [2023. gada 10. maijā pieņēma rezolūciju](#), kurā mudina Padomi pieņemt minēto pašu resursu grozu un ierosina vēl citus jaunus pašu resursus. Vēlāk savā [2023. gada 9. novembra rezolūcijā](#) Parlaments apstiprināja priekšlikumu otrajai paketei, izdarot tajā dažus grozījumus.

Nesen savā [2025. gada 7. maija rezolūcijā](#) Parlaments no jauna "aicina Padomi steidzamības kārtā pieņemt jaunus pašu resursus" un "uzsver, ka jauni patiesi pašu resursi – papildus lestāžu nolīgumā minētajiem – ir būtiski".

Andras Schwarcz
10/2025

1.4.2. ES IZDEVUMI

Budžeta izdevumus kopīgi apstiprina Padome un Parlaments. ES ikgadējā budžeta jomā ir jāievēro izdevumu maksimālais apjoms, par ko attiecībā uz dažādām izdevumu pozīcijām, piemēram, izdevumu kategorijām, tādām kā iekšējais tirgus, kohēzija un dabas resursi, ir panākta vienošanās daudzgadu finanšu shēmas (DFS) ietvaros. ES spēju reaģēt neparedzētu vajadzību gadījumā nodrošina tematiski un netematiski īpašie instrumenti. Budžeta garantiju un finanšu instrumentu izmantošana rada sviras efektu attiecībā uz ES izdevumiem. Papildus DFS kopējie ES izdevumi 2021.–2027. gada laikposmam ietver pagaidu atveseļošanas instrumentu *NextGenerationEU*, kas palīdz ES ekonomikai atgūties no Covid-19 krīzes.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 310.–325. pants un 352. pants un Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanas līguma 106.a, 171.-182. pants un 203. pants;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2024. gada 23. septembra [Regula \(ES, Euratom\) 2024/2509](#) par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam (pārstrādāta redakcija);
- Padomes 2020. gada 17. decembra [Regula \(ES, Euratom\) 2020/2093](#), ar ko nosaka daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam (DFS regula);
- Padomes 2024. gada 29. februāra [Regula \(ES, Euratom\) 2024/765](#), ar kuru groza Regulu (ES, Euratom) 2020/2093, ar ko nosaka daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam;
- Padomes 2020. gada 14. decembra [Regula \(ES\) 2020/2094](#), ar ko izveido Eiropas Savienības Atveseļošanas instrumentu ekonomikas atveseļošanas atbalstam pēc Covid-19 krīzes;
- 2020. gada 16. decembra [Iestāžu nolīgums](#) starp Eiropas Parlamentu, Eiropas Savienības Padomi un Eiropas Komisiju par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību, kā arī par jauniem pašu resursiem, tostarp par ceļvedi jaunu pašu resursu ieviešanai (Iestāžu nolīgums).

MĒRĶIS

ES budžeta vispārējais mērķis ir finansēt Eiropas Savienības politikas, ievērojot budžeta disciplīnu un saskaņā ar spēkā esošajiem noteikumiem un procedūrām. ES budžets galvenokārt ir paredzēts investēšanai. Tādēļ ES pieņem ilgtermiņa izdevumu plānus — pazīstami kā daudzgadu finanšu shēmas (DFS) — piecu līdz septiņu gadu laikposmam (sk. turpmāk tekstā).

PAMATPRINCIPI

Saskaņā ar Finanšu regulas par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam, 6.–38. pantu uz ES budžetu attiecas deviņi vispārēji noteikumi, proti, vienotības, budžeta precizitātes, gada pārskata^[1], līdzsvara, norēķinu vienības (euro), universāluma, specifiskācijas (katra apropriācija tiek piešķirta konkrētam izdevumu veidam), pareizas finanšu pārvaldības un pārredzamības princips.

Gada pārskata princips ir jāsaskaņo ar nepieciešamību pārvaldīt daudzgadu darbības, kuru nozīme budžetā ir palielinājusies. Tādēļ budžets ietver diferencētas apropriācijas, kas sastāv no:

- saistību apropriācijām, kuras kārtējā finanšu gadā sedz to juridisko saistību kopējās izmaksas, kas uzņemtas par vairākus gadus ilgstošām darbībām;
- maksājumu apropriācijām, kuras sedz izdevumus to saistību izpildei, kas uzņemtas kārtējā finanšu gadā vai iepriekšējos gados.

2020. gada 16. decembra leģislācija nolīgums paredz, ka Komisija sagatavo gada ziņojumu, kurā sniedz pārskatu par dažādu ES darbību finansiālo ietekmi un ietekmi uz budžetu neatkarīgi no tā, vai tās tiek finansētas no ES budžeta vai ar citiem līdzekļiem. Šis ziņojums ietver informāciju par ES aktīviem un saistībām, dažādām aizņemšanās un aizdošanas operācijām – tostarp par Eiropas finanšu stabilizācijas mehānismu un Eiropas Finanšu stabilitātes instrumentu (2.5.8) – un citiem iespējamiem nākotnes mehānismiem. Turklāt ziņojumā iekļauj informāciju par klimata jomas izdevumiem un izdevumiem, kas palīdz apturēt un vērst pretējā virzienā bioloģiskās daudzveidības mazināšanos, veicināt dzimumu līdztiesību un īstenot ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus, visās attiecīgajās ES programmās.

ES IZDEVUMU STRUKTŪRA UN KATEGORIJAS

1. ES izdevumu iedaļas

Vispārējais budžets ir iedalīts 10 iedaļās – viena katrai institūcijai. Ja citu institūciju iedaļas sastāv galvenokārt no administratīviem izdevumiem, Komisijas iedaļa (III iedaļa) sastāv no darbības izdevumiem un to īstenošanas administratīvajām izmaksām (tehniskā palīdzība, aģentūras un cilvēkresursi). Ir sagaidāms, ka 2025. gadā kopējie administratīvie izdevumi būs 6,4 % no kopējās saistību apropriāciju summas – 199,43 miljardiem EUR.

Komisija izmanto tādu budžeta nomenklatūru, saskaņā ar kuru līdzekļi tiek iedalīti pa politikas jomām un programmām, programmu jomas saskaņojot ar izdevumu kategorijām vai t. s. programmu kopām (sk. turpmāk tekstā), un šāda pieeja atvieglo katras ES politikas izmaksu un efektivitātes izvērtēšanu.

2. Daudzgadu finanšu shēma (DFS) (1.4.3)

Kopš 1988. gada ES izdevumi tiek iekļauti daudzgadu shēmā, kurā budžets iedalīts izdevumu kategorijās, kas atbilst plašākām politikas jomām un kam tiek noteikts maksimālais izdevumu apjoms, tādējādi atspoguļojot svarīgākās budžeta prioritātes

[1]Princips, saskaņā ar kuru budžetā iekļautās apropriācijas apstiprina attiecībā uz finanšu gadu, kas ilgst no 1. janvāra līdz 31. decembrim.

attiecīgajā periodā. Pirmais plānošanas periods bija pieci gadi, taču turpmākie periodi, tostarp pašreizējais, ir septiņi gadi. Attiecībā uz ikgadējo budžetu ir jāievēro daudzgadu shēmā noteiktās robežvērtības.

ES budžets ir pakļauts stingram līdzsvara principam, kas noteikts LESD 310. pantā un Finanšu regulā. Praksē tas nozīmē to, ka ES budžets ir orientēts uz izdevumiem. Citiem vārdiem sakot, kopējie ieņēmumi var palielināties tikai tiktāl, ciktāl to ex ante pieļauj DFS maksimālie apjomi un īpašo instrumentu papildus šādiem maksimālajiem apjomiem apmērs. Saskaņā ar DFS regulas 4. panta noteikumiem šādiem maksimālajiem apjomiem piemēro nominālu automātisku augšupēju korekciju 2 % apmērā gadā^[2]. DFS laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam paredzēja kopējās saistību apropriācijas 1824,3 miljardu EUR apmērā 2018. gada cenās, no kuriem 1074,3 miljardi EUR bija paredzēti DFS un 750 miljardi EUR – atvērto instrumentam *NextGenerationEU (NGEU)*, taču DFS regulas 5. pantā noteikto konkrētām programmām paredzēto korekciju rezultātā tās tika palielinātas par 11 miljardiem EUR.

Pēc tam, kad Komisija 2023. gada 20. jūnijā bija nākusi klajā ar tiesību akta priekšlikumu, Parlaments un Padome 2024. gada 6. februārī panāca vienošanos, paverot ceļu pirmajai jebkad notikušajai DFS vidusposma pārskatīšanai. Šī vienošanās attiecas uz pašreizējās DFS atlikušajiem gadiem, un tā ļauj pārskatīt DFS maksimālos apjomus, kā arī īpašo instrumentu papildus šiem maksimālajiem apjomiem darbības jomu un apmēru. Konkrētāk vienošanās paredz papildu izdevumus 21 miljarda EUR apmērā (2024. gada cenās) neto nominālā izteiksmē, no kuriem 17 miljardi EUR paredzēti kā dotācijas Ukrainai, izmantojot jaunu īpašo instrumentu papildus DFS maksimālajiem apjomiem^[3]. Šis palielinājums atbilst maksimālo atļauto izdevumu palielinājumam par 2,8 % attiecībā uz pašreizējās DFS atlikušo laikposmu.

Kopumā, neraugoties uz izdevumiem paredzētā finansējuma nominālo pieaugumu, ES izdevumi reālajā izteiksmē ievērojami samazināsies sakarā ar inflācijas straujo palielināšanos 2021.–2023. gada laikposmā. Pašreizējās DFS (laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam) pirmajos 2,5 gados uzkrātā inflācija ES jau ir sasniegusi 23,7 %. Kā norādīts [nesenā Parlamenta pasūtītā pētījumā](#), ir sagaidāms, ka, citiem apstākļiem saglabājoties nemainīgiem, DFS apjoms procentos no ES nacionālā kopienākuma līdz laikposma beigām 2027. gadā būs samazinājies līdz 0,96 %. Tas ir ievērojami mazāk par 1,05 % no nacionālā kopienākuma, proti, 2021.–2027. gada DFS īpatsvaru, kāds bija paredzēts, kad tā tika pieņemta.

Turpmāk tekstā ievietotajā tabulā sniegts 2025. gada budžets sadalījumā pa 2021.–2027. gada DFS politikas jomām.

[2]Tādu pašu automātisku korekciju piemēro, lai īstenotu ar *NGEU* saistītas programmas.

[3]Vienošanās paredz arī kompensējošus aizdevumus Ukrainai 33 miljardu EUR apmērā nesen apstiprinātā Ukrainas mehānisma ietvaros.

	ES 2025. gada budžets (milj. EUR)	
Izdevumu kategorijas	Saistības	Maksājumi
Vienotais tirgus, inovācija un digitālā joma	21 480,1	20 460,6
Kohēzija, noturība un vērtības	77 980,2	44 445,2
Dabas resursi un vide	56 731,3	52 091,5
Migrācija un robežu pārvaldība	4791,1	3203,9
Drošība un aizsardzība	2632,6	2143,2
Kaimiņattiecības un pasaule	16 308,2	14 426,3
Eiropas publiskā pārvalde	12 845,0	12 845,0
Īpašie instrumenti	6669,9	5593,6
Kopā	199 438,4	155 209,3
Apropriācijas, % no NKI (nacionālā kopienākuma)	1,08%	0,84%

Avots: ES Padome, 2024. gada novembra cenās.

3. Elastības un tematiskie īpašie instrumenti

Papildus izdevumiem, kas paredzēti ES politiku finansēšanai saskaņā ar daudzgadu programmām, ES budžetā ir rezervēti finanšu līdzekļi reaģēšanai uz neparedzētām krīzēm un situācijām. Šie īpašie elastības un tematiskie instrumenti var tikt izmantoti ekonomiskas krīzes (piemēram, EGF – Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fonds), dabas katastrofas, sabiedrības veselības krīzes un ārkārtas humanitārās situācijas gadījumā (piemēram, SEAR – rezerve solidaritātei un palīdzībai ārkārtas gadījumos) vai citām neparedzētām vajadzībām (piemēram, elastības instruments) ES dalībvalstīs, kandidātvalstīs vai trešās valstīs. Šāds finansējums ļauj segt izdevumus ierobežotām ārkārtas finansiālajām vajadzībām.

EIROPAS SAVIENĪBAS ATVESEĻOŠANAS INSTRUMENTS – NEXTGENERATIONEU

Šī instrumenta ietvaros Komisija mobilizēs 750 miljardus EUR 2018. gada cenās, no kuriem līdz 390 miljardiem EUR varēs izmantot dotācijām un līdz 360 miljardiem EUR – aizdevumu sniegšanai, tādējādi papildinot 2021.–2027. gada ilgtermiņa budžetu, lai palīdzētu ES atgūties pēc Covid-19 krīzes. Saskaņā ar [Pašu resursu lēmuma](#) 5. panta 1. punktu Komisija ir pilnvarota ES vārdā aizņemties līdzekļus kapitāla tirgos. Šo izdevumiem izmantojamo līdzekļu pamatsummas (390 miljardi EUR 2018. gada cenās) atmaksa un saistīto procentu maksāšana tiks finansēta no ES vispārējā budžeta, tostarp, gūstot pietiekamus ieņēmumus no jauniem pašu resursiem, kas tiek pakāpeniski ieviesti kopš 2021. gada ([1.4.1](#)).

NGEU izmantošanā īpaša uzmanība būtu jāpievērš: a) nodarbinātības atjaunošanai un darbvietu radīšanai, b) reformām un investīcijām, lai atdzīvinātu ilgtspējīgas izaugsmes un nodarbinātības potenciālu nolūkā stiprināt kohēziju starp dalībvalstīm un palielināt to noturību, c) pasākumiem, kas paredzēti uzņēmumiem – jo īpaši maziem un vidējiem uzņēmumiem –, kurus skārušas Covid-19 krīzes ekonomiskās sekas, un ilgtspējīgas izaugsmes stiprināšanai Eiropas Savienībā, tostarp tiešām finanšu investīcijām

uzņēmumos, d) pētniecībai un inovācijai paredzētiem pasākumiem, reaģējot uz Covid-19 krīzi, e) krīzgatavības līmeņa paaugstināšanai un ES spējai ātri un efektīvi reaģēt uz liela mēroga ārkārtas situācijām, tostarp svarīgāko preču un medicīnas aprīkojuma uzkrājumu veidošanai un ātrai reaģēšanai krīzes situācijā nepieciešamās infrastruktūras nodrošināšanai, f) pasākumiem, kuru mērķis ir nodrošināt, ka Covid-19 krīze neapdraud taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitrālu ekonomiku, un g) pasākumiem, kas paredzēti Covid-19 krīzes ietekmes uz lauksaimniecību un lauku attīstību mazināšanai.

Lai sniegtu atbalstu dalībvalstīm investīciju un reformu jomā, 2021. gada 12. februārī tika panākta vienošanās par jauno Atveseļošanas un noturības mehānismu (ANM). Sākotnēji ar šī mehānisma palīdzību bija paredzēts aizdevumu un dotāciju veidā dalībvalstīm darīt pieejamus 672,5 miljardus EUR (2018. gada cenās), kas būtu izmantojami, īstenojot nacionālos atveseļošanas un noturības plānus^[4]. Šiem plāniem jāparedz reformas un investīcijas, kas aptver svarīgākās politikas jomas (seši pīlāri^[5]), un ar to palīdzību jāvirza uz priekšu zaļā un digitālā pārkārtošanās un jāīsteno Eiropas pusgada ietvaros konkrētām valstīm adresētie ieteikumi.

Saistībā ar Krievijas iebrukumu Ukrainā Komisija 2022. gada 18. maijā publicēja [paziņojumu "RepowerEU"](#), kurā noteikta stratēģija ES atkarības no Krievijas enerģijas importa mazināšanai. Saskaņā ar Komisijas veiktajām aplēsēm šīs stratēģijas sekmīgai īstenošanai nepieciešamas papildu investīcijas 210 miljardu EUR apmērā. Ņemot vērā iepriekš minēto, Komisija kā vienu no pasākumiem^[6] ierosināja grozīt ANM regulu, lai pārdaļītu ANM ietvaros atlikušos aizdevumus līdz 225 miljardu EUR apmērā, kā arī *REPowerEU* īstenošanai piešķirt līdz 7,5 % no līdzekļiem, kas pieejami no Eiropas Reģionālās attīstības fonda, Eiropas Sociālā fonda Plus un Kohēzijas fonda. Turklāt līdz 20 miljardiem EUR 2022. gada cenās tiks darīti pieejami no [emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas kvotu izsolīšanas](#) saskaņā ar Direktīvu 2003/87/EK vai no pārvietojumiem no *Brexit* korekcijas rezerves, kas tika izveidota ar Regulu (ES) 2021/1755. Ar šiem līdzekļiem aizdevumu (līdz 225 miljardu EUR apmērā) un dotāciju (līdz 75 miljardu EUR apmērā) veidā finansēs jaunu nodaļu nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos, kurā būs noteikti konkrēti pasākumi energoapgādes dažādošanai un atkarības no fosilā kurināmā mazināšanai. Dalībvalstis līdz *REPowerEU* regulā noteiktajam termiņam saistībā ar pārskatītajiem ANP ir pieprasījušas aizdevumus 127,24 miljardu EUR apmērā.

Ar iepriekš minēto vienošanos par DFS vidusposma pārskatīšanu jo īpaši ievieš jaunu finansēšanas mehānismu — t. s. kaskādes mehānismu — to izdevumu pārsniegumu segšanai, kas saistīti ar procentu maksājumiem, kuri attiecas uz *NGEU*. Šī mehānisma ietvaros kā galējo līdzekli var izmantot jaunu tematisku īpašo ES Atveseļošanas instrumentu papildus DFS maksimālajiem apjomiem, taču tikai tad,

[4] Retrospektīvi un pēc atjaunināto nacionālo atveseļošanas un noturības plānu pārskatīšanas, kuros ņemts vērā *REPowerEU*, šādas summas atbilst 648 miljardiem EUR 2022. gada cenās. Ar grozīto ANM regulu dalībvalstīm tika darītas pieejamas papildu dotācijas emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas un *Brexit* korekcijas rezerves ietvaros. Līdz ar to dotācijas 357 miljardu EUR apmērā tagad ir sadalītas sākotnējās ANM dotācijās (338 miljardi EUR), emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas dotācijās (17,3 miljardi EUR) un *Brexit* korekcijas rezerves dotācijās (1,6 miljardi EUR). Turklāt dalībvalstis līdz 2023. gada augustam varēja pieprasīt atbalstu aizdevuma veidā. No kopējā pieejamā finansējuma 385 miljardu EUR apmērā līdz 2023. gada beigām bija uzņemtas saistības gandrīz par 291 miljardu EUR.

[5] Zaļā pārkārtošanās; digitālā pārveide; ekonomiskā kohēzija, ražīgums un konkurētspēja; sociālā un teritoriālā kohēzija; ar veselību saistītā, ekonomiskā, sociālā un institucionālā noturība; politikas nākamajai paaudzei.

[6] *REPowerEU* paredz arī jaunu finansējumu, izmantojot emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas kvotu piešķirumu 20 miljardu EUR apmērā, kuras tiek turētas tirgus stabilitātes rezervē, kā arī pārvietojumus no Kohēzijas fonda (līdz 12,5 % no dalībvalstu piešķirumiem) un ar lauku attīstību saistītos pārvietojumus (arī 12,5 % no dalībvalstu piešķirumiem).

ja papildus atceltajām saistībām, prioritāšu pārskatīšanai un līdzekļiem, kas pieejami no netematiskiem īpašajiem instrumentiem, nepietiek ar 2.b izdevumu kategorijā jau paredzētajām summām.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments kopā ar Padomi īsteno budžeta lēmējinstītūcijas pilnvaras, un šīs pilnvaras bija vienas no pirmajām, ko Eiropas Parlamenta deputāti ieguva 70. gados (1.2.5). Budžeta pilnvaras attiecas uz ES ikgadējo izdevumu kopējās summas un sadalījuma noteikšanu, kā arī uz budžeta izpildes kontroles īstenošanu.

Parlamenta Budžeta komiteja ir atbildīga par sarunām par DFS un par ikgadējā budžeta pieņemšanu Parlamenta vārdā un pārstāv Parlamenta viedokli sarunās ar Padomi. Tai parasti izdodas panākt, ka Padome piekrīt prioritāriem palielinājumiem, kas izriet no tā izdarītajiem grozījumiem (lai gan ne vienmēr to sākotnējā apmērā).

Sarunās par 2021.–2027. gada DFS Parlaments jo īpaši aizstāvēja un lielā mērā nodrošināja: a) DFS maksimālā apjoma palielināšanu un vairākām pamatprogrammām paredzēto līdzekļu palielināšanu, b) apņemšanos ieviest jaunus ES pašu resursu veidus, lai segtu vismaz ar *NGEU* saistītās izmaksas (pamatsummu un procentus), c) savu lomu Atveseļošanas instrumenta īstenošanā saskaņā ar Kopienas metodi, d) ES budžeta finansējuma nozīmi klimata un bioloģiskās daudzveidības mērķu sasniegšanā un dzimumu līdztiesības nodrošināšanā, un e) jaunā mehānisma ieviešanu, kurš paredzēts ES budžeta aizsardzībai pret tiesiskuma principu pārkāpumiem (1.4.3).

Parlaments arī sistemātiski uzstāj uz budžeta pārredzamību un visu no ES budžeta finansēto darbību un instrumentu pienācīgu kontroli.

Parlaments ir budžeta izpildes apstiprinātājiestāde (LESD 319. pants), un tā Budžeta kontroles komiteja tam sagatavo visus darbus, kas saistīti ar budžeta izpildes politisko kontroli (1.4.5). Katru gadu budžeta izpildes apstiprināšanas procedūra atspoguļo procesa noslēguma secinājumus par to, kā Komisija un citas iestādes un struktūras ir izpildījušas ES budžetu. Šīs procedūras mērķis ir pārbaudīt, vai budžeta izpilde ir veikta saskaņā ar attiecīgajiem noteikumiem (atbilstība), tostarp ar pareizas finanšu pārvaldības principiem (jo īpaši ar sniegumu saistīto prasību ievērošanu).

Parlamenta Budžeta kontroles komiteja rīko ikgadēju tikšanos ar Eiropas Investīciju bankas (EIB) pārstāvjiem (1.3.15), lai rūpīgi pārbaudītu tās finanšu darbības, un sagatavo gada ziņojumu, kurā tiek izvērtēts EIB sniegums un darbības rezultāti. Parlamenta Budžeta komiteja un Ekonomikas un monetārā komiteja ir vienojušās sagatavot gada ziņojumu, kurā tiek izvērtētas EIB pašreizējās un turpmākās darbības. Abas komitejas pārmaiņus veic atbildīgās komitejas funkcijas. Lai gan Parlaments uzskata, ka finanšu instrumenti var būt ļoti noderīgi ES līdzekļu izmantošanas ietekmes palielināšanai, tas uzsver, ka šie līdzekļi jāizmanto saskaņā ar stingriem nosacījumiem un ierobežojot risku ES budžetam. Tādēļ Finanšu regulā ir iekļauti sīki izstrādāti noteikumi par tādu finanšu instrumentu izmantošanu, kurus finansē vai garantē no ES budžeta.

Parlamenta Budžeta komiteja un Ekonomikas un monetārā komiteja kopīgi atbild par ANM īstenošanas rūpīgu pārbaudi, izmantojot darba grupu un reizi divos mēnešos notiekošu dialogu ar Komisiju par atvēršanas un noturības jautājumiem.

Francisco Padilla Olivares

11/2025

1.4.3. DAUDZGADU FINANŠU SHĒMA

Daudz gadu finanšu shēma (DFS) ir ES ilgtermiņa izdevumu plāns. Līdz šim ir bijušas DFS, ieskaitot DFS 2021.–2027. gadam. Ar Lisabonas līgumu DFS no iestāžu nolīguma tika pārveidota par regulu. DFS, ko nosaka vismaz uz pieciem gadiem, ir paredzēta tam, lai nodrošinātu, ka ES izdevumi tiek veikti godprātīgi un pašu resursu robežās. Tā paredz noteikumus, kas jāievēro ES gada budžetā. DFS regulā ir noteikti izdevumu maksimālie apjomi plašām izdevumu kategorijām. Pēc sākotnējiem 2018. gada 2. maijā iesniegtajiem priekšlikumiem un pēc COVID-19 uzliesmojuma Komisija 2020. gada 27. maijā ierosināja atveseļošanas plānu (*NextGenerationEU*), kas ietvēra pārskatītus priekšlikumus attiecībā uz DFS 2021.–2027. gadam un pašu resursiem un atveseļošanas instrumenta izveidi 750 miljardu EUR vērtībā (2018. gada cenās). Šis tiesību aktu kopums tika pieņemts 2020. gada 16. decembrī pēc iestāžu sarunām. Ņemot vērā jaunākās norises, DFS tika pārskatīta 2022. gada decembrī un pēc tam vēl būtiskāk – 2024. gada februārī. Eiropas Komisija ar saviem priekšlikumiem par DFS 2028.–2034. gadam iepazīstināja 2025. gada 16. jūlijā.

JURIDISKAIS PAMATS

- Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 312. pants;
- [DFS regula](#) (Padomes 2020. gada 17. decembra Regula (ES, *Euratom*) 2020/2093, ar ko nosaka daudz gadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam);
- [Regula, ar ko izveido ES Atveseļošanas instrumentu pēc COVID-19](#) (Padomes 2020. gada 14. decembra Regula (ES) 2020/2094);
- [2020. gada 16. decembra iestāžu nolīgums](#) starp Eiropas Parlamentu, Eiropas Savienības Padomi un Eiropas Komisiju par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību, kā arī par jauniem pašu resursiem, tostarp par ceļvedi jaunu pašu resursu ieviešanai.

PRIEKŠVĒSTURE

Pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados aizvien lielākā pieejamo resursu un faktisko budžeta vajadzību neatbilstība radīja konflikta gaisotni iestāžu attiecībās. Pirmā daudz gadu finanšu plāna koncepcija tika izstrādāta, mēģinot ar labākas plānošanas palīdzību mazināt konfliktu un uzlabot budžeta disciplīnu un budžeta izpildi. Pirmais iestāžu nolīgums šajā nolūkā tika noslēgts 1988. gadā. Tas ietvēra 1988.–1992. gada finanšu plānu, kurš pazīstams arī kā tiesību aktu kopums *Delors I* un kura mērķis bija nodrošināt nepieciešamos resursus Vienotā Eiropas akta budžeta izpildei. Jauns iestāžu nolīgums līdz ar 1993.–1999. gada finanšu plānu – *Delors II* tiesību aktu kopumu – tika noslēgts 1993. gada 29. oktobrī, un tas ļāva dubultot struktūrfondus un palielināt pašu resursu ([1.4.1](#)) maksimālo apjomu. Trešais iestāžu nolīgums par 2000.–2006. gada finanšu plānu, dēvēts arī par “Darba kārtību 2000”, tika parakstīts 1999. gada 6. maijā, un viens no šā plāna svarīgākajiem mērķiem bija paplašināšanās finansēšanai nepieciešamo līdzekļu nodrošināšana. Ceturtais iestāžu nolīgums, kas

attiecās uz laikposmu no 2007. gada līdz 2013. gadam, tika noslēgts 2006. gada 17. maijā.

Ar Lisabonas līgumu DFS no iestāžu nolīguma tika pārveidota par Padomes regulu, kura jāpieņem vienprātīgi saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru un saņemot Eiropas Parlamenta piekrišanu. Papildus tam, ka LESD paredz, ka DFS "nosaka saistību apropriāciju gada maksimālo apjomu katrai izdevumu kategorijai un gada maksimālo apjomu maksājumu apropriācijām", tas nosaka, ka DFS arī "paredz visus citus noteikumus, kas nepieciešami ikgadējās budžeta procedūras sekmīgai norisei".

Piektā DFS, kas attiecās uz laikposmu no 2014. līdz 2020. gadam, bija pirmā, kurā kopējās summas reālā izteiksmē samazinājās. Tāpēc viens no Parlamenta priekšnoteikumiem tās pieņemšanai bija obligāta vidusposma pārskatīšana, kas dotu iespēju no jauna izvērtēt un vajadzības gadījumā koriģēt budžeta vajadzības attiecīgās DFS darbības laikā. Nolīgums cita starpā nodrošināja arī lielāku elastību, lai varētu pilnībā izmantot plānotās summas, un vienošanos par virzību uz patiesu ES pašu resursu sistēmu. Pārskatītā DFS 2014.–2020. gadam tika pieņemta 2017. gada 20. jūnijā, paredzot papildu atbalstu ar migrāciju saistītiem pasākumiem, nodarbinātībai un izaugsmei. Arī elastības instrumenta un rezerves palīdzībai ārkārtas gadījumos līdzekļi tika papildināti, kas deva iespēju pārvirzīt vairāk līdzekļu starp budžeta kategorijām un gadiem, lai varētu reaģēt uz neparedzētiem notikumiem un jaunām prioritātēm.

DAUDZGADU FINANŠU SHĒMA 2021.–2027. GADAM

Komisija 2018. gada 2. maijā iesniedza tiesību aktu [priekšlikumus par DFS 2021.–2027. gadam](#). Komisijas priekšlikumā paredzētā summa bija 1 134,6 miljardi EUR (2018. gada cenās) saistību apropriācijās, kas atbilst 1,11 % no 27 dalībvalstu ES nacionālā kopienākuma (NKI). Tas ietvēra līdzekļu palielinājumus robežu pārvaldībai, migrācijai, drošībai, aizsardzībai, attīstības sadarbībai un pētniecībai. Samazinājumi tika ierosināti jo īpaši kohēzijas un lauksaimniecības politikas jomā. Vispārējā struktūra bija jāpadara racionālāka (pārejot no 58 uz 37 izdevumu programmām), un Komisija ierosināja izveidot īpašu instrumentu kopumu ārpus DFS maksimālajiem apjomiem, lai uzlabotu elastību ES budžeta plānošanā. Eiropas Attīstības fondu (EAF) bija paredzēts iekļaut DFS. Turklāt Komisija ierosināja modernizēt ieņēmumu daļu, ieviešot vairākas jaunas pašu resursu kategorijas.

Parlaments 2018. gadā pieņēma trīs rezolūcijas par DFS 2021.–2027. gadam:

- [2018. gada 14. marta rezolūcijā tika izklāstītas tā prioritātes;](#)
- [2018. gada 30. maija rezolūcijā tika sniegta sākotnējā reakcija;](#)
- [2018. gada 14. novembra rezolūcijā tika izklāstīta detalizēta nostāja.](#)

Novembra rezolūcijā bija iekļauti grozījumi priekšlikumos par DFS regulu un iestāžu nolīgumu, kā arī sniegta pilnīga informācija par summām sadalījumā pa izdevumu kategorijām un programmām. Tas paredzēja, ka DFS maksimālais saistību apjoms būtu jāpalielina no pašreizējā 1,0 % no 28 dalībvalstu ES NKI līdz 1,3 % no 27 dalībvalstu ES NKI, t. i., līdz 1 324 miljardiem EUR (2018. gada cenās), kas ir par 16,7 % vairāk salīdzinājumā ar Komisijas priekšlikumu. Kopējās lauksaimniecības politikas un kohēzijas politikas piešķirumiem reālā izteiksmē būtu jāpaliek nemainīgiem, savukārt vairākas prioritātes būtu vēl vairāk jānostiprina, tostarp "Apvārsnis Eiropa", "Erasmus+"

un LIFE; būtu jāizveido jauna Garantija bērniem (5,9 miljardi EUR) un jauns Enerģētikas pārkārtošanas fonds (4,8 miljardi EUR); finansējums, kas paredzēts migrācijas un robežu pārvaldības jomā strādājošajām decentralizētajām aģentūrām, būtu jāpalielina vairāk nekā četrkārtīgi (līdz vairāk nekā 12 miljardiem EUR). ES budžeta ieguldījumam klimata mērķu sasniegšanā būtu jāveido ne mazāk kā 25 % no DFS izdevumiem 2021.–2027. gadā (šos līdzekļus integrējot dažādās attiecīgajās politikas jomās), un tam būtu jāpalielinās līdz 30 % ne vēlāk kā 2027. gadā. DFS vidusposma pārskatīšanai vajadzētu būt obligātai.

Lai nodrošinātu informāciju notiekošajām sarunām par DFS, Padome [2018. gada 30. novembrī publicēja sarunu satvara projektu](#) un [2019. gada 5. decembrī – sarunu satvaru](#). Tie cita starpā ietvēra horizontālus un nozaru jautājumus, kuri parasti ir to izdevumu programmu kompetencē, uz ko attiecas parastā likumdošanas procedūra (Parlaments to kritizēja, piemēram, 2019. gada 10. oktobra rezolūcijas 14.–16. punktā). Padome atbalstīja DFS kopējo summu 1087 miljardu EUR apmērā saistību apropriācijās 2018. gada cenās (1,07 % no 27 dalībvalstu ES NKI), kas bija daudz mazāk par to, ko vēlējās Parlaments.

Jaunievēlētie Eiropas Parlamenta deputāti [2019. gada 10. oktobra rezolūcijā](#) un [2020. gada 13. maija rezolūcijā](#) atjaunināja Parlamenta nostāju un aicināja Komisiju iesniegt priekšlikumu par DFS ārkārtas rīcības plānu, lai nodrošinātu drošības tīklu Savienības programmu līdzekļu saņēmēju aizsardzībai gadījumā, ja spēkā esošās DFS darbības laiks būtu jāpagarina, ņemot vērā domstarpības Eiropadomē.

Tai pat laikā Komisija, īstenojot Eiropas zaļo kursu, 2020. gada 14. janvārī bija iesniegusi [priekšlikumu par Taisnīgas pārkārtošanās fondu](#) kā vēl vienu elementu ar DFS saistīto priekšlikumu kopumā.

Pēc COVID-19 krīzes un nopietnās ekonomiskās ietekmes, ko radīja nepieciešamie pārvietošanās ierobežojumi, Komisija publicēja [priekšlikumu par DFS 1 100 miljardu EUR apmērā](#) (2020. gada 27. maijā) un [priekšlikumu par papildu atveseļošanas instrumentu](#) (2020. gada 28. maijā). Instruments nosaukums bija *NextGenerationEU (NGEU)*, un tā vērtība bija 750 miljardi EUR (2018. gada cenās), no kuriem 500 miljardi EUR bija dotācijas un 250 miljardi EUR – izdevumi. Šis kopums ietvēra tiesību aktu priekšlikumus par jauniem finanšu instrumentiem, kā arī izmaiņas jau izskatīšanā esošās DFS programmās. Papildu pasākumu finansējums bija jānodrošina ar aizņēmumiem finanšu tirgos. Šim nolūkam Komisija grozīja arī priekšlikumu par pašu resursiem, lai būtu iespējams aizņemties līdz pat 750 miljardiem EUR. Visbeidzot, Komisijas tiesību aktu kopumā bija iekļauts 2020. gadam paredzēts DFS 2014.–2020. gadam saistību maksimālā apjoma palielinājums 11,5 miljardu EUR apmērā, lai sāktu piesaistīt atbalstu pirms jaunās DFS stāšanās spēkā.

Eiropadome 2020. gada 21. jūlijā pieņēma [secinājumus par NGEU, DFS 2021.–2027. gadam un pašu resursiem](#). *NGEU* tika apstiprināts 750 miljardu EUR apmērā 2021.–2023. gadam. Tomēr dotāciju komponents tika samazināts no 500 miljardiem EUR līdz 390 miljardiem EUR, savukārt izdevumu komponents tika palielināts no 250 miljardiem EUR līdz 360 miljardiem EUR. Eiropadome noraidīja DFS maksimālā apjoma 2020. gadam pārskatīšanu ar mērķi to palielināt. Kopējais saistību maksimālais apjoms DFS 2021.–2027. gadam tika noteikts 1074,3 miljardu EUR

apmērā. Turklāt secinājumos bija norādīts, ka budžeta un *NGEU* aizsargāšanas pret tiesiskuma pārkāpumiem nolūkā tiks ieviests nosacītības režīms. Tika panākta vienošanās par tādu jaunu pašu resursu no 2021. gada 1. janvāra, kas pamatojas uz nereciklēta izlietotā plastmasas iepakojuma daudzumu. Ierosinātais *NGEU* juridiskais pamats bija LESD 122. pants, kas ļauj ES ar kvalificētu balsu vairākumu Padomē noteikt ekonomiskajai situācijai atbilstošus pasākumus, neiesaistot Parlamentu likumdošanas procedūrā.

Parlaments nekavējoties reaģēja uz šiem secinājumiem [2020. gada 23. jūlija rezolūcijā](#), kurā atvaseļošanas instrumenta izveidi nodēvēja par vēsturisku soli, taču pauda nožēlu par samazinājumiem, kas veikti uz nākotni vērstās programmās. Tas uzstāja uz mērķtiecīgiem palielinājumiem papildus Eiropadomes ierosinātajiem skaitļiem un atkāroti norādīja, ka nesniegs piekrišanu DFS, ja nebūs panākta vienošanās par ES pašu resursu sistēmas reformu ar mērķi segt vismaz tās izmaksas, kas saistītas ar *NGEU* (pamatsumma un procenti), lai nodrošinātu šī instrumenta uzticamību un ilgtspēju. Parlaments arī pieprasīja, lai to kā budžeta lēmēj institūcijas iestādi pilnībā iesaistītu atvaseļošanas instrumentā saskaņā ar Kopienas metodi.

Trīspusējās sarunas, kurās piedalījās Parlaments, Padome un Komisija, sākās 2020. gada augustā un noslēdzās 2020. gada 10. novembrī. Pēc Parlamenta piekrišanas 2020. gada 17. decembrī tika pieņemta Padomes regula par DFS 2021.–2027. gadam. Jauns [nosacītības mehānisms ES budžeta un *NGEU* aizsardzībai pret tiesiskuma pārkāpumiem](#), kas bija vēl viens priekšnoteikums Parlamenta piekrišanas saņemšanai, stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī.

Daudz gadu finanšu shēma (ES 27) (miljonos EUR, 2018. gada cenās)

Saistību apropriācijas	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	Kopā 2021–2027
1. Vienotais tirgus, inovācija un digitālā joma	19 712	19 666	19 133	18 633	18 518	18 646	18 473	132 781
2. Kohēzija, noturība un vērtības	49 741	51 101	52 194	53 954	55 182	56 787	58 809	377 768
2.a Ekonomikas, sociālā un teritoriālā kohēzija	45 411	45 951	46 493	47 130	47 770	48 414	49 066	330 235
2.b Noturība un vērtības	4 330	5 150	5 701	6 824	7 412	8 373	9 743	47 533
3. Dabas resursi un vide	55 242	52 214	51 489	50 617	49 719	48 932	48 161	356 374
t. sk.: ar tirgu saistītie izdevumi un tiešie maksājumi	38 564	38 115	37 604	36 983	36 373	35 772	35 183	258 594
4. Migrācija un robežu pārvaldība	2 324	2 811	3 164	3 282	3 672	3 682	3 736	22 671
5. Drošība un aizsardzība	1 700	1 725	1 737	1 754	1 928	2 078	2 263	13 185
6. Kaimiņattiecības un pasaule	15 309	15 522	14 789	14 056	13 323	12 592	12 828	98 419
7. Eiropas publiskā pārvalde	10 021	10 215	10 342	10 454	10 554	10 673	10 843	73 102
t. sk.: iestāžu administratīvie izdevumi	7 742	7 878	7 945	7 997	8 025	8 077	8 188	55 852
KOPĒJĀS SAISTĪBU APROPRIĀCIJAS	154 049	153 254	152 848	152 750	152 896	153 390	155 113	1 074 300
KOPĒJĀS MAKSĀJUMU APROPRIĀCIJAS	156 557	154 822	149 936	149 936	149 936	149 936	149 936	1 061 058

Politiskā vienošanās attiecas ne tikai uz DFS 2021.–2027. gadam, bet arī uz turpmāko pašu resursu sistēmu un atbalsta pasākumiem jaunajam atveseļošanas instrumentam *NGEU*. Kompromiss ir atspoguļots ne tikai 2020. gada 17. decembra DFS regulā, bet arī Iestāžu nolīgumā un [Parlamenta, Padomes un Komisijas kopīgo deklarāciju](#) kopumā.

Konkrētāk, Parlamentam izdevās panākt turpmāk minēto:

- papildu 15 miljardi EUR salīdzinājumā ar 2020. gada jūlija priekšlikumu, kas paredzēti šādām pamatprogrammām;
- juridiski saistošs ceļvedis jaunu ES pašu resursu ieviešanai;
- DFS 2021.–2027. gadam kopējā maksimālā apjoma pakāpeniska palielināšana no 1074,3 miljardiem EUR līdz 1085,3 miljardiem EUR 2018. gada cenās (paskaidrots tālāk tekstā);
- papildu 1 miljards EUR elastības instrumentam;
- jauns procedūras posms ("budžeta rūpīgas pārbaudes procedūra") attiecībā uz priekšlikumiem, kuru pamatā ir LESD 122. pants un kuriem var būt ievērojama ietekme uz budžetu;

- Parlamenta iesaistīšana *NGEU* ārējo piešķirto ieņēmumu izmantošanā, ārējo piešķirto ieņēmumu un aizņemšanās un aizdošanas vispārēja atkārtota novērtēšana, nākamo reizi pārskatot Finanšu regulu, kā arī sadarbības kārtības turpmākajās sarunās par DFS vispārēja atkārtota novērtēšana;
- uzlabota klimatrīcības apsekošanas metodika, lai sasniegtu mērķi vismaz 30 % no DFS/*NGEU* izdevumiem atvēlēt klimata mērķu atbalstam^[1];
- jauns ikgadējs mērķrādītājs bioloģiskās daudzveidības jomā (7,5 % 2024. gadā un 10 % 2026. un 2027. gadā) un ar dzimumu saistītu izdevumu noteikšanas metodikas izstrāde;
- datu par saņēmējiem vākšanas, kvalitātes un salīdzināmības reforma, lai labāk aizsargātu ES budžetu, tostarp *NGEU* izdevumus.

Citi DFS 2021.–2027. gadam elementi, kas atbilst Parlamenta prioritātēm, ir šādi:

- EAF iekļaušana ES budžetā;
- tāds kopējā lauksaimniecības un kohēzijas finansējuma apmērs, kas ir pielīdzināms 2014.–2020. gada apmēram;
- Taisnīgas pārkārtošanās fonda izveide.

Papildu 15 miljardi EUR ietver pakāpenisku palielinājumu 11 miljardu EUR apmērā, kura galvenais avots ir jauns mehānisms, kas saistīts ar ES iekasētajiem naudas sodiem, kā rezultātā attiecīgajām programmām 2022.–2027. gadā tiek automātiski piešķirti papildu līdzekļi. Tādējādi septiņu gadu DFS kopējais maksimālais apjoms pakāpeniski sasniegs 1085,3 miljardus EUR 2018. gada cenās, t. i., reālā izteiksmē būs par 2 miljardiem EUR lielāks nekā līdzvērtīgais DFS 2014.–2020. gadam maksimālais apjoms (1083,3 miljardi EUR 2018. gada cenās – bez Apvienotās Karalistes, ar EAF).

Iestāžu nolīgumā 2020. gadā tika noteikts, ka atvēršanās parāda atmaksājumi un procenti tiks finansēti no ES budžeta, nepārsniedzot DFS maksimālos apjomus 2021.–2027. gada periodam, "tostarp no pietiekamiem ienākumiem no jauniešu pašu resursiem, kurus ieviesīs pēc 2021. gada", neskarot to, kā šis jautājums tiks risināts turpmākajās DFS pēc 2028. gada. Nepārprotams mērķis bija saglabāt ES programmas un fondus Komisija 2021. gada 22. decembrī ierosināja jaunus pašu resursus un mērķtiecīgu grozījumu DFS regulā (vēlāk tas tika atsaukts), kura mērķis cita starpā bija ieviest jaunu mehānismu, kas ļautu no 2025. gada automātiski palielināt maksimālos apjomus, lai *NGEU* parāda pirmstermiņa atmaksas nolūkā iekļautu jebkādu papildu ieņēmumus, kurus radījuši jaunie pašu resursi. Lai gan Parlaments atbildēja, [2022. gada 13. septembrī pieņemot starpposma rezolūciju](#), Padome nekādu nostāju nepieņēma.

Savā [2022. gada 18. maija paziņojumā par palīdzību Ukrainai un Ukrainas atjaunošanu](#) Komisija atzina, ka "neparedzētās vajadzības, ko radījis Eiropā notiekošais karš, krietni pārsniedz pašreizējās daudzgadu finanšu shēmas ietvaros pieejamos līdzekļus". Parlaments [2022. gada 19. maija rezolūcijā](#) aicināja "pēc iespējas drīzāk un ne vēlāk kā 2023. gada pirmajā ceturksnī izstrādāt tiesību akta priekšlikumu visaptverošai DFS pārskatīšanai".

[1]Komisija 2022. gada 21. jūnijā dienestu darba dokumentā publicēja savu [pieeju klimata politikas integrēšanai DFS 2021.–2027. gadam un NGEU](#) (SWD(2022)0225).

Pirmais solis bija [Padomes regulas, ar ko groza DFS](#) (Padomes Regula (ES, *Euratom*) 2022/2496), pieņemšana tās [paketes ietvaros, ko Parlaments pieņēma](#) 2022. gada 24. novembrī saskaņā ar steidzamības procedūru. Tādējādi budžeta segums, kas līdz tam attiecās uz dalībvalstīm izsniegtajiem aizdevumiem, tika paplašināts, attiecinot to arī uz makrofinansālās palīdzības aizdevumiem Ukrainai 2023. un 2024. gadā: saistību neizpildes gadījumā nepieciešamās summas tiktu mobilizētas ārpus DFS maksimālajiem apjomiem, bet nepārsniedzot pašu resursu maksimālo apjomu.

Lai noteiktu darba kārtību daudz plašākai pārskatīšanai, Parlaments 2022. gada 15. decembrī pieņēma rezolūciju "[Daudz gadu finanšu shēmas 2021.–2027. gadam uzlabošana](#)", kurā galvenā uzmanība bija pievērsta tam, lai ES budžets būtu piemērots jaunu problēmu risināšanai, un bija izklāstītas galvenās Parlamenta prasības.

2023. gada 20. jūnijā [Komisija ierosināja mērķtiecīgu DFS pārskatīšanu](#), kas ietvēra lielāko daļu šo prasību (sešus mēnešus pirms sākotnēji plānotā novērtējuma).

2023. gada 3. oktobrī [Parlaments pieņēma savu nostāju par šo priekšlikumu](#), uzsverot, ka pārskatītajai DFS ir jāstājas spēkā ne vēlāk kā 2024. gada 1. janvārī. Tomēr Eiropadome 2023. gada 15. decembrī nonāca strupceļā. Kad beidzot bija panākta politiska vienošanās, [pārskatītā DFS](#) (Padomes Regula (ES, *Euratom*) 2024/765) tika publicēta 2024. gada 29. februārī. Tā ietver samazinājumus pamatprogrammā "Apvārsnis Eiropa" (kas tikai daļēji tiek kompensēti, atkārtoti izmantojot pēdējā DFS pētniecības jomā atceltās saistības) un programmā "ES – veselībai" (kurus mazina DFS 5. panta mehānisms), kā arī kopējās lauksaimniecības politikas un kohēzijas politikas tiešu pārvaldību.

Tomēr šī ir pirmā reize, kad DFS vidusposma pārskatīšana ir izraisījusi izdevumu maksimālo apjomu neto pieaugumu. Galvenie pozitīvie rezultāti ir šādi: 50 miljardi eiro Ukrainai 2024.–2027. gadā, lielāks finansējums migrācijai un ārējai darbībai un Eiropas Aizsardzības fondam (*STEP* ietvaros), finansējuma palielinājums īpašajiem instrumentiem (elastības instrumentam un ES Solidaritātes rezervei atjaunošanai pēc ekstrēmām laikapstākļiem un dabas katastrofām, kas tagad ir nodalīta no rezerves palīdzībai ārkārtas gadījumos, no kuras sniedz ārkārtas palīdzību trešām valstīm) un neierobežota īpaša instrumenta – ESAI – izveide, kas aizsargā programmas no ievērojamiem samazinājumiem. Dažas no ES kopīgo aizņēmumu izmaksām ir jāsedz ikgadējā budžeta procedūrā (Eiropadome ir noteikusi nesaistošu sliekšni 50 % apmērā). Lai šim nolūkam izmantotu īpašo instrumentu ESAI, aptuveni puse no izmaksām ir jāsedz no īpašajiem instrumentiem vai pārdalot programmu līdzekļus. ESAI darbojas divos posmos: pirmajā posmā tiek piesaistīti resursi, kas līdzvērtīgi to līdzekļu apmēram, par kuriem atceltas saistības, un otrajā posmā tiek izmantotas valstu papildu iemaksas kā "pēdējais līdzeklis". Sīkāka informācija ir atrodama [Komisijas paziņojumā par DFS tehniskajām korekcijām](#).

Komisija 2025. gada 11. februārī paziņojumā "[Ceļā uz nākamo daudz gadu finanšu shēmu](#)" izklāstīja pašreizējos un turpmākos politikas un budžeta izaicinājumus. Parlaments deva ieguldījumu, 2025. gada 7. maijā pieņemot rezolūciju [par pārstrādātu ilgtermiņa budžetu Savienībai mainīgā pasaulē](#).

Komisijai savus [priekšlikumus par DFS 2028.–2034. gadam](#) iesniedza 2025. gada 16. jūlijā. Kopējā summa, par kuru tiktu uzņemtas saistības septiņu gadu laikā, tiks

noteikta ne vairāk kā 1763 miljardu EUR apmērā (2025. gada cenās), kas atbilst 1,26 % no ES NKI, ierēķinot NGEU atmaksas izmaksas. Ņemot vērā pašreizējās DFS sākotnējo apmēru (1,13 % no NKI 2021.–2027. gadā) un plānotos NGEU atmaksājumus 0,11 % apmērā no NKI (aptuveni 25 miljardi EUR gadā), nākas secināt, ka kopumā Komisija neierosina gandrīz nekādu palielinājumu. Struktūrā, kuru patlaban veido septiņas izdevumu kategorijas un divas apakškategorijas, šo kategoriju skaits tiktu samazināts līdz četrām galvenajām izdevumu kategorijām. Vienkāršotā struktūra (no aptuveni 70 nodaļām, kas patlaban paredzētas darbības izdevumiem, līdz aptuveni 20 nodaļām priekšlikumā) kopā ar ievērojamo elastību fondu ietvaros liek nodrošināt lielāku skaidrību par to, kā tiks ietekmēta Parlamenta veiktā kontrole un loma saistībā ar budžetu, un veikto izmaiņu dēļ salīdzinājumi ar pašreizējo DFS ir tikai indikatīvi.

Kohēzija, reģionālā un lauku attīstība, lauksaimniecība, zivsaimniecība, migrācija, drošība un robežkontrole tiktu konsolidēta saskaņā ar valsts un reģionu partnerības plānu katrai dalībvalstij, ko papildinātu ES mehānisms, un kopā saņemtu 772 miljardus EUR (aptuveni 44 % no kopējā budžeta). Salīdzinājumā ar pašreizējo DFS finansējums dalītās pārvaldības programmām (galvenokārt lauksaimniecības un kohēzijas fondiem) tādējādi samazinātos par aptuveni 10 %, savukārt finansējums migrācijai un robežpārvaldībai būtu 2,5 reizes lielāks.

Eiropas Konkurētspējas fondam, kas aptver tiešās investīcijas pētniecībā, pārejā uz tīru enerģiju un digitālo pārkārtošanos, aizsardzībā, kosmosā un biotehnoloģijās, tiktu piešķirti 362 miljardi EUR (21 % no kopējā budžeta), kas ir liels pieaugums – par aptuveni 160 % – salīdzinājumā ar esošajām programmām, ar kurām finansē minētās politikas jomas.

Jauns instruments "Eiropa pasaulē", kas paredzēts ES ārējai darbībai, saņemtu 177 miljardus EUR (10 % no kopējā budžeta), kas ir par aptuveni 40 % vairāk salīdzinājumā ar pašreizējiem instrumentiem. Netematiskie īpašie instrumenti (vienotais rezerves instruments un elastības instruments) tiktu saglabāti un palielināti. Ukrainas rezerve būtu vienīgais tematiskais īpašais instruments, jo pašreizējie instrumenti (rezerve solidaritātei un palīdzībai ārkārtas gadījumos un Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fonds) tiktu finansēti saskaņā ar valsts un reģionu partnerības plāniem un programmām "Eiropa pasaulē" ietvaros. Priekšlikumā ir paredzēts korekcijas mehānisms attiecībā uz 2 % fiksēto deflatoru, ja inflācija pārsniedz 3 % vai ir zemāka par 1 %, un tas ļauj daļēji saglabāt vērtību reālā izteiksmē.

Plašākai informācijai par šo tematu skatīt [Budžeta komitejas tīmekļa vietni](#).

Alix Delasnerie
11/2025

1.4.4. BUDŽETA IZPILDE

Komisija atbild par budžeta izpildi sadarbībā ar dalībvalstīm, bet budžeta izpildes politisko kontroli veic Eiropas Parlaments.

JURIDISKAIS PAMATS

- [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 290., 291., 317., 318., 319., 321., 322. un 323. pants, kā arī [Euratom līguma](#) 179. pants;
- [Finanšu regula](#), proti, Eiropas Parlamenta un Padomes 2024. gada 23. septembra Regula (ES, Euratom) 2024/2509 par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam;
- [2020. gada 16. decembra lestāžu nolīgums \(lestāžu nolīgums\)](#) starp Eiropas Parlamentu, Padomi un Komisiju par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību, kā arī par jauniem pašu resursiem, tostarp par ceļvedi jaunu pašu resursu ieviešanai.

MĒRĶIS

Nodrošināt, ka publiskie līdzekļi tiek izlietoti pienācīgi, saskaņā ar atbilstības un snieguma principiem un ievērojot Eiropas Savienības vērtības.

PROCEDŪRAS

A. Izpildes noteikumi

Komisija ir atbildīga par budžeta ieņēmumu un izdevumu izpildi sadarbībā ar dalībvalstīm.

Budžeta izpildes pamatā ir šādas divas galvenās darbības: saistības, kam seko maksājumi. Saistību apropriācijas ir līdzekļi, kas paredzēti projektiem, kurus ES piekrīt finansēt. Maksājumu apropriācijas ir faktiskie līdzekļi, kas izmaksāti par kārtējām un iepriekšējām saistībām.

Budžeta izpilde tiek veikta [daudzgadu finanšu shēmā \(DFS\)](#) apstiprināto apropriāciju robežās un saskaņā ar Līgumiem un Finanšu regulas noteikumiem. Finanšu regulas darbības joma ir horizontāla – to piemēro visām izdevumu un ieņēmumu jomām. Vēl citi budžeta izpildei piemērojami noteikumi ir atrodami attiecīgo nozari reglamentējošajos tiesību aktos, kas attiecas uz konkrētām ES politikas jomām.

Pareiza finanšu pārvaldība ir galvenais pamatprincips^[1], kuru definē šādi trīs principi:

- saimnieciskums, proti, labākā cena,
- lietderība, proti, labākā attiecība starp resursu izmantošanu un mērķu sasniegšanu,
- efektivitāte, proti, mērķu sasniegšana.

[1] Finanšu regulas 33. pants.

Saskaņā ar šiem principiem izpilde ir orientēta uz sniegumu.

Turklāt tiek nodrošināta ES vērtību un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas ievērošana, kā arī ES finanšu interešu aizsardzība ([sk. vairāk par ES ieņēmumiem](#)).

B. Izpildes metodes

Komisija budžetu var izpildīt kādā no šādiem veidiem^[2]:

- tieši ar savu struktūrvienību vai izpildaģentūru palīdzību ("tiešā pārvaldība"),
- deleģējot dalībvalstīm ("dalītā pārvaldība"),
- netieši, budžeta izpildes uzdevumus uzticot vienībām un personām, piemēram, trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām ("netiešā pārvaldība").

Praksē aptuveni 70 % budžeta līdzekļu izlieto, īstenojot dalīto pārvaldību (dalībvalstīm sadalot līdzekļus un pārvaldot izdevumus), aptuveni 20 % — Komisijai vai tās izpildaģentūrām īstenojot tiešo pārvaldību, un atlikušos 10 % — īstenojot netiešo pārvaldību^[3].

Pārējās ES iestādes ir atbildīgas par savu budžeta iedaļu izpildi ([sk. vairāk par ES izdevumiem](#)).

C. Kā izpilde tiek uzraudzīta?

Visām izpildes metodēm tiek piemērota iekšējā kontrole. Budžeta izpildes iekšējā kontrolē novērtē, vai tiek ievēroti saimnieciskuma, lietderības un efektivitātes principi. Vēl viens būtisks aspekts ir saistīts ar pārkāpumu, tostarp krāpšanas, korupcijas, interešu konfliktu un dubulta finansējuma, nepieļaušanu, atklāšanu un novēršanu^[4]. Budžeta izpilde notiek atbilstoši ES tiesību aktiem, ko piemēro [publiskā iepirkuma līgumiem](#) (piegāde, darbi un pakalpojumi).

Komisijas grāmatvedības noteikumu pamatā ir Starptautiskie publiskā sektora grāmatvedības standarti, ko izstrādājusi Starptautiskā Grāmatvežu federācija. Turpinās arī darbs pie ES publiskā sektora grāmatvedības standartu izstrādes, lai saskaņotu publiskā sektora grāmatvedību ES.

[Finanšu pārredzamības sistēma](#) sniedz informāciju par Komisijas tieši pārvaldīto līdzekļu saņēmējiem. Katra dalībvalsts ir atbildīga par to datu publicēšanu, kuri attiecas uz tās dalītās pārvaldības režīmā pārvaldīto ES līdzekļu saņēmējiem. Turklāt [agrīnas atklāšanas un izslēgšanas sistēma](#) aizsargā ES finanšu intereses, dodot iespēju agrīnā stadijā atklāt neuzticamas personas un vienības, kas iesniedz pieteikumus ES līdzekļu saņemšanai vai ir uzņēmušās juridiskas saistības ar Komisiju vai citām iestādēm, un paredz šādu personu vai vienību izslēgšanu no procedūrām un finansiālu sodu piemērošanu tām.

[Eiropas Revīzijas palāta](#) pārbauda budžeta izpildi, jo tās uzdevums ir revidēt visus ar ES budžetu saistītos darījumus. Nepareizas budžeta izpildes gadījumos dalībvalstis tiek sodītas: šādus ES budžeta ieņēmumu zaudējumus kompensē pieprasījums atmaksāt līdzekļus, kurus valstu valdības piešķirušas nepamatoti.

[2] Finanšu regulas 62. pants.

[3] [Komisijas Budžeta ģenerāldirektorāta sniegtie dati par 2021.–2027. gadu](#).

[4] Finanšu regulas 36. pants.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Eiropas Parlamentam ir būtiska loma ES institucionālā līdzsvara nodrošināšanā. Attiecībā uz budžeta pilnvarām:

- Parlaments ir viena no divām budžeta lēmējinstiūcijas iestādēm, kas pieņem lēmumus par gada budžetu, un tam šajā jomā ir tādas pašas tiesības kā Padomei;
- Parlaments ir vienīgā budžeta izpildes apstiprinātājiestāde, līdz ar to tas pārbauda budžeta izpildi.

Parlaments var arī ietekmēt budžeta izpildi, izmantojot savus likumdošanas pasākumus un ar likumdošanu nesaistītus pasākumus, piemēram, ar ziņojumu un rezolūciju palīdzību vai vienkārši uzdodot Komisijai mutiskus vai rakstiskus jautājumus.

A. Budžeta procedūra

Eiropas Parlaments kopā ar Padomi nosaka ES gada budžetu ([sk. plašāku informāciju par budžeta procedūru](#)), t. i., līdzekļu piešķiršanu saskaņā ar DFS noteiktajiem parametriem. Budžeta sarunu laikā Parlaments var ierosināt līdzekļus iekļaut rezervē, ja tam ir radušās šaubas, īpaši tad, ja ir šaubas par izdevumu pamatojumu vai Komisijas spēju tos īstenot. Šādu līdzekļu izmantošana tiek apturēta, līdz ir izpildīts iepriekš noteiktu nosacījumu kopums.

Pēc pieņemšanas budžetu tā izpildes laikā joprojām var grozīt, izmantojot budžeta grozījumu projektus un pārvietojumus uz lēmumu pamata, ja Parlaments un Padome tos apstiprina. Tomēr izpildes laikā Komisija uzņemas vadošo lomu, pieņemot darba programmas un finansēšanas lēmumus, kā arī veicot autonomus pārvietojumus (t. i., pārvietojumus, kas nav jāapstiprina Parlamentam un Padomei), ja to atļauj tiesību akti, tostarp Finanšu regula^[5].

Ar budžetu saistītais lestage nolīgums paredz Komisijas, Padomes un Parlamenta sadarbību budžeta jomā. Budžeta izpildes novērtēšanas nolūkā tiek rīkotas regulāras iestāžu sanāksmes, jo īpaši pievēršoties maksājumu apropriācijām, lai nodrošinātu ES programmu netraucētu īstenošanu un visu finansiālo saistību izpildi^[6].

B. Budžeta izpildes apstiprināšanas procedūra

Budžeta izpildes apstiprināšanas procedūra ([sk. vairāk par budžeta kontroli](#)) dod iespēju Parlamentam *ex post* novērtēt ES izdevumus, pamatojoties uz Eiropas Revīzijas palātas gada pārskatu, kurā izvērtēta ES izdevumu un ieņēmumu ticamība, likumība un pareizība.

Budžeta izpildes apstiprināšana ir Parlamenta lēmums, kas atspoguļo tā secinājumus par to, kā Komisija un citas ES iestādes un struktūras ir veikušas ES budžeta izpildes uzdevumu. Parlaments var arī pieņemt rezolūciju par budžeta izpildes apstiprināšanu, lai izklāstītu prasības un ieteikumus attiecībā uz izpildi, pieprasot, piemēram, procedūras izmaiņas.

[5] Finanšu regulas 30. un 31. pants.

[6] G. daļa Budžeta izpilde, maksājumi un *reste à liquider* (RAL)

Šis budžeta izpildes parlamentārās uzraudzības process palīdz nodrošināt atbilstību attiecīgajām tiesiskā un normatīvā regulējuma prasībām un pareizas finanšu pārvaldības principa pienācīgu ievērošanu.

Jaunākajos finansēšanas instrumentos, piemēram, Atvaseļošanas un noturības mehānismā, Komisija arvien vairāk attālinās no tradicionālās izmaksu atlīdzināšanas pieejas, tā vietā pārejot uz maksājumu sasaisti ar atskaites punktu un mērķrādītāju izpildi. Parlaments ir īpaši uzsvēris nepieciešamību novērst nepilnības finanšu kontrolē un brīdinājis par riskiem, kas rodas no tā, ka trūkst pietiekamu datu, lai pārbaudītu atbilstību pareizas finanšu pārvaldības principam, un tādējādi tiek apgrūtināta kontrole, pārredzamība un demokrātiska pārskatatbildība^[7].

Plašāka informācija par šo tematu ir atrodama [Budžeta komitejas](#) un [Budžeta kontroles komitejas](#) tīmekļa vietnē.

Marine MANZINELLO
10/2025

[7] [Eiropas Parlamenta 2025. gada 18. jūnija rezolūcija par Atvaseļošanas un noturības mehānisma īstenošanu](#), Pieņemtie teksti, P10_TA(2025)0128.

1.4.5. BUDŽETA KONTROLE

Šajā faktu lapā ir paskaidrots, kas ir budžeta kontrole un kāpēc Eiropas Savienībai tā ir svarīga. Tā iepazīstina gan ar tiesisko regulējumu, kas reglamentē ES budžeta kontroli, gan to, kā budžeta kontrole tiek īstenota valsts, ES institucionālajā un politiskajā līmenī. Tiek izskaidrota budžeta izpildes apstiprināšanas procedūra un Eiropas Parlamenta loma, kā arī sniegti jaunākie piemēri par to, kā notiek budžeta kontrole un risināti aktuālie šīs jomas jautājumi.

JURIDISKAIS PAMATS

Budžeta kontrole tiek īstenota, pamatojoties uz vairākiem juridiskajiem dokumentiem.

- [Līgums par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD): 287., 317.–319., 322. un 325. pantā ir noteikts juridiskais pamats ES budžeta izpildei, revīzijai un aizsardzībai pret krāpšanu.
- Regulā (ES, *Euratom*) 2024/2509, kas pazīstama kā [Finanšu regula](#), ir izklāstīti sīki izstrādāti noteikumi par ES budžeta izveidi, izpildi un revīziju, ar kuriem tiek nodrošināta pareiza finanšu pārvaldība un pārredzamība.
- [Iestāžu nolīgums](#) par budžeta disciplīnu, sadarbību un pareizu finanšu pārvaldību uzlabo sadarbību starp ES iestādēm un stiprina fiskālo disciplīnu visā budžeta procesā.
- Eiropas Parlamenta [Reglamentā](#), jo īpaši tā 101.–102., 106., 139. pantā un V pielikumā, ir izklāstīti tā iekšējie procesi budžeta rūpīgai pārbaudei, budžeta izpildes apstiprināšanas procedūrām un finanšu jautājumu uzraudzībai.

MĒRĶI

Budžeta kontroles mērķis ir nodrošināt to, lai visi ES izdevumi būtu:

- likumīgi,
- pareizi,
- pienācīgi reģistrēti,
- efektīvi, lietderīgi un ekonomiski pārvaldīti.

KAS IR BUDŽETA KONTROLE?

Ar budžeta kontroli Eiropas Savienībā tiek nodrošināts, ka nauda no ES budžeta tiek iegūta un izlietota likumīgi, efektīvi un lietderīgi.

Pirmās pārbaudes bieži notiek valsts līmenī, kur dalībvalstis uzrauga, kā tiek piesaistīti un izlietoti līdzekļi. ES līmenī katra iestāde iekšēji pārbauda savus izdevumus, savukārt Eiropas Revīzijas palāta veic neatkarīgu ārēju pārbaudi. Revīzijas palāta pārbauda, vai ES izdevumi ir likumīgi un vai tiek sasniegti tās mērķi. Pēc tam tā katru gadu ziņo par

saviem konstatējumiem. Eiropas Parlaments tad savukārt novērtē to, vai budžets ir izpildīts pareizi un saskaņā ar noteikumiem.

Šīs pārbaudes var arī palīdzēt novērst krāpšanu un nodrošināt, ka ES finansējums sniedz reālu labumu iedzīvotājiem.

KĀ DARBOJAS BUDŽETA KONTROLE?

A. Kontrole dalībvalstu līmenī

Dalībvalstu iestādes lielā mērā veic pirmās pārbaudes par to, kā tiek piesaistīti un izlietoti līdzekļi. Tādējādi tās ir atbildīgas par dažiem budžeta kontroles aspektiem, jo īpaši attiecībā uz tradicionālajiem pašu resursiem, piemēram, muitas nodokļiem, ko tās iekasē un pārbauda ES vārdā. Tās arī uzņemas vadību krāpšanas un citu ar ES budžetu saistītu pārkāpumu atklāšanā un novēršanā.

Dalībvalstis veic arī pirmo revīziju par dalītas pārvaldības izdevumiem – fondiem, kuros Eiropas Komisija deleģē budžeta izpildes uzdevumus dalībvalstu iestādēm. To vidū ir tādi fondi kā Eiropas Reģionālās attīstības fonds un Eiropas Sociālais fonds (kopā saukti par struktūrfondiem), kā arī Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonds un Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai.

B. Kontrole ES līmenī

ES līmenī pastāv trīs kontroles veidi: iekšējā kontrole, ārējā kontrole un kontrole politiskā līmenī jeb politiskā pārraudzība.

1. Iekšējā kontrole

Katra ES iestāde uzrauga savu budžetu. Kredītrīkotāji, grāmatveži un iekšējie revidenti veic pārbaudes, lai pārliecinātos, ka līdzekļi tiek pārvaldīti pareizi un saskaņā ar noteikumiem.

2. Ārējā kontrole

Revīzijas palāta ar valstu revīzijas iestāžu atbalstu revidē ES pārskatus un izdevumus un katru gadu saskaņā ar LESD 287. pantu iesniedz detalizētus ziņojumus Eiropas Parlamentam un ES Padomei (šīs abas iestādes kopā veido ES budžeta lēmējinstītūciju). Revīzijas palāta sagatavo:

- deklarāciju par pārskatu ticamību un pakārtoto darījumu likumību un pareizību (t. s. ticamības deklarāciju);
- pārskatu par vispārējā budžeta izpildi, tostarp par visu iestāžu un specializēto aģentūru budžeta izpildi;
- īpašos ziņojumus par ES aģentūrām un struktūrām;
- īpašos ziņojumus par sniegumu un atbilstību;
- pārskatus par politikas jomām vai jauniem jautājumiem.

Līdz 2021. gadam Revīzijas palāta publicēja arī gada pārskatu par budžeta vispārējo sniegumu. Tā ziņo arī par aizņēmumu un aizdevumu darbībām un par Eiropas Attīstības fondu, kas tagad ir integrēts ES ilgtermiņa izdevumu plānā – daudzgadu finanšu shēmā.

3. Politiskā pārraudzība

Eiropas Parlaments pārbauda budžeta izpildi, jo īpaši ar Budžeta kontroles komitejas starpniecību, kura:

- pārskata ES budžeta un Eiropas Attīstības fonda izpildi, pamatojoties uz Revīzijas palātas gada pārskatu un citiem dokumentiem;
- sagatavo lēmumus par budžeta izpildes apstiprināšanu;
- slēdz, iesniedz un revidē ES, tās iestāžu un visu ES finansēto struktūru finanšu pārskatus un bilances;
- pārbauda Eiropas Investīciju bankas finansiālo darbību;
- novērtē to, vai ES finansējums ir bijis rentabls politikas īstenošanā;
- pieņem pasākumus, lai novērstu krāpšanu un finanšu pārkāpumus un sauktu pie atbildības likumpārkāpējus; veic turpmākus pasākumus saistībā ar krāpšanas un pārkāpumu gadījumiem;
- sadarbojas ar Revīzijas palātu, Eiropas Biroju krāpšanas apkarošanai un Eiropas Prokuratūru;
- iesaistās Revīzijas palātas un Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai amatpersonu iecelšanas apstiprināšanā.

BUDŽETA IZPILDES APSTIPRINĀŠANAS PROCEDŪRA

LESD attiecas tikai uz Eiropas Komisijas budžeta izpildes apstiprināšanu. Taču Eiropas Parlaments sniedz atsevišķu budžeta izpildes apstiprinājumu arī pārējām iestādēm, struktūrām un aģentūrām.

Eiropas Parlamenta Budžeta kontroles komiteja pārskata budžeta izpildi pirms diviem gadiem (n-2 gads). Tā pārbauda:

- Eiropas Komisijas ģenerāldirektorātu un citu ES iestāžu, aģentūru un struktūru gada darbības pārskatus;
- Eiropas Komisijas gada pārvaldības un snieguma ziņojumu;
- novērtējuma ziņojumu, kurā galvenā uzmanība pievērsta ES programmu rezultātiem saskaņā ar LESD 318. pantu;
- Revīzijas palātas gada pārskatu;
- iestāžu atbildes uz Eiropas Parlamenta jautājumiem saskaņā ar LESD 319. pantu.

Šī **parlamentārā uzraudzība** nodrošina likumību, regulatīvo atbilstību un pareizu finanšu pārvaldību. Pamatojoties uz to, Budžeta kontroles komiteja sagatavo ieteikumu apstiprināt vai neapstiprināt budžeta izpildi. Pēc tam Eiropas Parlaments balso par lēmumu par budžeta izpildes apstiprināšanu rezolūcijas veidā, kurā iekļauti konstatējumi un ieteikumi par budžeta izpildi.

Ja Eiropas Parlamentu budžeta izpilde apmierina, Budžeta kontroles komiteja ierosina sniegt **apstiprinājumu par budžeta izpildi** saskaņā ar Finanšu regulas 266. pantu. Apstiprinājumu par budžeta izpildi parasti sniedz maija vidū, ja par priekšlikumu

nobalso vairākums Eiropas Parlamenta deputātu. Eiropas Parlaments var arī atlikt lēmuma pieņemšanu par budžeta izpildes apstiprināšanu uz oktobri, ja tas nav apmierināts ar budžeta pārvaldības aspektiem.

Ja **budžeta izpildes apstiprināšana tiek atteikta vai atlikta**, Eiropas Parlaments informē attiecīgās iestādes, struktūras vai aģentūras par iemesliem. Pēc tam tām nekavējoties jānovērš šķēršļi budžeta izpildes apstiprināšanai (kā noteikts LESD 319. panta 3. punktā un Finanšu regulas 268. pantā). Lai Eiropas Komisijai varētu sniegt budžeta izpildes apstiprinājumu, dalībvalstīm ir jāinformē Eiropas Komisija par pasākumiem, ko tās veikušas, reaģējot uz Eiropas Parlamenta apsvērumiem, un Eiropas Komisijai šie pasākumi ir jāņem vērā savā ziņojumā par turpmākajiem pasākumiem.

Kad šķēršļi budžeta izpildes apstiprināšanai ir novērsti, Budžeta kontroles komiteja sešu mēnešu laikā sagatavo jaunu ziņojumu un priekšlikumu par budžeta izpildes apstiprināšanu vai atteikšanu.

Atteikums apstiprināt budžeta izpildi var būt spēcīgs vēstījums. 1998. gadā Eiropas Parlaments nobalsoja par atteikumu apstiprināt budžeta izpildi, un tika izveidota piecu neatkarīgu ekspertu grupa, kas veica izmeklēšanu par Komisijai izvirzīto apsūdzību krāpšanā, sliktā pārvaldībā un nepotismā. Ekspertu grupas konstatējumu rezultātā 1999. gadā no amata atkāpās visa Eiropas Komisija.

Tā kā ES Padome nesadarbojas budžeta izpildes apstiprināšanas procedūrā, Eiropas Parlaments kopš 2009. gada atsakās sniegt Padomes ģenerālsekretāram apstiprinājumu par budžeta izpildi.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

A. Pilnvaru paplašināšanās

Eiropas Parlamenta pilnvaras budžeta kontroles jomā vairāku gadu desmitu laikā ir paplašinājušās.

- No 1958. gada līdz 1970. gadam Eiropas Parlaments tikai tika informēts par ES Padomes pieņemtajiem lēmumiem par budžeta izpildes apstiprināšanu.
- 1971. gadā tas ieguva tādas pašas budžeta izpildes apstiprināšanas pilnvaras kā Padome.
- Kopš 1977. gada Eiropas Parlaments sniedz budžeta izpildes apstiprinājumu viens pats pēc Padomes ieteikuma.
- Turklāt tas veic Eiropas Komisijas komisāru amata kandidātu uz klausīšanu, un Budžeta kontroles komiteja veic Revīzijas palātas locekļu amata kandidātu un izraudzīto Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai ģenerāldirektora amata kandidātu un Uzraudzības komitejas locekļu amata kandidātu uz klausīšanu. Šos amatus nedrīkst aizpildīt, kamēr nav notikusi attiecīgo amata kandidātu uz klausīšana.

B. Pēdējās budžeta izpildes apstiprināšanas procedūras

1. Eiropas Robežu un krasta apsardzes aģentūra (Frontex)

2021. gadā Eiropas Parlaments atlika Frontex budžeta izpildes apstiprināšanu budžeta un finanšu pārvaldības nepilnību dēļ. Vēlāk tajā pašā gadā tas apstiprināja budžeta izpildi, bet aizturēja 90 miljonus EUR līdz brīdim, kad tika izpildīti konkrēti nosacījumi.

2022. gadā tas atkal atlika lēmuma pieņemšanu par budžeta izpildes apstiprināšanu, atsaucoties uz neatrisinātajiem jautājumiem, tostarp uz negatīvajiem konstatējumiem Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai veiktajā izmeklēšanā par aizskarošu izturēšanos, pārkāpumiem un migrantu promraidīšanu. Budžeta izpildes apstiprinājums par 2022. gadu tika sniegts, tiklīdz bija apstiprināti uzlabojumi.

2. Citas uzmanības lokā esošās jomas

Nesenās budžeta izpildes apstiprināšanas procedūras ir izgaismojušas bažas par:

- **atveseļošanas un noturības mehānisma** (atveseļošanas no COVID-19 fondu) kontroles prasībām un nepieciešamību līdzsvarot stingru uzraudzību ar vienkāršotām procedūrām, jo īpaši attiecībā uz maziem un vidējiem uzņēmumiem;
- **augstu kļūdu īpatsvaru** izdevumu programmās (jo īpaši ES ekonomiskās un sociālās kohēzijas stiprināšanai paredzētajās programmās);
- **publisko iepirkumu un pārredzamību**, tostarp nepieciešamību pēc informācijas par līdzekļu galasaņēmējiem, un nevalstisko organizāciju piekļuvi ES finansējumam;
- **ētiku un godprātību** saistībā ar Eiropas Parlamenta budžetu.

Eiropas Biroja krāpšanas apkarošanai veiktās izmeklēšanas rezultātā budžeta izpildes apstiprināšana ES Patvēruma aģentūrai (EUAA) 2025. gada aprīlī tika atlikta. Lai gan joprojām pastāv zināmas bažas, Eiropas Parlaments 2025. gada oktobrī apstiprināja EUAA budžeta izpildi pēc tam, kad EUAA bija veikusi dažas izmaiņas (piemēram, izbeigusi pagaidu vadītāju iecelšanas praksi un mainījusi personāla novērtēšanas procedūras). Tomēr turpmākos lēmumus par budžeta izpildes apstiprināšanu varēs pieņemt ar nosacījumu, ka EUAA pabeidz turpmākas reformas.

C. Pastāvīga pārraudzība un sadarbība

Iestādēm, struktūrām un aģentūrām ir jāveic turpmāki pasākumi saistībā ar konstatējumiem un ieteikumiem, ko Eiropas Parlaments ir sniedzis rezolūcijās par budžeta izpildes apstiprināšanu.

Arī Parlamenta specializētās komitejas dod savu ieguldījumu, lai nodrošinātu ES līdzekļu efektīvu izlietojumu ES nodokļu maksātāju interesēs.

Notiek dialogs starp Eiropas Parlamenta Budžeta kontroles komiteju un tai līdzīgām struktūrām valstu parlamentos, kā arī valstu revīzijas iestādēm un muitas aģentūrām.

Plašāka informāciju par šo jautājumu ir atrodama [Budžeta kontroles komitejas tīmekļa vietnē](#).

Diána Haase
11/2025

1.4.6. KRĀPŠANAS APKAROŠANA UN ES FINANŠU INTEREŠU AIZSARDZĪBA

Eiropas Savienības (ES) darbība budžeta kontroles jomā ir balstīta uz diviem principiem: no vienas puses, uz ES budžeta pienācīga izlietojuma nodrošināšanu un, no otras puses, uz Savienības finanšu interešu aizsardzību un krāpšanas apkarošanu. Eiropas Birojam krāpšanas apkarošanai (OLAF) ir pilnvaras izmeklēt krāpšanu saistībā ar ES budžetu, korupciju un smagus pārkāpumus. OLAF arī izstrādā krāpšanas apkarošanas politiku. Eiropas Prokuratūra (EPPO) izmeklē noziegumus, kuri skar ES budžetu, veic kriminālvajāšanu un sauc pie atbildības vainīgos. Kaut arī Eiropola un Eurojust galvenais mērķis nav Savienības finanšu interešu aizsardzība, arī tie sniedz papildu atbalstu šajā jomā. Visbeidzot, krāpšanas apkarošanas jomā 2024. gada jūnijā tika izveidota vēl viena decentralizēta ES aģentūra – Iestāde nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un terorisma finansēšanas novēršanai (AMLA).

JURIDISKAIS PAMATS

- [Līguma par Eiropas Savienības darbību](#) (LESD) 310. panta 6. punkts un 325. pants par krāpšanas apkarošanu;
- LESD 287. pants par Eiropas Revīzijas palātu;
- LESD 86. pants par Eiropas Prokuratūras izveidi;
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2024. gada 23. septembra [Regula \(ES, Euratom\) 2024/2509](#) par finanšu noteikumiem, ko piemēro Savienības vispārējam budžetam;
- Eiropas Parlamenta, Padomes un Komisijas 2020. gada 16. decembra [Iestāžu nolīguma](#) par budžeta disciplīnu, sadarbību budžeta jautājumos un pareizu finanšu pārvaldību, kā arī par jauniem pašu resursiem, tostarp par ceļvedi jaunu pašu resursu ieviešanai, III daļa;
- [Eiropas Parlamenta Reglamenta](#) II sadaļas 6. nodaļas 94., 95. un 96. pants; V sadaļas 1. nodaļas 133. pants, 2. nodaļas 139. pants un 4. nodaļas 148. pants; V pielikums.

MĒRĶI

Lai panāktu to, ka Eiropas pilsoņi var būt pārliecināti par to, ka viņu nauda tiek izmantota pareizi, ES kopā ar dalībvalstīm ir jāaizsargā Savienības finanšu intereses. Tikpat svarīgi ir arī uzraudzīt un kontrolēt OLAF un EPPO darbu un atbalstīt to veiktos pasākumus, ar kuriem tiek apkarota krāpšana un pārkāpumi ES budžeta izpildē.

VISPĀRĪGA INFORMĀCIJA

Krāpšanas un korupcijas apkarošana un ES finanšu interešu aizsardzība tika oficiāli sākota, 1988. gadā izveidojot Krāpšanas apkarošanas koordinācijas vienību. Konvencija par Eiropas Kopienu finansiālo interešu aizsardzību tika ieviesta ar Padomes 1995. gada

26. jūlija aktu. OLAF izveidoja 1999. gadā. Pēdējos gados ar Padomes 2017. gada 12. oktobra Regulu (ES) 2017/1939 tika izveidota EPPO, kas sāka darboties 2021. gada jūnijā.

Minēto tiesību aktu izstrādes un ieteikumu galvenie mērķi ir šādi:

- garantēt finanšu interešu aizsardzību ar krimināltiesībām un administratīvu izmeklēšanu, izmantojot integrētu politiku nodokļu maksātāju naudas aizsardzībai un Komisijas krāpšanas apkarošanas stratēģiju;
- uzlabot OLAF pārvaldību un stiprināt procesuālās garantijas izmeklēšanās;
- atbalstīt EPPO.

TIESĪBU AKTI

A. Krāpšanas apkarošanas mehānismu stiprināšana

Pirmā programma "Hercule" tika ieviesta 2004. gadā, un tās mērķis bija aizsargāt ES finanšu intereses, apkarojot pārkāpumus, krāpšanu un korupciju, kas ietekmēja ES budžetu. Programmu "Hercule I" nomainīja programma "Hercule II" (2007.–2013. gads) un pēc tam "Hercule III" (2014.–2020. gads). Visas šīs programmas pārvalda OLAF.

Saistībā ar jauno daudzgadu finanšu shēmu (2021-2027) tika ieviesta jauna [ES Krāpšanas apkarošanas programma](#). To pārvalda OLAF, un tās budžets ir aptuveni 181 miljons EUR. Tā ir izstrādāta, lai replicētu un uzlabotu programmu "Hercule III" un apvienotu to ar [Krāpšanas apkarošanas informācijas sistēmu \(AFIS\)](#) un [Pārkāpumu pārvaldības sistēmu \(IMS\)](#). Programma sniedz atbalstu dalībvalstīm un asociētajām valstīm (piemēram, Ukrainai) krāpšanas apkarošanas izmeklēšanā un ar to saistītās jomās, lai aizsargātu Savienības finanšu intereses.

Attiecībā uz operatīvo infrastruktūru AFIS ir tehniskā infrastruktūra ar krāpšanu saistītas informācijas apmaiņai starp valsti un ES pārvaldes iestādēm. Tā arī atbalsta muitas un lauksaimniecības tiesību aktu piemērošanu, nodrošinot rīkus informācijas apmaiņai un operatīvajām darbībām, kuru mērķis ir atklāt krāpšanu un korupciju. IMS ir elektroniska datu informācijas apmaiņas sistēma, kas atvieglo ziņošanu par pārkāpumiem dažādās jomās. Šo sistēmu nodrošina dalībvalstīm un ES līdzekļu saņēmējiem. IMS ir daļa no AFIS, un to pašlaik izmanto 35 valstis.

Parlaments atbalstīja Komisijas rīcības plānu, ar ko paredzēts pastiprināt cīņu pret krāpšanu nodokļu jomā un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, kā ierosināts [tiesību aktu kopumā taisnīgai un vienkāršai nodokļu politikai](#). Šis pasākumu kopums ietver stratēģiju uzlabotai un daudzdimensionālai sadarbībai un koordinācijai starp dalībvalstīm, kā arī starp dalībvalstīm un Komisiju. Īpaša uzmanība tajā tiek pievērsta novēršanas, agrīnas atklāšanas un muitas tranzīta uzraudzības mehānismu izstrādei.

Jaunā [centralizētā maksājumu informācijas elektroniskā sistēma](#) darbojas kopš 2024. gada 1. janvāra. Tā glabā uzskaiti par pārrobežu maksājumu informāciju Eiropas Savienībā un maksājumiem trešām valstīm vai teritorijām. Tādējādi nodokļu iestādes varēs pienācīgi uzraudzīt pievienotās vērtības nodokļa (PVN) saistību pareizu izpildi attiecībā uz pārrobežu preču piegādēm un pakalpojumu sniegšanu uzņēmumu darījumos ar patērētājiem (B2C). Pēdējos gados Parlaments ir mudinājis Komisiju rīkoties, lai nodrošinātu pilnīgu pārredzamību attiecībā uz visiem ES līdzekļu

saņēmējiem dalībvalstīs un šajā nolūkā Komisijas tīmekļa vietnē publiskotu visu līdzekļu saņēmēju sarakstu. Parlaments ir arī aicinājis dalībvalstis sadarboties ar Komisiju un sniegt tai pilnīgu un uzticamu informāciju par dalībvalstu pārvaldīto ES līdzekļu saņēmējiem.

No 2016. gada 1. janvāra Komisija ievieša [agrīnas atklāšanas un izslēgšanas sistēmu \(EDES\)](#). Sistēmu izmanto ES finanšu interešu aizsardzībai, atklājot neuzticamas personas un vienības, kas piesakās ES līdzekļu saņemšanai vai kam ir juridiskas saistības ar ES iestādēm, struktūrām, birojiem un aģentūrām.

Vēl cits IT rīks ir ["Arachne"](#) datubāze. To izmanto administratīvo kontroļu un pārvaldības sagatavošanai. "Arachne" var identificēt projektu saņēmējus, līgumus un darbuzņēmējus, saistībā ar kuriem pastāv krāpšanas risks. Turklāt tā var vērst uzmanību uz interešu konfliktiem un citiem pārkāpumiem. Komisija un vairākas dalībvalstis brīvprātīgi izmanto šo rīku dalītā pārvaldībā un Atveseļošanas un noturības mehānismā (ANM). Finanšu regulas 2024. gada pārstrādātā redakcija nodrošināja juridisko pamatu modernizētam datizraces un riska novērtēšanas rīkam, kura pamatā ir pašreizējā "Arachne" versija. Šis datizraces un riska novērtēšanas rīks tiks izmantots dalītās un tiešās pārvaldības režīmos. Sākot no nākamās daudzgadu finanšu shēmas (kas sāksies 2028. gadā), visām dalībvalstīm būs jāsniedz dati šim rīkam. Komisijai līdz 2027. gadam ir jānovērtē pārskatītā rīka gatavība attiecībā uz sadarbību ar citām IT sistēmām un datubāzēm, tas, cik lielā mērā riska rādītāji atbilst lietotāju vajadzībām, mākslīgā intelekta izmantošana datu analīzei un interpretēšanai un datu aizsardzība. Šajā sakarībā Padome un Parlaments kā likumdevēji var vēlreiz apspriest iespēju šo rīku izmantot obligāti.

Turklāt Finanšu regulas pārstrādātajā redakcijā tika panākta vienošanās par agrīnas atklāšanas un izslēgšanas sistēmas darbības jomas paplašināšanu, iekļaujot tajā dalītu pārvaldību.

B. Eiropas krāpšanas apkarošanas politika un programmas

2019. gada sākumā Eiropas Revīzijas palāta Īpašajā ziņojumā 01/2019 "Cīņa pret krāpšanu ES līdzekļu izlietojuma jomā: ir jārikojas", uzsvēra divus aspektus: pirmkārt, ES ir jāpastiprina cīņa pret krāpšanu un, otrkārt, Komisijai šajā jautājumā būtu jāuzņemas vadošā loma un jāpārskata sava krāpšanas apkarošanas biroja loma un atbildība.

2019. gada aprīlī Komisija nāca klajā ar [jaunu Komisijas stratēģiju krāpšanas apkarošanai \(CAFS\)](#), ar ko tika atjaunināta 2011. gada stratēģija krāpšanas apkarošanai. CAFS ir iekšējs politikas dokuments, kas ir saistošs tikai Komisijas dienestiem un izpildaģentūrām. Tajā galvenā uzmanība ir pievērsta ES finanšu interešu aizsardzībai pret krāpšanu, korupciju un citiem tīšiem pārkāpumiem, kā arī pret nopietnu pārkāpumu risku ES iestādēs un struktūrās. Jaunās stratēģijas mērķis ir uzlabot dažādu Komisijas departamentu darbības saskaņotību un koordināciju cīņā pret krāpšanu. Šai stratēģijai būtu arī jāpaver ceļš uz to, ka turpmākajos gados tiek īstenots vairāk uz datiem balstītu krāpšanas apkarošanas pasākumu. [CAFS pievienotais rīcības plāns](#) tika atjaunināts 2023. gadā, lai risinātu problēmas, kas saistītas ar inflāciju, ekonomikas atveseļošanu pēc pandēmijas, klimata pārmaiņām un Krievijas agresijas karu pret Ukrainu. Rīcības plānā tagad ir 44 darbības, kas sadalītas septiņās nodaļās. Tās gandrīz pilnībā tika īstenotas 2024. gada beigās.

[Direktīva \(ES\) 2017/1371 par cīņu pret krāpšanu, kas skar Savienības finanšu intereses, izmantojot krimināltiesības](#) (FIA direktīva), palielina ES budžeta aizsardzības līmeni, saskaņojot definīcijas, sankcijas un noilguma termiņus attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas skar ES finanšu intereses. Komisija sagatavo gada ziņojumu par ES finanšu interešu aizsardzību ([FIA ziņojums](#)), kurā sniegts novērtējums par attiecīgajā gadā gūtajiem panākumiem krāpšanas apkarošanā un ES finanšu interešu aizsardzībā.

Turklāt ar Regulu (ES, Euratom) 2020/2092 tika ieviests [nosacītības režīms attiecībā uz tiesiskumu, lai aizsargātu ES budžetu](#). Regula tika izstrādāta, lai novērstu pašreizējos tiesiskuma principu pārkāpumus, kas ietekmē ES budžetu. Tā stājās spēkā 2021. gada 1. janvārī.

IESTĀDES

A. Eiropas Birojs krāpšanas apkarošanai (OLAF)

OLAF ir funkcionāli neatkarīgs Komisijas birojs. Tas izstrādā Komisijas krāpšanas apkarošanas politiku. OLAF ir pilnvaras izmeklēt krāpšanu saistībā ar ES budžetu, korupciju un smagus pārkāpumus Eiropas iestādēs. Lai nodrošinātu OLAF izmeklēšanu raitu norisi, Parlaments, Padome un Komisija 1999. gadā parakstīja [Iestāžu nolīgumu par iekšējo izmeklēšanu](#). Daļa no šiem noteikumiem, kas tagad ir iekļauti ES iestāžu Civildienesta noteikumos, nosaka darbiniekiem pienākumu sadarboties ar OLAF un paredz zināmu aizsardzības līmeni ierēdņiem, kuri norāda uz iespējamiem krāpšanas vai korupcijas gadījumiem.

[OLAF regula](#) tika pieņemta 2013. gadā un grozīta vispirms 2016. gada jūlijā un pēc tam 2020. gadā. Pārskatītajā regulā ir ieviesti būtiski uzlabojumi, kas ir padarījuši OLAF efektīvāku, lietderīgāku un atbildīgāku, vienlaikus aizsargājot tā izmeklēšanas neatkarību. Tajā jo īpaši ir skaidrāk definēts pret krāpšanu vērstās izmeklēšanas juridiskais pamats. Tāpat tajā ir definēti jēdzieni "pārkāpums", "krāpšana, korupcija un jebkāda cita nelikumīga darbība, kas ietekmē Savienības finanšu intereses" un "ekonomikas dalībnieks". Regulā ir atsauces uz Pamattiesību hartu, kas garantē tiesības uz aizstāvību un paredz procesuālās garantijas, liecinieku un trauksmes cēlēju tiesības un tiesības piekļūt reģistriem un citiem attiecīgiem dokumentiem OLAF izmeklēšanas laikā.

[2020. gada regulā, ar ko groza OLAF regulu](#), jautājums par OLAF veikto izmeklēšanu tiek skatīts, ņemot vērā EPPO izveidi. Tās mērķis ir nodrošināt maksimālu papildināmību un uzlabot OLAF izmeklēšanas funkciju efektivitāti, cita starpā attiecībā uz pārbaudēm uz vietas, inspekcijām, palīdzību valstu iestādēm, informāciju par bankas kontiem, OLAF savākto pierādījumu pieņemamību, krāpšanas apkarošanas koordinācijas dienestiem un koordinācijas darbībām.

B. Eiropas Prokuratūra (EPPO)

Noteikumi, kas reglamentē EPPO izveidi, ir sīki izklāstīti LESD 86. pantā, kurā noteikts, ka Padome "no Eurojust var izveidot Eiropas Prokuratūru".

Regulu, ar ko izveido EPPO, saskaņā ar ciešākas sadarbības procedūru pieņēma 2017. gada 12. oktobrī, un tā stājās spēkā 2017. gada 20. novembrī. EPPO sāka darboties 2021. gada 1. jūnijā. Pašlaik tajā ir iesaistījušās 24 valstis.

EPPO ir decentralizēta Eiropas Savienības prokuratūra, kuras ekskluzīvā kompetencē ir izmeklēt noziegumus, kas skar ES budžetu, saistībā ar tiem veikt kriminālvajāšanu un saukt pie atbildības vainīgos. Tai ir piešķirtas vispārējās izmeklēšanas pilnvaras, kas būs vienādas visās dalībvalstīs, kuras iesaistīsies EPPO. Šīs pilnvaras balstīsies uz valstu juridiskajām sistēmām un tiks integrētas valstu juridiskajās sistēmās. 2024. gada 29. novembrī starp Eiropas Parlamentu un EPPO tika parakstīta darba vienošanās, ar ko tika izveidota sadarbība, lai cīņu pret krāpšanu, korupciju un jebkādiem citiem noziedzīgiem nodarījumiem, kas skar ES finanšu intereses, padarītu pēc iespējas efektīvāku. Vienošanās atvieglo un precizē procedūru attiecībā uz informācijas apmaiņu starp Parlamentu un EPPO, pieprasījumiem atcelt Parlamenta deputātu un darbinieku imunitāti un pieprasījumiem atcelt Parlamenta telpu, ēku un arhīvu neaizskaramību.

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Parlaments ir viens no likumdevējiem ES Krāpšanas apkarošanas programmā 2021.–2027. gadam, kas tika pieņemta 2021. gada 29. aprīlī. Tas bija arī viens no likumdevējiem attiecībā uz FIA direktīvu, kuru Parlaments un Padome pieņēma 2017. gada 5. jūlijā.

Katru gadu Parlaments izskata FIA ziņojumu un sniedz komentārus par to, pieņemot rezolūciju. Jaunākā [rezolūcija par FIA ziņojumu](#) ir pieņemta 2025. gada 6. maijā.

Parlamenta Budžeta kontroles komiteja veic Revīzijas palātas locekļu amata kandidātu un izraudzīto OLAF ģenerāldirektora amata kandidātu uzklaušīšanu. Šos amatus nedrīkst aizpildīt bez minētās uzklaušīšanas Parlamentā. OLAF ģenerāldirektoru ieceļ Komisija pēc apspriešanās ar Parlamentu un Padomi, bet OLAF Uzraudzības komitejas locekļus, savstarpēji vienojoties, izraugās Parlaments, Padome un Komisija.

Parlaments un Padome arī vienojas par EPPO Eiropas galvenā prokurora iecelšanu amatā. 2019. gada 14. oktobrī šajā amatā tika iecelta Laura Codruța Kövesi.

Plašāka informācija par šo tematu atrodama [Budžeta kontroles komitejas tīmekļa vietnē](#).

Alexandra Cynthia Jana Pouwels / Vytaute KANČYTĒ
10/2025

© Šo dokumentu ir sagatavojis ES iekšpolitikas ģenerāldirektorāts un ES ārpolitikas ģenerāldirektorāts.

Šā dokumenta pārpublicēšana nekomerciāliem nolūkiem ir atļauta, ja tiek norādīts avots.